

ԸՆՏԻՐ

Մ Ա Տ Ե Ն Ա Ք Ի Ի Ր Ք

Ե Զ Ն Ի Կ

In hundertweg bey Struy...
wye kump quipiteluyp:

17

Rix. dis.

Bozza inc.

Ե.Չ.ՆԿԸՅ
Եղծ Զ դպրանոց

Հիշ. ձև.

Բոճաւո

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

1826

1 [Երևանի Կոմպոզիտորների միություն] ✓

⁵⁻²¹
Ե. Օ՛ՆԲ. ԿԼԵՅ

ԿՈՂԲԱՑԻՈՅ

ՄՏՈՒԳՎԱԾ Է 1961 թ.

ԲԱԳՐԵՒԱՆԴԱՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ

ԵՂՆՕ

ԱՂԱՆԴՈՅ

~~32379~~

248

Ձ

30 *[Handwritten signature]*

Ի ՎԵՆԵՏԻԿ

Ի ՍՈՒՐԲԵ ՂԱԶԱՐ

ՌՄՆԵ

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

1845

ԶԵԿՈՒՑՈՒՄՆ

Չթողացուցանէ չափ մատենիս
աւելի քան զկարեւորացս ազ-
դումն կանխաբանել :

Օրինակ տալագրիս ձեռագրեալ
է 'ի թուիս Հայոց Չ Ի Թ . յոր
յանխորշելի վրիպակաց տառիցն՝
որ ինչ ուրեք յայտնի գուշակէրն՝
ուղղեալ, զկարեւորան՝ որպէս էր
յօրինակին՝ աստղանիշներքոյ դրոշ-
մեցաք . և զանյօդաւոր զմիահետ
գրչագիրն արարաք 'ի գիրս և 'ի
գլուխս :

Յաւելուածն յետոյ մատենիս ,
Եզնրկայ Վարդապետի Խրատք , 'ի
վարս հարանց՝ Նեղոսի սուրբ հօրն
ընծայի . այլսա չեք 'ի յոյն բնագրին ,
Թէպէտ և մատենագրու թիւնք իսկ
նորա ոչ ամենայնն անկորուստ կան :

JURAMENTO

Faint, illegible text, likely a sworn statement or oath. The text is mirrored and bleed-through from the reverse side of the page.

Ե.ՕՆԵՐԱԿԱՅ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

ԿՈՂԲԱՑԻՈՅ

ԳԻՐԳ ԱՌԱՋԻՆ

ԵՂՆՕ

ԱՂԱՆԴՈՅ ՀԵԹԱՆՈՍԱՅՆ

Ա. ՅՈՐԺԱՄ զաներեւութէն
և զնորին զմշտնջենաւոր զօրութե-
նէն ճառիցէ ոք, քանզի մարմնա-
ւոր լեալ է, սլարտի զմիտս յատա-
կել և զխորհուրդս սրբել, զյոյզս
շարժմանց պարզել, զի յայն զոր
առաջի եղ՝ հասանել կարասցէ և
հա և որ ընդ ճառագայթս արե-
գականն հայել կամիցի, սլարտի ըզ

պղտորութիւն աչացն՝ զաղտն և ըզ
բիժն ՚ի բաց պարզէլ, զի մի մթար
քն՝ որ զբքօքն շողայցեն, արգել
հայելոյ ՚ի յստակութիւն լուսոյն
լիցին :

Եւ արդ քանզի մի էութիւնն
անքնին է և անհաս բնութեամբ,
առ նորա անքննութիւնն ընծայու
թիւն անգիտութեան մատուցանե
լի է, և առ էութիւն նորին դա
ւանութիւն գիտութեան և ոչ
քննութեան : Զի որ էն՝ պարտի
զի մշտնջենաւոր իցէ և անսկիզբն,
որոյ ոչ սկիզբն յումէքէ առեալ լի
նելոյ, և ոչ ունի զոք ՚ի վեր քան
զինքն, զոր պարտ իցէ նմա պատ
ճառ կարծել կամ իմանալ՝ էթէ
՚ի նմանէ իցէ առեալ սկիզբն էա
նալոյ : Զի ոչ ոք է առաջին քան
զնա, և ոչ ոք է յետոյ նման նմա,
և ոչ ընկեր հաւասար նորին, և ոչ
էութիւն հակառակ նմա, և ոչ
գոյութիւն ընդդիմակաց, և ոչ
բնութիւն հիւթաբեր ՚ի պէտս նո
րա, և ոչ նիւթ ինչ՝ յորմէ առնի
ցէ զոր առնելոյ իցէ. այլ ինքն է

արատճառ ամենայնի, որ 'ի լինելն
 և 'ի գոյանալ եկին 'ի չգոյէ և 'ի
 գոյէ. որպէս երկինք վերինք և որ
 ինչ յերկինս. և երկինք երեւելիք
 որ 'ի ջուրց. և երկիր, և ամենայն 'ի
 նմանէ և 'ի նմա. յորմէ ամենայն,
 և ինքն ոչ յուսմէքէ: Արոյ ըստ իւր
 րաքանչիւր կարգաց տուեալ է ըս-
 կիզքն լինելոյ աներեւութիցն ան-
 մարմնոց, և երեւելեացն մարմնա-
 ւորաց. որ բաւականն է որպէս 'ի
 տալն զկենդանութիւնն, նոյնպէս
 և 'ի գիտութիւն իւրոյ անարար է-
 ութեանն ժամանեցուցանել, և
 յիւրոց արարածոցն 'ի հաստումն
 ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց ա-
 ծել: Ար ոչ այնու միայն զարմանա-
 լի է, զի ածն 'ի չգոյէ 'ի գոյ զչը-
 գոյան, և եցոյց յոչնչէ յինչ զէսն,
 այլ զի և անարատ և անխախտու
 պահէ զլեալան. որոց և յաւաջ
 նումն իսկ աննախանձ ետ զկենդա-
 նութիւնն, առ 'ի յայտնելոյ զիւ-
 րոյ զբարերարութեանն հանդէս:

Քանզի ոչ եթէ կարօտ ինչ ոք
 իւր էր, եթէ վասն այնորիկ ինայ

իցէ՛ իւր միայնոյ սեպհականեալ ըզ
 կենդանութիւնն . և անզօր և սղ
 կար, եթէ զանձին եւեթ խորհիցէ
 զզօրութիւնն : Եւ ոչ նիազ՛ի գի
 տութենէ, եթէ ինքեան եւեթ պա
 հիցէ զգիտութիւնն . և ոչ կարօտ
 յիմաստութենէ, եթէ յորժամ այ
 ըց բաշխիցէ զիմաստութիւնն իւր,
 կարծիք ինչ կարօտութեան՝ ի ներ
 քըս մտանիցեն : Այլ կենդանի է
 և աղբիւր կենդանութեան . տայ
 ամենայնի կենդանութիւն, և ինքն
 կայ լի և յանսպառ կենդանու
 թեան . և զօրացուցանէ զանզօրս
 մեծազօր զօրութեամբ, և ինքն ոչ
 թերանայ՝ ի զօրացուցիչ զօրութե
 նէն . և պարգեւէ գիտութիւն ա
 մենայն անգիտաց, և ինքն բաւան
 դակ ունի յինքեան զամենագէտ
 գիտութիւնն . և բղխէ յամենեւին
 զանպակաս իմաստութիւնն, և ին
 քն մնայ անխախտաւ յամենա
 հնար իմաստութեանն :

Եթէ աղբերք մշտաբուղիք, որք
 ՚ի նորա հրամանէ կարգեցան, հա
 նապազ բղխեն և ոչ պակասեն,

որոց բղխամունքն զայլոց կարօտու
թիւնս ընուն, և ինքեանք 'ի նմին
յորդութեան կան մշտնջենաւորք,
սիւսափ եւս առաւել այն՝ որ նոցա
զյորդութիւն բղխամանցն յօրինեաց,
որ աղբիւրն է բարութեան. որ զա
մենայն զոր արար գեղեցիկս արար,
այս ինքն զբանաւորս և զանբանա
ւորս, զմտաւորս և զանմտաւորս,
զխօսունս և զանխօսունս, զասունս
և զանասունս: Եւ բանաւորաց և
մտաւորաց յիւրաքանչիւր առաքի
նութեանց կարգեաց ստանալ զբա
րութիւն, և ոչ զգեղեցկութիւն.
զի գեղեցկութեանն տուիչ ինքն
է, և բարութեանն՝ զանճնիշխա
նութիւնն արար պատճառ:

Բ. ԱՊԱ եթէ ինչ յարարա
ծոց՝ որ գեղեցիկ է՝ այն 'ի բարւոյ
արարչէ կարծիցի ոմանց, որպէս
Յունացն հեթանոսաց և արանցն
մոգոց և հերձուածողաց, որ չար
իմն էութիւն հակառակ բարւոյ
դնեն, զոր հիւղն կոչեն՝ որ թարգ
մանի նիւթ, մեր առաջին և նա
խաբարբառ պատասխանի այն է՝

Եթէ 'ի բարերար արարչէն չար ինչ
չեք լեալ . և չեք ինչ չար որ բնու
թեամբ չար իցէ . և ոչ է արարիչ
չարաց իրաց , այլ բարեաց :

Եւ արդ զոր ինչ յարարածոցն
բարի կարծիցեն , կամ զոր չար . զի
բազում անգամ զոր բարին կարծի
ցեն , միայն առանձինն՝ առանց ըն
կերին խառնութեան՝ մասաակար
լինի , յամենեցունց առ հասարակ
վկայեալ : Արեգակն թէ բարի է ,
և առանց օդոյ խառնուածոյ այրիչ
և ցամաքեցուցիչ է . նոյնպէս և
լուսին խոնաւական բնութիւն , ա
ռանց խառնուածոյ ջերմութեան
արեգական , մասաակար և ապա
կանիչ է : Եւ օդ , առանց ցօղոյ խո
նաւութեան և ջերմութեան , մաս
աակար և ապականիչ է . և ջուրք
զհող երկրի ողորանեն և ապակա
նեն . և երկիր առանց ջուրց պա
տառի և խորխորի : Եւ այսպէս
չորեքին բնութիւնքն , ուստի աչ
խարհս կազմեալ և կայ , առան
ձինն՝ ապականիչք են միմեանց ,
և խառնեալ ընդ ընկերին՝ օգտա

կարք և շահաւորք : Եւ զի այս այս
պէս է , ամենեցուն յայտնի է՝ որ
կամին ուսանել :

Ապա ուրեմն է ինչ զօրութիւն
ծածուկ , որ զապականիչան մի
մեանց խառնուածովք արար օգ-
տակարս իրերաց : Եւ որ առողջ
միտս ունին , ոչ զշարժունան՝ այլ
զշարժիչն պարտին փառաւորել .
և ոչ ընդ արբանեական , այլ ընդ
վարիչն պարտին զարմանալ . և ոչ
ընդ գնայունան , այլ ընդ գնացու-
ցիչն . քանզի և նոքին իսկ իւրս
քանչիւր փոփոխամբք յայտ առ-
նեն , եթէ է ոմն՝ որ փոփոխէ զնո-
սա : Արեգակն ծագելովն և վե-
րանալով և ՚ի մուտս դառնալով .
և լուսին աճմամբ ընլով և նուա-
ղելով . և այլք եւս յարարածոցն
ըստ իւրաքանչիւր բնութեանց շար-
ժելովն և դադարելովն : Եւ արդ-
չէ առողջ մտաց՝ զշարժիչն և զփո-
փոխիչն թողուլ , և շարժնոցն և
փոփոխելեաց պաշտօն տանել և եր-
կրպագութիւն մատուցանել . զի
որ շարժին և փոփոխի՝ չէ էական .

այլ կամ լեալ յուսմեքէ և յիմեքէ,
 և կամ հաստեալ 'ի չգոյէ: Եւ որ
 էն և շարժէ զամենայն, ինքն ոչ
 շարժի և ոչ փոփոխի. քանզի էա-
 կան է և անշարժական է:

Գ. ԵՒ զի մի էութիւն մշտն
 ջենաւորական է և պատճառ ա-
 մենեցուն ինեւոյ, այնմ՝ և որ ըզ-
 քազմաստուածեան պաշտամունսն
 մուծին՝ վկայեն, և պատճառեն
 այսպէս: Մեք, ասեն, քանզի չեմք
 բաւական մերձենալ յամենեցունց
 պատճառն, յէն 'ի Գոյն 'ի մշտն
 ջենաւորն և յանմատոյցն, վասն
 այնորիկ այլովքն խոնարհադու-
 նիւք նմա պաշտօն մատուցանեմք.
 և որովք նմա զպաշտօնն մատու-
 ցանեմք, հարկ է և զնոսա ողորքել
 զոհիւք և նուիրօք:

Եթէ որպէս վկայենն՝ մի է պատ-
 ճառ ամենեցուն, և նոյն էական
 և մշտնջենաւոր, յայտ է թէ այլքն
 ոչ էականք են և ոչ մշտնջենաւորք.
 և զիարդ չէականքն և չմշտնջենա-
 ւորք ընդ էականին և ընդ մշտնջե-
 նաւորին երկրպագութիւն առնու-

ցուն : Եւ մանաւանդ մարմնաւորք
 և երեւելիք , որպէս արեգակնդ և
 լուսինդ և աստեղք և հուր և ջուր
 և երկիր , որ 'ի մոգուց և 'ի հեթա
 նոսաց սրաշտին :

Ապա եթէ ասիցէ ոք յայնպիսի
 սեացն . Բարիօք է , զի մի էութիւն
 պատճառ ամենայնի ասէք . արդ ե
 թէ մի էութիւն է՝ որ զամենայն
 յամենայնի ազդեցուցանէ , և չիք
 ինչ նմա հակառակ , մեզ զերախտա
 ւորան և զբարերարան՝ որ 'ի նմանէ
 կարգեալ են՝ զիարդ հրամայէք ան
 արգել :

Ասացուք , եթէ զերախտա
 ւորան և զբարերարան՝ որ 'ի նմանէ
 կարգեցան՝ մեք ոչ հրամայեմք ան
 արգել . բայց դարձեալ և ոչ ըզ
 պաշտօն արարչին՝ արարածոցն մա
 տուցանել . զի չիք ոք բարերար և
 երախտաւոր , բայց միայն որ արար
 և ոչ ինայեաց . և պահէ կենդանի
 զբանաւորան աներեւոյթս , և ոչ նա
 իանձի . զհրեշտակաց ասեմ և զհո
 գւոց մարդկան , և զգայականացն
 անչնչից յիւրաքանչիւր կայանի :

Արդ բարիոք է արեգակն և գեղեցիկ բնութեամբ, և մեղ և ամենայն արարածոց՝ որ ՚ի ներքոյ երկնից՝ յօգուտ և ՚ի դարման, իբրև ճրագ մի ՚ի մեծի տան ՚ի մեջ ձեռուան և յատակի լուցեալ առ ՚ի զխաւարն և զստուերն զերկուց մեծացն անօթոց ՚ի բաց ՚ի միջոյ փարատելոյ. բայց ինքն եթէ իցէ և եթէ չիցէ՝ զայն ոչ գիտէ, զի չէ ՚ի բանաւորաց և ՚ի մտաւորաց. նոյնպէս և այլքն յանշնչոցն արարածոց : Եւ թէ ջուր թէ հուր թէ երկիր թէ օդ, թէ իցեն և թէ չիցեն՝ զայն ոչ գիտեն, և զսպասաւորութիւնն՝ յոր կարգեցան՝ անգաղար մատուցանեն, վարելով այնր՝ որ կազմեացն զնոսա : Եւ մեք ոչ անարդեմք զնոսա, և ոչ սրաշտօն մատուցանեմք նոցա. այլ հայեցեալ ընդ նոսա՝ փառաւորեմք զկարգիչն նոցա և զյօրինիչ, զի մեղ ՚ի պէսս են, և կարդչին իւրեանց ՚ի փառս :

Զխարդ սրաշտիցեմք զարեգակն, որ մերթ կոչի իբրև զծառայ առ

'ի սպասն՝ յոր կարդեցաւ՝ հասա
 նելոյ, և մերթ երթայ զօղէ իբրեւ
 զարհուրեալ, և սոյ տեղի խաւա
 ըին ընուլ զմիջոց 'ի մեծի տանա .
 և ընդ ժամանակս ժամանակս 'ի
 խաւար դառնայ՝ առ 'ի յանդիմա
 նութիւն և յամօթ իւրոցն սրաշտօ
 նէից . յայտ արարեալ էթէ չեմ ես
 արժանի սրաշտաման, այլ այն՝ որ
 զիս և զամենայն աիւ լուսաւոր
 պահէ, և զցայդ զօղեցուցանէ . և
 երբէք երբէք խաւարեցուցանէ՝ և
 իբրեւ խօսուն բերանով անշուճն
 բողոքէ՝ էթէ չեմ արժանի սրաշտօն
 առնլոյ այլ սրաշտօն հարկանելոյ :
 Ասմ զլուսին՝ որ ամայ ամայ հիւ
 ծանի, գրե'թէ և մեռանի, և ա
 պա սկիզբն առնու կենդանանալոյ,
 զի.քեզ զյարութեան օրինակն նկա
 ըիցէ : Ասմ զօղ՝ որ մերթ գոչիցէ
 վարազացեալ՝ հրամանաւ, և մերթ
 սարսէ 'ի գոչելոյն՝ սասաիւ : Եւ
 կամ զհուր՝ որում և զքեզ իսկ
 երկրորդ արարիչ կազմեաց յօրն
 նիչն, զի յորժամ կամիցիս՝ վառե
 ցես, և յորժամ կամիցիս՝ խամբու

ցանկեցես : Ասամ զերկիր՝ որ հանա-
պաղ բրեմք , և ցանկ կոխեմք , և
զաղբ զմեր և զանասնոց մերոց 'ի
նա հեղումք : Ասամ զջուրս՝ զոր հա-
նապաղն ըմպեմք , և զանուշու-
թիւն նոցա 'ի ժանտահոտութիւն
'ի փորի մերում դարձուցանեմք ,
և զներքին և զարտաքին աղտեղու-
թիւնս մեր նոքօք սրբեմք :

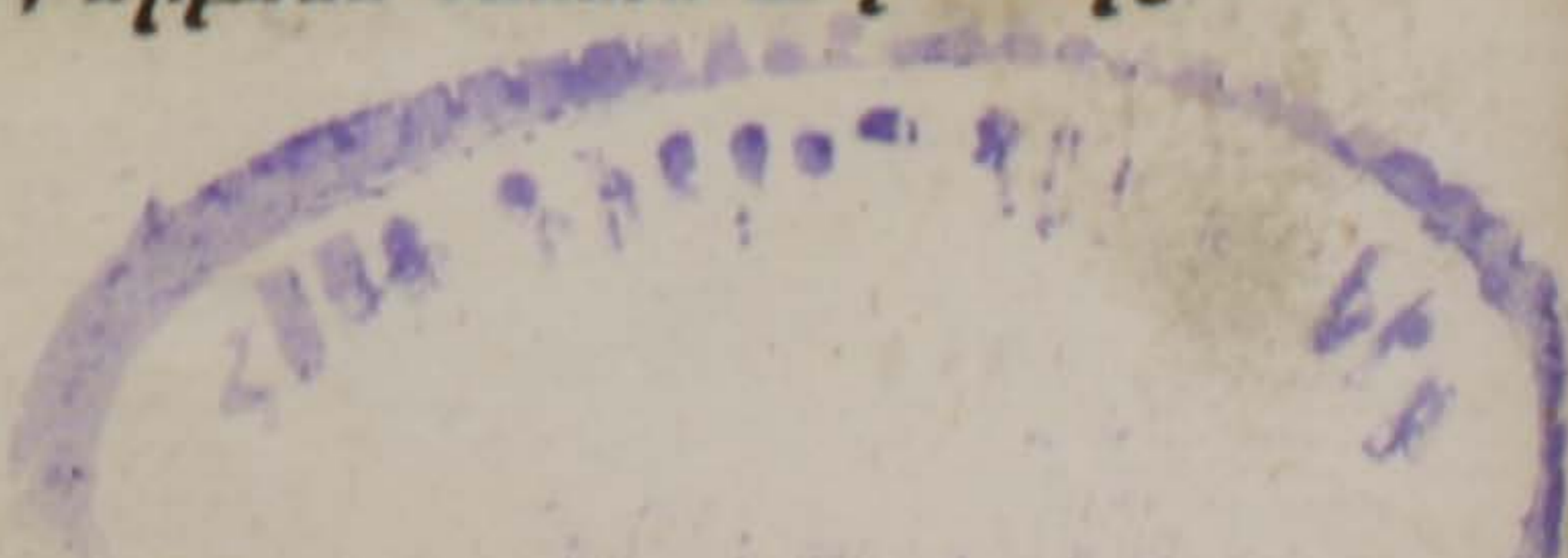
Եւ այսու ամենայնիւ յայտ է՝
թէ զոր առ սասուածան ունին ,
անարգեն շատք և անապատուեն :
Նա և դողումն և սոսկումն ունի
զարարածան , յորժամ զպատիւ ա-
րարչին ոք նոցա մատուցանիցէ . և
յայտ առնէ երկիր շարժելովն , և
լուսաւորքն խաւարելովն , և օդքն
գժգմելովն և քսամնելով , և ծով
սասուութեամբ ալեացն սպաւ-
նալեօք : Զի թէ ոչ սաստ արար-
չին նահանջէր զնոսա , մի մի 'ի նո-
ցանէն բաւական էր զամենեւին
սասակել՝ առ 'ի խնդրելոյ զվրէժ
անարգանաց հասարակաց արար-
չին : Ասամ ծով ծածկելով , որ
տկար աւազումն պաշարեալ՝ ճիշտէ

անցանել ըստ հրամանն : Աստ եր
կիր կլանելով, որ 'ի վերայ ոչնչի
կայ հաստատեալ, և յոչինչ դառ
նալ և դարձուցանել չէ պատշաճ
զիւր զբնակիչանն : Աստ հողմ պար
տասեցուցանելով, որ կենդանու
թիւնն է ամենայն շնչաւորաց, և
չիչխէ արգելուլ զկենդանութիւնն՝
առանց հրամանի կենդանապահինն :
Աստ օդք երբեմն զսառամանիան
շնչելով, և երբեմն զխորշակն բերե
լով, և լինէր ամենայն ինչ ոչ ինչ :

Այլ նա աւասիկ իբրեւ զկառս
իմն լծեալ 'ի չորից երկվարաց զաշ
խարհս տեսանեմք, 'ի ջերմութե
նէ 'ի ցրտութենէ 'ի ցամաքութե
նէ և 'ի խոնաւութենէ, և զօրու
թիւնն իմն ծածուկ կառավար, որ
զչորս կապեցողան ընդ միմեանս 'ի
հաշտութեան և 'ի հաւանութեան
պահեալ նուաճէր : Ամենայն կառք
'ի համազգեաց երկվարաց լծին,
բայց միայն այսց կառաց՝ որ 'ի չհամ
ազգեաց լծեալ են, և որ 'ի համ
ազգեացն լծեալ են՝ երբեմն սայ
թաքին, երբեմն օձտեն և 'ի տազ

52375

848

նապի զկառավարն և զանձինս կա-
 ցուցանեն . և երբեմն խորասկուճն
 իսկ կառացն գործեն . և յորժամ
 ողջ կառքն իցեն , և ողջ կառա-
 վարն , և վարժ երկովարքն , ուչ ե-
 դեալ 'ի հանդէս երեսացն եւեթ
 արշաւին . և այս կառք զարմանա-
 լեք 'ի հակառակ և յաննման երկ-
 վարաց լծեալ և ծածուկ ձեռամբ
 ուղղեալք , ոչ 'ի մի միայն կողմն 'ի
 հանդէս երեսացն եւեթ արշաւին ,
 այլ յամենայն կողմանս վարդին ,
 և ընդ հանուր արշաւին , և ընդ
 բնաւս սլանան , և ամենայնի բաւ-
 ախան են : Յորժամ ընդ արեւե-
 ընթանան , չէ ինչ արգել թէ ընդ
 արեւմուտս ոչ արշաւիցին , և յոր-
 ժամ ընդ հիւսիսի վարդին , չէ ինչ
 արգել թէ ընդ հարաւ ոչ սուրայ-
 ցեն . զի ձեռն կառավարին բաւա-
 կան է յամենայն կողմանս դիմե-
 ցուցանել , և ընդ չորս անկիւնս
 տիեզերաց արշաւեցուցանել :

Դ . ԴԱՐՁԵԱԿ առ այսպիսի
 ճշմարիտ ասացածս անսրառաճ
 հարցուածս մատուցանեն . ուստի

իսկ բնաւ են, ասեն, այդպիսի ան-
 հարթութիւնք. զի թէ Աստուած
 բարեաց արարիչ է և ոչ չարաց ի-
 րաց, ուստի՞ է խաւար, ուստի՞ են
 չարիք, ուստի՞ են աշխատութիւնք,
 ուստի՞ են լկանք՝ մերթ 'ի ցրտոյ
 մերթ 'ի խորշակէ : Աստի՞ ուստի՞ են
 անզգամութիւնք, զի տեսանեմք
 երկուս արս միազգիս ընդ միմեանս
 գրգռեալ, միմեանց մահու և ա-
 րեամբ ծարաւի են : Եւ այլք զգե-
 րեզմանս կրկտեն, և զթաղեալ մար-
 մինս ընդ հողով մերկացեալ խայ-
 տառակեալ՝ արեւու ցուցանեն .
 և զմեծարեալ դին, առ փութի
 չճած կեղոյ, թերեւս և շանց եւս
 կուր արկանեն : Եւ է երբէք զի
 մին փախուցեալ երթայցէ անձնա-
 պուր ուրեք զկեանս անձինն շա-
 հել, և ի՞ լան ցասմամբ բորբոքեալ
 սրով զկնի ընթացեալ, ոչ դադարէ՝
 մինչեւ յադեցուցանէ զցասումն .
 ուստի՞ է այն անյագ ցասումնն : Եւ
 ոմն մերկանայ զհանդերձս ընկե-
 ըին, և թէ ընդդէմ դառնայցէ
 յարեւէ եւս արկանէ : Եւ ուրումն

'ի մտի եղեալ գողանալ զայլոյ ա-
 մուսնութիւն, և ելեալ անօրէ-
 նութեամբ յօտար մահիճս, չտայ
 լինել հայր որդոց այնմ՝ որ օրինօքն
 ամուսնացեալ իցէ : Եւ երբէք եր-
 բէք պատերազմունք շարժին, ուր
 մեղաւոր և արդար առ հասարակ
 կոտորին, և մահք տարածամբ և
 ախոք չարաչարք : Եւ զի՞ պիտոյ
 է մեզ բնաւ մի ըստ միոջէ թուել,
 այլ համառօտ իսկ ասել՝ թէ ուս-
 տի է այս ամենայն, և ո՞վ է սկիզբն
 և գործիչ այնպիսի անպատեհից,
 բայց եթէ իցէ ինչ չար զօրութիւն՝
 որ զայն ամենայն անհարթութիւնս
 տայցէ գործել, և ինքն իսկ արա-
 ըիչ իցէ նոցա . զի զԱստուած ա-
 ըարիչ ասել այնպիսի իրաց անպատ-
 շաճ է . և ոչ 'ի նմանէ ունել զգոյ-
 ութիւն չարեաց : Զիսորդ մարթ
 է զայնպիսիսն յԱստուծոյ կար-
 ծել . զի Աստուած բարերար է և
 լաւութեանց արարիչ, և 'ի չարու-
 թեանց ինչ 'ի նա ոչ մերձենայ, և
 ոչ ինդալ ընդ այն ախորժէ, այլ
 և խոտէ եւս զգործսն և զգործել-

լիս • զի անընտանի են չարիք 'ի բնութենէ նորա :

Ասան որոյ կարծի՝ թէ էր ինչ ընդ նմա , որում հիւղն անուն էր՝ որ է նիւթ , ուստի զամենայն արարածս արար և զատոյց ամենաբուեատն իմաստութեամբ , և զարդարեաց վայելչութեամբ . և յայնմ նիւթոյ պարտ է կարծել զչարիս , որ անիրան և անկերպարան էր և խառն՝ ի խուռն օձտելով երթեւեկէր , և կարօտէր Աստուծոյ արուեստգիտութեանն : Եւ Աստուած ոչ եթող զնա հանապաղ խառն՝ ի խուռն վարել , այլ եկն յառնել զարարածս , և 'ի յոռութեանցն նորա յազնուագոյնան զատուցանել կամեցաւ . և այնչափ ինչ արար 'ի նմանէ՝ որչափ Աստուծոյ վայելէր առնել արարածս . և որ ինչ մըրախառն էր 'ի նմանէ , և չէր պատշաճ արարչութեան , զայն եթող . և յայնմ մըրոյ են չարիք մարդկան :

Ե . ՊԱՏԱՍԽԱՆԻ . արդարեւ իսկ չարիքն որ լինին՝ 'ի տարակու

սի կացուցանեն զբազուսն , և բազուսն արք աւագք վասն նորին խընդիրս մեծամեծս արարին : Կէսք անսկզբնակից ինչ ընդ Աստուծոյ կամեցան դնել . և կէսք ըստ նմանէ նիւթ ինչ , զոր հիւնն անուանեն , թէ 'ի նմանէ արար զարարածս . և կէսք հրաժարեցին բնաւ 'ի խնդրելոյ , որպէս թէ ամենեւին այնմ խնդրոյ չիք սպառուած : Բայց մեզ հարկ եղեւ 'ի սիրոյ բարեկամաց , և յոչ ուղիղ հայելոյ ընդդիմակացն , ըստ մերում տկարութեան ապաւինեալ յԱստուծոյ շնորհան , միտել 'ի խնդիր ճառիցս . մանաւանդ զի յուսացեալ ևս վստահ իցեմք յուղղոց ունկընդրաց 'ի կամացն մտադիւրութիւն , ուստի և լինիցի նոցա զճշմարիտն ուսանել , և մեզ ոչ 'ի զուր ինչ զբանս ծախել : Քանզի ոչ եթէ անիրաւութեամբ ինչ յաղթել ջանամք , այլ իրաւամբք զճշմարիտն ուսանել :

Արով յայտ է թէ երկուց անարարաց 'ի միասին չէ մարթ լինել :

Ձի ուր երկու ոք 'ի միասին իցեն ,
 հարկ է թէ իցէ ինչ՝ որ զատանի-
 ցէ 'ի միջի : Արդ զիա՞րդ համա-
 րիցին զԱստուած . իբրեւ 'ի տեղ
 ւոջ ինչ յամենայն 'ի հիւզն լինել ,
 եթէ 'ի միում ինչ 'ի մասին նորա :
 Եթէ զամենայն զԱստուած յա-
 մենայն 'ի հիւզն լինել ասիցեն , որ-
 չափ մեծ ևս ասիցեն զԱստուած ,
 գտանի հիւզն մեծ քան զնա : Քան
 զի յորում իցէ ոք , այն յորում
 էն , քան զայն որ 'ի նմա էն՝ մեծ
 գտանի , զի բաւական եղեւ տանել
 բոլոր զնա : Եւ եթէ 'ի մասն ինչ մի-
 այն 'ի նմանէ , և այնպէս բիւրասպա-
 տիկ իսկ մեծ քան զնա հիւզն գտա-
 նի , զի սակաւ ինչ մասն նորա բա-
 ւական եղեւ ընդունել զամենայն
 զնա : Եւ եթէ ոչ 'ի նմա , և ոչ 'ի
 մասին ինչ նորա , յայտ է՝ թէ այլ
 ինչ էր անչրպէտ ընդ մէջ երկոցուն
 մեծ քան զերկոսին . և ոչ միայն
 երկու անսկզբնակիցք գտանին ,
 այլ երեք . Աստուած , և հիւզն , և
 անչրպէտն , և մահաւանդ մեծ ևս
 անչրպէտն քան զերկոսին :

Իսկ եթէ էր երբեք հիւզն ան-
զարդ և անարդ և անկերպարան ,
և զարդարեաց զնա Աստուած ,
քանզի 'ի յուուութեանցն նորա 'ի
լաւն դարձուցանել կամեցաւ , ա-
պա ուրեմն էր երբեմն զի յան-
զարդս և յանարդս և յանկերպա-
րանս էր Աստուած , և հարկ էր
թէ իբրեւ զհիւզն իսկ և նա խառն
'ի խուռն վարէր :

Եւ թէ յամենայն 'ի հիւզն՝ որ-
պէս ասենն՝ էր Աստուած , յոր-
ժամ զնա 'ի զարդ և 'ի յարդ և 'ի
կերպարանս ածէր , ինքն յո՞ մար-
թէր ամփոփել զի չէր ուրեք մարթ
ամփոփելոյ : Մի թէ և զինքն ընդ
հիւզնն 'ի զարդս 'ի յարդս և 'ի
կերպարանս ածէր , քանզի չգոյր
ուրեք տեղի ամփոփելոյ . որ յետ-
նոյ ամպարչտութեանն է :

Ապա թէ ասիցեն՝ թէ հիւզն 'ի
յԱստուած էր , ըստ նմին օրինա-
կի պարտ էր խնդրել՝ որպէս զա՞տ
ինչ* 'ի նմանէ , որպէս զանասունս

* զատիչ :

'ի մէջ օդոյ՝ որք 'ի նմա են և զա-
տուցեալք 'ի նմանէ, թէ իբրեւ 'ի
տեղւոջ՝ որպէս և ջուրք յերկրի :

Եւ զհիւղեայն ասեն՝ թէ ան-
ճահ և անզարդ և անարդ և չար
էր . եթէ ըստ նոցա մտացն իցէ,
ապա չարեաց տեղի էր Աստուած .
զի անհեղեղքն և անզարդքն 'ի նմա
էին . որ անհնարին անօրէնութիւն
է, կարծել զԱստուծոյ թէ երբեմն
ասպնջական չարեաց էր, և ապա
արարիչ չարեաց . նա և բաժանելի
ևս՝ թէ 'ի նմա իբրեւ 'ի տեղւոջ էր :

2. ԱՐԴ հարկ է 'ի պատճառս
չարեացն գալ, և ցուցանել՝ թէ
ուստի լինին չարիքն, և չէ պատ-
ճառ չարեաց Աստուած՝ այնու զի
առ ընթեր նմա զհիւղն դնեն :

Եւ արդ զոր հիւղ առ ձեռն դնի-
ցեն Աստուծոյ . ոչ ապաքէն զայն՝
ուստի զաշխարհս արար . որ ան-
կերպարանն և անզարդ և անարդ
էր : Զի տեսանեմք զաշխարհս 'ի
պէսպէս կերպարանս և 'ի զարդս
և 'ի յարդս, ապա ուրեմն կերպա-
րանաց և զարդուց և արդուց ա-

բարիչ է Աստուած , և ոչ բնութեանց : Իսկ եթէ արարչի այն գործ է՝ զբնութիւնս առնել , և ոչ միայն արդս և զարդս և կերպարանս , յայտ է եթէ աւելորդ է կարծել՝ թէ 'ի նիւթոյ ինչ իմեքէ յընթերակացէ արար Աստուած զաշխարհս , այլ յոչնչէ և 'ի չգոյէ :

Նա և զմարդիկ տեսանեմք , զի 'ի չգոյէ առնեն ինչ . որպէս շինողքդ ոչ 'ի քաղաքաց քաղաքս առնեն , և ոչ 'ի տաճարաց տաճարս : Նոքա քանզի ամենեւին յոչնչէ չկարեն ինչ առնել , քարինքն՝ զոր 'ի շինածսրն յօրինեն՝ ոչ եւս քարինք կոչին , այլ կամ քաղաքք կամ տաճարք . զի ոչ եթէ բնութեան գործ է քաղաքս կամ տաճարս , այլ արուեստին է՝ որ 'ի բնութեանն : Եւ արուեստն ոչ եթէ յընթերակացէ ինչ իմեքէ՝ որ 'ի բնութիւնսն իցէ՝ առնու զարուեստգիտութիւնն , այլ 'ի դիպացն որ դիպին 'ի բնութեանցրն : Քանզի ոչ եթէ անձնաւոր ինչ յանձնաւորաց զարուեստն կարէ ցուցանել , այլ 'ի դիպացն որք

դիպինն . որպէս 'ի դարբնութենէ
 դարբինն , և 'ի հիւանութենէ հիւ-
 սըն : Ձի մարդ և յառաջագոյն
 քան զարուեստն է . բայց արուես-
 տըն չէ՝ եթէ ոչ նախ մարդն իցէ .
 ուստի զարուեստն յոչընչէ 'ի մար-
 դիկ պատշաճեալ հարկ է ասել :
 Եւ եթէ առ մարդկան այսպէս ,
 որչափ եւս առաւել պատշաճ իցէ
 զԱստուծոյ իմանալ՝ թէ ոչ միայն
 արդուց և զարդուց և կերպարա-
 նաց արարիչ է , այլ յոչընչէ առնել
 բաւական է բնութիւնս , և ոչ ար-
 գասիս նիւթ՝ յորմէ Աստուած ըն-
 տրեաց զբարին 'ի մի թեր , և զչարն
 մրրախառն 'ի միւս կողմն , ուստի ջա-
 նայ մրրախառն զյստակն՝ պղտորել է
 է . **ՉԱՐԻՔՍ** որ լինին ուստի
 իցեն :

Հարցցուք և մեք . չարիքն որք
 լինին անձի նք ինչ իցեն , թէ ար-
 գասիք անձանց :

Ասեն . 'ի դէպ է կարծել՝ եթէ
 արգասիք անձանց :

Եւ հիւզն , զոր ասեն անարգա-
 սաւոր և անկերպարան , զիարդ

անարգասաւորն և անկերպարանն՝
 յայլ կարէր արդիւնս ճնուցանել,
 եթէ ոչ ՚ի դիպացն լինիցին չարիքն,
 և ոչ ՚ի նմանէ : Զի սպանութիւնն
 չէ անձն ինչ, և ոչ շնութիւնն
 անձն ինչ է, և ոչ դարձեալ այլքն
 մի ըստ միջէ ՚ի չարեացն . այլ որ
 պէս ՚ի դարութեանէն դպիր կոչի,
 և ՚ի ճարտարութեանէ ճարտար, և
 ՚ի բժշկութեանէ բժիշկ, և այն ոչ
 եթէ անձինք ինչ են, այլ յիրաց
 անտի առնուն զանուանս, նոյնպէս
 և չարիքն ՚ի դիպացն առնուն զա-
 նուանումն :

Ապա եթէ և զայլ ոք իմանայ-
 ցեն դրդիչ և դրգուիչ՝ որ արկանի-
 ցէ ՚ի միտս մարդկան զչարիան, և
 նա ՚ի գործոյն՝ զոր գործէ՝ առնու-
 զանուն չարութեան : Բայց զայն
 պարտ է գիտել, թէ զոր գործէ ինչ
 ոք՝ ոչ ինքն նոյն է . որպէս բրուան
 յորժամ անօթս գործիցէ՝ ոչ ինքն
 անօթ լինի, այլ գործիչ է անօ-
 թոցն, ուստի և զանուանումն ա-
 ղուէստին առնու . նոյնպէս և չա-
 րագործն ՚ի չարն գործելոյ առնու

զանուէն չարութեանն՝ եթէ շուն
իցէ և եթէ սպանող : Ապա ուրեմն
յիրաւի : սին մարդիկ արարիչք չա-
րեաց , զի ինքեանք են պատճառք
առնելոյ և չառնելոյ : Եւ զչարիան
ոչ սլարտիմք անձինս անուանել ,
այլ արդասիս անձանց և չար :

Իսկ եթէ ՚ի նմին յամառութեան
կացցեն՝ թէ արդարեւ անարդ և ան-
արդասաւոր էր հիւղն , և Աս-
տուած ած զնա ՚ի զարդ և ՚ի կեր-
պարանս և յարդասիս , ապա զԱս-
տուած դնեն պատճառս չարեա-
ցրն : Լաւ էր լեալ թէ նոյնպի-
սի կացեալ էր անհեղեղ և անար-
դասաւոր , քան դալ յարդասիան և
՚ի կերպարանս , և լինել պատճառ
չարեաց այլոց : Քանզի զի նչ մարդ
թի ոք լինել՝ որ իցէ թէ անկեր-
պարան իցէ . նա և ասելն անկեր-
պարան՝ զկերպարանացն յայտ առ-
նէ : Իսկ եթէ էր ինչ անձնաւոր և
կերպարանաւոր , աւելորդ է ասել
արարիչ զԱստուած :

Այլ այնու , ասեն , զի յանար-
գութեանէն և յանհեղեղութեանէն

դարձոյց 'ի զարդ և 'ի կերպարանս,
 յիրաւի կոչի արարիչ :

Այդ այնմ նման է , յորժամ
 'ի քարանց ոք շինուածս առնիցէ՝
 պատշաճելոյն և յօրինելոյն միայն
 արարիչ է , և ոչ բնութեանն : Եւ
 արդ յի՞նչ ինչ արդեւք արար Աս-
 տուած զանկերպարանն . 'ի լաւ
 ինչ թէ 'ի յոռի : Եթէ ասիցեն՝
 եթէ 'ի լաւ , զչարիան՝ որ լինին՝
 պարտին ինդրել , թէ ուստի լինին :
 Ուրեմն արգասիքն ոչ նոյնպիսի մը
 նացին՝ որպէս և էինն , այլ զի 'ի
 լաւն դարձեալ՝ լաւք եւեթ երեւես-
 ցին : Ապա եթէ 'ի յոռի ինչ դար-
 ձան , իչխեսցեն ասել՝ թէ չարեացն
 պատճառ Աստուած է , զինա զար-
 ցասիան 'ի լաւ անդր դարձոյց :

Այլ ասեն՝ թէ վստակն 'ի
 մի կողմն ընտրեաց , ուստի զարա-
 րածան արար , և զմրրախառնն է
 թող :

Ասացուք . որպէս զի թէ կա-
 րող էր և զայն յստակել և զչա-
 րիան 'ի միջոյ բառնալ , և ոչ կամե-
 ցաւ զայն 'ի միջոյ բառնալ , ասպա

պատճառս չարեացն պարտ է զնա
 ասել. զի 'ի կիսոյն նորա արար բա-
 ըի արարուածս, և զկէսն նորա է-
 թող նոյնպիսիս՝ յասականութիւն
 լինելոյ բարւոյք արարածոցն: Եւ է-
 թէ ճշմարտիւ ոք քննիցէ զիրան՝
 գտանէ յանհնարին վտանգս եկեալ
 զհիւզն քան զառաջին անկազմու-
 թիւնն, զի նախ քան զընտրելն և
 զղգայն զվտանգան չարեաց՝ յապա-
 հովի և յանհոգութեան կայր. և
 արդ յառնլոյ զազդմունս չարեացն՝
 'ի տագնապի և 'ի տարակուսի կայ:
 Եւ թէ կամիս՝ 'ի մարդոյ իսկ առ-
 օրինակ. զի նախ քան զպատկերա-
 նայն և լինել կենդանի, անմասն
 էր 'ի չարեաց. և յորժամ գայ 'ի
 չափ հասակի մարդոյ, յայնժամ
 միտի 'ի չարիս յիւրմէ անձնիչկա-
 նութենէ: Նոյնպէս և 'ի բարերա-
 րութենէն, զոր ասեն յԱստուծոյ
 եղեալ հիւզեայն, գտանի՝ զի 'ի յո-
 ռութիւնս եկն:

Ասլա էթէ 'ի չկարելոյ Աստու-
 ծոյ բառնալ զչարիան՝ էթող նոյն-
 պիսիս, այնու տկարութիւն ածեն

զԱստուծով՝ կամ թէ բնութեամբ
տկար իցէ, կամ թէ առ երկիւ-
ղի յաղթեցաւ յայլմէ զօրագունէ
քան զնա: Եթէ յաղթեալ կա-
կածանօք՝ ի մեծագունէ քան զնա
ասիցեն, հարկ է թէ զչարիան բր-
նադատիչս կամաց նորա դնեն: Եւ
ընդէ՞ր ըստ նոցա բանիցն չարիքն ոչ
լինէին աստուածք, որ Աստուծոյն
յաղթել կարէին:

Ը. ԴԱՐՁԵԱԼ հարցցուք ըզ-
հիւղայն, պարզ ինչ բնութիւն ի-
ցէ, եթէ յօդուածով, զի ազգի ազ-
գի գործուածք իրացն յայսպիսի
քննութիւնս ամեն զմեզ: Զի եթէ
պարզ բնութիւն էր հիւղն, և մե-
նակերպ, և աշխարհս ՚ի յօդուա-
ծոց և ՚ի պէսպէս բնութեանց և
՚ի խառնուածոց հաստատեալ է,
անհնարին է ասել՝ եթէ հիւղեայն
լեալ իցէ: Ասան զի չէ մարթ յօ-
դուածոյիցն ՚ի միոջէ պարզ բնու-
թենէ ունել զհաստատութիւնն,
քանզի յօդուածոյքն ՚ի պարզա-
կան բնութեանցն յօդին:

Եւ եթէ ՚ի պարզական բնու-

Թեանցն յօղեցաւ, ապա էր ժա-
մանակ՝ յորժամ հիւղն իսկ չէր 'ի
միջի, զի 'ի պարզականացն յօղե-
լոյ եղեւ հիւղն. ուստի լեալ իսկ
երեւի հիւղն, և ոչ անարար: Զի
եթէ յօղուածով էր հիւղն, և յօ-
ղուածոյքն 'ի պարզականացն ու-
նին զանճնաւորութիւն, ապա էր
երբէք՝ զի չէր իսկ հիւղն, մինչ չեւ
պարզականացն 'ի միմեանս յարեալ
էր. և եթէ էր ժամանակ՝ յորժամ
զի հիւղն չէր, ապա չգոյր ժամա-
նակ յորում չէր անարար: Զի
եթէ Աստուած անարար էր, և
պարզականքն եւս անարարք ուստի
հիւղն յօղեցաւ, յայտ է թէ չէին
երկուքն միայն անարարք, այլ հինգ:

Եւ արդ տեսցուք, հաւանք ինչ
ընդ միմեանս էին բնութիւնքն,
ուստի հիւղն յօղեցաւ, թէ հա-
կառակք իրերաց. նա աւասիկ տե-
սանեմք զբնութիւնան միմեանց հա-
կառակս. քանզի ընդդիմակաց է
հրոյ ջուր, և լուսոյ խաւար, և
ցրտոյ ջերմ, և ցամաքի խոնաւ:
Եւ ինքեան ինչ հակառակ և միա-

սակար չէ, բայց ընկերին . և ան-
տի յայտ է՝ թէ չեն 'ի միջէ նիւ-
թոյ, և ոչ մի նիւթն 'ի չորից հա-
կառակորդաց : Արդ եթէ մինչ էր
նիւթն՝ ոչ եթէ ինքեան հակառակ
էր, այլ ընկերին, որպէս սպիտակ
թխոյ, և քաղցր դառին :

Թ. ԵՒ արդ զհիւղեայն խնդիր
թողեալ՝ զոր նիւթն ամենայնի կո-
չեն, 'ի չարեացն խնդիր եկեացուք՝
զոր 'ի նմանէն իմանան : Զի յոր-
ժամ չարիքն յայտ լինիցին՝ թէ չեն
անձնաւորք, անտի և հիւղն յան-
դիմանի՝ թէ ոչ էր երբէք, և ոչ
բնութիւն անձնաւոր :

Արդ զմարդկան իսկ չարեաց
հարցցուք . արդասիք անձանց ի-
ցեն, և եթէ անձինք ինչ չարիքն .
զի որ ինչ 'ի մարմինս և 'ի հոգիս
շարժմունք խաղան, ոչ մարթի ա-
սել՝ թէ այն մարդ իցէ, այլ կամա-
կան շարժմունք . զի մարդն անձ
նաւոր է, և բարքն չանձնաւորք,
որպէս սպանութիւն կամ շնու-
թիւն՝ որ 'ի բարուցն գործիցին :

Արդ եթէ այնք՝ արարածք ինչ

անձնաւորք իցեն , հարկ է և ըզ
պատճառն զոր դիեն՝ արարած
անձնաւոր կարծել . զի որոյ մասն
ինչ արարած է , յայտ է եթէ նա
ամենեւին իսկ արարած է . և որոյ
մասնն չէ արարած , նա բնաւ իսկ
չէ արարած : Ապա ուրեմն էր եր
բէք՝ զի բնաւ չէր ամենեւին ինչ
արարիչ բովանդակ , մինչ չեւ Աս
տուծոյ զմարդն արարեալ էր , ուս
տի չարիքն լինին : Քանզի մասանց
չարեաց գտանի մարդն արարիչ ,
անտի յայտ է թէ և բաւանդակ
իսկ չարեացն արարիչ Աստուած է ,
զոր ամենեւին մի՛ երբէք լիցի ասել
թէ Աստուած չարեաց պատճառ
իցէ , այլ այն որ իւրով կամօք ըզ
գործ չարեացն գործիցէ . և յուս
մէ չարն գործի՝ յիրաւի նմին և ա
նուն չարութեան դնի , որպէս և
յառաջագոյն իսկ ասացաք :

Ժ . Եւ արդ եկեսցուք յիրացն
իսկ ՚ի քնին , զի յորժամ ճշդիւ
մրցութիւնք լինիցին՝ դիւրաւ ըզ
յայտնութիւն ճառիցն յանդիման
կացուցանիցեն :

Արդ զՍատուած բարի^օ և բարե-
 րան^օ ասիցեն : Հարկ է թէ բարի և
 բարերար ասեն, և չարութիւն ինչ
 'ի նա ոչ մերձենայ : Եւ եթէ այն
 այնպէս իցէ . նախ զչնութենէ և
 զպոռնկութենէ հարցցուք, և ա-
 պա զայլոցն նոյնպիսեաց : Եթէ
 Սատուծոյ կամօք գործէին այնպի-
 սի չարիք, ընդէր 'ի գործելեաց չա-
 րեացն վրէժս պահանջէ . այլ այ-
 նու զի ըստ չարեաց գործոցն վրէժս
 պահանջիցէ՝ յայտ է եթէ ոչ ա-
 խորժէ զչարիսն, այլ ատեայ, և
 պատիժս պատուհասից 'ի վերա
 գործելեացն ածէ . որոց, ըստ իւ-
 րեանց անմտութեան, խրատք նու-
 րա՝ չարութիւնք կարծին . որպէս
 և այժմ սպանողք յորժամ 'ի պա-
 տիժս մտանեն՝ ոչ բարերարս ըզ-
 պատժածունս կոչեն, այլ չարա-
 րարս . քանզի այնպիսի բարք են
 չարագործաց՝ զիրաւունսն անիրա-
 ւութիւնս ասել : Բայց մեզ մի՛ լի-
 ցի այնպիսի ինչ ասել . այլ զչարիսն
 ոչ անճնաւորս կարծել, այլ կամա-
 ծինս :

Ասպարէն՝ սրունկու թիւն և շնու
 թիւն՝ ՚ի մերձենալոյ ՚ի միմեանս
 առն և կնոջ լինին . եթէ յիւր կին
 ոք օրինօք ամուսնացեալ մերձենայ
 ցէ վասն որդէ ծնու թեան և զաւա
 կի սերելոյ , բարիօք է մերձաւորու
 թիւնն . ապա եթէ ուրուք թողեալ
 զիւր կին , զայլոյ ամուսնու թիւնն
 թշնամանիցէ , գործ չարու թեան
 գործէ : Եւ թէպէտ մերձաւորու
 թիւնն նոյն է , և օրինակ մերձա
 ւորու թեանն ոչ նոյնպիսի . քանզի
 մին բուն հայր լինի որդոց , և միւսն
 գողունի : Նոյն բանք են և վասն
 սրունկու թեան . եթէ վասն որ
 դէ ծնու թեան ոք մերձենայցէ յիւր
 կին , յիրաւի է . ապա եթէ առ
 ցանկու թեան օտար մարմնոց ցան
 կանայցէ , կարի իսկ անիրաւու
 թիւն : Եւ յայտ է թէ իւրքն չարք
 յայնժամ լինին , յորժամ պէտքն
 օրինօք ոչ վճարեացին :

Նա և զապանու թեւէ նոյն բանք
 են . յորժամ զլուքունեալն ՚ի շնու
 թեան ոք սպանանիցէ , սրատու հաս
 ՚ի վերայ ածեալ վասն յանդգնու

Թեանն , չառնէ չար ինչ : Ապա ե-
թէ զանմեղն ոք , որոյ ոչ ինչ 'ի
վճռականացն գործեալ իցէ՝ սպա-
նանիցէ , կամ վասն ինչս զերծա-
նելոյ , կամ վասն ստացուածս հա-
տանելոյ , չարութիւն գործէ . և
գործն նոյն է երկոցունց , բայց օ-
րինակն ոչ նոյնապիսի :

Նա և յինչս առնուլ նոյն բանք
էն . որ պարգեւ 'ի տեառնէ կամ
ձիր 'ի բարեկամէ առնուցու , ոչ
ինչ չարութիւն գործէ . իսկ որ
բռնաբար յանաւագէն հանիցէ ,
չարութիւն գործէ . և առնուլն
երկոցուն նոյն է , բայց օրինակ
առնելոյն ոչ նոյնապիսի :

Նոյնպէս և աստուած պաշտու-
թեան յօրինակէ անտի ցուցանի
չարութիւնն . եթէ զճշմարիտն Աս-
տուած ոք պաշտիցէ , գործ ազ-
նուական գործէ . սպա եթէ թո-
ղեալ զճշմարիտն , քարանց և փայ-
տից՝ որպէս թէ Աստուծոյ՝ պաշ-
տօն մասուցանիցէ , անհնարին վը-
նաս գործէ . զի զօրինակ պիտոյն
յանպատէհ իրս գարձոյց : Եթէ

պատկեր ոք գործիցէ, և ոչ վասն ար-
 րոյ ակրելոյն՝ որ մահուամբ յաչացն
 վրիպեցաւ, կամ վասն զճարտա-
 րութիւն ցուցանելոյ, այլ 'ի պաշ-
 տօն առեալ երկիր պագանիցէ
 իբր Աստուծոյ, գործ չարութեան
 գործէ :

Եւ այսպէս կազմածոյ իրաց ինչ
 եւս՝ միաք գործողին գործեն զչարն,
 որպէս և երկաթ մերթ 'ի բարիս
 պաշտի, և մերթ 'ի չար . զի եթէ
 խոփ և գերանդի և մանգաղ ոք
 գործիցէ, 'ի բարւոք իրս պաշտե-
 ցաւ . ապա եթէ սուսեր և գեղ-
 արդն և սլաք, և այլ ինչ զէն՝ որ
 մնասակար մարդկան է, գործ չա-
 րութեան գործէ . և պատճառ չա-
 րութեանն գործելին, և ոչ եր-
 կաթն :

ԺԱ. ԻՍԿ մարդիկ, ասեն, յան-
 ճանց ինչ ունիցին զայնպիսի շարժ-
 մունս, թէ յԱստուծոյ լեալ իցեն,
 կամ թէ այլ ոք իցէ՝ որ զայն 'ի
 մարդիկ արկանիցէ :

ՅԱստուծոյ մարդկան այսպիսի
 ինչ լինել՝ չթուի պատշաճ ասել,

այլ ունել անձնիշխանութիւն և
ազատութիւն առաջնոյ մարդոյն
եղելոյ յԱստուծոյ, և ՚ի նմանէն
զնոյն իւրոց պայազատացն ժառանգ
գել: Եւ արդ առեալ զանձնիշխա
նութիւնն, ում կամի՝ ծառայա
նայ, որ մեծ շնորհն պարգեւեալ
է նմա յԱստուծոյ. քանզի այլն ա
մենայն ՚ի հարկէ ծառայէ աստուա
ծական հրամանին. եթէ զերկնից
ասիցես, կայ հաստատեալ, և ոչ
շարժի ՚ի սահմանելոյ նմա սեղւոյն.
և եթէ զարեգականէ կամիցիս ա
սել, սակայն և նա կատարէ զզա
տուցեալ նմա զչարժումնն, և չիշ
խէ խուսափել յընթացիցն՝ այլ ՚ի
հարկէ ծառայէ սերունական հրա
մանին: Նոյնպէս և զերկիր սեղմա
ցեալ սեսանեմք, և բարձեալ բե
րէ զհրաման հրամանատուին. և
զայլսն ամենայն համակերտս ծա
ռայացեալս հրամանաց արարչին,
և չիշխեն այլ ինչ քան զայն՝ յոր
կարգեցանն՝ գործել. վասն որոյ
գովեմք զնոսա՝ յաղագս զսահմանս
հրամանացն սրահելոյ:

Բայց մարդոյ առեալ զանձնիշ-
 խանութիւն, ում կամի՝ ծառայա-
 նայ. ոչ 'ի հարկէ բնութեան բրո-
 նադատեալ, ոչ 'ի զօրութենէն՝ որ
 նմա վասն լաւութեանց շնորհե-
 ցաւ՝ կասեալ, այլ 'ի հնազանդու-
 թենէ միայն շահի զօգուտն, և
 յանհնազանդութենէ զվնաս. և
 զայն ոչ եթէ առ եղեռանէ ինչ
 լեալ ասեմք մարդոյն, այլ վասն լա-
 ւութեանց : Զի եթէ իբրեւ զմի
 ինչ յայլոցն բնութեանց լեալ էր՝
 զոր 'ի հարկէն ծառայեն Աստու-
 ծոյ, ասլա և վարձս ընդ կամակա-
 րութեանն առնլոյ չէր արժանի,
 այլ իբրեւ գործի մի էր արարչին,
 զոր թէսլէտ 'ի չար վարէր և թէ-
 սլէտ 'ի բարի, ոչ պարտաւանք ինչ
 էին նմա և ոչ գովութիւնք, այլ
 պատճառ այն էր՝ որ զնա այնպէսն
 վարէր. նա և ոչ զլաւ ինչ գիտէր
 այնուհետեւ մարդն, քանզի չէր
 հմուտ այլ իմիք, բայց այնմ եւեթ՝
 յոր պատշաճեալն էր : Այլ Աս-
 տուած այնպէս պատուել զմարդն
 կամեցաւ, զի առ լաւութեանցն

խելաւորութեամբ լինելոյ՝ զանձնիշխաւ
 նութիւնն պարգեւեաց նմա, ու
 ըով կարող իցէ առնել զինչ և
 կամեացի, և զանձնիշխանութիւնն
 նորա ՚ի լաւն խրատէ դարձուցա
 նել:

Արպէս հայր ոք յորժամ զորդի
 իւր խրատիցէ՝ որ կարող իցէ ու
 սուսն ինչ ուսանել, չծուլալ յուս
 մանէն՝ այլ յառաջագէտ լինել
 ՚ի լաւն ստիպէ. վասն զի գիտէ՝ ե
 թէ կարող է յառաջագէտ լինել,
 պահանջէ զուսուսնն՝ յոր աւան
 դեցաւ: Նոյնպէս և զԱստուծոյ
 պարտ է խմանալ՝ եթէ յօժարե
 ցուցանէ զմարդն անապ հրամա
 նաց նորա. բայց զկամակար իշխաւ
 նութիւնն ոչ հանէ ՚ի նմանէ, ու
 ըով կարողն է անապ և չանապ
 հրամանացն. այլ խրատէ և յօժա
 րեցուցանէ զմարդն, զի լաւու
 թեանցն ցանկացող լիցի, որովք
 արժանաւոր մեծաց պարգեւաց լի
 նիցի, եթէ անասցէ Աստուծոյ.
 այլ զի և չանապոյն իշխանութիւն
 ունիցի. քանզի ոչ եթէ վայրապար

ինչ կամէր Աստուած զայնպիսի պարգեւ տալ, որ յաւիտենական անեղծութիւնն է. զի վայրապար իսկ էր այնպիսոյն տալ՝ որ ոչ ունէր իշխանութիւն երկոցունց, անսալոյ այնմ՝ զոր Աստուածն կամէր, և չանսալոյ այնմ՝ զոր նայն չախորժէր: Բայց իրաւամբք այն է, յորժամ արժանի ըստ որոց գործեացն ոք ինչ առնուցու:

Եւ արդ զկարգ երեւէր ընտրութիւն գործոցն, եթէ ոչ ունէր մարդն իշխանութիւն երկոցունց, և անսալոյն և չանսալոյն: Եւ արդ յայտ է թէ անձնիշխան եղեւ մարդն՝ առնել զբարի և ժտելի չար. իբր ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ յոր ժտիցի, այլ այն եւեթ առաջի կայր՝ կամ անսալ Աստուծոյ կամ չանսալ, և զնոյն եւեթ պատճառ չարին իմանալ: Քանզի լեալ մարդն առաջին՝ առնոյր պատուէր յԱստուծոյ, և ճնազանդեալ աստուածական հրամանին՝ մտաբերէր ՚ի չարիս, և անտի լինէր ըսկիզբն չարեաց:

Ուստի ոչ ոք կարէ անարար ինչ*
 և անճնաւոր զչարն ցուցանել . և
 դարձեալ ոչ յարարչէն, այլ յան-
 սաստու թենէ դիպեալ ստուևգա-
 նողին, և յուրուք վարդապետու-
 թենէ դրդեալ . զի ոչ եթէ այնպի-
 սի ինչ հաստատեալ բնութեամբ
 զմարդն ցուցանել կարէ ոք : Եթէ
 այնպիսի ինչ բնութիւն մարդոյն
 առեալ էր, ապա ոչ 'ի բնութենէ
 արարածոյ և յաստուածեւղէն գը-
 րոց նմա վարդապետութիւն ըն-
 ծայանայր . որպէս ասէ ուրեք աս-
 տուածական բարբառն, եթէ 'ի
 մանկութենէ մարդիկ 'ի իննամս չա-
 ըի միտեալ են . զի ցուցցէ թէ որ
 միտին՝ կամօք միտի, և ոչ ուրուք
 բռնութեամբ :

Արդ անսաստու թիւնն եւեթ՝ որ
 արտաքոյ Աստուծոյ կամացն գոր-
 ծիցի՝ սրտաճառ չարեաց իմանալի
 է . և նմին զայլ ոք վարդապետ ծա-
 ծուկ հաշուել, դրդիչ և ոչ բռնա-
 դատիչ, որ զմարդն 'ի լաւու-

* անարարիչ :

Թեանցն մերկանալ կամեցաւ: Ապա եթէ զպատճառն եւս կամիցին խնդրել, զնախանձն՝ որ առ մարդն եղեւ՝ իմասցին զպատճառն: Եւ եթէ զնախանձուէն եւս ճշդ դիւք քննիցեն՝ թէ ուստի եղեւ, ասասցուք՝ եթէ յառաւելու թենէ զմարդն պատուելոյ. քանզի միայն մարդ ըստ պատկերի և ըստ նմանութեան Աստուծոյ եղեւ: Իսկ եթէ այնու զԱստուած պատճառ չարեաց կամիցին ասել, անկանին յիմաստնարար խորհրդոյ: Եթէ զնորա ինչ հանեալ էր, և մարդոյն ջնորհեալ, թերեւս յիրաւի պատճառ չարեաց կարծէր տուիչն. ապա եթէ զնա նոյնպէս որպէս եղեւն պահեաց, և զմարդն այսպէս կամեցաւ առնել, պատճառ չարեաց նախանձորդն է: Քանզի ոչ եթէ յորժամ իցեն ուրուք երկու ծառայք, և զմինն ՚ի ծառայութեան ունիցի, և զմիւսն յորդէ գիրս գրիցէ, և միոյն յարուցեալ ՚ի վերայ զմիւսն սարանանիցէ, մի թէ պատճառ չարեաց զտէրն պարտ ի

ցէ իմանալ, որ ոչ եհան ինչ ՚ի ծառայէն և շնորհեաց միւսոյն :

ԺԲ. ԱՆԴ և զայն եւս հարցանեն . եթէ չար ինչ չկայր առաջի, ուստի՞ օձն՝ զոր սատանայ կոչէք իմացաւ զհանգամանս չարին :

Ասեմք, եթէ սատանայ չար զստուգանելն մարդոյն Աստուծոյ իմացաւ, վասն որոյ զմարդն յայն յօժարեցոյց : Արպէս յորժամ իցէ ոք ուրուք թշնամի, և թագուցեալ զթշնամու թիւնն՝ դադտ կամիցի մնասել, և չգիտիցէ զհանգամանս մնասակարու թեանն, և շուրջ եկեալ յածիցի հնարս ինդրել . ապա գտեալ ժամանակ՝ յորժամ ոք ՚ի բժշկաց թշնամւոյն նորա պատուէր տայցէ յայս ինչ չհպել, և յայս նիշ կերակրոց չճաշակել, որով աւողջութեանն կարիցէ հասանել, և նորա լուեալ՝ վաղվադակի ՚ի կեղծիս բարեկամութեան կեղծաւորեալ՝ զբժիշկն պարսաւիցէ, և զօգտակարսն նմա մնասակարս թելադրեալ կարծեցուցանիցէ, և հակառակ պատուէրս հրամանաց

բժշկին տայցէ , և այնու առնիցէ նմա միաս . որ ոչ եթէ յառաջագոյն գիտէր զհանգամանս միասակարու թեանն , այլ ՚ի պատուիրելոյ բժշկին գտեալ հնարս՝ եղեւ միասակար : Նոյնպէս կարծի և զստանայէ՝ նախանձեղն նմա ընդ նախաստեղծ մարդոյն , և չգիտել զհանգամանս միասակարու թեանն . քանզի ոչ եթէ չար ինչ առաջի կայր՝ ուստի զհանգամանս մարթ էր առնուլ . ուսեալ յԱստուծոյ պատուիրանէն՝ որ մարդոյն տուաւ արգելուլ զնա ՚ի ճաշակելոյ ՚ի տնկոյ իմեքէ ՚ի մահաբերէ , զայն յառաջադրեաց մարդոյն . որ ոչ եթէ անպիտան ինչ ՚ի կերակուրս մարդոյ էր , և ոչ բնութեամբ տունկն մահաբեր , և վասն այնորիկ ինչ արգելաւ մարդն ՚ի ճաշակելոյ ՚ի նմանէ , այլ անսաստու թիւնն եղեւ պատճառ մահուան մարդոյն , իբրեւ յանցաւորի՝ որ անցանիցէ ըզհրամանաւ հրամանատուի՝ որ նմակարգեալ իցէ :

Արդ ժտեցոյց թշնամին զմարդն

անցանել զհրամանաւն Աստուծոյ,
որպէս զի ոչ եթէ ասուգեալ գի-
տէր՝ եթէ այնու նմա միաս ինչ
գործել կարիցէ, այլ կարծեօք ՚ի
թեթուս մասուցեալ, եթէ լիցի և
թէ չլինիցի. և յետոյ յԱստուծոյ
պատուհասէն՝ որ առ մարդն եղել
վասն պատուիրանազանցու թեանն՝
իմացաւ եթէ պատուիրանք նորա
մահ գործեցին, և յիրաւի պատ-
ժեցան և նա և մարդն՝ զոր յօժա-
րեցոյց յանասատու թիւնն, ճաշա-
կել ՚ի փայտէն՝ որ ոչ բնու թեամբ
մահաբեր էր, այլ յԱստուծոյ
սպառնալեացն եղել այնպիսի ի-
րաց պատճառ :

Եւ որպէս բժշկի ոչ կարեմք մե-
ղադիր լինել՝ վասն յառաջագոյնն
զգուշացուցանելոյ որով օրինակաւ
կարիցէ մարդն առողջանալ, և նո-
րա թողեալ զպատուէրս բժշկին՝
անսայցէ թշնամոյն՝ որ զմասսարար
խրատան տայցէ նմա, որով ոչ ըզ-
պատճառս միասունն ՚ի բժշկէն՝ որ
յառաջագոյնն գուշակեաց նմա ի-
մանալի է, այլ ՚ի թշնամուոյն որ ՚ի

պատուիրանէ բժշկին նմա զվասան
 հնարեցաւ . նոյնպէս և զսատանայէ
 ասեմք լեալ թշնամի մարդկան՝ որ
 չեւ եւս գիտէր զհանգամանս չա-
 րեաց , այլ 'ի պատուիրանէն Աս-
 տուծոյ ուսեալ՝ կամեցաւ վաստել
 մարդոյն . որպէս զի եթէ առանց
 Աստուծոյ կամաց 'ի ծառոյն ճա-
 շակիցէ՝ առնուցու պատիժ զմահ :
 Քանզի եթէ յառաջարդոյն չէր գու-
 շակեալ Աստուծոյ մարդոյն չու-
 տել 'ի կերակրոյ ծառոյն , և նորա
 յանգէտս կերեալ չլինէր նմա պա-
 տիժ մահ . կամ որպէս թէ առ 'ի
 չգիտանս եկեր , կամ թէ առ չժու-
 ժալոյ 'ի կերակրոյ ծառոյն , չէր ինչ
 պատժի պարտական : Քանզի և մա-
 նուկ կաթնակեր՝ որ յայլ ինչ կե-
 րակուր մտաբերիցէ , ոչ պատժելի
 է՝ այլ արգահատելի , որպէս թէ
 առ 'ի չգոյէ կաթին յայն յօժա-
 րեաց : Նա և օձն , որ է սատանայ ,
 յերաւի պատժեցաւ՝ վասն ընդ ա-
 նագորոն թշնամու թեան ընդ մար-
 դոյն ունելոյ :

Եւ արդ սկիզբն չարեաց զնա-

խանձն ասեմք , և զնախանձն յառաւել զմարդն պատուելոյ , և զգարիսն յանհնազանդութենէն : Զի Աստուած այնպէս առաւել զմարդըն պատուեաց , և նորա անաստեալ՝ զընկէց զպատուիրանն : Ուստի զամենայն ինչ որ լինի չար , ոչ բնութեամբ չար գիտեմք , այլ զի առանց կամացն Աստուծոյ գործին իրք ինչ՝ լինին չար :

Նա և ընդ լինելն իսկ սատանայի յԱստուծոյ , գիտաց՝ եթէ անաստել ումէք Աստուծոյ՝ չար է և ոչ բարի . քանզի ոչ եթէ անմիտ ինչ որ եղեւ նա յԱստուծոյ՝ եթէ չգիտէր , եթէ որ ինչ ըստ Աստուծոյ կամացն լինի՝ բարի է , և որ ինչ արտաքոյ քան զնորա կամանայն չար է . և վասն այնորիկ յերաւի տանջէ զնա Աստուած , զի գիտէ նա զբարին , և ոչ առնէ . և հմուտ է չարին , և ոչ խորչի : Եւ ոչ չար և չարչարիչ հաստատեաց զնա Աստուած . և ոչ փորձիչ՝ եթէ նովաւ փորձեալ զարդարս զտեսցէ . և ոչ ինքն յանձնէ չար

գտեալ, և ոչ անարար և հակառակ
 Աստուծոյ . այլ մտաւոր եղեալ
 յԱստուծոյ, և հմուտ գիտու-
 թեան՝ թէ չար է հակառակ կալ
 Աստուծոյ հրամանին, և յայն զոր
 գիտեն՝ թէ չար է՝ յանդգնեցաւ,
 զանաստութենէն ասեմք . և ան-
 սաստութիւնն ոչ է թէ անձնաւոր
 ինչ յառաջագիւտ է հաս՛ի գիտու-
 թիւնն սատանայի, այլ իբրեւ զմի
 ինչ եղեալ ՚ի դիպաց կամեցելոյն :

Նա և զմարդոյ յիրաւի, ասեմք,
 կրել պատուհաս ընդ որոց գործի-
 ցէ . քանզի կամաւ երթայ յուսումն
 այնպիսի իրաց, յորոց յորժամ և
 կամիցի՝ և մեկնել կարող է . քան-
 զի և կամելոյն և չկամելոյն ունի
 իշխանութիւն, զորոյ զհետ երթայ
 և կարելն զոր ինչ կամիցի ասնել :

ԺԳ . ՈՐՈՎ ՀԵՏԵԻ, ասեն,
 չարեաց արարիչ զԱստուած չկա-
 միք ասել, այլ ՚ի մարդկանէ եղեալ
 թելադրութեամբ սատանայի ՚ի
 հնադանդեւոցն նորա և ՚ի իսբեցե-
 լոց, և յիրաւի կրեն պատիժս . զի
 կարէին հատանել և ընկենուլ ՚ի

բաց զչարիան, և ոչ կամեցան, և արդ վանն նորին իսկ սատանայի հարցցուք. այնպիսի արդեւք արար զնա Աստուած, եթէ ինքնին այնպիսի չէր՝ և յօժարեաց ՚ի չարաբարել:

Եթէ այնպիսի արարեալ էր զնա Աստուծոյ, պատիժս ՚ի նմանէ չէր պարտ պահանջել, զի պահեաց զարայման բնութեանն՝ յոր արարն զնա Աստուած. և որ ոք ոչ կամօք ինչ գործէ, ընդ այնր պատիժ չը պարտի կրել. բայց որ կամօք կարող է գործել, և գործ ինչ յուսութեան գործիցէ, յիրաւի պատժի, զի ոչ եկաց յայնմ՝ զոր Աստուածն կամի. ապա եթէ յԱստուծոյ բարւոք եղել, և անձամբ յանձնէ դարձոց զկամանն ՚ի չար՝ հեռացուցեալ զինքն ՚ի լաւէն, յիրաւի պահանջի ընդ որոց յանգգնեցաւն՝ պատիժս. զի զսատանայ մէք ոչ յԱստուծոյ սատանայ եղեալ գիտեմք. այլ զսատան անունն՝ վանն խոտորելոյն էառ իւր անուն. քանզի սատանայ յեբրայեցւոց և յԱսորւոց

լեզուէ խոտորեալ թարգմանի. այլ
 զօրութիւն իմն զգայուն լաւութեանց
 հաստատեցաւ յԱստուծոյ, և ՚ի
 թշնամութենէ ընդ մարդոյն ունեւոյ իւրն կամօք եղեւ բան
 սարկու. թողեալ զԱստուծոյ հպատակութիւն՝ սկսաւ անսաստել, և
 հակառակ կալ Աստուծոյ հրամանացն ուսուցանել մարդկան, և իբր
 բեւ զապատամբ յետս կացեալ թիւրեցաւ
 յԱստուծոյ: Եւ վկայէ բանիս աստուածական բարբառն, որ
 ապատամբ վիշապն կոչէ զնա՝ եթէ
 հրամանաւ սպան զապատամբ վիշապն:
 Եւ արդարեւ իսկ բանն Աստուած սպան
 զապատամբ, այնու զի կոխելոյն զնա եւ
 իշխանութիւն: Արդ ապատամբ կոչէ զնա
 գիր. եթէ նոյնալիս՝ որպէս եղեւն յԱստուծոյ՝
 կացեալ էր, ապա ոչ ապատամբ կոչէր զնա.
 զի որ ապատամբի ոք, թողու զիւր սրայմանն՝ որով
 ոչ անարար իսկ ցուցանի: Զի եթէ
 անարար էր, ապա ոչ յիւր մէն բնութեանէն
 փոխէր. քանզի չմարթի բնութեան իմիք՝
 առանց

կամաց՝ մերթ բարի լինել, մերթ
չար :

ԺԴ. ԻՍԿ արդեթէ ոչ էր ան-
արար, ասեն, ըստ ձեզ սատանայ,
և ոչ այնպիսի եղեալ յԱստուծոյ,
և անձամբ զանձն դարձոյց ՚ի լաւէ
անտի ՚ի յոռին, որ է ՚ի հնազան-
դութենէ յանհնազանդութիւն,
արդ զայն ասացէք. գիտէ՞ր Աս-
տուած՝ եթէ այնպէս լինելոց էր,
եթէ չգիտէր. թէ գիտէր և արար,
ինքն է պատճառ՝ նորա ՚ի լաւու-
թեանցն դառնալոյ. ապա եթէ ոչ
գիտէր, զիարդ առնէր զայն զոր
ոչն գիտէր՝ թէ որպիսի ինչ ոք լի-
նելոց իցէ :

Անգիտութիւն կարծել զԱս-
տուծոյ՝ անհնարին յիմարութիւն
է. քանզի միայն ինքն կանխագէտ
է հանդերձելոց : Այլ քանզի բա-
րերար էութիւն է Աստուած, ոչ
կամեցաւ զաղնուականութիւնն
իւր ծածկել. վասն որոյ յառա-
ջագոյն գիտէր զսատանայէ՝ եթէ
թիւրելոց է, և զմարդիկ յանցու-
ցանելոց՝ առ ՚ի չունկնդիր լինելոյ

հրամանաց նորա, որով միանգամայն վասն անձնիչխանութեան մարդոյն երեւելոյ արար զնա Աստուած. զի առաւելութիւն բարերարութեան նորա յայանի լիցի մարդկան, վասն թողութեան տալոյ մարդկան յառաջագոյն գործելոցն մեղաց: Զի յորժամ զսատանայ ամսարշտացեալ տեսանիցեն և չբարձեալ 'ի միջոյ, և վասն իւրեանց մեղացն խմանայցեն՝ թէ գոյ հնար թողութեան ապաշխարութեամբ. զի Աստուծոյ բարերարութիւնն ցուցանիցի, և մարդիկ զչորհն նորա գիտացեն. զի եթէ այն այնպէս չէր լեալ, և ոչ բարերարութեանն նորա ոչ խելամուտ լինէր:

Նա բնաւ իսկ, ասեն, յետ թիւրելոյն սատանայի և խաբելոյ ըզմարդն՝ ընդէր իսկ ոչ եբարձ 'ի միջոյ, զի մի՞ զբազումս սպանան իցէ:

Ոչ եթէ չէր կարող Աստուած բառնալ զսատանայ 'ի միջոյ, քան զի չիք ամենեւին տկարութիւն զԱստուծով. այլ զի չէր ինչ մեծ:

գործ Աստուծոյ զաստանայ ինքնին
 անձամբ սպանանել, և զարարած մի
 զիւր փոքր յոչինչ դարձուցանել,
 զի մի կարծիցի՝ թէ վասն չժուժա
 ըյ չարութեանն նորա սպան զնա :
 Երկրորդ անգամ՝ զի անձանօթ
 եւս լինէր առ յասլայ մարդկան Աս
 տուծոյ բարերարութիւնն, թէ յա
 ռաջագոյն սպանանէր զաստանայ .
 զի ոչ ոք ունէր նշանակ ինչ յայտնի
 բարերար կոչելոյ զԱստուած : Այլ
 թերեւս և կարծիք ինչ ՚ի մէջ մտա
 նէին՝ թէ հաւատար ինչ ոք էր նա
 Աստուծոյ, և աճապարեաց ՚ի մի
 ջոյ եբարձ . վասն որոյ սրահեաց
 զնա, և ոչ կորոյս ՚ի միջոյ, զի մար
 դիկ յորժամ լաւութեանցն հը
 մուտ լինիցին, յաղթեցեն նմա՝
 փոխանակ այնոցիկ՝ որք յառաջ
 նուսն յաղթեցան ՚ի նմանէ :

Այն իսկ մեծ և զարմանալի է,
 զի մարդն Աստուծոյ՝ վառեալ Աս
 տուծոյ օգնականութեամբն, սրա
 տերազմեալ յաղթիցէ աստանայն :
 Որպէս մարտուսոյց ոք ամենայն
 հնարիւք հնարեալ զիւր աշակերտ

սրն թեքել, առ 'ի ցուցանելոյ ըզ-
 հանգամանս մարտիցն, որով մար-
 թիցեն յաղթել ախոյանից, և ա-
 ռաքիցէ զնոսա 'ի հրահանգս մրցել
 ընդ ախոյանսն, և յաղթութեանցն
 ուշ առնել խրատիցէ, մինչեւ ըզ-
 կեանս անգամ արհամարհել. զի
 լաւ համարի թէ վասն անուան բա-
 ըրիոք մեռանիցին, քան թէ կենդա-
 նի կայցեն և վատանուն լինիցին :
 Եւ նոցա զթելադրութիւնս վար-
 դապետին 'ի մտի եղեալ, և զպար-
 դեւս ընդ յաղթութեանն, գեր 'ի
 վերոյ լինիցին ախոյանին, և պա-
 կեալ առ վարդապետին հասանի-
 ցեն, և նշանակ ճգնութեան ընդ ա-
 խոյանին՝ առնա զպատակն բերիցեն :
 Ապա եթէ զմարտուսոյցն զմտաւ-
 ոչ ածիցեն, և յաղթութեան և
 պատկի ոչ ցանկանայցեն, կործա-
 նին վատանուն յախոյանէ անտի .
 յիրաւի այնուհետեւ թշնամանին
 և տանջին, և մահու պատիժ փո-
 խանակ ընդ վատութեանն կրեն :

Նոյնպէս և զԱստուծոյ իմանա-
 լի է, թէ իւրովք պատուիրանօք

վառէ գեղեցիկ զմարդիկ՝ առ ՚ի պը
սակելոյ զյաղթօղն, և յամօթ առ
նելոյ զվատացեալն . իսկ եթէ ոք
յոչինչ զԱստուծոյ զպատուիրան
սըն համարիցի, յորժամ մըցել ընդ
քանաարկուին մարտնչիցի՝ վաղվա
ղակի կործանի, քանզի չունի զնշա
նակս յաղթութեանն . և յիրաւի
կրէ պատիժ պատուհասից այնպի
սին, զի ոչ նմանեաց ընկերին՝ որ
կուուեցաւ և յաղթեաց :

Արդ վասն այնորիկ թողեալ է
Աստուծոյ զսատանայ իբրեւ ՚ի հրա
հանգս կուուանոցաց յաշխարհի,
զի յորժամ իւր նահատակեալքն
կուուիցին և յաղթիցեն նմա՝ պար
ծանք առաջնոյ յաղթութեանն նո
րա քակեսցին յայժմուն յայնպի
սեացն մարդկանէ, որ լաւութեան
ցըն ցանկութեամբ պարտիցեն զնա,
և նշան յաղթութեան զնահատա
կութեանն կանգնիցեն: Քանզի կո
խան արկեալ ընդ ոտիւք մերովք՝
անկեալ դնի մեռեալ, և կործանի՝
առ ՚ի լաւութեանցն ցանկութեան
մերոյ ՚ի պարտութիւն մատնեալ :

ժե • ԱՐԴ յ'եստ այսր ամենայնի հաւանութեանց՝ յամառեալ զնոյն 'ի մէջ բերեն • բնութեամբ են՝ ասեն՝ չարիք, և ոչ կամա ծինք :

Ասեմք • եթէ բնութեամբ իցեն, ընդէր օրէնք 'ի թագաւորաց դնիցին, և սասաք 'ի յիշխանաց, և սրատիժք 'ի դատաւորաց • ոչ ապաքէն վասն կարճելոյ չարեացն : Եւս, թէ բնութեամբ իցեն չարիքն՝ ոչ պարտի օրէնադիրն օրէնս դնել, և ոչ իշխանն պատիժս 'ի վերայ չարագործին ածել : Ընդէր պատժիցեն զայն՝ որ ոչ կամօքն չար իցէ, որում արդահատեն պարտ էր, և ոչ պատիժս 'ի վերայ հասուցանել :

Եւ արդ այնպիսոյն եթէ կին շնայցէ, չպարտի մեղադիր լինել • քանզի ոչ կամաւ՝ որպէս ասենն՝ յօժարեցաւ 'ի չարն, այլ բնութեամբ բռնադատեցաւ : Եւ եթէ որդւոյ իւրոյ սուր առեալ՝ 'ի վերայ խաղայցէ, մի՛ լիցի նմա մեղադիր • զի ոչ իւր կամաւ երթայ, այլ չարն տանի զնա յայն : Եւ եթէ

'ի դրացւոյ և 'ի բարեկամէ թշնա-
մանեացի՝ մի՛ փոխարէն թշնամա-
նեացէ, այլ առաւել արգահատեա-
ցէ եւս . զի ոչ էթէ նա ինչ թշնա-
մանէ, այլ չարն՝ որ բռնաբար վարէ
զնա : Նոյնպէս՝ յորժամ գուտոր
զմայր անարդիցէ, և նու զկեսուր
իւր, և կին զայր, և ծառայ զտէր,
և եղբայր զեղբայր, մի՛ ինչ տարցին
ընդ միտ՝ որք անարդեցանն, այլ
արգահատեացեն նոցա որպէս 'ի
չարէն բռնադատելոց :

Իսկ էթէ տեսանեմք՝ թէ թա-
գաւորն զիւրոց օրինաց վրէժս պա-
հանչէ, և պահանջմամբ վրիժուցն
զմասն կարճէ, և դատաւորն ըզ-
գողն և զաւազակն պրկէ և քերէ՝
վասն զմասասկարու-թիւնն 'ի միջոյ
բառնալոյ, և հայր զորդի դժնեայ
մահասարտեալ՝ դատաւորաց մա-
տնէ, և այլքն ամենեքեան զիւրա-
քանչիւր զանցնիւր զանարգանաց
վրէժս պահանջեն՝ կամ անձամբ
կամ իշխանօք, յայտ է թէ չա-
րիքն որք գործին՝ կամած ինք են և
ոչ բնականք : Բայց աղէ՛ գու ըզ-

կարին իսկ զոք շուայլեալ ցանկու-
թեամբ՝ սրկեաւ և մարակեաւ, տես
թէ բնաւ ամենեւին գտանիցի 'ի
նմա յիշատակ ցանկութեանն : Եւ
արդարեւ ոչ ինչ ընդ վայր սաս-
ցեալ է բան խմաստնոյն, թէ ծա-
ռայ որ ընդ ունին ոչ լսէ՝ ընդ մկա-
նունս տան լսել նմա :

Նա և յայլուստ եւս մարթեմբ
խմանալ, զի մարդոյ բնութիւն բա-
րեաց ցանկացող է, և ոչ չարեաց :
Զի շունն, որ շնայ, մինչ դեռ իսկ
'ի գործ շնութեանն իցէ՝ եթէ ոք
շուն կոչէ զնա, ըմբոստանայ. սրու-
նիկն, որ յայտնի սրունկի, զանուն
սրունկութեանն չախորժէ լսել.
նոյնպէս և գողն և աւազակն, և
այլ եւս չարագործքն, թէպէտ և
զգործ չարագործութեան գործեն՝
զանուն չարագործութեանն յան-
ձրն ոչ կամին աւնուլ : Նա և կեղ-
ծաւորն կեղծաւորեալ, որ մեղմե-
խանօք ընկերին կամիցի մնաս առ-
նել, թագուցանէ զկեղծաւորու-
թիւնն, և որպէս թէ բարւոյ ինչ
խրատ սայցէ՝ հրապուրեալ արկա-

նէ ընդ մնասիւք զանմեղն . և եթէ ոչ զբարւոյ զգէմն զգեցեալ մեղմեղիցէ , չկարէ ըստերիւրել յիրաւանց զիրաւագէտն :

Նա և յորժամ զխիստ ոք իշխանն կամիցի 'ի քաղցրութիւնն ածել , չըկարէ յայտ երթալ ասել՝ թէ դու խիստ ես , այլ քաղցրախառն բանիւք մատուցեալ ողորէ՝ թէ դու , տէր , քաղցր ես և բարերար ամենեցուն , ամենեքին գոհ են զքէն , բոլորք առ իրաւագէտս ունին . և այնպէս կարէ մեղմով քաղցրացուցանել զխատութիւնն իշխանին , և խոնարհեցուցանել ածել յիրաւն և յորժանն : Նոյնպէս և առ ցատուցեալն և տրամեալն և առ նախանձոտն քաղցրութեամբ ոք մատչի և ցածուցանէ . և անտի յայտ է՝ թէ բարեաց ցանկացող է բնութիւնն մարդկան , և ոչ չարեաց :

Եւ եթէ գազանացն գազանութիւնն չար ինչ բնութեամբ կարծեցուցանիցէ նոցա , գիտապէն՝ զի կէսքն յանանոցն 'ի պէտս արարան , որպէս և արջառ և ոչխար և

ամենայն ինչ որ ուտելի է և կրելի է . և կէսքն վասն երկիւղ 'ի միտս մարդկան ճնուցանելոյ : Ձի թէ գաղանք ահագինք են, և վիշապք և օձք և այլ ճճիք միասակարք , և մարդն այնչափ հպարտացեալ է մինչ ըստ Աստուծոյ երկիւղին սահմանս արտաքոյ ելեալ անաստէ , եթէ այնպիսի զարհուրեցուցիչք չէին՝ ո՞րչափ եւս առաւել չկայր երբէք յակաստանի :

Նա և նոքին իսկ , որ չարքն կարծին անմտաց , երբէք երբէք օգտակարք լինին և զերծուցիչք 'ի մահուանէ : Ձինչ չարքան զօձ կայցէ , և 'ի նմանէ թերխակէ . և 'ի սպանող դեղոց , որք 'ի նենգութենէ մարդկան կազմեցան , չեւ հասուցեալ և անդէն բուժէ : Եթէ բնութեամբ չար ինչ էր օձ , կամ չարի իրիք արարած , սպա չգտանէր ինչ ամենեւին 'ի նմա օգտակար , և ոչ զգօնանայր երբէք 'ի գաղանութենէ անախի իւրմէ . նա աւանիկ տեսանեմք 'ի հնարագիտութենէ թովչաց զգօնացեալ , և իբրեւ զչուան

խաղալի է նոցա , և բազում ան-
գամ բնակեալ 'ի տան՝ չմեղանչեն
բնակչացն :

Եւ արդ եթէ հեթանոս իցէ՝
որ չար ինչ բնութեամբ կարծիցէ ,
յանդիմանեացի յիւրոց արուես-
տակցացն ծապաշտացն . որ այն-
չափ զդճնացուցանել զօձս գիտեն ,
մինչեւ կոչել յուր թիւք 'ի տունս ,
և կերակուրս մատուցանել , որպէս
բաբիլացիքն վիշապին՝ զոր պաշտե-
ինն . և սպան զնա Աստուծոյ սիրե-
լին՝ նովին ընտելական կերակրովն :

Եւ եթէ մոգ իցէ , և չարի արա-
րած զգազանան վասն գազանու-
թեանն ասիցէ , 'ի հասարակաց մը-
տաց փաշաման կրեալ ըմբերանեա-
ցի : Զի եթէ գազանքն չարի արա-
րածք իցեն , և երկիր բարւոյ , զի-
անդ բարւոյն արարած չարին արա-
րածոց գայեակ մտեալ՝ սնուցիչ լի-
նիցի , որք 'ի նմանէ կերակրին և 'ի
ծոց նորա հանգչին . զի երկու հա-
կառակք իրերաց՝ միմեանց ծախիւք
են , որպէս խաւարի լոյս , և ջեր-
սառամանեաց :

Արդ եթէ գազանք չարի արա-
 րածք էին, և երկիր բարւոյ, ծա-
 խել պարտ էր զնոսա երկրի՝ և ոչ
 սնուցանել, սպառել և ոչ սերել.
 ապա եթէ երկիր և զգազանսն
 սնուցանէ և ոչ սպականէ, յայտ
 է՝ եթէ յորմէ արարչէ երկիր լեալ
 է, 'ի նմանէ և գազանքն արարեալ
 են. և չիք ինչ չար բնութեամբ.
 քանզի չիք ինչ չար արարիչ բնու-
 թեամբ: Եւ մանաւանդ թէ և գա-
 զանք իսկ, զորոց ասեն՝ թէ 'ի չա-
 րէ արարչէ եղեալ են, ցուցանեն
 թէ չեն ուստեք՝ այլ յերկրէ, այ-
 նու զի յերկրէ կերակրին և 'ի նմա
 բնակեն, և անդրէն 'ի նոյն շրջեալ
 հողանան:

Նա թէ և 'ի չարէ ինչ էին չարք
 արարեալք, ոչ ինչ 'ի նոցանէ օգ-
 տակար գտանէր, այլ ամենեւին իսկ
 վնասակար: Իսկ արդ եթէ տեսա-
 նեմք, զի կիսոցն մորթքն պատուա-
 րան մերկութեան մերոյ լինին, և
 կիսոցն ճրագուն գեղնեղի լինի, և
 այլ ինչ յանդամոցն, որպէս առիւ-
 ծուն և արջոյ և այլոցն՝ ըստ իւ-

րաքանչևր մի ըստ միոջէ, յայտ է՝
 եթէ 'ի բարւոյ արարչէ լեալ են,
 վասն միոյ իրիք օգտակարին գտա-
 նելոյ 'ի նոսա : Զի որ չար ինչ է,
 նորա և ամենայն ինչ ինասակա-
 է, և մորթ և միս . այլ նոցա որ-
 պէս զմորթն զգենուովք, և ոչ ինա-
 սէ, և զմիան եթէ սիրտ ուրուք առ-
 նոյր և ուտէր՝ ոչ ինասէր . որպէս
 վարագի՝ որ գազանագոյն է քան
 զամենայն գազանա՝ ուտի միան,
 և ոչ ինասէ . նոյնպէս և նոցայն՝ ե-
 թէ ուտէր ոք՝ չինասէր :

Եւ յարչառ, զոր ասեն՝ եթէ 'ի
 բարւոյ արարչէ արարեալ է, գտա-
 նի ինչ ինասակարութիւն : Զցլու
 միս ուտել՝ դարման է մարմնոյ,
 բայց եթէ զարիւնն ոք ըմպիցէ՝ սա-
 տակի : Նոյնպէս և 'ի բանչարս է
 ինչ՝ որ առանձինն սատակիչ է, և
 խառնեալ ընդ այլ բանչարս՝ բժրչ-
 կիչ պէսպէս ցաւոց լինի : Զման-
 րադորն եթէ ոք լոկ ուտիցէ՝ սա-
 տակիչ է, և խառնեալ ընդ այլ ար-
 մատս՝ քնածու լինի քնահատաց :
 Եւ զհազար՝ եթէ 'ի տօթ ժամա

նակի ուտիցէ ոք, քանզի զովացուցիչ է, զտապս 'ի փորոյն փարատէ. և եթէ 'ի հով ժամանակի ուտիցէ ոք, մնասէ. և եթէ զջուրն քամեալ անապակ ըմպիցէ ոք, սատակի. և եթէ զսերմն սողացեալ ջրով ըմպիցէ ոք, 'ի ցանկութենէ արկանէ: Եւ կանեփուկն թուփինչ է, որոյ սերմն նորա դեղ է, և նոյն դարձեալ կասեցուցիչ ցանկութեան: Եւ մուշխինուղ, որ առանձինն 'ի յայտնի ինչ ժամանակի սպանող է, նովինք զմաղձահնացեալս հնարին բժիշկք հատա, նել: Եւ կաղանջանան սող ինչ առանձինն սպանող է, և խառնեալ ընդ այլ դեղոյ՝ մաղձադեղ է բուժիչ 'ի մահուանէ:

Արդ յայսպիսի իրս անհարթա առ ոչ ուղիւ հայելոյ, կարծեցին եթէ չար ինչ բնութեամբ իցէ. բայց Աստուած այսպէս խմաստուն զմարդն կազմեաց, զի և 'ի դարմանիչն մարթիցէ վայելել. և որք մասակարքն կարծիցին, և անտի եւս հնարիւք օգտակարութիւնս

կարիցէ գտանել, առ 'ի յանդիմա
նելոյ դբարս անմտացն՝ թէ չեք ինչ
որ բնութեամբ չար է :

Ժ. 2. ԲԱՅՑ Թէպէտ և նոքա
աստուածական օրինացն ոչ հաւա
տան, մեք յուղղորդ պատասխան
ւոյ զմեր ընտանիս մի՛ զսկեացուք :

Այնչափ ինչ չար 'ի գազանացն
բնութեամբ ոչ գոյր, մինչեւ ա
ծեալ զնորարարսն առ նորաստեղ
ծըն՝ նմա նոցա անուանա հրամայ
էր գնել. և եթէ մօտ ոչ գային, զի
ա՛րդ միոյ միոյ ըստ իւրաքանչիւր
ազգաց անուանա յօրինէր. ապա
եթէ մօտ գային, և ընտելութիւն
ընդ մարդոյն ունէին, յայտ է՝ թէ
ոչ չարք էին, և ոչ մարդոյն միա
սակարք. այլ յետ յանցանելոյ մար
դոյն զԱստուծոյ պատուիրանաւն՝
տուան նմա զարհուրեցուցիչք, առ
'ի չհստատամալոյ հողեղինին՝ որ 'ի
հողոյ եղեւ, և 'ի հող դառնալոց էր :

Եւ առաջնոյ չնասակարու
թեան գազանացն մարդոյ՝ այժմու
համբոյրս և ընտելութիւնս վկայ
են : Զի ոմն զգայլոյ կորիւն անու

ցանկ, և իբր զչան կորիւնս՝ առ
 ընտելու թեան ընդ անձն անկանին :
 Եւ միւսն զառիւծու կորիւն սնու-
 ցեալ՝ ածէ՝ ի համբոյր և ի քծինս,
 մինչեւ պատել զանուցանելեան .
 և եթէ այլ ոք ՚ի նա հուպ գայ-
 ցէ, չմուացեալ զբարս գազանու-
 թեանն՝ ՚ի վերայ յարձակի . և նու-
 ռա սաստեալ գազանին իբր շան,
 ցածուցանէ յանաստ գազանու-
 թենէն : Եւ այլ ոք զարջոյ թոժիւն
 սնուցեալ՝ կաքաւիչս ուսուցանէ,
 և նմանեցուցեալ բարուց մարդ-
 կան՝ զգազանաբարոյն ցածուցա-
 նէ : Եւ այլ ոք զկասկիս անապա-
 տականս ըմբռնեալս՝ հապիտս և ըն-
 չապտուկս և ամենաչար ուսուցա-
 նեն : Եւ այլոց զբարբս իգակերպս
 կալեալ թովչու թեամբք յընտելու
 թիւն մարդկան ածեն, ջրեցու-
 ցեալ զթոյնան սպանողս :

Արդ եթէ չար ինչ էին գազան-
 քրն բնու թեամբ, չէր հնար միա-
 սակարացն ընդ իւրեանց միասա-
 կարին ընտելու թիւն ունել : Եւ ե-
 թէ զխորշակս և զսառամանիս ՚ի

միասակարու թեանն՝ ի չարէ արարչէ կարծիցեն, գիտասցեն • եթէ ոչ ձիւն և սառամանիք պնդէին զլէրինս, արմատք խոտոց ոչ պարարէին • և եթէ ոչ տօթ ջեռուցանէր զանդաստանս, պտուղք ոչ հասանէին :

ԺԷ • ԷԻ եթէ զախտս և զհիւանդութիւնս և զմահս տարաժամս, և զքնաւ զմահ իսկ ՚ի չարէ ինչ արարչէ խնանայցեն, եթէ աստուածական օրինաց հաւատային՝ անդատին յօրինացն առնէաք պատասխանի : Բայց որովհէտեւ ՚ի չարէ արարչէ դնեն զայս պիտի անհարթութիւնս, հարցցուք և մէք ցնոսա • բարեացն արարիչ և չարեաց՝ ո՞քան զո հարուստ իցեն : Եթէ ասիցեն՝ եթէ բարեացն արարիչ հարուստ է, ստեն • զի եթէ հարուստ ոք էր նա քան զչարեացն արարիչ, ոչ տայր նմա զմիասակարութիւնսն յիւր ՚ի բարի արարածսն արկանել • նա և տեղի եւս չէր պարտ տալ նմա յիւրումն վայրսն : Զի եթէ կարող ոք ինչ

էր, նախ իւր տեղիս զատ 'ի նմա,
նէ առնէր, և ապա զարարածս՝
զինչ և կարօղ էր սուսել:

Արդ զայն ասացեն. կարօղ էր
զնա մերժել բարին յիւրոց 'ի բա-
րիոք արարածոցն, եթէ չէր կա-
րող: Եթէ ասիցեն՝ եթէ կարօղ
էր, լուսիցեն. եթէ կարօղ էր մեր-
ժել զչարն և ոչ մերժեաց, ինքն է
պատճառ միասուն. և եթէ ոչ էր
կարօղ մերժելոյ զչարն, գտանի՝
զի հարստագոյն քան զնա էր չարն,
որ բռնաբար նեղէ և ապականէ
զբարիոք արարածս նորա: Դար-
ձեալ և այն եւս սուտ է, զոր ա-
սենն, թէ 'ի վախճանի յաղթէ
նմա բարին. զի որ յառաջնուսն
չկարաց յաղթել, յայտ է՝ թէ և 'ի
վախճանին չկարէ յաղթել:

Այլ մէք զցաւոց և զմահուան
բազում ինչ պատճառս ունիմք
ճշմարիտ բանիւ 'ի մէջ բերել: Նախ
այն իսկ՝ զի յորժամ մարդն զԱս-
տուծոյ պատուիրանաւն անց, ա-
պա եղեւ ընդ ցաւովք և ընդ մա-
հուամբ. քանզի ցկինն ասաց՝ թէ

ցաւովք և տրտմութեամբ որդիս
 ծնջիր . և ցայրն՝ թէ աշխատու
 թեամբ և քրտամբք երեսաց քոց կե
 ընցես զհաց քո , մինչեւ լինի քեզ
 դարձ անդրէն յերկիր՝ ուստի ա
 ռար . զի հող էիր , և ՚ի հող դարձ
 ջիր : Արով յայտ է , զի թէպէտ և
 բնութիւն մարդոյ՝ քանզի մարմնա
 պատ է՝ ընդ ցաւովք և ընդ մա
 հուամբ կարծէր , այլ թէ կացեալ
 էր ՚ի պատուիրանին՝ պահէր զնա
 կենդանարարն կենդանի . որ յոչն
 չէն կարօղ եղեւ զչունչ մարդոյն
 առնել , և պահէ միշտ կենդանի և
 անմահ , նոյն և զմարմինն՝ զոր յեր
 կրէ ստեղծ՝ կարօղ էր պահել կեն
 դանի :

ԺԸ. ԱՅԼ Իբրև զայս լսեն թըշ
 նամիք ճշմարտութեանն , ազգի ազ
 գի զինուք վառին ընդդէմ ստու
 գութեանն . զի կէսքն ասեն՝ թէ
 չէր մարթ մարմնաւորի անմահ կալ
 և այլքն ասեն , վասն զի ոչ տեւէր
 մարմինն ընդ շնչոյն յերկար ժա
 մանակս կեալ , հարկ է անտեւա
 կանին մեռանել :

Այլ զառաջինսն յանդիմանեն
 Եղիա և Ենովք, որ ցայժմ կենդա-
 նի են. և զայլսն՝ հասարակաց համո-
 րէնն յարութիւն : Զի եթէ այժմ
 վասն զի անտեւական են մարմինք՝
 յայն սակս մեռանին, ապա և ՚ի
 յարութեան՝ ըստ նոցա բանին՝ չը-
 տական ընդ շնչոյն . և այսու յայտ
 առնեն՝ թէ զյարութիւն իսկ մար-
 մնոյ խափանել կամին, ուր առ-
 տուածական գիրք և արարածոց
 բնութիւնք անդադար վկայեն ըզ-
 յարութենէ մեռելոց :

Այլ ասեն. թէ ոչ մահկանացու
 իսկ էր մարմին, զի արդ էր՝ զի վասն
 դոյզն յանցմանն անկանէր ընդ մա-
 հուամբ, և ոչ արգահատէր նմա
 արարիչն և ներէր յանցմանն :

Զի ներօղ և արգահատօղ է ա-
 րարիչն, այն ամենեցուն իսկ յայտ
 նի է . և առաւել յայնմանէ, զի
 յետ յանցանելոյ մարդոյն՝ իջեալ
 անմարմինն՝ իբր զմարմնաւոր ոք
 ռանաձայն առնէր ՚ի դրախսին . և
 մեղմով և աղերսալից բարբառով
 ասէր զյանցուցեալն՝ ուր ես Ա-

դամ, զի մի տագնապեցուցեալ՝
չտացէ ուշաբերել նմա ապաշխա-
րութեանս. և զի չեկն 'ի զլջուսն
յանցուցեալն, յիրաւի կրեաց սրա-
տիժ զմահ :

Դարձեալ և այլազգ ևս. զի իւ-
րոյ արարչին յառաջագոյն սրատուի-
րեալ էր նմա՝ թէ յորում աւուր
ուտես 'ի ստղոյ ծառոյն, 'ի նմին
աւուր մեռանիս. և թշնամին յե-
տոյ եկեալ սակր՝ ոչ մեռանիս, այլ
խրեւ զսատուածս լինիս : Եւ արդ
ոյր բանից պարս էր հաստատուն
լինել, այնր՝ որ յառաջագոյն զգու-
շացոյց, և կամէր ունկնդրութեամբ
սրատու իրանին զնա անմահ պահել,
եթէ միւսոյն՝ որ սրտրանօք ջանայր
զնա մահկանացու առնել :

Եւ եթէ չէր արարչին յետ յան-
ցանելոյ զսրատու իրանաւն զմարդն
մահկանացու արարեալ, հանա-
պաղմարդն սատանայի հաւատոյր,
և ոչ Աստուծոյ. զի սա ասաց՝ ե-
թէ ուտես 'ի ստղոյն, մեռանիս.
և նա սակր՝ թէ ուտես, չմեռա-
նիս, այլ իբրեւ զսատուածս լինիս :

Արդ եղ մահ 'ի վերայ բնութեանս
մարդկան արարիչ բնութեանն, զի
իւր բանն հաստատեցի, և չար
խրատառնս պարտաւորեալ գտա-
նիցի. զի թէպէտ առ ժամանակ մի
վասն այսց երկուց պատճառանաց
ընդ մահուամբ անկանիցի, այլ ըստ
իւրում կարողութեան յարուցէ
միւսանգամ, և յանսպառ յաւի-
տեանս կենդանի և անմահ պահեա-
ցէ: Եւ որ զհրեշտակս և զհոգիս
մարդկան յոչնչէ արարեալ՝ կեն-
դանիս և անմահս պահէ, նոյն և
զմարմինս կարող էր կենդանի պա-
հել՝ թէ չէր առաջնոյ մարդոյն
զԱստուծոյ հրամանն զընկեցեալ:

ԺԹ. ԱՅԼ զի Աստուած մա-
հուան չէ պատճառ, վկայեցէ ա-
մէնարուեստ իմաստունն, որ ասէ՝
եթէ Աստուած զմահ ոչ արար, և
ոչ խնդայ ընդ կորուստ մարդկան.
այլ հաստատեաց Աստուած ըզ-
մարդն յանեղծութիւնս սրտկերի
իւրոյ մշանջենաւորութեանն, և
նախանձու բանաարկութիւն եմուտ
մահ յաշխարհ: Եւ դարձեալ

խնքն իսկ ասէ . ես ասացի՝ թէ աստուածք իցէք, և որդիք բարձրելոյ ամենեքին: Այս խնքն՝ եթէ ես զձեզ անմահս արարի, եթէ կացեալ էիք յիսուս հրամանին . բայց որովհետեւ ոչ կացէք յիսուս պատուիրանին, դուք իբրեւ զմարդիկ մեռանիք, իբրեւ զմի յիշխանաց անկանիք. ես ոչ ընդ ձեր մահ կամէի, և ոչ ընդ իշխանին վատ խրատսուին անկանել:

Այլ բնաւ իսկ, ասեն, ընդէր եմոյ՞ զնոսա՞ի կուլու ընդ միմեանս:

Այսու զանձնիշխանութիւնն սատանայի և զմարդոցն կամին խափանել. զի Աստուած՝ որ աննախանձն արար զնոսա անձնիշխանս, ոչ կամէր թէ որպէս զանասունս ՚ի հարկէ վարիցին, և ապա անձնիշխանութիւնն այնուհետեւ չլինէր անձնիշխանութիւնն:

Բայց Աստուած թէպէտ և ունէր իշխանութիւն զիւրոյ արարածոցն զհանդէսն տեսանել, այլ ոչ խնքն գրդեաց զնոսա անկանել ընդ միմեանս: Իբրև ետես զսատանայ

նախանձու բորբոքեալ, թոյլ ետ
 անձնիշխանին ընդ անձնիշխանին
 ոգորել. քանզի գիտէր՝ եթէ ոչ ինչ
 տկարագոյն է սորա անձնիշխանու
 թիւնս քան զնորայն. և ոչ նա կան-
 ի. ագէտ, և սա ոչ կանխագէտ. և
 ոչ նա բռնաւոր, և սա տկար ոք :
 Եւ զի չէր բռնաւոր ոք, յայնմա-
 նէ յայտ է՝ զի ցկինն պատրանօք
 մատուցեալ հարցանէր, և ոչ բռ-
 նութեամբ զարհուրեցուցանէր :
 Եւ զի չէր կանխագէտ, ասէ. զի՛նչ
 է այդ՝ զոր ասաց Աստուած, զի՛ ՚ի
 նմանէն ուսցի զհանդամանն :

Գարձեալ և ՚ի Յորայ փորձա-
 նացն է ուսանել՝ թէ չէ սատանայ
 բռնաւոր և կանխագէտ : Զի եթէ
 բռնաւոր ոք ինչ էր նա, ոչ յԱս-
 տուծոյ խնդրեալ աւնոյր օճան, և
 ապա միւէր ՚ի փորձութիւնն. և
 եթէ կանխագէտ էր, ոչ մատչէր
 փորձել. քանզի գիտէր՝ թէ յոր-
 ժամ ոչ կարէ յարթել, յամօթ լի
 նեւոց է :

Նա և ՚ի տերունական իսկ ՚ի փոր-
 ձանացն իմանալի է՝ թէ չէ կան-

խաղէտ , այնու զի ասէր ինքն իսկ՝
 թէ որդի ես Աստուծոյ . և յայտ
 առնէր , թէպէտ և լուեալ էր ՚ի
 մարդարեւիցն՝ թէ գալոց է որդին
 Աստուծոյ , այլ զժամանակ գալըս
 տեանն ոչ գիտէր : Եթէ գիտա
 ցեալ էր՝ եթէ արդարեւ որդին Աս
 տուծոյ էր այն , որ նմա իբրեւ ըզ
 մարդ երեւէր , ոչ փորձէր զնա և ոչ
 յամօթ լինէր . որ թէպէտ և յաս
 տուածեղէն զօրութեանցն իմա
 ցաւ զգալուստ որդւոյն Աստուծոյ ,
 և տազնասպեալ ազաղակէր , թէ
 գիտեմ զքեզ ով ես սուրբ Աս
 տուծոյ :

Գարձեալ թէ կանխազէտ ինչ
 ոք էր նա , ոչ գրգռէր զՀրեայան՝
 զնա ՚ի իսաչ հանել , թէ գիտացեալ
 էր՝ թէ մահն Քրիստոսի ընկենոյր
 զնա յիշխանութենէ . ըստ այնմ զոր
 ասաց Տէրն՝ թէ իշխան աշխարհիս
 այսորիկ ընկեացի արտաքս . և դար
 ձեալ՝ թէ տեսանէի զսատանայ իբ
 րեւ զփայլակն անկեալ յերկնից . և
 դարձեալ՝ թէ իշխան աշխարհիս այ
 սորիկ արդէն իսկ դատասպարտեալ

է. զի ցուցցէ թէ և յիշխանութե
նէ, անկաւ՝ որ աստուածանայն կա
մեցաւ, և յաւիտենական դատաա
տանացն պարտական եղեւ :

Ի. ԱՐԴ որովհետեւ վասն մա
հու և ցաւոց՝ ի վերայ մարդոյն գնե
լոյ ցուցաւ յաստուածատուր գրոց՝
թէ վասն անցանելոյ զպատուիրա
նաւն Աստուծոյ մտին յաշխարհ, ա
սասցուք և զայլ եւս զպատճառան՝
վասն որոյ տարածամ մահք լինին :

Բազում անգամ թերեւս չարիք
ինչ մեծամեծք առաջի մարդոյն կայ
ցեն, կամ նեղութիւնք՝ որոց ոչ կա
րէ ժուժալ, կամ փորձութիւնք՝
որոց ոչ լիցի բաւական տանել, Աս
տուած կանխագէտ և մարդասէր
գթացեալ յիւր արարածն՝ տարա
ժամ մահուամբ զերծուցանէ ըզ
մարդն յայնպիսի չարեացն . ըստ
այնմ զոր գիրն ասէ, թէ յառաջ
քան զչարն ժողովեացի արդարն :

Դարձեալ և այլազգ եւս, առնին
մահք տարածամբ, զի յամենայն
տիա և ՚ի բոլոր ժամանակս պա
տրաստական մարդոյն գտեալ՝ չղեղ

ծիցի յաստուածապաշտութենէ :

Բայց թէպէտ և յանիծից մտին
 ցաւք յաշխարհ, սակայն են և այլ
 ինչ պատճառք : Երբեմն վասն մե-
 ղաց, ըստ այնմ՝ զոր ցանդամալոյծն
 ասաց Տէր, թէ ողջացար՝ այսու-
 հետեւ մի՛ մեղանչեր : Եւ հայե-
 ցեալ ընդ հաւատոս մասուցանե-
 լեացն, ասէ ցմիւս անդամալոյծն՝
 թէ թողեալ լիցին քեզ մեղք քո •
 զի յայտ արասցէ, թէ են ինչ ցաւք՝
 որ վասն մեղաց լինին, և են ինչ
 ցաւք՝ որ ոչ վասն մեղաց • որպէս
 յորժամ աշակերտքն հաշցին զՏէր
 վասն կուրին՝ թէ ո՞ր մեղ է վասն
 կուրութեանդ, դորա՞ թէ ճնողաց
 իւրոց, և նա ասէ՝ թէ ոչ դորա և
 ոչ ճնողաց իւրոց, այլ վասն փա-
 ռացն Աստուծոյ՝ զի փառաւորեա-
 ցի՛ի դմա Աստուած : Եւ են ցաւք՝
 որ ոչ վասն մեղաց են, և ոչ յԱս-
 տուծոյ ինչ՛ի փառս, այլ՛ի չկռե-
 լոյ խառնուածոցն : Քանզի մար-
 դոյ մարմին՛ի չորից սարերց խառ-
 նեալ է, ՛ի խոնաւութենէ, ՛ի ցա-
 մաքութենէ, ՛ի ցրտութենէ, և ՛ի

ջերմութենէ . և թէ մի ինչ սպա-
 կասիցէ կամ յոլովիցէ , ցաւագոր-
 ծէ 'ի մարմնին . և այն կամ 'ի շատ
 ուտելոյ և յըմպելոյ լինի , կամ 'ի
 սաստիկ սրահոց , կամ յանխտիր կե-
 րակրոց , կամ յոյժ 'ի տօթի աշխա-
 տելոյ , կամ կարի 'ի ցրտոյ լկելոյ ,
 կամ յայլոց ինչ այնպիսեաց հա-
 կառակորդաց՝ որովք անհարթու-
 թիւնք 'ի մարմննս գործիցին :

Եւ սրտերագմաց սկիզբն յագա-
 հութենէ մարդկան եղեւ , ուտի
 յափշտակութիւնք սահմանաց են
 և գիւլից և օտար քաղաքաց , ըն-
 ճից և ստացուածոց :

Նոյնպէս և սրտնկութիւնք՝ առ
 'ի չկալոյ 'ի սահմանս ամուսնու-
 թեանն , զոր Աստուած 'ի բնէ կար-
 գեաց՝ թէ թողցէ այր զհայր և ըզ-
 մայր իւր , և երթիցէ զհետ կնոջ
 իւրոյ : Զհետ կնոջ իւրոյ՝ սսէ , և
 ոչ զհետ կանաց . զի և զառաջին
 սահման բնութեանն հաստատե-
 ցէ , ասաց Տէր 'ի սուրբ աւետա-
 րանն՝ թէ զոր Աստուած զու-
 գեաց , մարդ մի մեկնեացէ :

Եւ դիւահարութիւնք վասն հը պարտութեան մարդկան լինին . քանզի եթէ որդի ուրուք մտաւարժ իցէ , գան ոչ ըմպիցէ . և որ չէն մտաւարժ՝ բազում անգամ զծառայայրաւաջինորա գան հարկանեն , զի 'ի նա հայեցեալ ընդ այն լինիցի մտաւարժ , ապա եթէ և այնու եւս ոչ խրատիցի , 'ի նա խակ մատուցանեն զտանջանան :

ԻԱ. ԱՅՍ առացաւ վասն հարցանելոյ ոմանց , թէ մեղաւորք վասն մեղաց տանջիցին 'ի դիւացն , տղայոցն անմեղաց ընդէր տիրիցեն դեւքըն :

Զամենայն մարդիկ յորդէգրութիւն կոչէ Աստուած , որպէս մարդարէիւն աակր , որդի անդրանիկ իմ խրայէլ . և դարձեալ թէ որդիս ծնայ և սնուցի : Թէ առաքինացեալքն ընդ օրինօք՝ որդիք կոչէին , որչափ եւս առաւել զորոց աակ՝ թէ ետ նոցա իշխանութիւն որդիս Աստուծոյ լինել :

Արդ քանզի իբրեւ յորդիս մատուցեալ է 'ի մեղ Աստուած խրաւ

տել, երբեմն հարկանէ առաջի մեր
 իբրեւ զծառայ՝ զանասուն մեր, և
 երբեմն զանդս և զայգիս. զի ընդ
 այն հայեցեալ՝ մտցուք ընդ լծով
 Աստուծոյ երկիւղին. ապա եթէ
 այնու եւս ոչ խրատիցիմք, 'ի մեզ
 իսկ մատուցանէ զտանջանան, կամ
 ցաւովք, կամ խեղուծեամբք, կամ
 դիւօք: Տանջին և անմեղք՝ զի 'ի
 մտի կալցին այլքն զբան Իմաստ
 'նոյն՝ որ ասէ. եթէ արդարն հա
 զիւ կեցցէ, ամսարիչուն և մեղա
 ւորն ուր գտանիցին: Եւ այն յայն
 սակս լինի՝ զի մի՛ արդարն յարդա
 րուծենէն ծուլասցի, և մի՛ մեղա
 ւորն միշտ 'ի մեղան կայցէ: Եւ չէ
 այնմ պարտական Աստուած, այլ
 չարիք մարդկան ածեն զԱստուած
 այնպիսի տանջանօք խրատել զմար
 դիկ, զի որպէս այլոց հաւատովք
 հաստատեաց զանդամալոյծն, և
 շնորհեաց նմա թողուծիւն մեղաց,
 'նոյնպէս և այլոց սակաւուց տան
 ջանօք՝ ածէ յերկիւղ և 'ի խրատ
 զբազուս, յորժամ դիպիցէ ան
 մեղօք, և յորժամ դիպիցէ մեղա

Լորօք, որպէս ինքն միայն ճարտար
 գիտէ : Եւ ոչ էթէ 'ի դատապար
 տութիւնն ինչ ոգոց լինի մարդոյն
 տանջանքն դիւաց, այլ առաւել
 եւս յարգահատութիւն . մանա
 ւանդ՝ թէ անմեղ ոք իցէ, և վասն
 այլոց երկիւղ 'ի միտս արկանելոյ՝
 յայնպիսի տանջանս մատնիցի, զոր
 իբրեւ զմտրակ կախեալ 'ի մեծի
 տանս՝ ցուցանէ Աստուծոյ տեսչու
 թիւնն, զի հայեցեալ ընդ այն բազ
 մաց՝ ամփոփեացին և մտցեն երկիւ
 ղիւ ընդ Աստուծոյ հնազանդու
 թեամբ :

Եւ է երբէք՝ զի վասն մեղաց իսկ
 լինին այսպիսի տանջանք . և է եր
 բէք՝ զի պատահաբք պատահեն, և
 ապաւինեալք 'ի սրբոց մարտիրո
 սացն նշխարս՝ փրկին մարդիկ յայն
 պիսի տանջանաց, որով զօրու
 թիւնն Աստուծոյ՝ որ 'ի սուրբան է՝
 երեւի, և ինքեանք յոգիս ինչ ոչ
 միասին :

Այլ զի դեւ զգեւ ոչ հանէ,
 զայն իսկ յայտ արար . թէ սա
 տանայ, ասէ, զսատանայ հանէ,

ապա ուրեմն բաժանեալ է յանձնէ
 իւրմէ . այլ ես ասէ հոգւով Աս-
 սուծոյ հանեմ զգեւս : Եւ ընդէր
 ինքն որ Ասասուածն էր՝ ասէր , հո-
 գւով Ասասուծոյ հանեմ զգեւս ,
 այլ զի մարդկան ուսուսցէ , եթէ
 ոչ արժանաւորք շնորհաց հոգոյն
 սրբոյ լինիցին , ոչ կարեն հանել ըզ-
 գեւս . որպէս առաքեալքն մինչ ոչ
 նախ առին իշխանութիւնն՝ : Տեառ-
 նէ , ոչ կարէին հանել զգեւս : Նա
 և նմին խակ , որ ՚ի տանջանան իցէ ,
 ես իշխանութիւն հանելոյ զգեւն .
 ասէ , այդ ազգ ոչ ելանէ իւրք՝ եթէ
 ոչ պահօք և աղօթիւք : Ոչ եթէ մի
 ինչ ազգ իցէ դիւաց՝ որ պահօք և
 աղօթիւք ելանիցէ , և այլքն ոչ ,
 այլ ամենայն խակ գունդքն դիւաց
 ՚ի պահոց և յաղօթից փախստա-
 կան գնան :

ԻԲ . ԱՅԼ կախարդք , ասեն ,
 յղեն դեւս և հանեն զգեւս :

Զի կախարդք զգեւս ոչ կարեն
 հանել՝ բաւական է մեզ հաւանե-
 ցուցանելոյ բանն Տեառն , զոր ա-
 սաց՝ թէ սատանայ զսատանայ ոչ

հանէ . զի կախարդն եթէ հանէր ,
 ապաքէն դիւօք հանէր . և զդիւէ
 աաց Բրիստոս՝ թէ դեւ զդեւ ոչ
 հանէ . ապա յայտ է թէ այլազգ
 իմն իրք լինին , որպէս 'ի նոցանէն
 իսկ ելեալ է բանն՝ և ոչ 'ի մէնջ :
 Ասեն . հանել չկարեն , բայց ան-
 դէն կապել մարթեն , զի հանապազ
 խեղդ ընդ անձն հոգւոց մարդոյն
 դեւն լինիցի : Եւ այն յԱստուծոյ
 արժանիցն յիրաւի լինի . զի եթող
 ոմն զԱստուած , զսուրբս , զպահս ,
 զաղօթս , և 'ի կախարդն՝ որ և ան-
 ձին չկարէ օգնել՝ ապաւինեցաւ .
 զի ո՞րք 'ի կախարդաց անցաւ և
 անդեւ և անմահ իցէ : Նա և տե-
 սանեմք իսկ զկախարդսն միշտ ծըն-
 կեալս 'ի դիւացն , և մանաւանդ
 մոլիքն . զի նախ ինքեանք դիւահա-
 ըին , և ապա այլոց իմն իմն խոս-
 տանան տալ , որ չիցէ 'ի ձեռս՝ ոչ
 նոցա և ոչ դիւացն , որոց բանիւ
 խօսին տալ ինչ ումէք , բայց միայն
 Աստուծոյ որ արարիչն և տուիչն է :

Եւ արդ . քան անդէն կապել կա-
 խարդացն զդեւն՝ որպէս ասենն , և

խեղդ ընդ անձն միշտ ոգւոց մար-
դոյն առնել, լաւ էր թէ յայանէր,
և սրբովք աղաչեցեալ զԱստուած՝
օղնականութիւն գտանէր բուժե-
լոյ 'ի չարէն :

Այլ մեք ասեմք, թէ մտանելոյ
'ի մարդ չունի իշխանութիւն՝ ա-
ռանց Աստուծոյ թուլացուցանե-
լոյ . և այնր պէսպէս պատճառք
են, որպէս ինքն միայն գիտէ . և
յայտ անտի է՝ զի յորժամ 'ի խո-
զից երամակն մտաբերեցին մտանել
ոչ կարացին մտանել՝ էթէ ոչ նախ
'ի Քրիստոսէ առին հրաման : Եւ
յորժամ զՅորն կամեցաւ փորձել
սատանայ, ոչ իշխեաց ժտել՝ էթէ
ոչ նախ յԱստուծոյ առ հրաման
փորձելոյ : Եւ զՅուդայէ ասէ՝ թէ
ընդ պատառոյն եմուտ սատանայ :
Զի թէ չէր Քրիստոսի թուլացու-
ցեալ և սատանայի՝ որ գրգռէրն,
և Յուդայի՝ որ վասն կծծութեան
եկն յայն, ոչ իշխէր մտանել 'ի նա .
այլ վասն յանդիմանելոյ զանձնիշ-
խանութիւն երկոցուն՝ թուլացոյց
ըստ կամաց երկոցունց :

Նա և մինչ դեռ տանջին իսկ ու
 մանք 'ի դիւէ, և թէ ոչ յԱստու-
 ծոյ տեսչութիւն լինէր նմա, չա-
 բաչար մահուամբ սատակէր: Նա
 և զպաշտօնեայսն իսկ իւրեանց՝ է-
 թէ ոչ Աստուծոյ սաստ պահէր,
 ազգի ազգի խեղութեամբք խեղէ-
 ին, և անհնարին մահուամբք սպա-
 նանէին: Բայց վասն զի ոչ են ձեռն
 հաս, ոչ իշխեն յայնպիսի իրա մտա-
 բերել: Եւ այս յայտ անտի է, զի
 թէպէտ և կանխաւ դիտէ Աս-
 տուած՝ թէ ոմն կռասպարիշտ լինե-
 լոց է, ոմն կախարդ, և ոմն սպա-
 նող, ոչ արդէլու զնկարիլ սաղմիցն
 նոցա, և զվչումն հոգւոցն նոցա,
 զի նորա բարեբարութիւնն երեւեա-
 ցի, և նորա յիւրաբանչիւր անձն
 իշխանութեանն սպարտաւորեացին:

Եւ յայտ է՝ թէ որպէս ասնե-
 լոցն ինքն տէր է, նայնպէս և 'ի դար-
 մանն վայելեցուցանելոց, և 'ի լկա-
 նաց չարին սպրեցուցանելոց: զի ոյր
 իւր ինչ ոք է՝ յիւրն զընդայ և
 ինայէ, և որ ոչ է իւր, նա զօտարին
 օցտէ և ցրէ: որպէս ասէ յաւեոս

րանին՝ թէ դայլ ոչ վասն այլ երևիք
 գայ, այլ զի յափշտակեսցէ և ցը-
 րուեսցէ. այլ ճշմարտից հաւատա-
 ցելոց ոչ ստտանայ փորձու թեամբքն
 կարէ սանանել, և ոչ կախարդք
 դիւօք. որպէս ինքն Տէրն ասաց
 ցիւր աշակերտան՝ եթէ ահա ետու
 ձեզ իշխանութիւն կոխել զօձս և
 զկարիճս, և զամենայն զօրութիւն
 թշնամոյն: Եւ դարձեալ թէ նշանք
 հաւատացելոց այս են. զդեւս հա-
 նկոցեն, և օձս ՚ի ձեռն առցեն, և
 զդեղ մահու ըմպիցեն, և ոչ մեղան-
 ջիցէ: Եւ միանգամայն իսկ ասա-
 ցեալ, թէ անմեղի ումեք ոչ դեւք
 մեղանջել կարեն, և ոչ գողանք
 սպանանել յօժարեն. որպէս ոչ
 Գանիկէլի գողանքն ինասեցին, և
 ոչ երկոց մանկանցն հուր հնոցին:

Արպէս առաջնոյ մարդոյն՝ մինչ
 չեւ յանցուցեալ էր՝ հնազանդ էին,
 և ոչ մեղանջականք, և որպէս առ-
 առաքել լովքն վասթարեալ էր սա-
 տանայ, մինչեւ կախարդացն յա-
 հէ նշանայն՝ զոր առնէին՝ բերել
 զգիրս կախարդանացն զճանրա-

դինս՝ և այրել առաջի առաքելոցն ,
 և դիւացն աղաղակել՝ թէ գոքա
 են ծառայք Աստուծոյ բարձրելոյ :
 Արոց նշանացն նշխարք՝ և այժմ՝ ՚ի
 սուրբ եպիսկոպոսս և ՚ի ճշմարիտ
 վանականս երեւին . և զայնր զխորձ
 ոչ միայն քրիստոնեայք , այլ և հե-
 թանոսք և մոգք գիտեն :

ԻԳ . ԲԱՅՅ և զայն եւս պար-
 տիմք գիտել , թէ հրեշտակք և դեւք
 և ոգիք մարդկան անմարմինք են .
 զի զհրեշտակաց ասէ՝ արար զհրեշ-
 տակս իւր հոգիս , և զպաշտօնեայս
 իւր բոց հրոյ : Հոգիս կոչէ զնոսս
 վասն արագութեանն , որպէս զի
 ասիցէ՝ թէ քան զհողմս թեթեւք
 են . քանզի ոգւոյ և հողմոյ անուն
 եբրայեցերէն և յունարէն և ասու-
 րերէն նոյն է . նա թէ և հայերէն
 ոք մանր միտ գնիցէ՝ նոյնպէս գը-
 տանի . յորժամ տագնապեալ ոք
 յումեքէ իցէ՝ ասէ , չետ ոգի կլա-
 նել , չետ ոգի առնուլ . և այնու
 զօգոյս՝ զոր միշտ ծծեմք՝ յայտ առ-
 նէ : Եւ բոցեղէնս կոչէ զնոսս վասն
 սաստկութեանն . որպէս այլուր ա-

սէ, հզօրք են զօրու թեամբ առնել
 զկամս նորա . այլ ոչ է թէ 'ի բնու
 թենէ հողմոյ և հրոյ են . զի է թէ
 'ի բնութենէ հողմոյ և հրոյ էին,
 ապա և նոքա յիրաւի մարմնաւորք
 կոչէին, և ոչ անմարմնք . քանզի
 որ մարմնաւոր է 'ի չորից հիւ թից
 յօդեալ է, որպէս մարմինք մարդ-
 կան և բնաւ անասնոց . և որ ինչ
 անմարմին է՝ նա սլարդ բնութիւն
 է, որպէս հրեշտակաց և դիւաց և
 ոգւոց մարդկան :

Եւ արդ ո՛ր իշխիցեն շնջել,
 որք ասեն՝ թէ հրեշտակք ընդ կա-
 նայս ամուսնացան . զի նոքա հրե-
 ղէնք կոչին, և մարդիկ խօսեղէնք:
 Ուստի յայտ իսկ է՝ թէ հրոյ ընդ
 խոտոյ ոչ ամուսնութիւն լինի,
 այլ ծախումն : Եւ երեքեան ջոկքս
 այսոքիկ, քանզի համաբնեայք են,
 նմանագոյնս և նովին իսկ անուամբ
 անուանին : Ասի հրեշտակ ոգի,
 այլ ոգի հարկաւոր՝ որ է հնազանդ
 և կամակատար . սսի և դեւ ոգի,
 այլ ոգի չար վասն անհնազանդու-
 թեանն և ապստամբութեանն . զոր

Թէպէտ և 'ի մեր լեզու՝ այս չար
 ասեմք, որպէս 'ի խորանաց հարցն
 մերոց առաջնոց ըստ սովորու թեան
 'ի մեզ կարգելոյ, այլ գիտեմք՝ եթէ
 այսն հողմ է, և հողմն՝ ոգի, ըստ
 յառաջագոյնն ասացելոյ : Քանզի
 յորժամ մեք ասեմք՝ թէ սիք շնչէ,
 ասորնեայք ասեն՝ այս շնչէ . և
 վասն տարածու թեանն միայն և
 արագու թեան կոչին հրեշտակք
 և դեւք և հողիք մարդկան՝ ոգե-
 ղէնք, որ է հողմեղէնք : Որպէս
 վասն սաստկու թեանն բոցեղէն կո-
 չին հրեշտակք, նոյնպէս և վասն
 արագու թեանն և տարածու թեան
 հողեղէնք, որ է հողմեղէնք . բայց
 բնու թիւն նոցա 'ի վեր է քան
 զհողմ և քան զհուր, նուրբ և ա-
 ըրագ քան զմիտս :

Եւ չեն ինչ զարմանք՝ թէ նա
 քա մերոց դրացեաց արարածոց ա-
 նուամբքս անուանին, ուր և նոցա
 արարիչն ոչ դարչի զայնպիսի ա-
 նուանս զինքեամբ առնուլ՝ վասն
 իրիք իրիք տեսչու թեանց : Կոչի Աս-
 տուած հողի, այլ կայ ընտրու-

Թիւնն 'ի միջի . ասէ , Աստուած
 հոգի կենդանի է . որ է կենարար .
 կոչի և հուր , ըստ այնմ՝ Թէ Աս-
 տուած քո հուր ծախիչ է : Եւ
 արդ տեսցուք՝ Թէ հուր միայն ծա-
 խիչ իցէ Աստուած . նա աւանիկ
 նորին հոգւոյ միւսով մարդարեւ
 յայտ արարեալ՝ Թէ լոյս է . ըստ
 այնմ՝ Թէ Տէր լոյս իմ և կեանք
 իմ , ես յու՛մմէ՞ երկեայց :

Եւ Թէ հուր ծախիչ եւեթ էր ,
 զիարդ կոչէր լոյս կենարար . ոչ ա-
 սարքէն յայտ է՝ Թէ ուր սաստկու-
 Թիւնն պիտոյ է , անդ հուր կոչի .
 և ուր քաղցրուԹիւնն՝ անդ լոյս կե-
 նարար , այս ինքն 'ի վեր է քան
 զհուր և քան զլոյս . և այլ ինչ բա-
 զու՛մ անուանա առնու զինքեանք
 վասն պէսպէս դարմանից :

Եւ յորժամ երեւել սրբոց իւ-
 րոց կամէր , ոչ այլով իւրք կերպա-
 րանօք՝ այլ միայն մարդոյ կերպա-
 րանօք , զոր ըստ իւրում սրառկե-
 ըին արար , յայտնէր . և այն ոչ
 վայրապար ինչ լինէր , այլ զի զա-
 ռաւել սէրն իւր՝ զոր ընդ մարդ-

կան ունէր՝ ցուցանիցէ . և դար-
 ձեալ՝ զի յառաջագոյն կրթեացէ
 զմարդիկ ածել ՚ի գիտութիւն . զի
 յորժամ զորդին իւր իբրեւ զմարդ
 յաշխարհ առաքեացէ , մի՛ օտարու
 ան ինչ զիրան համարեացին . մանա-
 լանդ զի գիտիցեն՝ թէ ինքն իսկ
 այն կերպարանօք յայտնէր : Որ-
 պէս իջեալ ՚ի դրախան առ Ադամ՝
 ոտնաձայն իբրեւ զմարդ առնէր :
 Եւ եկեալ Որդւոյ առ Աբրահամ
 երկուք հրեշտակօք , արժանի առ-
 նէր ճաշ ՚ի վրանի նորա ուտելոյ :
 Եւ ՚ի խօսս մատուցեալ ՚ի լերվնն
 ընդ Աբրահամու , զերկուս պա-
 տանիս իւր՝ զհրեշտակս մարդկա-
 կերպեալս՝ ՚ի Մոգոմ առ գեղեցիկ
 ասպնջականն առ Ղովտ արձակէր :
 Եւ հրացուցեալ և չայլայլեալ ըզ-
 հրեշտակն ՚ի մորենւոջն , ՚ի մարդ-
 կեղէն բարբառ ածեալ , տայր ընդ
 նախընծայացելոյ առն Աստուծոյ
 ընդ Մովսէսի խօսել : Եւ այրա-
 կերպեալ զզօրավարն իւր զՄե-
 քայէլ , զօրագլխին իւրում Յեսու-
 վայ ՚ի դաշտին ցուցանէր : Եւ ա-

ռաքեալ հրեշտակ 'ի տուն Մա
 նուէի խօսել ընդ նմա , մարդկօ
 րէն ընծայեցուցանէր : Եւ երբէք
 երբէք դրէ թէ մարդացեալ իսկ
 բերան 'ի բերան և ձեռն 'ի ձեռն
 ընդ բարեկամին իւրում ընդ Մով
 սէսի խօսէր : Եւ առնն թագաւո
 րի ըստ սրտի իւրում գտելոյ, թաղ
 ծելոյ 'ի հարուածոցն , հրեշտակ
 'ի կերպարանս մարդոյ սուսեր 'ի
 ձեռն ցուցանէր : Եւ Եղեկիէլի
 հրատեսիլ և բոցալեզու 'ի կառս
 ազգի ազգի կերպարանօք յօդեալ ,
 և կառավար մարդկակերպարան ե
 րեւեցուցանէր . և քերոբէս ազգի
 ազգի գազանօք յօդեալ , և ձեռն
 ձգեալ իբրեւ զմարդոյ քրոբէի 'ի
 միջոյ քրոբէից ցուցանէր : Եւ իւր
 իսկ երբեմն իբրեւ զհինօրեայ , եր
 բեմն իբրեւ զմատաղօրեայ , վասն
 այլ և այլ տեսչութեանց կերպա
 րանեալ՝ ցանկալոյ առնն երեւէր :
 Եւ այնպէս իւր և իւրոց ծառայիցն
 նոյնգունակ երեւելով՝ զառաւել
 սիրոյն , զոր ընդ մարդոյն ունէր ,
 յայտ առնէր :

Այս ամենայն ասացաւ, զի
ցուցցի թէ որ ինչ երեւի՝ մարմնա-
ւոր է, և որ ինչ ոչ երեւի՝ անմար-
մին: և ՚ի մարմնաւորացն են որ
թանձրամարմինք են, և են որ ա-
նօսր մարմինք: որպէս Առաքեալ
ասէ, թէ այլ մարմինք երկնաւո-
րացն, և այլ մարմինք երկրաւո-
րացս: Երկրաւորաց՝ մարդկան և
անասնոց, թռչնոց և սողնոց: և
երկնաւորաց՝ արեգական և լուս-
նոց և աստեղաց: Եւ զի զնոցա-
նէ ասէ, և ոչ զհրեշտակաց, ան-
դէն զնովինք ածեալ ասէ՝ թէ այլ
փառք արեգական են, և այլ փառք
լուսնի:

Եւ միանգամայն իսկ ասացեալ,
թէ որ ինչ ՚ի զգայնոցս շօշափի
կամ զննի կամ ազգի՝ այն մարմ-
նաւոր է, և որ զգայնոց ոչ ազգի՝
անմարմին: Նուրբ է տարր լուսոյ,
այլ զի ակամբ զննի՝ մարմնաւոր է:
Նուրբ է տարր օդոյ, այլ զի ցրտու-
թեամբն ազգի մարմնոյ՝ մարմնա-
ւոր է: Նուրբ է տարր հրոյ, այլ
զի ջերմութեամբն ազգի մարմնոյ

մարմնաւոր է . նոյնպէս և ջրոյ՝ որ
քան զծանուկն նրբագոյն է , և
քան զթէթեւն թանձրագոյն :

ԻԴ . ԵԻ արդ քանզի անմար-
մինք են հրեշտակք և դէւք , յայն
սակս և ծնունդք ոչ գոն նոցա :

ԱՅԼ , ասեն , համբարուաց ծը-
նունդք գոն և մեռանին :

Նախ զայն տեսցուք , թէ բնաւ
գուցե՞ն այլ ինչ արարածք բանա-
ւորք քան զհրեշտակս և զդէւս և
զմարդիկ . և ասլա եկեսցուք յայնր
'ի քնին , թէ իցե՞ն 'ի դիւաց կէսք
մարմնաւորք և կէսքն անմարմինք :

Զի չիք ինչ արարած բանաւոր ար-
տաքս քան զայս երիս ջուկս , ըզ-
հրեշտակաց , զդիւաց և զմարդկան ,
յամենայն աստուածատուր գրոց
և 'ի բնութենէ արարածոց յայտ-
նի է : Բայց թէպէտ և ասին ինչ
անուանք 'ի գրոց յուշկասարկաց
կամ համբարուաց կամ պարկաց ,
լստ կարծեաց մտաց մարդկան ա-
սին , և ոչ ըստ բնութեան . քանզի
դիւաց է կերպարանս կերպարանս
ցուցանել , և մարդիկ ըստ կերպա-

րանացն անուանս գնեն . որպէս
 յորժամ քաղաքք և գիւղք աւե-
 րեցին , և անդ գեւք բնակիցեն ,
 և կեղծս 'ի կեղծս յայտնիցին , և
 մարդկան ըստ կեղծեաց նոցա ա-
 նուանս եդեալ՝ զոմն յուշկապա-
 րիկ , զոմն պարիկ , զոմն համբա-
 րու կոչիցեն . նոյնպէս և գրոց ըստ
 մարդկան կարծեացն եկեալ՝ առ 'ի
 նշանակելոյ զսաստկու թիւն աւե-
 րածի աշխարհին , յուշկապարկաց
 ասեն բնակել յաւերական , զոր
 յոյն լեզու իշացուլս ասէ :

Արդ ցուցցեն թէ գտանիցին ի
 շացուլք 'ի Բաբելոնի . ապա ու-
 րեմն յայտ է՝ եթէ անուանք ա-
 ռանց անձանց են յուշկապարկաց
 և իշացուց . և գիրք ըստ սովորու-
 թեան մարդկան կարծեաց եկեալ ,
 նոյնպէս անուանեցին՝ առ 'ի զա-
 վերն Բաբելոնի նշանակելոյ . իբ-
 րեւ զծովացուլն՝ զոր 'ի կովէ ե-
 լեալ ասեն , և զարոյն իմն 'ի մարդ-
 կանէ , և զառլեւն 'ի շանէ . և այն
 ոչ եթէ անձինք ինչ են , այլ ա-
 նուանք զբանգտանաց , և բաշա-

զանք մոլորեցոց մտաց 'ի դիւաց :
 Զի 'ի մարմնաւորէ աներեւոյթ
 ինչ ոչ ելանէ, որպէս ոչ յաներեւ-
 ութէ իմեքէ մարմնաւոր . ոչ եր-
 քէք 'ի մարդկանէ ելեալ պայն՝ ե-
 թէ առ երես արարած իցէ , և
 ոչ 'ի կովուց ծովացուն ելեալ՝ ե-
 թէ 'ի ծովակս բնակիցէ : Զի մար-
 մնաւորի չէ հնար՝ թէ 'ի ջուրս կեց-
 ցէ , որպէս և ոչ ջրականին՝ թէ 'ի
 ցամաքի կեցցէ . և ոչ 'ի շանէ ինչ
 ելեալ , եթէ ընդ աներեւոյթ զօ-
 րութիւնս ինչ կեցցէ , և յորժամ
 վիրաւոր ոք անկեալ 'ի պատերազ-
 մի դնիցի՝ թէ լիզիցէ և ուջացու-
 ցանիցէ , զոր արալէզն կոչեն . այլ
 ամենայն՝ առասպելք են , և պա-
 ռաւաց դրդջիւնք , և մանաւանդ
 թէ 'ի դիւաց իսկ մոլորութենէ :

ԻՆ . ԱՅԼ և վիճեալ եւս պըն-
 տին 'ի բանիցն վերայ : Մին ասէ՝ թէ
 'ի մերում գեւղ ծովացուլ զկով
 գործեաց , և զգոչիւնն հանապազ
 մեք լսեմք ամենեքեան : Եւ միւսն
 ասէ . զպայն իսկ իմ աչօք տե-
 սեալ է :

Մի՞թէ և զարաւիզէն եւս ոք
կարիցէ ասել թէ և զայն ուրուք
տեսեալ իցէ . և թէ յառաջին
Ժամանակսն արաւէզք լիզէին ըզ-
վիրաւորս և ողջացուցանէին , արդ
ընդէր ոչ լիզիցեն և ողջացուցա-
նիցեն . ոչ նոյն պատերազմուք
են , և նոյնպէս վիրաւորք ան-
կանին :

Այլ յայնժամ , ասեն , դիւցա-
զուք էին :

Եւ մէք զդիցն իսկ պահանջեա-
ցուք 'ի նոցանէ : Մարմնաւորք էին
արդեւք դիքն , թէ անմարմինք :
Եթէ մարմնաւորք էին , յայտ է
թէ մարդիկ էին , և զմարդկանս ու-
րուականս 'ի պաշտօնս առեալ զիս
անուանէին . ասլա եթէ անմար-
մինք էին , չէր մարթ անմարմնոցն
ընդ կանայս մարմնաւորս ամուսնա-
նալ : Զի եթէ այնմ հնար ինչ էր ,
ոչ երբէք դադարէր սատանայ 'ի
կանայ սատանայածինս ծնուցա-
նել . զի որ անմարմին ոք է , նա և
անսերմն է . իսկ սն զի սերմն մար-
մնաւորաց է , ոչ անմարմնոց . և

առանց սերման 'ի կնոջէ ծնանել
միումն եւեթ մարթ եղեւ՝ որ արա-
րիչն է բնութեան մարմնոյ . և որ
սկս կամեցաւ, կարող եղեւ 'ի կուսէ
ծնանել առանց ամուսնութեան :

Ուստի ամենայն իմաստնոց ար-
տաքնոց յիւրաքանչիւր դիցն սկա-
րութիւն հայեցեալ, չիշխեցին ա-
սել՝ թէ 'ի կնոջէ ոք առանց ա-
մուսնութեան ծնաւ : Եւ որսկս
ոչ գոն ծնունդք դիւաց, նոյնպէս
և ոչ մահ . թէպէտ և անմահ բնու-
թեամբ Աստուածութիւնն եւ-
եթ է՝ որ մշտնջենաւորն է, և ոչ
յուամէքէ առեալ սկիզբն լինելոյ .
այլ և սկզբնաւորացն և բանաւո-
րաց պարգեւեաց աննախանձ զան-
մահութիւն, զհրեշտակաց և զգի-
ւաց ասեմ, և զոգւոց մարդկան :
Յորոց մարդիկ, քանզի յերկուց
բնութեանց են՝ 'ի մարմնաւորաց
և յանմարմնոց, յիրաւի սերին
ծննդեամբ, և գան յաճումն ա-
մուսնութեամբ . և մեռանին մար-
մնովք, և ոչ ոգ ք, վասն պա,
տուիրանազանց թեանն :

Այլ հրեշտակք և դեւք ոչ յաւելուած ծննդեամբ առնուն, և ոչ սակասութիւն մահուամբ. այլ որպէս հաստատեցանն՝ նոյնպէս և նովին թուով կան, առանց յաւելուածոյ և նուազութեան: Եւ ոչ այլ ինչ արարած գոյ՝ որ կարկեցի՝ ի կերպարանս կերպարանս լինել, որպէս զվիշապացն և զնահանգացն համբաւեն. այլ միայն հրեշտակք և դեւք՝ որք կարող են զօդս գընդել և պարզել, և ազգի ազգի կերպարանս երեւեցուցանել:

Այլ և վիշապք, ասեն, և նրահանգք կեղծս ՚ի կեղծս լինին. յորոց մին անձնաւոր է, և միւսն ոչ անձնաւոր:

Վիշապն՝ որ մարմնաւոր է, զիւր կերպարանան ոչ կարէ փոխել: Զի եթէ հնար ինչ էր մարմնաւորաց ըզկերպարանս փոփոխել, նախ մարդ՝ որ առաւել քան զնոսա է՝ փոխեր զկերպարանան յինչ և կամեր. այլ որպէս մարդոյ ոչ է հնար փոխել ՚ի կերպարանս ինչ՝ յոր և կամիցի, նոյնպէս և ոչ վիշապին:

Նա և ոչ նահանգ ինչ անձնաւոր
 գոյ, բայց եթէ դեւ 'ի տեղիս բնա-
 կեալ իցէ, և մերթ կերպարանի-
 ցի, և մերթ փասս գործիցէ: Եւ
 ոչ վիշապք զսոհմականս արդեանց
 կրեն, և ոչ գրաստ գոյ նոցա՝ եթէ
 զարդիւնս 'ի կալոց ուրեք կրիցեն,
 և 'ի զուր է կալ կալն ասել ումեք
 'ի կալս՝ և ոչ առ առ: Զի վիշապն
 որ ինքն գրաստ է, այնու զի անա-
 սուն և անխօսուն է, զիարդ՝ որ
 ինքն գրաստ է՝ զայլ գրաստ վարի-
 ցէ. զի վիշապի այլազգ ինչ բնու-
 թիւն չէ՝ եթէ ոչ օձի, այն յայտ
 իսկ է: Եւ զօձ յարթանդամ,
 կամ զգազան ինչ ծովածին, կո-
 չեն գիլք վիշապ. որպէս զմարդ
 յարթանդամ հսկայ անուանեն,
 նոյնպէս և զօձ ցամաքային ան-
 ճունի, և զգազանն ծովական
 լեռնաձեւ, զկիտացն ասեմ և
 զգելփինաց, վիշապս անուանեն.
 ըստ այնմ՝ թէ դու ջարջախեցեր
 զգլուխ վիշապացն 'ի վերայ ջուրց.
 և ետուր կերակուր ժողովորոց է-
 թովապցւոց:

Տեսանէս, զի զձկուհնս մեծա
մեծս ծովածինս՝ վիշապս կոչեն
գիրք • և յայտ անտի է՝ թէ զձր-
կանց ասէ, այնու եթէ ետուր կե-
րակուր ազգաց եթոպացոց • թէ
պէտ և աստ այլք ՚ի սասանաց ա-
ռակեցին զվիշապն, որպէս և զայն՝
զոր Յորն գրեալ է: Եւ այլ ինչ ոչ
են վիշապք՝ բայց կամ օձք մեծա-
մեծք ցամաքայինք, կամ ձկուհք
անարիք ծովականք • զորոց ասեն,
թէ լեռնաբերձք և մեծամեծք են •
և որս և կերակուր նոցա մանր ձր-
կուհք են, որպէս և օձից մեծա-
մեծաց մանր մանր ինչ ճճիք կամ
անասուհք: Եւ ոչ որս երբէք՝ որ-
պէս մարդկան՝ արարեալ են վիշա-
պաց, կամ առնիցեն • և ոչ սա-
ճարք իբրեւ մարդկան են նոցա ՚ի
բնակութիւն • և ոչ զոք ՚ի թաղա-
ւորազգեաց և ՚ի դիւցազանց ու-
նին կապեալ առ իւրեանս կենդա-
նի • զի կենդանիք ՚ի մարմնաւորաց
երկու եւեթ կան, Ննովք և Նղիս:
Այլ որպէս զԱզգեբասանդրէ խա-
բէին դեւք՝ թէ կենդանի կայցէ,

որոց ըստ եղիարտական հնարողութեանն կապեալ արկեալ կախարդանօք զդեւ 'ի շիշ, կարծեցուցանէին թէ Աղեքսանդրոս կենդանի իցէ և մահ խնդրիցէ . և գալուստն Քրիստոսի խայտառակեաց զխաբէութիւնն, և եբարձ 'ի միջոյ զգայթակղութիւնն : Նոյնպէս և մոլորութիւնն դիւաց խաբէաց զդիւցասպաշտոս Հայոց, եթէ զոմն Արտաւազդ անուն արգելեալ իցէ դիւաց, որ ցայժմ կենդանի կայ, և նա ելանելոց է և ունելոց զաշխարհս, և 'ի սնտաի յոյս կապեալ կանանհաւատք. որպէս և Հրեայք՝ որ 'ի զուր ակնկալութիւն կապեալ կան, եթէ Նաւիթ գալոց է՝ շինել զՆրուսապէմ և ժողովել զՀրեայս, և անդ թաղաւորել նմա նոցա :

Եւ այնպէս ջանայ սատանայ՝ զի զամենայն ոք 'ի բարւոք ակնկալութենէ վրիպեցուցէ, և 'ի սնտաի յոյս կապիցէ : Մեծացուցանէ յաչս մարդկան զվիշապս, զի յորժամ ահագինք երեւեացին ոմանց՝ առնուցուն զնոսա 'ի պաշտօն :

Կարծեցուցանէ թէ և նհանդք
 ինչ իցեն գետոց, և շահապետք
 վայրաց. և յետ կարծեցուցանե-
 լոյ՝ ինքն կերպարանի կամ 'ի վի-
 շապի կերպարանս կամ 'ի նհանդի
 իմն և 'ի շահապետի, զի այնու-
 զմարդն յիւրմէ արարչէն թիւրեւ-
 ցէ: Ձի եթէ էր ինչ նհանդն անձ-
 նաւոր, ոչ երբեմն 'ի կնոջ կերպա-
 րանս երեւէր, և երբեմն փոկ լի-
 նէր և լուրորդաց ընդ ոսոս ան-
 կեալ՝ հեղձուցանէր. այլ կամ կինն
 կին կայր, կամ փոկն փոկ:

'Նոյնպէս՝ և զոր շահապետ վայ-
 րաց կոչեն, ոչ մերթ մարդ երեւէր
 և մերթ օձ, որով և զօձապաշտու-
 թիւնն հնարեցաւ յաշխարհ մու-
 ծանել: 'Նոյնպէս և վիշապն ոչ մի
 անգամ օձաձեւ երեւէր, և միւս
 անգամ մարդկակերպ, որպէս յա-
 ռաջադոյնն իսկ ասացաւ՝ թէ որ
 մարմնաւոր ինչ է, յայլ կերպա-
 րանս չկարէ փոխել:

Այլ թէ 'ի կալս ջորեք և ուղտք
 երեւիցին՝ դիւաց կերպարանք են
 այն, և ոչ վիշապաց. և եթէ 'ի

դաշտս երազազանք ճգիցին, և հե-
 ծեալք իբրեւ զմարդիկ զհետ երէոյ
 արշաւիցեն, կեղծիք դիւաց են և
 ոչ ճշմարտութիւն ինչ իրաց. և
 եթէ 'ի գետս 'ի կանաց ինչ 'ի կեր-
 պարանս երեւիցին, սատանայի կեր-
 պարանք են: Քանզի նհանգ ինչ
 անձնաւոր չիք, և ոչ 'ի մարդ իբ-
 րեւ զգեւ մտանէ վիշապ. որպէս
 ոմանք 'ի շէլոյ դիւահարին կարծե-
 ցին. քանզի մարմնաւորի 'ի մար-
 մնաւոր չէ հնար մտանել: Եւս ե-
 թէ բառնայցի 'ի վեր այնպիսի վե-
 շապն, ոչ եթէ եղամբք ինչ անուա-
 նելովք՝ այլ ծածուկ զօրութեամբ
 իւր յԱստուծոյ հրամանէ, զի մի-
 շողին մարդոյ կամ անասնոյ մե-
 ղանչիցէ. որպէս որ բասիլիակոսն
 կոչի ազգ ինչ օձից՝ հայելով միայն
 սատակէ զմարդ կամ զանասուն.
 ուստի յորժամ 'ի ջրհորս գտանի-
 ցի՝ ճրագ առեալ իջանեն 'ի ներքս
 ըմբռնել, զի հայեցեալ ընդ ճրագն՝
 ոչ մեղանչիցէ մարդոյն օձն:

Ի 2. ԱՅՆ, մեք ըստ գրոց սրբոց՝
 զհրեշտակս արբանեակս գիտեմք

յօգնականութիւն մարդկան, ազ-
 գաց և թագաւորութեանց . ըստ
 այնմ զոր ասէն՝ թէ կացոյց սահ-
 մանս ազգաց ըստ թուոյ հրեշտա-
 կացն Աստուծոյ : Եւ դարձեալ
 այնու զոր ասէ յաւետարանի, թէ
 մի՛ արհամարհէք զմի՛ ի փոքրկանց,
 զի հրեշտակք նոցա հանապազ տե-
 անեն զերեսս հօր խնայ՝ որ յեր-
 կինս, այսպէս իմն երեւի՝ թէ իւ-
 ռաքան չիւր մարդոյ հրեշտակ առ-
 անձինն պահապան կայցէ . թէ-
 պէտ և այլք զաղօթից կարծեցին
 սասցեալ ՚ի Տեառնէն, որպէս թէ
 աղօթք նոցա՝ որ հանապազ մտա-
 նեն առաջի Աստուծոյ՝ կոչին հրեշ-
 տակք : Այլ և Առաքեալն ասէ .
 ոչ ամենեքեան հոգիք հարկաւորք
 են առաքելացուք ՚ի սպասաւորու-
 թիւն վասն այնոցիկ, որք ժառան-
 գելոց են զփրկութիւն, որ ՚ի հար-
 կի նմա կան, և փրկութեան սա-
 սարք մեզ լինին :

Ի է . ԱՅԼ թէ սատանայ է,
 ասեն, գրգռիչ չարեաց, յայլս տ-
 ըարածոցն ընդէր մաղթէ զերկը-

պագութիւն հեթանոսութեան ,
 և ոչ յինքն միայն կորզուցէ :

Զի բամբաստալ ՚ի չարութենէ
 սատանայ , այն ամենեցուն յայտ-
 նի է : Արդ եթէ իւր միայն խընդ-
 րէր զպաշտօնն , վաղվաղակի խըր-
 տուցանէր զպաշտօնեայսն իւր , այ-
 նու զի չար և չարչարիչ կարծիցի
 նոցա . այլ յօժարեցոյց զկէսն՝
 լուսաւորաց երկիր պագանել , և
 զայլա՝ օգոյ և հրոյ , երկրի և ջրոյ և
 հասակաց և փայտից և քարանց ,
 մինչեւ օձից և գազանաց և ճճեաց
 անդամ . զի միայն զնախանձն՝ զոր
 ՚ի մտի եղեալ էր գուալոյ ընդ մար-
 դոյն՝ կատարեսցէ : Եւ արդ մի ինչ
 վերտեսցին , որ արարածոցն երկիր
 պագանեն՝ թէ զսատանայի զկամս
 ոչ առնիցեն . զի արարածոց պաշ-
 տօն մատուցանելոյ վարդապետ այլ
 ոք չէր , բայց միայն սատանայ :

Եւ արդ զհարգ կարիցեն նզովել
 զսատանայ , որք զկամս նորա կա-
 տարեն . զի եթէ որք զճշմարիտն
 Աստուած պաշտեն , և վարուք ինչ
 զեղծիցին , բամբաստին յաստուածա

կան բարբառոյն՝ եթէ խոստանան
գիտել զԱստուած, և գործովք
իւրեանց ուրացեալ են ՚ի նմանէ,
սրչափ եւս առաւել նոքա առանց
պատասխանատուութեան են, ու
րոյ առեալ զպաշտօն ճշմարտին՝
անշնչոյ և անմունչից արարածոցն
մատուցանեն :

ԻՐ. ԲԱՅՅ Թէպէտ և պէսպէս
զինուք վառեցաւ թշնամին ճշմար
տութեան, Յունաց խնատնոցն
կարծեցուցանելով՝ թէ նիւթ ինչ
միշտ առննթերակաց կայր Աստու
ծոյ՝ ուստի զարարածսն արար : Եւ
քանզի նիւթոյ անունն ՚ի նոցա լե
զու ՚ի մրուր * մերձ է, վասն այնու
րիկ զչարեացն սկիզբն անտի կար
ծեցին :

Եւ Պարսից քէշին գտիչք առ
՚ի տարակուսելոյ՝ թէ ուստի չա
րիքն լինիցին, ընդ նոյն արահետս
վրիպեալք ՚ի ճշմարտութենէն՝ ըզ
նոյն բաշաղանս այլովք պատմու
թեամբք կարկատեցին, որպէս թէ

* ՍՆԿ նիւթ • իՆՍՏ մրուր :

'ի միջէ 'ի հօրէ երկու որդիք ծը-
նան . մին բարի՝ և բարեաց արարիչ ,
և մին չար՝ և չարեաց գործօն : 'Ի
նոյն խարափ անկեալ և աղանդոյն ,
զոր թշնամին իբրեւ զորոմն 'ի մէջ
ցորենոյ սերմանեաց , զի կէսքն երկա
արմատս դնէին , բարւոյ և արդա-
րոյ և չարի . և այլքն երկուս բար-
ւոյ և չարի . և ոմանք եւթն :

Եւ արդ եկեղեցւոյ Աստուծոյ
գործ այն է , զարտաքինսն իրօք
ճշմարտութեան առանց գրոց յան-
դիմանել , և զկարծեալսն ներքինս
և ոչ ճշմարտեալս՝ գրովք սրբովք
յանդիմանել :

Զհիւղայն կարծիս , որովք Յոյնքն
մոլորեցան , բաւական համարեա-
ցուք առաջնոց բանիցն յանդիմա-
նութեամբ վճարել . և ընդ Պար-
սից քէշին գտօղս , ապաւինեալ 'ի
շնորհսն Աստուծոյ , մասիցուք 'ի
պայքար :

ԳԻՐՔ ԵՐԿՐՈՐԴ

ԵՊՆԾ

Ք Է Շ Ի Ն Պ Ա Ր Ս Ի Ց

Ա. Մ Ի Ն Չ չեւ բնաւ էր ինչ ,
ասեն , ոչ երկինք և ոչ երկիր և ոչ
այլ ինչ արարածք՝ որ յերկինս կամ
յերկրի , Չրուան ոմն անուան էր ,
որ թարգմանի բախտ կամ փառք :
Չհազար ամ յաշտ արար՝ զի թե
րեւս որդի մի լինիցի նմա , որում
անուան Արմիզդ , որ զերկինս և զեր
կիր և զամենայն որ 'ի նոսա՝ առնի
ցէ . և յետ հազար ամի յաշտ առ
նեղոյ՝ սկսաւ ածել զմտաւ , ասէ .
օգնւտ ինչ իցէ յաշտս զոր առնեմ ,
և լինիցի ինձ որդի Արմիզդ , եթէ
'ի զուր ինչ ջանայցեմ : Եւ մինչ
դեռ նա զայս խորհէր , Արմիզդ և
Արհմն յղեցան յարգանդի մօր իւ
րեանց . Արմիզդն 'ի յաշտն առնե

րոյ, և Արհմն 'ի յերկուանալոյ ան
 աի: Ապա խմացեալ Չրուանայ, ա
 սէ. երկու որդիք են յորովայնի
 անդ, որ ոք 'ի նոցանէ վաղ առ իս
 հացէ՝ զնա թագաւոր արարից. և
 ծանուցեալ Արմըղի զհորհուրդս
 հօրն՝ յայտնեաց Արհմենին. ասէ,
 Չրուան հայր մեր խորհեցաւ՝ թէ
 ոք 'ի մէնջ վաղ առ նա երթիցէ,
 զնա թագաւորեցուցէ: Եւ զայն
 լուեալ Արհմենին՝ ծակեաց զորո
 վայնն, և ել եկաց առաջի հօրն:
 Եւ տեսեալ զնա Չրուանայ, ոչ
 գիտաց եթէ ո՞ր ոք իցէ. և հարցա
 նէր՝ եթէ ո՞վ ես դու: Եւ նա ա
 սէ. ես եմ որդին քո: Ասէ զնա
 Չրուան. իմ որդին անուշահոտ
 և լուսաւոր է, և դու խաւարին և
 ժանդահոտ ես: Եւ մինչ դեռ նա
 քա զայս ընդ միմեանս խօսէին,
 ծնեալ Արմըղի 'ի ժամու իւրում
 լուսաւոր և անուշահոտ, եկն ե
 կաց առաջի Չրուանայ: Եւ տե
 սեալ զնա Չրուանայ, գիտաց՝ ե
 թէ Արմիղդ որդի նորա է, վասն
 որոյ գյաշուն առնէր. և առեալ

զբարամուճանս՝ զոր ՚ի ձեռին իւրում
 ունէր, որովք զյաշտն առնէր, եւ
 ցԱրմիզդ և ասէ. ցայժմ ես վասն
 քո յաշտ առնէի, յայսմ հետէ
 դու վասն իմ առնիցես: Եւ ՚ի տալ
 Ձրուանայ զբարամուճանս ցԱրմիզդ
 և օրհնել զնա, մատուցեալ Արհ-
 մենի առաջի Ձրուանայ՝ ասէ ցնա.
 սից այնպէս ուխտեցեր՝ թէ ո ռք
 յերկուց որդոցն իմոց յառաջ առ
 իս հասցէ, զնա թագաւոր արա-
 ըից: Եւ Ձրուանն առ ՚ի չջրեւոյ
 զուխան՝ ասէ ցԱրհմնն. սից սուտ
 և չարագործ, տուեալ լինի քեզ
 թագաւորու թիւնն ինն հազար ա-
 մի, և զԱրմիզդ ՚ի վերայ քո արքայ
 կայուցեալ. և յետ ինն հազար ա-
 մի Արմիզդ թագաւորեացէ, և զինչ
 կամիցի առնել՝ արասցէ: Յայնժամ
 սկսան Արմիզդ և Արհմնն առնել
 արարածս. և ամենայն ինչ՝ զոր Ար-
 միզդն առնէր՝ բարի էր և ուղիւղ,
 և զոր ինչ Արհմնն գործէր՝ չար էր
 և թիւր:

Բ. ԱՅՍՊԻՍԻ անհաւատ և
 դանդաղանայ բանից տխուրաց մը

տաց կարկատելոց՝ չէր սրարստ ամե-
 նեւին քնաւ առնել սրատասխանի .
 զի բաւական էր իւրեանց իսկ ան-
 մտութիւնն յանդիմանել զնոսա
 անդատին 'ի նոցին բանից՝ որ ընդ
 միմեանս կռուին , և միմեանց հա-
 կառակ են : Բայց քանզի այսու իմն
 մեծարոյ երեւին առաջնորդք քե-
 շին իւրեանց հնազանդեցելոցն , և
 խեղդ ընդ անձն արկեալ՝ ձգեն զնո-
 սա 'ի խորխորատ , հարկ է տալ
 սրատասխանի , և ցուցանել թէ ոչ
 ինչ աւելի քան զոր Մանի , զոր
 ինքեանք մորթեցին , ասեն :

Զի նա երկու արմատս բարւոյ
 և չարի ասէ , և զայն ոչ յղու-
 թեամբ և ծննդեամբ , այլ ինքնա-
 կացս՝ միմեանց հակառակ . և նոքա
 զնոյն ասեն՝ տենչանօք Զրուանայն
 յղութեամբ և ծննդեամբ : Եւ ե-
 թէ նոյն քեշ է երկոցուանց , ընդէր
 ասիցեն մոգք զզանդիկս , եթէ ոչ
 զի վարուքն զատ են 'ի միմեանց .
 թէպէտ և կերպարանօք և ոչ ճըշ-
 մարտութեամբ : Այլ 'ի քեշին մի
 են երկոքեան . նոքա երկարմա-

տեանք , և սոքա նոյնալիսիք • նոքա
արեւաարաշաք , և սոքա ծառայք ա
րեգական • նոքա ամենայն անշնչոց
չունչ կարծեն , և սոքա նոյն օրի
նակ զնոյն իմանան :

Բայց զի Մանի կամեցաւ վերա
գոյն քան զնոցայն կեղծեօք վարա
ցուցանել՝ թէ ամենեւին իսկ ազատ
ի կարեաց ցանկու թեանց իցէ , և
ոչ քան զնոցայն միայն՝ այլ և քան
զամենայն քէչից , ուստի յանդի
մանեալ յազկանց իսողանելոյ՝ մոր
թագերծ մահուամբ պակասեցաւ
ի կենաց : Որով յայտ է՝ թէ վա
րուք եւեթ մեկնեալ են ի մի
մեանց • զի նոքա կերպարանօղք
են , և սոքա զեղիք , և յայտ յան
դիման անձնադիւրք • այլ կրօնիւք
նոյնք և նոյնալիսիք :

Գ • ԱՐԴ մեր թողեալ զնոսա ,
հարցցուք զսոսա : Զբուանն , զոր
յառաջ քան զամենայն ինչ ասեն ,
կատարեալ ոք էր , թէ անկատար :
Եթէ ասիցեն՝ էթէ կատարեալ էր ,
լուիցեն՝ էթէ կատարեալն յում
մէ՞ կարօտանայր խնդրել որդի , որ

գայցէ և զերկինս և զերկիր առնի-
ցէ . զի եթէ կատարեալ էր , ինքն
իսկ կարող էր առնել զերկինս և
զերկիր : Ապա եթէ անկատար էր ,
յայտ է՝ թէ էր ոմն 'ի վեր քան
զնա , որ զնորա թերահատարու-
թիւնն ընուլ կարէր . և եթէ էր
ոք 'ի վեր քան զնա , նմա սարս
էր առնել զերկինս և զերկիր և զա-
մենայն որ 'ի նոսա՝ առ 'ի ջուցա-
նելոյ զիւր զբարերարութիւնն և
զօրութիւն . և ոչ Ջրուանայ որ-
զի շնորհել , որ զերկինս և զերկիր
և զամենայն որ 'ի նոսա՝ առնիցէ :

Այլ , ասեն , փառաց առնէր լը-
յաշտն :

Հարցցուք . փառքն յումեքէ՞ ա-
ջողեալ էին նմա , թէ վասն զի
մշտնջենաւորն էր՝ փառաւորէր :
Եթէ յումեքէ պարգեւեալ էին
նմա փառքն , հարկ է կարծել՝ ե-
թէ էր ոմն 'ի վեր քան զնա զօրա-
գոյն և փառաւորագոյն , ուստի 'ի
նա փառքն հասին : Ապա եթէ չէր
ոք 'ի վեր քան զնա , 'ի զուր էր
զյաշտն հազարամեան առնել . զի

փառքն ոչ եթէ անձնաւոր ինչ են,
այլ 'ի յաջողութենէ ուրուք ա-
նուանին փառք, որպէս 'ի չաջո-
ղութենէ ուրուք անուանի թշուա-
ռութիւն. և երկոքին 'ի դիպաց
արդասիք են, և ոչ անձանց հաս-
տատութիւնք:

Եւ այլ եւս. զի եթէ արեգակն
և լուսին չեւ եւս էին լեալ, որով
ժամքն և աւուրք և ամիսք և տա-
րիք կարգին, հազար ամն ուստի
երեւէր. զի չէին 'ի միջի լուսա-
ւորքն, որք զթիւ աւուրց և ամսոց
և տարեաց կարգէին. այլ յայտ է
թէ անստութեամբ լի են բաշա-
ղանքն:

Գարձեալ թէ երկինք և երկիր
և որ 'ի նոսայն՝ չէին, ո՛ւր առնէր
զյաշտն կամ ի՛նչ: Յորժամ երկիր
չէր և ոչ տունիք ինչ որ 'ի նմանէ,
զբարսմունսն ուստի՞ գտանէր ու-
նել 'ի ձեռին. կամ բնաւ զի՛նչ
իսկ յազէր, զի անստու՛նք չեւ եւս
էին արարեալ: Եւ որ քան զամե-
նայն անստագոյն է, զհազար ամ,
ասեն, յաշտ արար. և յետ հա-

զար ամին յերկուացաւ, ասէ՛ թէ
 լինիցի՞ ինձ որդի Որմիզդ, և եթէ
 չլինիցի, և ՚ի զուր ինչ վաստակի-
 ցիմ: Եւ այնու ցուցանէ՛ թէ տկար
 էր Ջրուանն և կարօտ և առանց
 գիտութեան. և պատճառք չա-
 րեացն նոյն է, և ոչ Արհմն: Ձի
 եթէ նորա չէր յերկուացեալ, որ-
 պէս ասենն, Արհմնն ոչ լինէր՝ զոր
 չարեացն արարիչ համբաւեն. այլ
 ինքն երկմտեաց, որ անհաւատն է
 և լի անկարգութեամբ:

Ձի ոչ երբէք ՚ի միջէ աղբերէ
 երկու բլխանք ելանեն, մինն
 քաղցր և միւսն դառն. և ոչ ՚ի
 միջէ ծառոյ երկու պտուղք՝ մին
 անոյշ և մին դաժան: Արդ եթէ
 քաղցր գիտեն զՋրուանն, ոչ
 պարտին զդառն պտուղն զԱրհմն
 ՚ի նմանէ համարել. և եթէ դառն
 հաշուին, չէ պատճառ զքաղցր
 պտուղն զՈրմիզդ ՚ի նմանէ դնել:
 Եւ ՚ի դէսլ ելանէ նոցա աստուա-
 ծական բարբառն, որ ասէ. կամ
 արարէք զծառն քաղցր, և զպը-
 տուղ նորա քաղցր. և կամ արա-

բէք զժառն դառն, և զստուղնո-
րա դառն. զի 'ի ծառոյ անտի պը-
տուղն իւր ճանաչի:

Եւ թէ արարածք յիւրաքան-
չիւր յօրինուածս կան, և եր-
բէք զսահմանօքն եղելօք նոցա ոչ
անցանեն, ուրչափ եւս առաւել
Զրուանն՝ եթէ մշտնջենաւոր ոք
էր, և արարածս առնելոյ հնարս
խնդրէր՝ եթէ անձամբ և թէ այ-
լով և թէ որդոմն՝ որպէս ասենն,
պարտ էր կարգ ինչ ցուցանել և
ոչ անկարգութիւն:

Զի ոչ երբէք տեսաք՝ թէ կովք
էշս ծնան, և էշք եզինս, և ոչ
գայլք մաքիս, և ոչ մաքիք աղուէսս,
և ոչ առիւծք ձիս, և ոչ ձիք օձս.
բայց միայն մի ինչ ծնունդ է՝ զոր
մարդիկ հնարեցան արուաքոյ կար-
գաց բնութեան, ծնուցանել 'ի
ձիոց և յիշոց ջորիս. և նոյնք ան-
սերմն և անծնունդ են. զի ոչ յԱս-
տուծոյ կարգեցան՝ այլ 'ի մարդկա-
նէ հնարողութենէ: Արդ Զրուանն
եթէ արջառ էր, զկարիճն զԱրհմն
զկարդ ծնանէր. և եթէ դայլ էր,

զգառնն զՈրմիզդ հիմ ծնանէր .
 ոչ ապաքէն մարդկան մտաց բաշա-
 ղանք են :

Ձի և Ձրուանն իսկ մարդ լեալ
 է, այր մի քաջ առ Տխտանօքն . և
 որպէս սովոր են Յոյնք և Արեք և
 ամենայն ազգք հեթանոսաց՝ զքաջս
 առ դիւցազունս ունել, հայեցեալ
 ընդ այն քէշակարկատին Պարսից՝
 թէ որովհետեւ մարդիկ աշխարհիս
 զնա առ աստուածս ունին, ես
 զերկնից իսկ և զերկրի և զամենայն
 արարածոց արարչութիւնն՝ ի նմա
 նէ կարծեցուցից :

Եւ զի ճշմարիտ է բանս, յայտ
 անտի է՝ զի մարդկօրէն բարութք
 զքէշն կարկատէ, և յղութեամբ
 և ծննդեամբ զկրօնան կցկցէ : Ձի
 նախ երկուց արարչաց՝ զբարւոյ և
 զչարի ՚ի միոջէ հօրէ զճնուանդան
 համբաւէ, և ապա մայրենի և քու-
 րական առականօք զարարած լու-
 սաւորացն մուծանէ : Եւ զայն ոչ
 վանս այլ իրեք, այլ վանս մարմնա-
 սիրութեան և ախորժական ցան-
 կութեանն : Քանզի հայեցեալ

յազգն արիական՝ թէ իգասէր էր ,
 ըստ նմին նորին մեղկ բարուցն նմա
 օրէնս կցկցեաց , զի յորժամ զաս-
 տուածոցն իւրեանց լսիցեն՝ թէ
 յանարժան իսառնակու թիւնս մը-
 սաբերեցին , և նոքա նոցին նմա-
 նեալք՝ զնոյն անսառակու թիւնս
 անխտիր գործեացեն . յորմէ աս-
 տուածականն հեռի՝ որ 'ի վեր է :
 Զի Աստուծոյ որդի ունել՝ ոչ ա-
 մուսնու թեամբ վայելէ , այլ մշտրն-
 ջենսու որու թեամբ , որպէս մտաց
 զբան , և աղբեր զգետ , և հրոյ
 զջերմու թիւն , և արեգական զու-
 սաւորու թիւն : Եւ ոչ որպէս նո-
 քայն ժտին՝ թէ կարօտեալ էր՝ զի
 որդի մի լինիցի նմա , որում անուն
 եցէ Արմիզդ :

Ո՛վ մորոտսու թիւն . չեւ ուրեք որ-
 դի 'ի միջի , և նա չյղացելոյն և
 չծնելոյն անուն գնէր : Ամենայն
 ծննդոց յետ ծննդեանն գնին ա-
 նուանք , և նա զիարդ յառաջ քան
 զծնանելն գնէր նմա անուն Ար-
 միզդ , բայց թէ հաւատայր՝ թէ և
 արդարեւ լինէր նմա որդի . և եթէ

հաւատայր՝ ընդէր երկմտեաց, և
 եղև երկմտութեամբն պատճառ
 ծննդեան Արհմենի, ուստի չարիքն
 յաշխարհ մտին: Եւ այն են զար-
 մանք՝ զի մինն ՚ի հազարամեաց
 յաշուն առնելոյ հազիւ լինէր, և
 միւսն յաւժամայն յերկմտութե-
 նէ անտի:

Դարձեալ որ զայն գիտաց՝ եթէ
 երկու որդիք են յորովայնի անդ,
 զայն ընդէր ոչ ծանեալ՝ թէ մինն
 բարի և միւսն չար: Եւ թէ գիտաց
 և ոչ եղծ զչարն, ինքն է պատճառ
 չարին. ապա եթէ զայն չգիտաց,
 զիարդ իցէ հաւատալի՝ եթէ զմիւսն
 ծանեալ. և եթէ յայնժամ ոչ
 իմացաւ, յորժամ խաւարին և
 ժանդահոտ ետես զնա՝ և յայն-
 ժամ արդեւք ոչ գիտաց: Այլ և
 գիտաց և ետես և արար զլաւա-
 ընն թագաւոր. ինքն է պատճառ
 չարեացն՝ այնու զի ոչ եղծ զչարն,
 այլ և թագաւորութիւնն եւս ետ
 նմա ինն հազար ամի: Եւ ուր թա-
 գաւորեցոյց զնա, եթէ ոչ բարիոք ա-
 ըրարածոցն եղելոցն յԱրմըղաց առ

'ի չարչարելոյ զնոսա՝ խառնելով 'ի
նոսա զիւր չար արարածս :

Այլ և զՈրմիզդ , ասեն , թա-
գաւորեցոյց 'ի վերայ նորա :

Եթէ թագաւոր նորա իցէ Որ-
միզդն , զիարդ զբարիոք արարածսն
իւր տայցէ չարչարել : Եթէ հայրն
յորդոյն արարածս ոչ խնայեաց՝
այնու զի 'ի ձեռս չարին մատնեաց ,
որդին զիւրան զիարդ ոչ զընդայցէ :
Առ տկարութեան ինչ , թէ առ
չարակամութեան : Եթէ առ տկա-
րութեան չղեմեղիցէ , ասլա ոչ
այժմ թագաւորել է նմա , և ոչ
'ի վախճանի՝ որպէս ասենն՝ յաղ-
թել կարէ : Իսկ եթէ առ չարա-
կամութեան իցէ , գասանի զի ոչ
միայն հայրն՝ որ թագաւորեցոյց
զչարն՝ է սրտա չարեաց , այլ և որ-
դին՝ որ կամակից եղեւ հօրն և համ-
արձակիչ չարին :

Դարձեալ զի զթագաւորու-
թիւնն որդոցն ետ , միում զինն
հազարամեան , և միւսումն զան-
աստուականն , ինքն յորում կար-
գի կայցէ : Զի մինչ չէրն ինչ՝ չէր

խմիք թագաւոր, քանզի և ոչ ա-
րարիչ իրիք էր. և յորժամ որդիքն
եղեն, նոքա եղեն արարիչք՝ ոմն
բարեաց և ոմն չարեաց, և նոքին
թագաւորք՝ ոմն ժամանակեան
և ոմն յաւիտենական. և մնաց
Ջրուանն դատարկ յարարչութե-
նէ և ՚ի թագաւորութենէ. զի ա-
րարիչ չէ, քանզի չէ իւր արարեալ.
և թագաւոր չեղեւ, քանզի զյր ա-
րարածոց լինէր թագաւոր: Եւ
յայտ է՝ թէ ոչ էր երբէք Ջրուանն,
և ոչ է: Չի որ է ոք, կամ արա-
րիչ է կամ արարած: Արդ սա
քանզի ոչ արարիչ է և ոչ արարած,
ոչ երբէք նա Աստուած, և ոչ է և
ոչ լինի:

Դ. ԱՅԼ իբրեւ Ջրուանն, ա-
սեն, զայն ՚ի մտի խորհեցաւ՝ թէ
ոք յորդոցն իմոց վաղ առ իս հաս-
ցէ՝ զնա թագաւոր արարից, գի-
տաց Արմիզդ և զխորհուրդն յայտ-
նեաց Արհմենին:

Թէ զհօրն խորհուրդ ծանեաւ
Արմիզդ, զեղբօրն չարած՝ ճոյ զխոր-
հուրդ ընդէր ոչ գիտաց՝ թէ ծա-

կէ զորովայնն և ելանէ, և յա-
 ուաջ երթայ առնու զթագաւորու-
 թիւնն, որ լինելոց էր առ եղեւա-
 նէ նմա և արարածոցն իւրոց, զի
 նախ յառաջնուսն իսկ յետս հա-
 րեալ վատթարիցէ զնա, և ապա
 զինն հաղար ամն զեղջ և ապաշաւ
 լինիցի առ 'ի գար հայելոց իւր յու-
 զիզ յարարածան, զոր աղաւաղեալ
 կամակորիցէ: Եւ կամ Ջրուանն,
 որ զերկուց որդոց զյղութիւնն գի-
 տաց յորովայնի, յորժամ եկեալ
 առաջի կայր Արհման՝ ընդէր ոչ
 ծանեաւ զնա:

Դարձեալ որ զիւր որդին Արմիզդ
 անուշահոտ և լուսաւոր անդէն
 յորովայնին գիտէր, զմիւս որդին՝
 թէ ժանգահոտ և խաւարին իցէ,
 իբր ոչ գիտաց: Աջ ապաքէն յայտ
 է եթէ ոչ իրք հաւաստիք սրատմին
 'ի նոցանէ, այլ առասպելք կար-
 կատուիք:

Եւ միւսն եւս՝ որ քան զամե-
 նայն անհաւատագոյնն է, զի մին
 'ի հաղարամեայ յաշուն առնելոց
 հաղիւ լինէր, և միւսն յառժա-

մայն յերկուանալոյ անտի : Եւ եւ
 թէ 'ի յերկուանալոյ անտի եղեւ
 Արհմնն որդի , ոչ պարտ էր զնա
 իւր որդի կոչել . զի եթէ իւր որդի
 էր , նմին նման գոյր և նոյնպիսի .
 կամ թէ բարի էր՝ բարի , կամ թէ
 չար էր՝ չար : Մի՛թէ և նոյնպէս
 հայրն Ջրուան և բարի՞ էր արդեւք
 և չար . և 'ի բարիոք երակէն նորա
 բարւոք որդին եղեւ , և 'ի չար մայ-
 րէն նորա չարն : Եւ թէ այնպէս
 ինչ ոչ էր , ապա և ոչ նա զչարն
 իւր որդի կոչէր , և ոչ թագաւոր
 րու՛թիւն տայր նմա : Այլ թէ ինքն
 բարի էր , զչարն եղծանէր և բար-
 ւոյն տայր զթագաւորու՛թիւնն .
 որով ինքն քաջանուն լինէր , և
 զբարի որդին իւր զՌովիզդ չառնէր
 միշտ սրտաւուչ : Այլ յայամ ա-
 մենայնէ յայտ է՛ եթէ ոչ երբէք
 լեալ է Ջրուանայ հայր աստուա-
 ծոյ , և ոչ տուիչ թագաւորու-
 թեանց :

Ե. ԴՆԲՁԵԱԼ ասեն . զբարա-
 մունան զոր 'ի ձեռին ունէր՝ ցոր-
 դին իւր ցՌովիզդ ետ , և ասէ .

ցայժմ ես վասն քոյ յաշտ առ-
նէի, յայսմ հետէ դու վասն իմ
առնիցես:

Արդ եթէ նա վասն նորա յաշտ
առնէր, զի որդի լինիցի նմա, իսկ
Որմիզդ վասն նորա յոր սակս առ-
նէր. մի՛թէ կասկած ինչ ուստեք
էր նմա, և այնր աղագաւ պա-
տուիրէր նմա վասն իւր յաշտ առ-
նել. մի՛թէ յորմէ զորդին խընդ-
րեաց, թէ գուցէ ընդ որդոյն տա-
լոյ՝ զնա բաժ առնուցու: Եթէ այն
ինչ ՚ի մտի էր նորա, բարամուճքն
ինչ ոչ կարէին օգնել. և ՚ի տալ
զբարամուճան չասաց սա՛ թէ դու
ինձ յաշտ առնիցես. զի ցուցցէ
թէ էր ոմն՝ որում նա վասն որ-
դոյն յաշտ առնէր. և որդոյն պա-
տուիրեաց վասն իւր նմին յաշտ
առնել:

Եւ եթէ էր ոք ՚ի վեր քան զնա
և քան զորդին, որում զյաշտն
առնէին, զնա պարտ էր իմանալ
պատճառ իւրեանց և արարիչ ա-
մենեցուն, և ոչ զՋրուան պատ-
ճառ Որմիզդի և Արհմենի, և զնո-

սա արարիչ չարեաց և բարեաց :
 Քան Ջրուանայ որդի արարիչ
 տայր, որ 'ի վերն քան զՋրուանն
 էր, ինքն իսկ իւրովի չկարէր զեր
 կինս և զերկիր և որ ինչ 'ի նոսա՝
 առնել, որպէս յառաջագոյնն ա-
 սացաւ, և զիւր զօրութիւնն և զբա-
 րերարութիւնն ցուցանել : Ասմ
 թէ յորդոյն իւրմէ Արհմենայ կաա-
 կած ինչ էր նմա, և վասն այնորիկ
 զբարամուտն յԱրմիզդ տայր, զի
 նոքօք յաշտ արարեալ վերագու-
 նին՝ անկասկած լինիցի, ապաքէն
 պարտ էր ումէք 'ի միջի լինել, ու-
 թում զյաշտն առնէր : Եւ եթէ
 էր ոք 'ի միջի՝ որում օրէն էր
 զյաշտն առնել, ապա Ջրուանն
 չէր մշտնջենաւոր, այլ յումէքէ ե-
 ղեալ : Եւ պարտ է ինդրել յում-
 մէ նայն եղեւ, և ո՛վ էր՝ ում ինքն
 զյաշտն առնէր, և ո՛վ այն՝ որում
 որդոյն հրամայեաց վասն իւր յաշտ
 առնել : Զի ոչ է մարթ ումէք
 սկիզբն առնուլ լինելոյ, եթէ ոչ
 յայլմէ առնուցու զլինելն. և Աս-
 տուած միայն կարօղ իցէ առնել

յոչընչէ ինչ որպէս և կամի : Եւ
արդ ո՞վ իցէ որ զԶրուանն արար,
եթէ ոչ Աստուած, որում և
զյաշտն առնէր. որ և որդի այն,
պիտի ետ նմա, զի զերկինս և զեր-
կիր և որ 'ի նոսա՝ առնիցէ : Եւ այն
են զարմանք՝ զի ինքն ոչ արար, և
որդոյն Զրուանայ կարող է տալ
զառնելն :

Այլ չէր ոք 'ի միջի, ասեն, որ
ում Զրուան զյաշտն առնէր.
եթէ այնպէս իցէ, և ոչ Զրուանն
խակ էր. և մեծի ծաղու աշտանի
է, զի չէրն չէին վասն չէին յաշտ
առնէր :

2. ԱՅԼ թէ և բախտ եւս էր՝
որպէս ասենն՝ Զրուանն, ասպա-
քէն ուրուք բախտ էր. և ո՞վ էր
արդեւք՝ ոյր բախտն էր : Զի բախտ
անձնաւոր ինչ չէ, այլ դէպք ա-
ջողութեան. որպէս յարդաւու-
թենէն արդարն կոչի, և 'ի քա-
ջութենէն քաջն, նոյնպէս և 'ի
փառաւորութենէ անտի բախտա-
ւոր : Արդ եթէ բախտ էր Զրուանն՝
չէր ինչ անձնաւոր. ուստի յայտ

է՝ թէ բնաւ և էր իսկ ոչ Ջրուանն :
 Եւ եթէ՝ որպէս ասեն՝ ՚ի յերկուանալոյ անտի յղացաւ Արհմնն,
 յառաջնուսն իսկ պարտ էր նմա
 յերկուանալ՝ զի թող անդէն ետ
 ընդ ետ լինէ՞ նմա որդի, և ոչ հա
 վար ամ տառապել և յաշտ առ
 նել՝ զի որդի ծնցի : Սակայն եղև
 նմա թէ չար և եթէ բարի, և զչա
 րութիւնն յիւրոց բարուց առ, և
 ոչ ՚ի ծննդենէ անտի • քանզի չէր
 մարթ միում արգանդի զչարեացն
 գործօնեայ և զբարեացն արարիչ
 ընդունել : Զի եթէ չար էր, չա
 րին եւեթ պարտէր ասանջական
 լինել • և եթէ բարի էր, բարուոյն :
 Քանզի բարին և չար ՚ի միում ան
 կանել ոչ մարթէին, որպէս զի ոչ
 գայլք և գառինք ՚ի միջէ արգան
 դէ ծնանին • զորոց զբարուոյն կողմն
 յԱրմըղէ դնեն, զարջառաց և զոչ
 խարէ և զայլոց պիտանացուաց •
 և զչարին կողմն յԱրհմնայն, զգայ
 լոց և զգազանաց և զճճեաց միա
 սակարաց : Եւ զայն ոչ գիտեն՝ թէ
 որպէս միասակարացն ընդ անվառ

սակարան չմարթի բնակել, նոյն
 պէս և ոչ բարւոյն ընդ չարին մար-
 թէր 'ի միում արգանդի յղենալ:
 Ձի զոր օրինակ չէ մարթ զհուր և
 զջուր 'ի մի վայր առնել թէ դու-
 ցէ յորովեալ կողմնն ապականիչ
 ընկերին իւրում լինիցի, նոյնպէս
 և ոչ բարւոյն և չարի 'ի մի վայր
 մտանել հնար էր. ապա թէ ոչ,
 կամ նա զսա ապականէր, կամ
 սա զնա:

Արդ եթէ 'ի սերմանէ իցեն որ
 գլխն, չմարթէր միումն երկուս սեր-
 մանս հակառակ միմեանց արկա-
 նել. նա և ոչ միում արգանդի եր-
 կուս սերմանս այլ և այլս ընդու-
 նել: Ձի թէպէտ և բազում արք
 'ի մի կին մերձենայցեն՝ այլ ոչ եթէ
 ամենեցուն սերմանքն կուտիցին.
 քանզի առաջին անկեալ սերմնն
 զայլան իբրեւ զաւելորդս 'ի բաց թը-
 քանէ: Եւ զիարդ էր՝ զի այն ար-
 գանդ երկուս սերմանս միմեանց
 թշնամիս ընդունէր:

Եւ դարձեալ ընդէր ոչ յալ
 թեաց յաշտածին ծնունդն, և եղև

արդեւ յերկուական ծննդեանն .
այլ իջեալ միմեանց թշնամիքն հաշ-
տու թեամբ խաղաղիկ ՚ի միում ար-
գանդի գառէին : Նա և հայրն ե-
թէ երկուս որդիս գիտէր յորովայ-
նին՝ զմին բարի և զմինն չար , ոչ
խառն ՚ի խուռն պարտ էր խոստա-
նալ զթագաւորու թիւնն , այլ այնմ
միայն՝ վասն որոյ զյաշտն առնէր :

Բայց տպաքէն և Արմիզդն մինչ
չեւ ծնեալ էր՝ թերակատար էր .
և զիարդ թերակատարն զխորհուր-
դն հայրենի խնացաւ . զի որ զխոր-
հուրդս ուրուք ճանաչել կարէ ,
նա ՚ի վեր է քան զնա . որ Աստու-
ծոյ միայն է , և ոչ մարդոյ : Աւստի
Արմիզդ վերագոյն է քան զհայրն և
հզօր և խնաստուն . զի մինչ դեռ
յորովայնի էր՝ զխորհուրդ հօրն գի-
տաց . և ելեալ յորովայնէ անտի՝
կարօղ ելեւ զերկինս և զերկիր առ-
նել , զոր հայրն ոչ կարաց առնել :

Եւ արդ՝ որ այնչափ հզօր և ի-
մաստունն էր քան զհայրն , գտանի
վատթարագոյն՝ զի ՚ի վատթարէն
խաբեցաւ , այնու զի զխորհուրդ

հօրն յայտնեաց նմա՝ ընդ որում
անհաշտ թշնամու թիւնն պարտ էր
ունել և ոչ բարեկամու թիւն :

Դարձեալ թէ ծակել եւս պարտ
ինչ էր զորովայնն և ելանել, նմա
պարտ էր՝ որ զխորհուրդ հօրն ի-
մացաւ. զի թող ինքն նախ երթայր
և առնոյր զթագաւորու թիւնն, և
ոչ Արհմենայ՝ որ ոչ զխորհուրդ
հօրն գիտէր, և ոչ թագաւորու
թեանն ինչ անդ էր : Բայց թէ ծա-
կեաց զորովայնն, թերեւս և սպան
իսկ զմայրն. զոր պարտ է ինդրել
թէ արդարեւ արդեւք մայր գոյր
նոցա :

Այլ ուստի՞ յայտ իցէ՝ թէ մայր
գոյր. մանաւանդ զի ասեն իսկ՝ թէ
մինչ չեւ էր ինչ բնաւ, ոչ երկինք և
ոչ երկիր, Ջրուան միայն էր. որ
մեծի ծաղու արժանի է՝ եթէ ինքն
հայր իցէ և ինքն մայր, և նոյն սեր-
մանարկու և նոյն սերմնընկալ :
Եւ որ եւս վատթարագոյնն է, իբ-
րեւ ծակեաց, ասեն, Արհմեն զո-
րովայնն և եկն եկաց առաջի հօրն,
ոչ ծանեաւ զնա հայրն : Արդ զի

անդ ոչ ճանաչէր, զի ոք ուրեք չէր՝
 մինչ ինքնն միայն էր • ոչ ապաքէն
 յայտ էր՝ թէ որ առ այն եկն, մի ոք
 յորդոցն նորա էր • և գտանի վատ
 թարագոյն եւս քան զվատթարն,
 զի նա զսա ծանեաւ, և սա զնա ոչ
 ծանեաւ, և յուրաստ էր յորդոյ
 անտի՝ թէ իմ որդին անուշահոտ
 և չուսաւոր է, և դու խաւարին
 և ժանդահոտ ես: Եւ զի անդ ոչ
 էր նորա որդի, որ ընդ բարւոք որ
 դոյն նորա՝ ի նմին արգանդի յղա
 ցեալ էր • և զնմանէ յուրաստ էր՝
 թէ չես դու իմ որդի, և զմիւսմէն
 խոստուկ՝ թէ որդի իմ է: Եւ եւ
 թէ իբրեւ ՚ի չարէ յուրաստ էր,
 ապա և յղու թեանն զնա չէր պարտ
 արժանի առնել, այլ անդէն իբրեւ
 ՚ի չարէ խորչել և սատակել • և ոչ
 միայն զնա, այլ և զՌոմիզդ՝ որ ըզ
 խորհուրդան ՚ի վեր եհան:

է • ԱՅԼ և միւսն եւս անպի
 տանագոյն է՝ զոր ասենն, թէ և
 զբարամուսնան ետ նմա՝ առնել վասն
 իւր յաշտ, իբր ոչ եթէ յՌոմիզդի
 կամ ՚ի յաղելն էր զօրու թիւնն՝

այլ 'ի գաւազանսն : Զ ի եթէ ինքն
հաւատարիմ էր լսելի լինելոյ , ա
պա աւելորդ իմն էր զգաւազանսն
'ի ձեռին ունել . և եթէ ինքն չէր
արժանի , և ոչ գաւազանքն բաւա
կան էին արժանի առնել յազելոյ
զանարժանն . զի բարամուճս ունել
և յաշտ առնել՝ մարդկան գործ է
և ոչ Աստուծոյ : Իսկ եթէ նա Աս
տուած էր , և կարող էր զերկինս և
զերկիր առնել , զինչ պիտոյ էր նմա
բարամուճս ունել և յաշտ առնել ,
զի զհայրն 'ի կասկածանացն ապրե
ցուացէ : Որ զերկինս և զերկիր կա
րող էր առնել առանց բարամանցն ,
զհայրն զեւրդ ոչ կարէր անհոգ առ
նել առանց գաւազանացն : Եւ արդ
յայտ եղեւ՝ թէ և հայրն անմիտ և
տկար և յայլ ապաստան էր , և որ
գին նոյնպէս տկար և անմիտ . զի
ոչ նա՝ որդի առանց յաշտ առնե
լոյ կարաց ծնանել , և ոչ որդին՝ ա
ռանց զգաւազանսն 'ի ձեռն առնելոյ
կարաց զնա ազատ առնել 'ի կաս
կածանաց :

Ը. ՆԱ և լկանաց եւս չարին

երկոքին պատճառք եղեն, չարչարեց
 զբարւոք արարածս բարւոյն :
 Զի Արմիզդ, ասեն, որ ինչ բարի
 էր՝ զայն առնէր, և արս արդարս
 և բարեգործս, և Արհմնն զչար
 արարածս և զղեւս :

Արդ՝ եթէ դեւքն չարի արա-
 րածք և չարք էին բնութեամբ, և
 ոչ մի ոք ՚ի նոցանէ բարի ինչ երբէք
 իմանալ կարէր. նա և ոչ Արհմնն
 իսկ գլխովին : Բայց արդ տեսա-
 նեմք, զի միուին՝ որ կարի վայե-
 լուչն իսկ է ՚ի մէջ արարածոց, որ
 պէս ասեն, Արհմնն եղև հնարա-
 գիւտ լինեց : Իբրեւ ետես, ասեն,
 թէ արարածս գեղեցիկս արար Ար-
 միզդ, և լոյս չգիտաց առնել, խոր-
 հեցաւ ընդ դեւս՝ ասէ, զի՞նչ օ-
 գուտ է Արմիզդի, զի այնպիսի գե-
 ղեցիկ արարածս արար՝ և ՚ի իա-
 ւարի կան, զի լոյս ոչ գիտաց առ-
 նել : Արդ եթէ իմաստուն էր, ընդ
 մօրն մտանէր, և արեգակն որդի լի-
 նէր. և ընդ քեռն անկանէր, և
 լուսին ծնանէր. և պատուէր տայր՝
 զի մի՛ ոք զխորհուրդն ՚ի վեր հան-

ցէ : Չայն լուեալ Մահմեայ դիւի՝
վաղվաղակի առ Որմիզդ հասանէր ,
և զխորհուրդն նոնա 'ի վեր հանէր :
Ո՛վ անմտու թիւն և անհամ մորո-
սու թիւն . որ զերկնից և զերկրի և
զամենայնի՝ որ 'ի նոսա՝ զհանգա-
մանան առնելոյ կարաց գտանել ,
զսակաւիկ ինչ զհայթայթանացն
հնարս չմարթէր իմանալ : Եւ այ-
նու ոչ միայն զՈրմիզդ անմիտ առ-
նեն , այլ և զԱրհմնն՝ բարի բարի
արարածոցն հնարագիւտ :

Որսլէս և զմիւս եւս ասեն՝ թէ
Արհմնն ասաց , ոչ եթէ չկարեմ
առնել բարի ինչ , այլ չկամիմ . և
առ 'ի հաստատուն զբանն առնել-
ոյ՝ արար սիրամարգ : Տեսանէս զի
կամօք է չար՝ և ոչ 'ի ծնէ :

Արդ զինչ պայծառագոյն քան
զլոյս կայցէ , որում Արհմնն հնա-
րագիւտ եղեւ . կամ զինչ գեղեց-
կագոյն քան զսիրամարգ՝ զոր առ
'ի ցուցանելոյ զգեղեցկագործու-
թիւնն արար : Եւ այսու յայտ է՝
զի թէ չարօք է՞ բնութեամբ Արհմ-
նն , ոչ հնարագիւտ լուսոյ լի-

ներ, և ոչ արարիչ գեղեցկութեամբ
 զ, և թէ գեւք բնութեամբ չարք
 էին, չէր հնար Մահմեայն հան-
 դամանաց լուսոյն առնելոյ գուշակ
 լինել, որում ցայժմ պաշտօնեայք
 այնք քէչի երկոցս յամի զոհս մա-
 տուցանեն. ուստի յանդիմանեալ
 կշտամբին՝ թէ և նորա դիւապաշտք
 են. և գեւքն ոչ չարք 'ի բնէ, այլ
 կամօք: Եւ եթէ ինքեանք դիւի
 զոհս մատուցանեն, որովք երեսօք
 զդիւապաշտան հալածիցեն: Տեսա-
 նեն զի՛ ամենայն ինչ, որ 'ի նոցանէ
 ասի, առասպելք են և սնտոի պատ-
 մութիւնք:

Թ. • ԴԱՐՁԵԱԼ նորին որ
 զլուսաւորացն արարած յայսպիսի
 պատճառանաց դնեն, շրջեալ զայս
 բանս՝ այլ իմն պատճառ լինելոյ ա-
 թեգական մուծանեն: Արհմնն,
 ասեն, զՌոմիզդ 'ի ճաշ կոչեաց. և
 եկեալ Ռոմիզդի՛ ճիւղեցաւ զճաշն
 ուտել, եթէ ոչ նախ որդիքն նոցա
 կուուլցեն: Եւ 'ի խեթկել որդոցն
 Արհմենի զորդին Ռոմիզդի, 'ի խըն
 զիր եղեն դատաւորի և ոչ գահն.

ապա առեալ արարին զարեգակն ,
 զի լիցի նոյա դատաւոր :

Անդ հնարագիւտ լինելոյ արե-
 գական ասեն զԱրհման . և ասա-
 յայանի իսկ արարչակից լուսոյ :
 Եւ եթէ այլ ոք չգոյր դատաւոր ,
 և առ հայրն չկարէին երթալ ,
 կամ առ այն՝ որում հայրն և որդին
 յաշտ առնէին ըստ առասպելին :

Եւ արդ զեւրդ կցեն թշնամիք
 միմեանց Յրմիզդն և Արհման՝ որք
 'ի միում արգանդի գայուացին , և
 'ի միմեանց ճաշ երթային , և իրե-
 ռաց գործակցու թեամբ զարեգակն
 ստեղծեալ՝ դատաւոր կացուցա-
 նէին : Արդ զմին՝ Չրադաշտ ոմն
 զեղիագործու թեան դնէ , եթէ 'ի
 մայրենի և 'ի քեռական առակա-
 նաց արեգակն և լուսին արարան ,
 զի ընդ այն հայեցեալ սղգին՝ 'ի
 նոյն պղծութիւնս անխախտ լինի-
 ցին . և զմիւսն՝ վասն զամօթն ծած-
 կելոյ համբաւէ՝ թէ վասն դատա-
 ւորութեանն արարին : Եւ քանզի
 ընդ գրովք չեն կրօնքն , երբեմն
 զայն ասեն , և այնու իսարեն . և

երբեմն զայս, և սովին պատրեն
 զախամարս: Բայց թէ աստուած էր
 Որմիզդն, յոչնչէ կարող էր առ-
 նել զսուսաւորան՝ որպէս զերկինս
 և զերկիր, և ոչ ՚ի ժանդագործու
 թենէ, կամ սա ՚ի չգոյէ դասա-
 ւորի:

Ժ. ԴԱՐՁԵԱԼ միւս եւս իմն
 սսեն, որ ամենեւին չէ հաւատա-
 լի, թէ իբրեւ մեռանէր Որմիզդ՝
 զսերմն իւր յաղբիւր մի արկ, և մօտ
 ՚ի վախճան յայն սերմանէ կոյս մի
 ծնանելոց է, և ՚ի նմանէ որդի է-
 ղեալ՝ հարկանէ զբազումս ՚ի զօ-
 րացն Արհմենի. և երկու եւս նոյն
 պիսիք նոյնգումակ եղեալք, հար-
 կանեն զնորա զօրան և սպառեն:

Նախ այնու յանդիմանին, զի
 ջուր՝ սերման ոչ պահիչ է, այլ կո-
 րուսիչ: Եւ սպա միւսովն կշտամ-
 բին. քան աղբերն զսերմնն կենդանի
 տայր պահել՝ զինքն ընդէր ոչ զօ-
 րեաց պահել կենդանի, այլ այն
 պիււոյ բարւոյ աստուծոյ որդի՝ ՚ի
 չարէն որդւոյն սատակեցաւ: Եւ
 յայտ է՝ թէ որք յանկածու թեանն

յարթեցին բարւոյն և որդւոյ նորա , և 'ի վախճանի նոքին բռնանալոց են , որոց այնչափ անչափ զօրս համարեն :

Գարձեալ՝ եթէ աստուածք նոցա մահկանացուք իցեն , ինքեանք յարութեան ակն զկարգ ունիցին . և մանաւանդ երեքմատեանն յարութեան՝ զոր չէ պարտ յարութիւն համարել , այլ չյարութիւն : Բայց թէ արդարեւ՝ որպէս ասենն՝ թէ որդին մեռաւ , և յԱրմըզէ և 'ի միւսմէ որդւոյն նորա 'ի Նորաչեռէ չէր օրէն թերահաւատ լինել թէ չմեռանիցին . որովհետեւ միանգամ ամուսնաւորաց և մահկանացուաց ազգ է տոհմ աստուածոց նոցա :

Եւ զայնպիսի աստուածս ոչ առ աստուածս պարտ է ունել , այլ առ չաստուածս : Զի որ ճշմարիտ Աստուածն է , զամենայն ինչ զիւր մշտնջենաւորութեամբ ունի . որպէս զէութիւնն , նոյնպէս և զյաւէթ կենդանութիւնն , և զորդին միշտ ընդ իւր ունել՝ առանց իրեք

արամճառանաց և միջնորդութեան . և զարարչութիւնն ոչ 'ի հայթայթանաց , այլ 'ի կամակարկարողութենէ : Եւ ոչ զոք ունիիւր հակառակ՝ թէ ինքն բարեաց արարիչ իցէ և միւսն չարեաց . որպէս նոքա Արմըզդի զբարի արարածան դնեն և Արհմենի զչարան . զոր ոչ կարեն ցուցանել , թէ հաւաստեալ հայկցին , չար ինչ արարած՝ որ 'ի բնէ չար իցէ , ոչ զԱրհմեն և ոչ զդեւս՝ զոր նմա արարածս դնեն . որպէս բազում անգամ յոգնագոյն օրինակօք ոչ մոռացաք յառաջին ճառան յայտ առնել :

Այլ թէ Արհմեն չար կարծիցի նոցա , վասն զխարամանի անուան յանձին կրելոյ՝ առ 'ի յարեւէ զարեգակնատենչիկան արկանելոյ , ուստի և զանուան իսկ զխարամանոյ առ , նոյնպէս և սատանայն անուն՝ ոչ բնութեան ինչ անուն , այլ բարուց , որպէս 'ի բարութենէ ոք բարի կոչի , և 'ի չարութենէ չար . և այն ոչ եթէ բնածին բարք են , այլ եկամուտս : Եւ յայտ անտի է , զի

բազում անգամ զբազում անգամս
տեսանեմք զգօնացեալս, և զզգօն
սըն անզգամեալս • զվտիս զգաս
տացեալս, և զզգօնատս լկտեցեալս •
այն՝ որ ՚ի բանաւորաց ՚ի կողմանէ
անտի է :

ԺԱ • ՆԱ և անբանաւորացն
անանոցն վասն այլ և այլ բարուցն
ոչ երկուս արարիչս պարտ է իմա
նալ, որպէս նոքայն առ տիմարու
թեան կարծեցին՝ թէ Նրմիզդն զան
ասունս, զչորքոտանիս և զթրու
չունս և զձկունս և զամենայն ինչ՝
որ բարի և գեղեցիկ է՝ արար • և
Արհմնն զգազանս չարս և զթրու
չունս պիղծս և զսողունս և զօձս
և զկարիճս և զամենայն մնասա
կար ճճիս : Եթէ երկինք և երկիր
և օդք և ջուրք Նրմիզդի արարածք
իցեն, զիանդ մնասակարքն արա
րեալք յԱրհմենայ ՚ի նորա երկրի
բնակիցեն, և զնոյն օդս ծծիցեն,
և նովին կերակրովք՝ որ յերկրէ
են՝ բուծանիցին, և ՚ի նոյն ջուրս
պիղծ ճճիքն ընդ սուրբ ձկունսն
անանիցին, և ՚ի նոյն օդս գիշակեր

Թռչունքն ընդ ասնուագոյն Թռչունան շողայցեն . զորս պարս էր Որմըղի բարիոք արարածոցն սասակել և ոչ անուցանել . քանզի նորա է երկիր և ջուրք և օդք :

Եւ եթէ գազանք վասն վնասակարութեանն 'ի չարէ ումեքէ արարչէ կարծիցին , զմարդիկ առաւել արժան է 'ի չարէ արարչէ իմանալ , և ոչ զնոսա : Զի սոքա աւելի վնասակար են գազանացն՝ քան թէ գազանքն սոցա . զի սոքա ելեալ 'ի քաղաքաց և 'ի գիւղից՝ հետամուտք լինին կոտորելոյ զգազանան , և նոքա սրացեալք 'ի լերինս և յափափայս ճեպեն անկանել փախըտականք . յորոց կիսոցն և մորկքն սրտաքոյ ընտելութեան մարդկան են :

Նոյնպէս և սողնոցն զխօշիւն միայն զմարդոյն առեալ , է որ 'ի ծակս , է որ 'ի սորս , է որ ընդ փապարս երկրի մտեալ զօղեն . և եթէ 'ի կարինեղելոյ զնոսա մարդկան՝ մեղանչիցեն , այն մարդկան վնաս է և ոչ նոցա : Եւ այնու ոչ 'ի չարէ ումե

քէ պարտ է զգազանան և զճճիս
 խնանալ, այլ 'ի միոջէ բարւոյ ա-
 րարչէ • զկէսան 'ի պէտա, և ըզ-
 կէսան 'ի զարդ, և զկէսան զարհու-
 րեցուցիչս՝ վասն զտարապարտ հը-
 պարտութիւն մարդոյն ցածուցա-
 նելոյ : Կարձեալ 'ի նոցա վասա-
 կարութիւնն հայեցեալ՝ միմեանց
 չմեղանչել • զի թէ զնոցայն վաս-
 սակարութիւնն՝ որ ոչ խորհրդով
 լինի՝ ատեալ պարտ իցէ, որչափ
 եւս առաւել զմարդկան մեղանչա-
 կանութիւն՝ որ խորհրդով և նեն-
 գութեամբ լինիցի :

Նա և չքոտեօքն զկծեցուցանէ
 զմեզ • որպէս լուռիւ և ճանաչիւ և
 մթխով և գոռեխով, մնով և մկամբ,
 և այլովք նոյնպիսեօք, որք ճնչիկքն
 են, և զմեզ աշխատ կարեն առնել :
 Զի է 'ի նոցանէ՝ որ զմեզ աշխատ
 առնէ, և է ինչ՝ որ մերումն վաս-
 սակար լինի • որպէս և մուկն և
 ցեց և որդն, և որ ինչ նոցա նմա-
 նօլ իցէ : Եւ նոքօք ցածուցեալ
 զնատուցանէ զմիտս մեր • զի յոր-
 ժամ գիտիցեմք՝ թէ և փոքունքն

կարող են մեզ Ֆուսակար լինել,
 Իջուք 'ի տարապարտ հպարտու-
 թեանէ՝ չունել զանձինս առ մեծ
 արդիս :

Գարձեալ՝ և զինամն եւս Աս-
 աուծոյ զմտաւ ամել՝ թէ ուր փո-
 քունքն կարեն մեղանչել մեզ, զե-
 անրդ կարէաք ապրել՝ թէ ընդ սո-
 զունս և ընդ գազանս բնակակիցս
 արարեալ էր զմեզ : Այլ և յայն
 եւս հայել պարտիմք՝ թէ որչափ
 անասունս վասն մերոց պիտոյից
 ընդ մեւք հնազանդեաց, զձիս և
 զուղտս և զփիղս և զարջառ և զոչ-
 խար • և 'ի լերանց և 'ի դաշտաց՝
 զայծեմունս և զեղջերուս և զա-
 ուինս և զվարազս, որոց կէսքն կրե-
 լիք են և կէսքն ուտելիք :

Եւ զայն եւս գիտել էտ մեզ,
 թէ որոց նա կամի՝ յաղթականք
 կարեմք լինել • և որոց ոչ կամի՝
 չկարեմք յաղթել՝ ոչ միայն արգա-
 ւորայն, այլ և ճնչեւոցն : Զինչ
 վատթարագոյն քան զուն և ըզ-
 մուկն կայցէ • և զայն ոչ սպառել
 կարեմք, և ոչ յաշխարհէ մերթել :

Եւ այլն եւս ինչ մի 'ի ջուրս է, և
 զմեր պէտս ոչ հարկանիցէ, բայց
 միայն զի զկճեցուցանիցէ • յոր-
 ժամ տեսանիցեմք՝ թէ չեմք բա-
 ւական զնոսա սպառել, ծանկցուք
 զանձանց տկարութիւն, և զկիջուք
 'ի զուր հարստութենէ, և նմա
 միայն տացուք զյաղթութիւնն, որ
 չնչենովքն զմեզ աշխատ առնէ, և
 զմեծամեծան հնազանդէ մեզ • զոր
 օրինակ զփիղս և զուղաս և զա-
 ուիւծս և զինծս և զյովազս • զո-
 րոց զկէսան 'ի կրեւիս, և զկէսան 'ի
 դբօսանս ընտելացուցեալ համբու-
 րեցուցանէ :

ԺԲ • ԻՍԿ այլք այլազգ կար-
 ծեցին զսատանայէ, թէ Աստուած
 իսկ զնա չար արար :

Արդ եթէ Աստուծոյ զնա չար
 արարեալ էր, ընդէր հալածէ ե-
 կեղեցի զդեւս • եթէ վրէժխնդիրք
 չարեաց հաստատեցան դեւք, ա-
 սրա մնաս առնէ եկեղեցի այնոցիկ՝
 որ նոքօքն խրատիցին, և հակա-
 ոակ կամայն Աստուծոյ կայ • զինա
 'ի խրատ արար զնոսա, և սա հա-

լածէ : Բայց զի զհալածելն ոչ
յանձնէ ինչ ունի՝ այլ յԱստու-
ծոյ, յայտ անտի է . եթէ ոչ նախ
փչեաց Տէրն յերկոտաանան հոգի,
և ետ իշխանութիւն եւթանաս-
նիցն, ոչ կարէին հանել զգեւս :
Նա և ինքն իսկ եթէ խրատիչ գի-
տէր զնոսա, ոչ սաստէր 'ի նոսա .
և ոչ աշակերտացն իւրոց հալա-
ծել հրամայէր, որոց իւրն հրաման
սուեալ էր մտանել 'ի մարդիկ :

Եւ զիմորդ իցէ, զի հրեշտակք
երբ լսեն զանուէնն Աստուծոյ՝ ու-
րախ լինին, և գեւք ոչ երբէք . այլ
առաւել, իբրեւ լսեն, քսամնին :
Եթէ կարծիչք յանցանաց էին
գեւք, ոչ երբէք զմարդիկ 'ի կռա-
սրաշտութիւն յօժարեցուցանէին,
և ոչ 'ի պէսպէս աղանդս փիլիսո-
փայից և հերձուածողաց . ոչ 'ի
բաշխա բախտից, և ոչ ճակատա-
գրաց, և ոչ կապելոց հրամանաց .
ոչ ընդ աստեղս պշուցանել՝ թէ նո-
քա ինչ իցեն սրատճառք բախտա-
ւորութեան և չուառութեան :

Եւ զի գիւաց գիւտ է կռապաշ-

տուժիւն , վկայէ Դաւիթ՝ թէ ա-
մենայն աստուածք հեթանոսաց
դեւք են : Եւ երանելին Պաւղոս
ասէ , թէ զինչ հաղորդուժիւն կայ
Քրիստոսի ընդ բելիարայ : Եւ ա-
հաւանիկ , որպէս ասենն , հաղոր-
դուժիւն կայ նոցա ընդ միմեանս .
զի եթէ վասն զի չար արար զնա
Աստուած՝ չարչարիցէ , չէ օրէն
զնա չար կոչել՝ այլ վնէժխնդիր .
զի չար յայնժամ էր , թէ զհրա-
մանն ոչ կատարէր :

Բայց ընդէր ոչ նա , այլ հրեշ-
տակ Աստուծոյ է հար զանդրանիկ
սըն եգիպտացւոց , և բազում ան-
գամ զհրեայսն յանապատի անդ :
Զի եթէ նա յայն եգեալ էր , ընդ-
էր ոչ նայն հարկանէր՝ այլ հրեշ-
տակ : Եւ յաւուրս Դաւթի՝ եւ թա-
նասուն հազար յերկոտասան ցե-
ղիցն Իսրայելի , և ՚ի բանակէ ա-
սորեստանոյն՝ հարիւր եւ թանա-
սուն և հինգ հազար զօրս է հար
հրեշտակ Աստուծոյ , և ոչ դեւք :
Ընդէր և յաւուրս Յեսովայ որ-
դւոյ Յովսեփեկայ՝ հրեշտակ ասէր

ցբանաարկուն , որ կայր նմա հա-
կառակ , թէ սաստեացէ՛ի քեզ Տէր՝
սատանայ : Ընդէ՛ր և որդիք սասա-
նայի կոչին հրեայքն՝ վասն զօրի-
նօքն անցանելոյ , եթէ նա կայցէ՛ի
հրամանին՝ զոր առ , և նոքա ան-
ցին զպատուիրանաւն : Եւ բնաւ
իսկ սուտ ընդէ՛ր կոչեցի , որ ար-
դարն կայցէ՛ի կարգին . զի ոչ՛ի
նմանէ է չարութիւնն , այլ յայն-
մանէ՝ որ զնա այնպիսի արար . և
զմէ՛ առաքելցի՛ի խաւարն արտաքին :

Այլ , սատն , հանգիստ է նմա
խաւարն : Նա աւանիկ ոչ զայն ա-
լաղակէր լէգէոնն դիւաց , այլ թէ
տանջանք պատրաստեալ են նմա :
Զի՛ կայ մեր և քո , սատ , Որդի Աս-
տուծոյ , զի եկիրդ այսր յառաջ
քան զժամանակն տանջել զմեզ :
Եւ զի զվասիթարութիւնն նորա
յայտ աւանիցէ , սատ . ոչ ոք կարէ
առնուլ զգործիս հզօրին , եթէ ոչ
նախ զհզօրն կապելցէ : Արդ ընդէ՛ր
կապէր զնա , եթէ ոչ՝ զի գիտէր
թէ կամօք չարանայ , և յորժամ
կամի՝ կարող է զգճումնալ :

Եթէ 'ի բնէ 'ի չարչարել եղեալ
 էր զնա՝ ընդէր բաւբասէր չարի
 անուամբ, որ զբնու թիւնն նոյնգու
 նակ որպիսի եղեւն՝ պահէր : Նա
 և ոչ պատժոց արժանի էր, վասն
 ստուգելոյ զբնու թիւնն . քանզի և
 ոչ զհուր ոք պատժէ, թէ ընդէր
 այրես . և ոչ զջուրս, թէ ընդէր
 հեղձուցանէք : Եւ միանգամայն և
 հրամանացն եւս հարցուածք սո
 վին մտօք լուծանին :

ԺԳ. ՀՐԱՄԱՆԱՒ, ասեն, մե
 ռանիցին մարդիկ, թէ առանց հրա
 մանաց :

Նախ պարտիմք գիտել թէ զինչ
 հրամանքն իցեն, և ուստի բան
 հրամանացն ընդ աշխարհ տարա
 ծեալ իցէ :

Հրաման կապեալ վասն մա
 հուան՝ յաստուածատուր գիրս ոչ
 ուրեք գտանեմք . քանզի Տէրն մա
 հու և կենաց՝ և կարճել իշխէ զհրա
 մանն իւր և երկայնել : Արպէս առ
 ջրհեղեղաւն ասէ . եղիցին աւուրք
 կենաց մարդկանս այսորիկ հարիւր
 և քսան ամ, և վասն բազմութեան

անօրէնութեանն պակասեցոյց 'ի նոցանէ զքսանն : Եւ որպէս առ Ադամամբն ասէ . յաւուր յորում ուտես 'ի պտղոյ ծառոյն , 'ի նմին մեռանիս . և առ իւրում քարերաւրութեանն , և վասն որդէծնութեան և մարդկան յաշխարհի սերելոյ , ներեաց նմա ինն հարիւր և երեսուն ամ , զի մի՛ գեղեցիկ ստեղծուածն իւր համօրէն ջնջեացի : Եւ վասն արտասուացն Եզեկիայի արքայի՝ յաւելաւ նմա հնգետասան ամ : Եւ վասն ապաշխարութեան նինուէացւոցն՝ ոչ կորոյս զքաղաքն յաւուրն երրորդի ըստ քարոզութեան մարգարէին իւրոյ :

Եւ ոչ որպէս քաւդեայքն աստեղանշմարք , որ և զծննդոց պատճառս և զմահուանց՝ յաստեղաց իբրեւ 'ի կենդանեաց դնեն : Արպէս թէ յորժամ ծնանիցինն , անդէն և մահուանքն իւրաքանչիւր ուրուք անվրէպ սահմանիցին . և ըստ այն ոչ յաւաջել ումէք մեռանել հնար իցէ , և ոչ յամենալ :

Այլ յանդիմանեն զնոսա և պա

տերազմացն դէպք. զի 'ի միում
աւուր բիւրք բիւրուց մարդկան կո
տորին այլ և այլ տիովք, կէսք մա
տաղօրեայք, և կէսք երկտասարդք,
և այլք 'ի կատարեալ հասակի ծե
րութեան. որոց ծնունդքն 'ի միում
ժամու չէին, և մահքն 'ի միասին
եղանին :

Եւ դարձեալ թէ յաստեղաց էին
պատճառք ծննդոց, ընդէր 'ի հըն
դիկս ոչ ոք երբէք սպիտակ ծնաւ,
և ոչ յայլ աշխարհս այնպիսի ինչ
երեւակ. մի թէ անդր միայն ոչ
էհաս աստղն սպիտակարար, և ոչ
յայլ աշխարհս աստղն սեւագործ:
Եւ ատամունքն հնդկին ուստի՞ ի
ցեն այնչափ սպիտակ :

ԺԴ. ԴԱՐՁԵԱԼ բախտա
ւորութեանց և չուառութեանց՝
զաստեղան դնեն պատճառս. որպէս
թէ աստեղատունք ինչ իցեն, և
ըստ դիպելոյ պատճառաւորաց աս
տեղացն յաստեղատունան՝ նոյնպի
սիք և ծնունդքն լինիցին :

Մինչ դեռ առիւծն, ասեն, յաս
տեղատանն իցէ՝ և ծնանիցի ոք,

Թագաւոր լինելոց է . և մինչ դեռ
 եզն է՝ և ծնանկիցի ոք , հզօր և բա-
 րենշան գալոց է . և մինչ դեռ խոյն
 է՝ և ծնանկիցի ոք , մեծատուն լի-
 նելոց է , և որպէս նայն թաւ և
 ասուէղ է . և յորժամ կարիճն է՝
 և ծնանկիցի ոք , չար և մեղանչա-
 կան լինելոց է : Եւ այլքն եւս այլոց
 ազգի ազգի իրաց պատճառք լի-
 նին : Արպէս թէ յորժամ Արոնտան
 յաստեղատունն մտանկիցէ , թա-
 գաւոր մեռանի . որ եղեն իսկ եր-
 կիցս , որպէս ասենն , առ Թէոդո-
 սիւ կայսերք . և քաւդեայքն պըն-
 դեալ էին՝ թէ մեռանի թագա-
 ւորն , և նա ոչ մեռաւ , զի յամօթ
 լիցի սափասուտ արուեստագիտու-
 թիւնն :

Արդ նախ զայն ասացեն . ո՞ր է-
 հան զայնպիսի երկրական անուանա՝
 զգիշակեր և զխոտակերս յերկինս ,
 զի պատճառք ծննդեան մարդկան
 լինիցին . զի որ ոք ուրուք պատճառ
 ծննդեան կարիցէ լինել , նա ՚ի վեր-
 քան զնա՝ որոյ պատճառն է՝ պար-
 սի լինել իմաստութեամբ : Արդ

հասարակաց մտօք հայեցեալ, տես
ցուք ո՞ր լի վեր իցէ, մարդն՝ որ ան-
անուոյն տիրէ, թէ անասունն՝ որ
մարդոյն ՚ի հարկի կայ. և ոչ միայն
՚ի հարկի կայ, այլ և կերակուր նո-
րա է: Եւ գազանացն զկէսան փա-
խրատակամա եղեալա տեսանեմք, և
զկէսան յանտառախիտ մայրիա ամ-
րացեալա՝ յորժամ զբարբառ մի-
այն մարդոյն լիցեն: Քանզի զահ
և զերկիւզ մարդոյն՝ արկեալ է ա-
րարչին ի վերայ գազանացն և սու-
նոցն և անանոցն և թռչնոց, վասն
առաւել զնա սրատուելոյն. զորոյ
և զարարածն նորանչան իմն ըն-
ծայեցուցանէ, թէ ստեղծ որպէս
ձեռօք, և փչեաց շունչ կենդանի
որպէս թէ բերանով. և այնու, զի
առաւել սրատուական ցուցանիցէ
զնա, յայտ առնէ:

Այլ զի Աստուած ՚ի յօդասրատ
մարմնոց ՚ի վեր է, այն յայտնի է
ճշմարտից: Եւ եթէ վասն նորա
եղին գազանքն և անասունքն, որ
պէս փորձ իրացն իսկ ցուցանէ,
զիարդ էր՝ զի յերկինս ելանէին և

մարդկան ծննդեան պատճառք լինելին . որք այնչափ հեռի են 'ի կենդանութենէ , որչափ ճրագ մի՝ որ 'ի մարդկանէ կազմեալ իցէ լուսատու լինել տան 'ի գիշերի : Եւ չկենդանիքն զհարդ կարիցեն կենդանեացն պատճառ ծննդեան լինել :

Այլ թէ չէին կենդանիք , աւեն , և ոչ գնայուէք էին . բայց զի գնան , յայտ է՝ թէ կենդանիք են :

Արդ լուիցեն . եթէ ամենայն ինչ որ գնայուեն է՝ կենդանի իցէ , ապա և ջուրք որ գնան՝ կենդանի համարեցին . և կրակ վան շարժելոյն՝ կենդանի կարծեցի . և օդք և հողմք վան շնչելոյն՝ կենդանի հաշուեցին . և տունկք և խոտոց բոյսք , որ թէպէտ յամրագնացք են , սակայն աճելովն երեւին՝ թէ գնայուէք են . և արդ որպէս ոչ ամենայն գնայուեն՝ կենդանութիւն մտաւոր և բանաւոր ունի , նոյնպէս և ոչ արեգակն , և ոչ լուսին և աստեղք , և ոչ երկինք իսկ՝ ընդ որով նոքա չըջին՝ կենդա-

նութիւն ինչ մտաւոր և բանաւոր
 ունին: Այլ երկինք և երկիր անօթք
 ետեղակալք են հաստատեալք յա-
 ըրարչէն, ունել ամփոփ ընդ ինքեամք
 զամենայն՝ որ 'ի միջի նոցա է. և
 լուսաւորքն իբրեւ ճրագունք լու-
 ցեալք, վասն զխաւարն 'ի միջոյ մե-
 ծի սանս փարատելոյ: Եւ են հար-
 կաւորք բնակաւորք, հրամանաւ
 արարչին իւրեանց, 'ի վայելս ամե-
 նայն կենդանեաց. և իւրեանց ին-
 քեանք չեն, քանզի ոչ գիտեն՝ թէ
 իցեն և թէ չիցեն: Արպէս և եր-
 կինք և երկիր և ջուրք և փայտք
 և քարինք են վասն որոց եղենն, և
 իւրեանց ինքեանք չեն. քանզի ոչ
 գիտեն՝ եթէ իցեն և թէ չիցեն, այ-
 նու զի չեն մտաւորք և բանաւորք:

Դարձեալ, որպէս ասենն, թէ
 յորժամ առիւծն իցէ յաստեղա-
 սանն՝ թագաւոր ծնանելոց է. թէ
 այնպէս էր, բազում անգամ բա-
 ղում թագաւորաց պարտ էր ծնա-
 նել. զի ոչ մի միայն ծնանի՝ յոր-
 ժամ առիւծն յաստեղասանն ի-
 ցէ, այլ բազումք:

Եւ եթէ արդարեւ առիւծն էր
 սրատճառ ծննդեան թագաւորաց,
 ապա ոչ թագաւորի որդի թագաւոր
 լինէր, այլ ոչ ուրուք և դիպէր
 ծնունդն մտանելոյ առիւծուն
 յաստեղատունն: Իսկ եթէ տեսա-
 նեմք՝ եթէ թագաւորի որդի թա-
 գաւոր լինի, որպէս Դաւթայ որ-
 դի Սուլամոն 'ի հօրն աթոռ նստաւ,
 և նորա որդին 'ի նորա աթոռ. և
 մի ըստ միջէ կարգ թագաւորացն
 Յուդայ ձգեցաւ մինչեւ ցմակա-
 բէայնի: Նոյնպէս զասորեստա-
 նեայցն և զբաբելոնացն՝ որդի 'ի
 հօրէ առնուին կարգաւ զթագա-
 ւորութիւնն: Արպէս և 'ի Սասա-
 նայն ու մեմնէ՝ սասանականքն որդի
 'ի հօրէ կարգաւ առին մինչեւ ցայս-
 օր զթագաւորութիւնն սասանա-
 կանացն. և չգտաւ առիւծն յեր-
 կինա մտեալ յաստեղատունն, զի
 զթագաւորութիւնն յայլ ազգ ու-
 րեք կարասցէ փոխել յերկրին ա-
 րեւելից:

ԺԵ. ԵՒ յայտ է՝ թէ որպէս թա-
 գաւորութեանն չէ աստղն սրատ-

ճառ, նոյնպէս և ոչ զօրութեանն,
 և ոչ մեծատուն առնելոյ. մանա-
 լանդ իսկ զի տեսանեմք զմեծա-
 տունս աղքատացեալս, և զաղ-
 քատս մեծացեալս: Մի թէ զայն
 եւս կարիցեն ասել թէ մի և նոյն
 աստղ մեծութեան և աղքատու-
 թեան կարէ պատճառք լինել, և
 զօրութեան և տկարութեան. քան-
 զի և զհզօրս երբէք երբէք տկարա-
 ցեալս տեսանեմք, և զտկարան զօ-
 րացեալս. և զչարան զզօնացեալս,
 և զզզօնս չարացեալս: Եւ ուր ի-
 ցէ այն, զոր ասենն, եթէ որ ինչ
 ՚ի ճակատագրին գրեալ է հրա-
 մանացն, այնմ չէ հնար վրիպել.
 այլ որ փառաւորն գրեցաւ՝ փա-
 ռաւոր է, և որ չուառն՝ չուառ.
 և ուր հրամանքն իցեն և յուսմէ
 հրամանքն, ըստ այնմ և մեռա-
 նին. և վրիպել չէ հնար ՚ի սահմա-
 նելոյ հրամանէն:

Ո՛ հրաման տկար, և անզօր սահ-
 ման, զոր և գողքն և աւաղակքն
 կարեն խախտել, յորժամ ՚ի վե-
 րայ հասեալ զօմն յընչից և յա-

րեւէ արկանիցեն : Եւ եթէ 'ի սահմանելոյ ինչ հրամանէ իրքն գործիցին , չէ պարտ' ոչ թագաւորաց մահու հրաման տալ , և ոչ դատաւորաց քերել և սպանանել զմարդասպանն . որք զպատուհասն 'ի վերայ ածելով յայտ առնեն' թէ ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանացն եղանին մեղքն մեղանչաւանացն , այլ 'ի բռնաւորութենէ չարագործութեանն :

Եւ կամ յորժամ հէն յաշխարհ արշաւիցէ' տեւադերժ առնել և կոտորել զմարդիկ , մի' զօրս ժողովեացեն , և մի' գունդս առ գունդս կազմեացեն' հանելոյ զհէնն յաշխարհ . այլ իրաւունս տացեն' թէ հրամանք են աշխարհին 'ի հինէ կոտորել , մեք ընդէր դառնայցեմք ընդդէմ հրամանացն . այլ գումարելով զզօրսն և հանելով զթշնամին յաշխարհ , ցուցանեն' եթէ ոչ ըստ սահմանելոյ ինչ հրամանի կոտորածքն գործիցին , այլ 'ի բռնաւորութենէ հինին' որ եկեալ ժլատութեամբ կոտորէ զաշխարհ , և

մերկանայ յընչից և յատացուածոց :

ԺԶ. ԲՄՅՅ զայն եւս գիտել պարտէ՝ թէ զամենայն ինչ զվնասս, որ ՚ի վնասակարաց գործիցի, յառաջագոյն գիտէ Աստուած :

Եւ եթէ գիտէ, ասեն, զվնասս՝ որ գալոց են ՚ի վերայ մարդկան, ընդէր ոչ արգելուցու :

Եթէ սրչափ վնասս արգելու Աստուած ՚ի մարդկանէ՝ այն ոչ աւմենեցուն յայտնի է, այլ նմա միայն՝ որ զամենեցուն զխնամուրստիւրաքանչիւր պիտոյլից բաշխէ : Քարճէ երբէք և զվնասս վնասակարացն, զի մի՛ այնպէս երեւեսցի՝ թէ չկարիցէ արգելուլ զվնասսն : Գարճեալ թուլացուցանէ և վնասակարին՝ յագեցուցանել զկամսիւր յընկերին, զի մի՛ թուիցի ընդհարկաւ վարել զբանաւորսն, այլ զի յիւրաքանչիւր գործոց անցնիւր հանդէսք երեւիցին :

Եւ կանխաւ գիտէ զամենայն, և կանխապիտուլ թիւնն չէ պատճառ չարեաց : Քանզի և ոչ յոր-

Ժամ տեսանիցէ ոք զընկեր իւր ընդ
 լաիրժ տեղիս գնացեալ, և ասիցէ՝
 Թէ գլորեւոց է, նա ինչ եղեւ պատ-
 ճառք գլորման ընկերին: Եւ ոչ,
 յորժամ ընդ աւազակուտ տեղիս
 դիմեալ զընկերն ոք տեսանիցէ, և
 ասիցէ՝ Թէ եղեւն գտանէ, նա ինչ
 իցէ պատճառք վնասուն: Եւ ոչ,
 յորժամ զազնուականի ուրուք զոր
 դի յաղակատանս հասեալ տեսա-
 նիցէ ոք, և ասիցէ՝ Թէ կորուսա-
 նելոյ է զինչան հայրենիս, նա ինչ
 իցէ պատճառք վնասելոյ ընչիցն:
 Նոյնպէս և ոչ Աստուծոյ յառաջ
 դիտութիւնն է պատճառք բա-
 րեաց կամ չարեաց:

Գիտէ Աստուած կանխաւ զա-
 մենայն. այլ է ինչ՝ զոր կամի, և է
 ինչ՝ զոր ոչ կամի: Վամեցաւ ածել
 ջրհեղեղ, և ոչ իւր այն կամք էին՝
 Թէ ջրհեղեղաւ մարդիկ և անա-
 սուն առ հասարակ սատակիցին,
 այլ անարժան խառնիցն ազգին
 յանդգնութիւնն ած զնա յայն՝
 առնել զոր ոչն կամէր. որպէս ինքն
 իսկ ուխտէ մարգարէիւն՝ Թէ ոչ

կամիմ զմահ մեղաւորին , այլ ըզ
դառնալն նորա և զկեալ :

Կամէր՝ թէ չէր յանցուցեալ
Ադամայ . և քանզի կանխաւ գի-
տէր զյանցանէլն , յառաջագոյն
սրատուիրեաց նմա՝ չուտել ՚ի սլո-
ղոյ ծառոյն . և զի ոչ անասց հրա-
մանին , յիրաւի պատժեցաւ : Կան-
խաւ գիտաց զՅակոբայ՝ թէ առա-
քինի լինելոց է , և զՆսաւայ՝ թէ
յանսխտանու թիւնս կործանելոց
է . և վասն այնորիկ մինչ չեւ ծնեալ
էին , և մինչ չեւ մի ինչ բարի կամ
չար գործեալ էին , ասէ . զՅակոբ
սիրեցի և զՆսաւ ատեցի : Եւ յա-
ռաջագոյն հայեցեալ ՚ի նախանձա-
ւորութիւնն Յովսիայ արքայի Յու-
դայ , ազգ արար կանխագոյն մար-
գարէիւն՝ թէ յառնելոց է ՚ի նո-
ցանէ թագաւոր , որ զկռապաշ-
տութիւնն որդւոցն Իսրայելի եղ-
ծանիցէ : Եւ յառաջագոյն ծանու-
ցեալ զազնուականութիւնն Աիւ-
րոսի սրբակի , կանխաւ գուշա-
կեաց՝ եթէ արձակելոց է զգերիս
ժողովրդեանն : Եւ յայտ է՝ թէ

կանխաւն գիտել առաւելութիւն
է սքանչելի էութեանն :

ՓԷ. ՋԲԱՐԻՆ կամել և ոչ
զչար՝ բարերարութիւն մարդասէր
բնութեանն էր. յառաջագոյն հաշ-
եցեալ ՚ի հետտութիւն Փարաւոնի,
ասէ. ես խատացուցից զսիրտն Փա-
րաւոնի :

Եւ թէ նա խատացոյց, ասէն,
ընդէր եհար հարուածովք զնա և
զերկիրն եգիպտացւոց :

Այլ Առաքեալ մտանէ ջատա-
գով Տեառնն իւրոյ՝ թէ ոչ նա խրա-
տացոյց զՓարաւոն, այլ ինքն ան-
ձամբ զանձն : Եւ ասէն Աստու-
ծոյ՝ թէ ես խատացուցի, այնպիսի
ինչ է՝ որպէս ոք յորժամ զընկեր
իւր կամ զծառայ մեծարիցէ, և
նա հարստացեալ արհամարհիցէ
զմեծարիչն. և նա ասիցէ՝ թէ զնի
գնեմ նմա մեղ, ես անձամբ արա-
րի ինձ թշնամանս՝ զի ածի ՚ի պա-
տիւ զանարժանն : Նոյնպէս և զԱս-
տուծոյն խմանալի է՝ թէ ես ներե-
լովն խնով եղէ պատճառք խատա-
նալոյն նորա, զի ոչ յառաջնումն

սատակեցի զանդրանիկն նորա :

Այլ կամեցաւ, ասէ, Աստուած
ցուցանել զբարկութիւնն իւր, և
յայտնի առնել զզօրութիւն իւր,
զորած բազում երկայնամտութեամբ
'ի վերայ ամանոցն կազմելոց 'ի կո-
րուստ : Ուստի յայտ է՝ թէ եր-
կայնամտութիւնն Աստուծոյ եղեւ
պատճառ խստութեան սրտին Փա-
րաւոնի, այնու զի զվերջին հա-
րուածսն յառաջնումն ոչ ած 'ի վե-
րայ նորա :

Այլ զի չէր քարացուցեալ Աս-
տուծոյ զսիրտն Փարաւոնի, այնու
խմանալի է՝ զի մերթ հաւանէր ար-
ձակել զժողովուրդն, և մերթ չհա-
ւանէր : Եւ անօթս կազմեալս 'ի
կորուստ ինքեանք զանձինս արա-
րին, և ոչ Աստուած, զորմէ ասէն
Առաքեալ՝ եթէ կամի, զի ամենայն
մարդիկ կեցցեն, և 'ի գիտութիւն
ճշմարտութեան եկեցցեն : Եւ ոչ
ապաքէն և նոքա յամենայն մարդ-
կանէ էին :

Եւ ոչ որպէս ընդդիմակաց կողմն
ասէ՝ եթէ ոչ ըստ կամել է, և ոչ

ըստ ընթանալ, այլ ըստ Աստուծոյ
 ողորմելոյն . զի որում կամի՝ ողոր-
 մի, և որում կամի՝ խստանայ : Եւ
 ըմբերանեալ պղխմակաց կողմնն Ե-
 ղանելոյն, ասէ . դու ո՞վ ես, ո՞վ
 մարդ, որ պահանջես պատասխա-
 նի յԱստուծոյ . եթէ և այնպէս
 ինչ էր, դու ո՞վ էիր՝ որ համարս
 պահանջէիր յԱստուծոյ . մի՛ թէ ա-
 սիցէ՞ կաւն ցբրուան՝ թէ ընդէր
 այդպէս ստեղծեր զիս : Բայց զի ոչ
 այնպէս է, նորին իսկ՝ ի նմին թղթի
 գրեալ՝ ասէ . թէ որում կամիք,
 ընծայեցուցանէք զանձինս ձեր՝ ի
 հնազանդութիւն, եթէ արդարու-
 թեան, և եթէ հնազանդութեան
 մեղաց : Եւ առ Տիմոթէոս գրեալ՝
 ասէ . եթէ ոք սրբէ զանձն իւր,
 եղև նա անօթ կազմեալ պիտանա-
 ցու ՚ի գործ տեառն իւրոյ : Եւ
 մարգարէն ասէ . եթէ ասորթես ջիւ-
 ր և լուի ջիւր ինձ, զբարութիւն եր-
 կրի կերի ջիւր :

Եւ այսու ամենայնիւ և այլովք
 բազմօք յայտ է՝ եթէ ոչ նա անօթս
 բարկութեան կազմէ՝ ի կորուստ, և

ոչ անսթա ուղորմու թեան՝ի փառս ,
 այլ ինքեանք զանձինս կամ ՚ի կո-
 րուստ կամ ՚ի փառս : Եւ զի չեք
 ակնառութիւն առ ՚ի Նստուծոյ,
 ասէ . մի՛ թէ չրէից միայն Աս-
 տուած իցէ՛ և հեթանոսաց ոչ .
 այո՛ և հեթանոսաց . զի նոյն Աս-
 տուած է՛ որ արդարացուցանէ
 զթլփատութիւնն հաւատովք , և
 զանթլփատութիւնն նովին հաւա-
 տովք : Եւ դարձեալ թէ զորս կո-
 չեաց ոչ միայն ՚ի չրէից , այլ և ՚ի
 հեթանոսաց : Եւ այլուր՝ թէ մի
 է Տէր , և մի հաւատ , և մի մկր-
 տութիւն , և մի Աստուած ՚ի վե-
 րա ամենեցուն և ընդ ամենեւեան ,
 և ամենայնիւ :

Դարձեալ յառաջագոյն սպառ-
 նացեալ գերութիւն ժողովրդեանն ,
 ուխտէր՝ թէ ես խօսեցայ , արդ ա-
 րարից և ոչ դարձուցից : Եւ ոչ թէ
 իւր այն կամք էին , այլ նոցա ամ-
 պարչտութիւնն ած զնա յայն՝ որ
 ոչն կամէր : Եւ եթէ ՚ի նմին հես-
 տութեան յետ սպառնալեացն՝ նո-
 ցա չէր ալուացեալ , ոչ մատնէր

զնոսա 'ի ձեռն թշնամեացն : Լաւ
համարէր զիւր քանան ջրել, քան
զնոսա 'ի ձեռս այլազգեաց մատ-
նել. որպէս 'ի նինուէացւոցն ա-
պաշխարու թիւնն հայեցեալ, ոչ
կործանեաց զքաղաքն :

Գարձեալ և զԵրեմիա յառաջա-
գոյն նկատեալ՝ ասէ, մինչ չեւնկա-
րեալ էիր յորովայնի, ծանեայ ըզ-
քեզ : Ծանեայ զքեզ, ասէ. զի
ցուցցէ՝ եթէ յառաջագոյն դիտէր
թէ որպիսի ոք լինելոյ է. և դրոշ-
մեաց զնա ընդ սուրբս այնու՝ զոր
ասէ, թէ մինչ չեւ ելեալ էիր յար-
գանդէ, սրբեցի զքեզ, և մարգա-
րէ ազգաց ետու զքեզ :

Նոյնպէս և զՍամուէլ և զՅո-
վաննէս և զՊաւղոս. որպէս և ա-
սէ իսկ՝ թէ ընտրեաց զիս յորովայնէ
մօր իմոյ աւետարանել զՆրդին իւր
ինեւ. և զամենայն իսկ սուրբս,
որպէս ասէ Առաքեալ՝ թէ զորս
յառաջագոյնն ճանաչէր, յառա-
ջագոյն սահմանեաց կերպարանա-
կից լինել սպասկերի Նրդւոյն իւրոյ :
Եւ դարձեալ՝ թէ ընտրեաց զմեզ

յառաջ քան զլինելն աշխարհի :
 Եւ զի բարեաց կամեցող է Աստուած , ուսուցանէ Տէր մեր յասելն՝ թէ այս են կամք չօր իմոյ , որ յերկինս է , զի ամենայն որ տեսցէ զՈրդի և հաւատասցէ 'ի նա , ընկալցի զկեանսն յաւիտենից : Եւ դարձեալ՝ թէ իմ կերակուր այն է , զի արարից զկամս չօր իմոյ . և այս են կամք չօր իմոյ , զի զամենայն զոր ետ ցլիս հայր՝ ոչ կորուսից 'ի նմանէ , այլ յարուցից զնա յաւուրն յետնում :

Արդ կամի՞ զի ամենեքեան որ հաւատան յՈրդի , մի՞ կորիցեն . այլ զի յարիցեն յաւուրն յարութեան : Եւ գործն յարութեան յետ ազգաց բազմաց լինելոց է : Բայց Աստուած զբարւոք կաման և ունէր 'ի բնէ , և ունի . և ոչ են եկամուտ 'ի նա կամքն , այլ բնակաւորք ըստ անճառ բարերարութեանն : Եւ որպէս յառաջագոյն ասացաք , իւր կամքն միշտ բարեախորժք , և կամի՞ զի և իւր բանաւոր արարածքն ցանկացողք բա-

րեաց և գործօնեայ արդարու թեան
լինիցին :

Բայց քանզի գիտէ՝ թէ կէսք
գան ըստ կամաց նորա , և կէսք
ոչ գան , վասն այնորիկ զկատոցն ա-
ռաքինութիւն՝ վասն զայլս 'ի բար-
ւոք նախանձ յորդորելոյ՝ անդրա-
տինս յորովայնէ քարոզէ . նոյնպէս
և զայլոցն զանպիտանութիւն . իբր
ոչ թէ ինքն զօմն յորովայնէ ան-
պիտան ստեղծանիցէ , և զօմն պի-
տանի : Եւ թէ այնպէս ինչ էր ,
զն՝ պիտոյ էր զսպիտանին գովել և
զանպիտանն սրարսուել , թէ ինքն
արարիչ է պիտանութեանն և ան-
պիտանութեան . նա և ոչ մեղա-
դիր սարտ էր լինել անպիտանու-
թեանն , թէ իւր զնա այնպէս
ստեղծեալ էր յորովայնէ :

Եւ արդ յայտ է՝ եթէ ասելն
Աստուծոյ , թէ զՅակոբ սիրեցի և
զԵսաւ ատեցի , կանխաւ գիտել
է՝ թէ սա սիրելի լինելոց է յիւրոց
բարուց , և նա ատելի : Եւ զի յիւ-
րոց բարուց եղեւ ատելի Եսաւ ,
ասէ Առաքեալ . մի՛ ոք պուճնիկ

կամ պիտի իբրեւ զԵսաւ . և մի՛
 ոք արմատ դառնութեան 'ի վեր ե-
 րեւեալ՝ զայլ չեղիցէ : Եւ յայտ
 արար՝ թէ յիւրոց կամաց եղեւ այն
 պիտի Եսաւ , և ոչ յԱստուծոյ
 ստեղծուածոց . որպէս և այլուր ա-
 սէ՝ թէ արար Աստուած զմարդն
 ուղիղ , և նոքա խորհեցան խոր-
 հուրդ չարութեան : Եւ մարգա-
 րէիւն ասէ . ես տնկեցի զքեզ որթ
 վայելուչ , և զիարդ դարձար ինձ
 'ի դառնութիւն որթդ խոսպանա-
 ցեալ :

ԺԸ. ՈՒՍՏԻ յայտ է՝ թէ Աս-
 տուած զգործուածն ամենեցուն
 գեղեցիկ գործէ . և 'ի բարութիւն
 և 'ի չարութիւն դառնալոյ զանձն
 իշխանութիւնն արար կամակար ,
 զի յոր կողմն և կամիցի՝ կարող ի-
 ցէ դառնալ . և ըստ գործոցն և
 զհատուցումն նոյնպիտի առնու-
 ցու . և մի՛ իբրեւ զանասուն վա-
 ըիցի , որոց ոչ գործք ինչ բարիք
 կան , և ոչ հատուցման ակնկա-
 լութիւն , այնու զի անասունն է ,
 և չգիտէ ընտրել զչար 'ի բարոյ

խորհրդիւ , բայց 'ի բնական բարուցն . որովք յիշատակօք միայն վարի յօգտակարն , և խորշի 'ի մնասակարէն :

Յորս են և ազգմունք ինչ բնականք՝ որովք հանդերձեւոց երեք իրաց ազգ լինիցի նոցա . որպէս ձիոյն՝ 'ի սմբակէն վարելոյ . և եղևնն՝ ձմերանի ընդ ալուց կողմն նստելոյ , և մօտ 'ի գարունն ընդ դրաց կողմնն դառնալոյ . և ծիծուան՝ յառաջ քան զաշունն 'ի ջերին տեղիս 'ի ձմերոց երթալոյ . և խորդոյն՝ իմանալ յառաջագոյն զձմերունս կարեւորս , և վաղ 'ի մարմանդ տեղիս փութալոյ . և ճայից՝ վաղագոյն տարմատարմ շրջելոյ . և աղաւնեաց՝ համագունդ երամ երամ խաղալոյ . և ագռաւուց՝ 'ի ծմակաց վաղագոյն 'ի ջերին տեղիս գնալոյ . և անդեղց՝ 'ի հեռաստանէ զգիշոյ ականելոյ դիտաւորութեան :

Եւ այլոցն եւս ամենայն անասնոց և թռչնոց . որպէս և մրջեան՝ յամարանոյն պատրաստելոյ զկե-

րակուր, և ընդ երկու զհասան կտրե-
 լոյ՝ զն՝ մի՛ բուսանիցի, և ՚ի ջեր ժա-
 մանակս հանեւոյ զկտիկն յորջէ ան-
 տի և ցամաքեցուցանեւոյ . և մե-
 ղուաց՝ զդուրս մեղուանոցացն յա-
 ռաջ քան զցուրտն ականամոմով
 խնւոյ . և արջոյ՝ յառաջագոյն քան
 զձմեռն ՚ի բայոց մտանեւոյ . և է-
 րէոյ՝ կանուխ ի լերանց ՚ի դաշտ
 դիմեւոյ . և եղջերուաց՝ գտակաւ
 զժամանակ խառնիցն իմանալոյ .
 և իշաւայրաց քինացեւոց՝ զարու
 յաւանակս ՚ի մատաղութեան կը-
 տրեւոյ: Եւ այս ամենայն ազդեցու-
 թիւնք բնականք են յանասունսն,
 և ոչ խորհրդականք, որ յարար-
 չէն նոցա տնկեալ են ՚ի նոսա՝ առ
 ՚ի յօժարեւոյ յօգտակարն և խոր-
 շեւոյ ՚ի վնասակարացն:

ԺԹ. ԵՒ ոչ միայն յանասունսն
 են բնական ազդեցութիւնք, այլ
 և ՚ի մարդկան, որ խօսուելք և ի-
 մաստուելք են: Արպէս յորժամ
 ակն իսողայցէ, բնական ազդեցու-
 թեամբ վասն զնորոգ ոք տեսանե-
 լոյ լինի՝ ասեն՝ նշանակ, որք այնմ

աստէս միտ դնեն : Յորժամ յերանա
 կամ յայլ անդամս միս խաղայցէ ,
 նշանակ հեծանելոյ ուրուք է՝ ա-
 սեն , կամ հանդերձս ազնիւս ա-
 գանելոյ , կամ սիրելոյն պատա-
 հելոյ , կամ գան ըմպելոյ : Նոյն-
 պէս և յորժամ ոտն կծիցէ կամ
 ձեռն , մին՝ ասեն՝ ճանասարհի
 գնալոյ նշանակ է կամ անձրեւի ,
 և միւսն՝ առնելոյ ինչ յուժեքէ կամ
 սալոյ : Նոյնպէս և փնջելն , և լե-
 զուին կծել , և ունկանն հարկա-
 նել , և ըմբանին կծել , ոչ եթէ
 յայսոյ իմեքէ լինի , այլ՝ ի բնական
 ազդեցութենէ անտի՝ զոր անկեալ
 է արարչին յանդամսն : Զի յոր-
 ժամ ՚ի խորհրդական զգուշութե-
 նէն զեղծիցի , բնական ազդեցու-
 թեամբն պատասարեացի :

Եւ յորանջելն և ձգտել , որպէս
 կարծեցին ոմանք , ոչ ՚ի գիւէ լինի՝
 այլ ՚ի մեղկութենէ և թուլութե-
 նէ մարմնոյն : Ուստի զաստէս յո-
 րանջելն և ձգտելն՝ հմուտ բժիշկք
 ՚ի մթերելոյ մաղասոց ասեն , զոր
 և փորձն իսկ յայս առնէ . զի յոր

ժամ ստէպ ոք յօրանջլցէ, սար-
սամիւն գայ զոսկերօքն և քրատ-
մուկք գնան ընդ անդաման :

Եւ ոչ փնջելն ի հրեշտակէ, այլ
կամ ՚ի ցրտոյ՝ կամ վասն այլ երեք
բնական ազդեցութեան : Նա և յո-
գոցն հանել էրբեմն յիշատակաւ
լինի, և երբեմն առանց յիշելոյ
զոք : Եւ զի բնական ազդեցու-
թիւնք են և ոչ ՚ի սիւսաց, յայտ
անտի է՝ զի և յանասնոց բնու-
թիւնս գտանին նոյնք : Եւ յոգոցն
հանել յորժամ ոչ զոք կամ զինչ
ինչ բարի կամ զկարիս յիշելոյ լի-
նիցի՝ բնական ազդեցութիւն է,
առ ամփոփելոյ զոմն ընդ երկիւ-
ղիւ արարչին, և ճանաչելոյ զիւ-
րոյ բնութեանն սկարութիւն : Եւ
յորժամ յիշատակաւ լինիցի, կամ
առ սիրոյ սիրելոյ լինի, կամ առ
անարժանս ինչ և զվնասաւ աշխա-
րելոյ : Արարէս յորժամ ՚ի լըջեաց
ծուլայցէ, զիշերական երազովքն
ամփոփի ընդ երկիւղիւ :

Ի. Եի երազոցն այլ և այլ սրատ
ճառք են : Է ինչ՝ զոր ցերեկ ընդ

բերան անցիցէ մարդն , 'ի նոյն և 'ի
 դադարել մարմնոյն և 'ի քունն ըզ-
 բաղնուն միտքն . և է ինչ՝ զոր բը-
 նաւ չիցէ անեալ զմտաւ , և տե-
 սանէ յերազի : Եւ այնր երկու
 պատճառք են :

Կամ հաստատուն ինչ տեսանել
 իբր ընդ հայելի օրինակաւ՝ յԱս-
 տուծոյ շնորհացն ազգեցութենէ ,
 վասն 'ի լաւութիւնս զմարդն յոր
 դորելոյ , և ոչ յայտ յանդիման
 ճշմարտութեամբ . որպէս Յովսե-
 փայ և Դանիէլի մեծամեծ իրաց
 տեսիլք յայտնեցան :

Եւ մի իմն 'ի հակառակորդէն .
 քանզի նա անմարմին է , որպէս
 շունչ մարդոյն անմարմին . և ա-
 ծեալ կերպարանս կերպարանս ա-
 ռաջի նկարէ , մերթ զկանաց՝ վասն
 'ի ցանկութիւն գրգռելոյ , և մերթ
 զահագին գազանաց և զսուրոց՝
 վասն զարհուրեցուցանելոյ . որպէս
 և Յոբն ասէ՝ թէ և երազովք զար-
 հուրեցուցանես զիս : Եւ բազում
 անգամ 'ի կանաց կերպս ելեալ ,
 զարս խաբէ յերազի . և է երբէք՝

յարանց կերպս դարձեալ, զկանայս
 յանցուցանէ : Իբր ոչ եթէ արուա-
 կան և իգական անդամք կայցեն
 նորա, այլ խաղտեալ զաման ցան-
 կութեանն՝ տայ հեղուլ՝ ի բաց զա-
 րութիւնսն : Եւ ոչ, յորժամ ՚ի
 մարդ մտեալ իցէ, և յարուական
 կամ յիգական բարբառս պատճա-
 ուիցի, պարս է հաւատալ՝ թէ ա-
 րութիւն կամ իգութիւն գուցէ
 նորա : Եւ ոչ, յորժամ ցուցանէ՝
 թէ ՚ի գանէ կամ ՚ի սրոյ երկնչի-
 ցի, հաւատալի է . զի նմա գան՝
 Աստուծոյ սասան է, և սրբոց
 շնորհք՝ զոր ՚ի հոգւոյն սրբոյ ու-
 նիցին : Կամ ՚ի յարթնութեան
 կամ ՚ի քաղցրաքուն հանգստեանն
 ցուցանէ՝ թէ ՚ի գանէ և ՚ի սրոյ
 երկնչիցի, զի զմարդիկ յայն ապաւ-
 տան արարեալ՝ ծուլացուցանիցէ
 ինդրեւոյ յԱստուծոյ զօգնակա-
 նութիւնս . զոր և Տէրն իսկ յայտ
 արար ասելովն, եթէ այս ազգ ոչ
 ելանէ՝ եթէ ոչ պահովք և աղօ-
 թիւք :

Եւ ոչ ամենայն թալանալ և

ցնորել մարդկան 'ի դիւէ է , այլ է՝ որ 'ի մաղձոյ է , և է՝ որ 'ի մաղասէ , և է՝ որ յուղղոյն անանալոյ , և է՝ որ 'ի ստամոքսէ խանգարելոյ , և է՝ որ յորովայնէ խստանալոյ , մինչեւ ցփրփրել անգամ և զաչոյ յեղեղուլ :

ԻԱ. ԱՅԼ յուղղոյն անանալոյ՝ և 'ի մտաց իսկ անկանի մարդ , և խօսի ընդ որմն , և կագի ընդ հողմն : Ուստի բժիշկք յամառին՝ թէ բընաւ չեք գեւ որ 'ի մարդ մտանիցէ . այլ ցաւք են այն , և մեք դարմանովք կարեմք բժշկել :

Այլ մեք զայն ոչ ասեմք . քան զի ճշմարիտ է մեզ բան աւետարանին՝ եթէ բազում գեւք , իբրեւ տեսանէին զՅիսուս , աղաղակէին և ելանէին 'ի մարդկանէ . և նասատէր 'ի նոսա և ոչ տայր խօսել նոցա . հանդերձ այլովք նոյնալիսեօք : Եւ լուսնօքն որք ասին , ոչ եթէ լուսնոյ վաասեալ՝ այնալիսիք կոչին , այլ դաս ինչ է դիւաց՝ որ ըստ լուսնոյ յայտնին :

Եւ փորձել այնչափ իշխէ սա

տանայ, որչափ հրաման առնու :
 Եւ յայտ 'ի Յորայ փորձանացն է .
 զի եթէ ոչ նախ առ հրաման յԱս-
 աուծոյ, ոչ ժտեցաւ փորձել զնա .
 և 'ի խողից երամակէն, յոր ոչ իշ-
 խեցին մտանել դեւքն՝ եթէ ոչ ա-
 ռին հրաման 'ի Տեառնէ :

ԻԲ. ԱՅԼ են ոմանք՝ որ վի-
 ճին, եթէ բնաւ խակ սատանայ ոչ
 փորձէ զմարդ :

Այլ յանդիմանին յԱռաքելոյ,
 որ ասէ՝ թէ բազում անգամ կա-
 մեցայ դալ առ ձեզ, և խափանեաց
 զնա սատանայ : Եւ դարձեալ ասէ՝
 թէ ոչ է մեզ մարտ ընդ մարմնոյ և
 ընդ արեան, այլ ընդ իշխանու-
 թիւնս և ընդ պետութիւնս և ընդ
 աշխարհակալս աշխարհի խաւարիս
 այսորիկ : Եւ յաւետարանին ասէ՝
 թէ սատանայի խակ արկեալ էր 'ի
 սրտի Յուդայի սկարովտացւոյ,
 մտանել զնա : Եւ դարձեալ՝ թէ
 ընդ պատառոյն եմուտ սատանայ :
 Դարձեալ . խնդրեաց սատանայ
 խարբալել զձեզ իբրեւ զցորեան :

Եւ փորձելոյն այնչափ սայ նմա

իշխանութիւն, որչափ մարդն հան
դուրժել կարէ . որպէս երանելի
Աւաքեալ ասէ՝ թէ հաւատարիմ
է Աստուած, որ ոչ արկցէ զձեզ
'ի փորձութիւն՝ առաւել քան ըզ-
կար ձեր, այլ արասցէ ընդ փոր-
ձութեանն և զելս՝ զի համբերել
կարտաջլիք : Եւ Տէր մեր ուսու-
ցանէ յալօթան ասել մեզ՝ թէ մի
սանիր զմեզ 'ի փորձութիւն, այլ
փրկեա զմեզ 'ի չարէ : Զի ցուցցէ
թէ և աղօթիւք կարեմք ապրել 'ի
փորձանաց չարին :

ԻԳ. Եթէ այդպիսի իցէ, ա-
սեն, փորձելոյ վասն հաստատեալ
է զնա Աստուծոյ :

Այլ մեք 'ի վերագոյնսն իսկ բա-
զում վկայութեամբ գրոց սրբոց
ցուցաք, թէ ոչ 'ի չարչարել և 'ի
փորձել արարեալ է զնա Աստու-
ծոյ . այլ և նովաւ՝ որ 'ի չարու-
թիւնն կործանեցաւ, գործ բա-
րուք գործէ Աստուած . թէպէտ և
չարն ոչ այնպիսի մտօք մատչի փոր-
ձել, այլ համարի յալթել, և գը-
տանի պարտաւորեալ : Թուլացու-

ցանկ ըստ չարեաց կամաց նորա
փորձել զառաքինիս . և մտեալ 'ի
փորձութիւնսն նորա՝ իբրեւ 'ի
բովս, զտին և ընտրին իբրեւ զոսկի
սուրբ ելեալ 'ի հալոցաց :

Արդ եթէ չարեաց արբանեակ
արարեալ էր զնա Աստուծոյ, ոչ
յաւուրսն Աքաաբայ՝ հոգի սուտ
լինէր 'ի բերան մարդարէիցն սոոց .
այլ նմա սրտս էր հարկանել զայն
սպասաւորութիւնն : Եւ ընդէր
հոգի՝ որ ոչ դաւանէ զՏէր Յիսուս՝
չիցէ * յԱստուծոյ, որ զԱստու-
ծոյ սպասն ոչ խափանէ . և ընդէր
մարդասպան կոչիցի, որ կեցու-
ցին է փորձութեամբք . և ընդէր
որք ոչն հաւատան 'ի Տէր Յիսուս՝
որդիք չարին կոչէին, եթէ նա Աս-
տուծոյ բանիւ իցէ փորձիչ : Եւ
եթէ չարին կամարարի Աստուծոյ
որդիք իցեն հրեայք, ընդէր և ոչ
Աբրահամ այնպէս անուանիցի .
և ընդէր սուտ և մարդասպան ա-
նուանիցի չարն, եթէ 'ի ճշմար-

* իցէ :

սուլթեան կայցէ և ոչ 'ի սուլթեան :

Եւ գրեացուք թէ Հրեայն յանձնէ խօսիցի սուտ, նա ընդէր կոչիցի հայր Հրէին՝ որ ոչ սուտ առնէ զբնութիւնն, այլ որպէս եղենն՝ այնպէս խօսի : Եւ ընդէր ասիցէ Առաքեալ թէ հնազանդեցոց է փրփրիչին մերում հանդերձ մահուամբ և սատանայ, և անկանեցոց է յիշխանութենէ և 'ի պետութենէ իւրմէ՝ որ աստուածանալն անձամբ կամ մեցաւ : Եւ ընդէր կապիցի և 'ի տանջանա մատնիցի . ոչ ապաքէն՝ զի իւրովք կամօք զԱստուծոյ ըսպասն ինդրէր առնուլ 'ի մարդկանէ, և 'ի կռապաշտութիւնս ձգէ, և դիւթութեամբք և հմայիւք և քաւդէութեամբ վրիպեցուցանէ զմարդիկ յԱստուծոյ ճշմարտութենէն :

Եւ թշնամի կոչի՝ վասն զորոման 'ի մէջ ցորենոյն սերմանեցոյ . ուստի յայտ է եթէ ոչ բնութեամբ է թշնամի, այլ կամօք : Եւ եթէ բնութեամբ էր նմա չճանաչելն

զԱստուած հայր, զԱրդին զհարդ-
կարէր ճանաչել և սղաղակել թէ
դու ես Արդին Աստուծոյ: Եւ դար-
ձեալ զառաքելոցն նորա ասել թէ
արքն այնոքիկ ծառայք են Աստու-
ծոյ բարձրելոյ:

Եւ յայտմամբնայնէ յայտ է
եթէ ոչ է բնութեամբ չար, այլ
կամօք. և ոչ չար և չարչարիչ ա-
րարեալ է զնա Աստուծոյ, այլ չա-
րակամ բարութն նորա առաքիլնե-
ցուցանէ զարդարս. և նորա ոչ ինչ
գոյ յայտմամբ շնորհ:

ԻԴ. ԵԻ ոչ լուսաւորքն, որ-
պէս յառաջագոյն ասացաք, կեն-
դանիք ինչ են և սլատճառք բա-
րեաց կամ չարեաց, այլ միայն յոր
կարգեցանն՝ զայն սպասաւորու-
թիւն հարկանեն: Արպէս ասաց
Մովսէս, թէ արար Աստուած
զլուսաւորսն մեծամեծս, և եդ
զնոսա՛ի հաստատութեան երկնից՝
լուսատու լինել յերկիր: Աւստի
յայտ է թէ վասն լուսատու լինել-
լոյ միայն արարան, և ՚ի նշանս և
՚ի ժամանակս և յաւուրս, յամիսս

և 'ի տարիս : Ոչ իբրեւ զկենդանիս ,
այլ իբրեւ զուսաւորս լուսատու
լինել՝ ոչք 'ի ներքոյ երկնից , և
զնշանս աստուածգիտութեան ցու-
ցանել , և զանձրեւաց և զօդոց փո-
փոխմանց : Արսէս և Տէր մեր ա-
սէ . յորժամ տեսանիցէք ընդ ա-
ռաւօտս զերկինս կարմրացեալ , ա-
սէք՝ թէ անձրեւ լինելոց է , և լի-
նի . և յորժամ հարաւ շնչիցէ ,
ասէք՝ թէ խորշակ մեծ լինելոց է ,
և լինի :

Քանզի ընդ ծագել արեգական ,
օդոյն զխոնաւութիւն ջուրց ա-
ռեալ՝ զճառագայթիւք արեւու
արկանէ , և քանզի չեւ եւս է
թանձրացեալ և ամպացեալ օդն ,
սակաւիկ մի արգելլովն զնշոյլն՝
կարմրացուցանէ միայն զարեւն , և
ոչ մթացուցանէ . ուստի երեւի՝ թէ
անձրեւի նշանակ է :

Նոյնպէս և լուսին 'ի խոնաւու-
թեանէ օդոց նեղեալ , ջանայ յիւր-
մէ զխոնաւութիւնն 'ի բաց սրար-
զել . ուստի մերձեալ խոնաւու-
թեանն , և 'ի նա չհասեալ՝ բակ

առեալ ծրանայ շուրջ զնովաւ . ու
 րով յայտ առնի անձրեւաց նշա-
 նակ : Եւ այն ոչ միայն 'ի լուսնի ,
 այլ և 'ի ճրագի՝ որ նուազագոյն
 լոյս է՝ եւս երեւի :

ԻԵ . ԵՒ ոչ երկինք շրջին , զոր
 մէ ասէն արտաքին իմաստունքն՝
 թէ մերթ 'ի շրջէն ծածկէն զլու-
 սաւորան , և մերթ յայտնէն : Եւ
 եթէ զամենայն օր շրջիցին՝ զիարդ
 զարեւն աւուր աւուր 'ի նոյն ա-
 րեւելս ամիցեն , և զլուսին յամ-
 սեան հազիւ 'ի նոյն տեղիս : Եւ
 այլ եւս աստեղք են , որ 'ի տա-
 րւոջ հազիւ մի անգամ հասանեն 'ի
 նոյն տեղի . և են , որպէս ասենն ,
 յերկոտասան ամ 'ի նոյն տեղի .
 և է , որ ի տարւոջ և 'ի կիսում .
 և է , որ յերեսուն ամի :

Այլ 'ի փորձ իրացն այլազգ յայտ
 առնի : Զի աստեղքն , որք զցայտ
 յերկինս են , և զցերեկ անդէն գը-
 տանին . թէ երկինք շրջին , ոչ 'ի
 նոյն շաւիղս՝ յորս ցայտն տեսա-
 նէաք՝ 'ի նոյնս և զցերեկն գտա-
 նէին . այլ քանզի ընդ նոյն շաւիղս

գնան, որպէս և տեսանեմք իսկ և զլուսին և զաստեղս 'ի նոյն շաւիղս, յայտ է՝ թէ նոքա գնան, և երկինք կան անշարժ ետեղակալք : Որպէս և աստուածատուր իսկ գիրք հաստատութիւն կոչեն զերկինս : Եւ որ ինչ հաստատութիւն է, չէ շարժուն :

Իսկ այլոց 'ի գրոց պատճառս առեալ, ասեն . 'ի նոյն իսկ գիրս գրեալ է՝ թէ եղ զնոսա 'ի հաստատութեան երկնից . ուստի յայտ է՝ թէ բեւեռեալք են, և ոչ գնայունք :

Այլ թէ այնպէս իցէ, յորժամ զԱդամայ ասէ՝ թէ եղ զնա 'ի գրախտին փափկութեան, բեւեռեալ համարեացին, և մի՛ գնայուն : Իսկ եթէ զԱդամայ շրջեն՝ եղ կոչեն աստուածատուր գիրք, յայտ է՝ թէ և զլուսաւորացն զգնացս՝ եղ անուանեն գիրք :

Մանաւանդ զի և 'ի բազում իսկ տեղիս գտանեմք զգնացս լուսաւորացն . որպէս յորժամ ասիցէ Յեսու որդի Նաւեայ, թէ կայ

ցէ արեգակն հանդէպ ձորոյն Գա
 բաւոնի, և լուսին դէպ դաշտին
 էլոնայ: Եւ չասաց՝ թէ երկինք
 դադարեացեն 'ի գնացելոց իւրեանց,
 այլ լուսաւորք. ուստի յայտ է՝
 եթէ երկինք ետեղակալ են, և լու
 սաւորքն գնայունք: Եւ առ Եղե
 կիաւ ասէ. դարձցի շուրն անդրէն
 յետս զտանն աշտիճանօք աքա
 ղեանն ապարանիցն: Արով երեւի՝
 թէ արեգակն դարձաւ յետս, և
 ոչ երկինք: Եւ յէկէտիաասէան
 գրեալ է՝ թէ ծագէ արեգակն, և
 մտանէ արեգակն, և 'ի տեղի իւր
 ձգի. ինքն ծագեալ անդ գնայ առ
 հարաւով, և պատի առ հիւսի
 սեաւ. զի ցուցցէ՝ թէ ցերեկ առ
 հարաւակողմամբ գնայ ընդ արեւ
 մուտս, և զցայտ առ հիւսիսեաւ
 դառնայ յարեւելս՝ ընդ լերանց
 ստորոտովք, որպէս ասեն խնա
 սունք. և ոչ ընդ ծով, որպէս ա
 սենն, և ոչ 'ի ներքոյ երկրի. զի 'ի
 ներքոյ երկրի ոչինչ է, որպէս ա
 սէ Յօբ՝ թէ ձգեաց զերկիրս 'ի վե
 լայ ոչընչի. և յԱսորիան ասի՝ թէ

կացոյց զերկիր 'ի վերայ ոչընչի :
Եւ ընչի իմէք յոչընչի չէ հնար
գնալ , և ոչ ցամաքական բնու
թեան ընդ խոնաւութիւն ջուրց :

Այլ, ասեն, մէք իսկ աչօք տե
սանեմք, զի ի ծովէ ելանէ :

Եւ զայն ոչ գիտեն՝ թէ վասն
զի ցամաք ուրեք 'ի ծովէ անտի ոչ
երեւի , յայն սակս թուի՝ թէ 'ի
ծովէ անտի ելանիցէ : Արպէս յոր
ժամ թէ յարեւմուտս ոք մօտ ի
ցէ , և լեւուն ինչ յարեւելից կող
մանէ կայցէ , թուի նմա՝ թէ 'ի
լեւնէ անտի ելանիցէ արեգակն :
Եւ յամենայն տեղիս , որ ընդ ան
բաւ ինչ ոք ուրեք կայցէ , թուի
նմա՝ թէ անտի ուստեք 'ի մօտէ
ելանիցէ արեգակն : Նոյնպէս և
նոցա՝ որ մօտ առ ծովուն կայցեն ,
քանզի ոչ կար է ակնբաց 'ի ցամաք
գործել , թուի՝ թէ ի ծովէ ելա
նիցէ . որ ոչ 'ի ծովէ անտի ելանէ ,
այլ 'ի ծագաց երկնից : Արպէս՝
և Դաւթի 'ի Հոգոյն սրբոյ ու
սեալ , ասէ՝ թէ 'ի ծագաց եր
կնից են ելք նորա , և հանգիստք

Նորա մինչեւ 'ի ծագս նորուն :

Այլ և ցօղ սաստիկ, ասեն, արկանէ յաշխարհին . ուստի յայտէ՛ թէ 'ի ծովէն ելանէ :

Եւ զայն ոչ գիտեն՝ թէ զօդոյն, որ ցայգ ուռնու 'ի խոնաւութենէ ջուրց, հասեալ ջերմութեան ճաւազայթից արեգականն՝ շքթեցուցանէ 'ի բաց զտամկութիւնն . ուստի ոչ միայն անդ, այլ յամենայն երկրի ընդ արեւածայրս ցօղ անկանի :

Եւ եթէ երկինք շրջեցին, զիարդ զկռոնայն և զայլոց աստեղաց պատճառաւորաց ասիցեն յաստեղատունան մտանել, որոց մասանէն ապաքէն գնալով լինիցի, և ոչ առանց գնացից :

Ի 2. ԱՅԼ և երկիր, ասեն, 'ի միջոցի կայ : Եւ տան օրինակ ինչ այսպիսի՝ թէ զփամփուշտ, յորժամ փչել կամիցիս, ընկեա 'ի ներքս հատ մի կորեկան . և փուքն՝ որ 'ի փամփշտին արգելու՝ առնու զկորեկահասան և 'ի միջոցի ունի, ոչ 'ի վեր տայ գալ և ոչ 'ի խոնարհ

ձգել : Նոյնպէս , ասեն , և օգտ' որ
է 'ի մէջ գնդին երկնից՝ փակեալ
կայ , և ունի զաշխարհս 'ի հասա-
րակածի . ոչ 'ի վեր տայ վերանալ
և ոչ 'ի խոնարհ հակել :

Նախ յիւրեանց իսկ բանիցն յան-
գիմանին . զի ասեն՝ թէ որ ինչ թե-
թեւ է , 'ի վերին կողմն գնայ . և
որ ինչ ծանր է , 'ի խոնարհ : Ար-
պէս և փորձ իսկ իրացն յայտ առ-
նէ . զի ծուխ և շոգի երկրի՝ և բոց
հրոյ , քանզի թեթեւք են , 'ի վեր
կողմն գնան . և զքար և զերկաթ
և զփայտ և զայլ եւս ինչ նոյնպի-
սիս , որչափ և 'ի վեր ոք ձգուցէ՝ 'ի
խոնարհ միտեալ իջանեն : Եւ ե-
թէ զսակաւ ինչ զծանրութիւնս
ոչ կարէ օգն 'ի վեր առնուլ ունել ,
որչափ եւս առաւել զայնչափ ծան-
րութիւն երկրի չէ հնար օգոյ 'ի
վեր ունել , այլ Աստուծոյ բանին՝
որ կացոյց զնա 'ի վերայ ոչընչի :

Եւ որ երկմտիցէ ոք՝ թէ զնորդ
կարիցէ այսչափ ծանրութիւն 'ի
վերայ ոչընչի կալ , հայեցեալ յեր-
կնիցն հաստատութիւն՝ որ ոչ 'ի վե-

րայ իրիք կայ, և հաւանեացի՝ թէ որ զերկինս բանիւ հաստատեաց 'ի վերայ ոչընչի, նոյն և զերկիր կացոյց 'ի վերայ ոչընչի, և նորին հրամանն ունի և զերկոսին անշարժս և ետեղակալս : Ըստ այնմ՝ թէ ինքն ասաց, և եղեն . հրամայեաց, և հաստատեցան : Եւ կացոյց զնոսա յաւիտեանս յաւիտենից . հրաման եղ, և ոչ անցչէ :

Եւ այլ եւս ասեն : Թէ 'ի վերայ ոչընչի կայ երկիր, զիարդ ասէ Դաւիթ՝ թէ հաստատեաց զերկիր 'ի վերայ ջուրց . և դարձեալ՝ թէ ինքն 'ի վերայ ծովու արկ զհիմունս նորս, և 'ի վերայ գետոց պատրաստեաց զնա :

Որ զայդ 'ի Դաւթայ լուսու, ըզմիւսն 'ի Յոբայ և յԵսայեայ լուիցէ . զինոքա 'ի վերայ ոչընչի ասեն, և սա 'ի վերայ ջուրց : Արդ ոչ է թէ հակառակ ինչ միմեանց են գիրք, այլ զոր միոյն թողեալ է, միւսն առնու . ու վին հոգւով : Որսկս տեսանեմք | սկզի որ ինչ Մովսէսի չէ ասացեալ, այլ մարդարէք լցին նովին հոգւով :

Մովսէս ասէ . ետտեղծ Աստուած
զմարդն հող յերկրէ , և փչեաց 'ի
նա շունչ կենդանի : Եւ փչելն դեռ
եւս 'ի միջի կայ կարծելոյ՝ թէ իցէ
արարած շունչն թէ չիցէ : Արդ
գայ Զաքարիա մարգարէ նովին
հոգւով վարեալ , և ցուցանէ զա-
րարած շնչոյն : Ասէ . որ հաստա-
սէ զհոգի մարդոյն 'ի նմա . և Ե-
սայիաս ասէ՝ թէ զամենայն շունչ
եւ արարի :

Նոյնպէս և ոչ զհրոյ , և ոչ զջրոյ ,
և ոչ զօդոյ , և ոչ զփայլատաականց ,
և ոչ զորոտամանէ , և ոչ զխաւարէ
ճառէ ինչ Մովսէս . զորս յերկուց
'ի մեծ անօթոյն , յերկնից և յեր-
կրէ , պարտ է իմանալ՝ թէ ամե-
նայն ինչ որ 'ի միջի նոցա գտանի՝
հարկ է զի ընդ նովին արարեալ ի-
ցէ . ըստ այնմ՝ թէ արար Աստուած
զերկինս և զերկիր և զամենայն որ
'ի նոսա :

Ի է . ԱՅԼ զի մի պատուօք ինք-
նակացու թեան տգիտաց կարծի-
ցին , որոց արարածն 'ի Մովսէսէ
ոչ ճառեցաւ , առ 'ի հատանելոյ

զարածառն պարածառախնդրացն՝
այլովք մարգարէիւք նոյն Հոգի ըն-
ծայեցուցանէ զարարածն նոցա :

Նախ Գաւիթ իսկ , որով զամե-
նայն իմանալի զօրութիւնսն և զե-
րեւելի արարածս 'ի փառատրու-
թիւն արարչին կոչէ , յորժամ ա-
սիցէ . օրհնեցէք զնա երկինք և եր-
կիր և հրեշտակք և զօրութիւնք և
հուր և հողմք և մրրիկք՝ որ առնեն
զբան նորա : Եւ որ 'ի պաշտօն մտա-
նեն , և զարբանեկութիւնն հար-
կանեն , յայտ է՝ թէ արարածք են :

Եւ ձիւն և սառն և կարկուտ և
մրրիկք՝ թէ յայլմէ արարչէ էին ,
ոչ կոչէր զնոսա Հոգին 'ի փառա-
տրութիւն , այլ իբրեւ զօտարոտիս
մեկուսի դներ : Բայց նա տեսա-
նեմք աւանդիկ՝ զի ոչ զնոսա միայն ,
այլ և զվիշապս և զգազանս և զխա-
ւար և զփայլատակունս , զոր 'ի
չարէ դներն , 'ի նոյն փառատրու-
թիւն նորին Հոգւոյ կոչեցեալ և
Գաւթաւ և երեք մանկամբքն 'ի
հնոցի անդ ընծայեցուցանէ . զի
ցուցցէ՝ թէ յուամէ արարեալ են ,

'ի նորին և 'ի փառաարուածիւնս յի
րաւի կոչին :

Եւ ոչ որպէս Մարկիոնն դան-
դաչէ՝ թէ արդարոյն արարածոց
սրարտ է օտարին բարւոյ պաշտօն
մատուցանել վասն բարերարու-
թեան . զորոյ անհամուծիւնն 'ի
դէպ ժամանակի յանդիմանեացուք :

ԻԸ . ԵՒ արդ թէպէտ յայնմա-
նէ իսկ յայտ է՝ թէ որ ինչ 'ի փա-
ռաարուածիւնս արարչին կոչի , նո-
րա արարած է , այլ և զմիոյ միոյ
իսկ 'ի նոցանէ զարարած մարթի
'ի գրոց ցուցանել :

Նախ զհրեշտակացն , որպէս ա-
սէ Դաւիթ՝ թէ արար զհրեշտակս
իւր հոգիս , և զպաշտօնեայս իւր
բոց հրոյ : Ապա և զհրոյ , և զայ-
լոցն եւս մի ըստ միովէ . զփայլա-
տակունս իւր յանձրեւս արար : Եւ
փայլատակունք ոչ եթէ այլ ուս-
տեք են , եթէ ոչ 'ի բնու թենէ հրոյ :
Եւ զխաւարէ ասէ . եղիւր զխաւար ,
և եղեւ գիշեր : Եւ զորոտմանէ և
զհօլմոյ միանգամայն ասէ Ամովթ՝
թէ որ հաստասէ զորոտումն և

հաստատե գհողմ, Տէր ամենակալ
անուն է նորա : Եւ այսպէս զոր
միոյ մարգարէի թողեալ իցէ՝ միւ-
սոնն ընու հոգին սուրբ :

Արդ եթէ Դաւիթ ասէ՝ եթէ
'ի վերայ ջուրց է երկիր, և Յոբաւ
և Եսայեաւ՝ թէ 'ի վերայ ոչընչի
կայ, ոչ ինչ է ընդ այն զարմանալ,
և ոչ զմարգարէութիւնն հակա-
ռակ միմեանց համարել. քանզի և
այն ճշմարիտ է, և այս հաստա-
տուն : Եւ առ օրինակ 'ի մարմնոյ .
որոյ 'ի վերայ մորթ և միս է, և 'ի
միջի երակք և խողովակք արեան,
և 'ի ներքոյ դարձեալ նոյնպէս
մորթ և միս . և է մարմին և 'ի վե-
րոյ քան զերակս արեանն և ի ներ-
քոյ քան զերակսն : Ըստ նմին օրի,
նակի և երկիր 'ի վերայ ջրոց է :
Քանզի 'ի միջի իւրում ունի զջուրս,
և 'ի ներքոյ քան զջուրս . և 'ի վե-
րայ ոչընչի հաստատեալ կայ ետե-
զակալ, և ունի յինքեան զամփոփ
զոյժ բնութիւն ջրոցն : Եւ երկո-
ցունց մարգարէութեանցն մի և
նոյն դիտաւորութիւն է, և չեք

ինչ այլաբանութիւնն 'ի միջի : Քան
զի ոչ այլ և այլ հոգի ետուն զմար
գարէութիւնն , այլ նոյն և մի հո
գի , որ արժանի արար զմին սրա
մէջ առնել այլոց իրաց , և զայլն
մնացելոյն 'ի նմանէ :

Արդ զի երկնիք ոչ շրջին , զի ա
մենայն ինչ որ չէր և եղեւ՝ արա
րած է և ոչ ինքնակաց , առաջին
բնութեանցն օրինակք և գրոց վը
կայութիւնք բաւական էին հաւա
նեցուցանել զմտավարժս : Բայց
քանզի 'ի նմին յամառութեան կան՝
զամենայն ինչ կենդանի և շնչաւոր
համարելով , ոչ հեղգասցուք ըստ
մերում կարի և այնմ եւս առնել
սրատասխանի :

ԳԻՐԳ ԵՐՐՈՐԴ

ԵՊՆՕ

ԿՐՕՆԻՑ ՅՈՒՆԱՑ

ԻՄ ԱՍՏՆՈՑՆ

Ա. Լ ՈՒՍԻՆ, ասեն, քան
զարեգակն երեսուն օր անցեալ
ընդ ամենայն աստեղատունս, այս
ինքն ընդ ամենայն երկինս, հասա-
նէ ՚ի նոյն տեղի. և արեգակն ՚ի
տարւոջ: Եւ երկինք զմի տիւ և
գիշեր առածեալ զինքեամբք, շրջին
՚ի նոյն տեղի: Եւ եւթն աստղ
միայն է գնայուն, և այլն ամե-
նայն բեւեռեալ են յերկինս. և որ
գնայուն աստեղքն են՝ արեգակն
և լուսին, և այլ եւս հինգ աս-
տեղք, ոչ եթէ յարեւելից յարեւ-
մուսս գնան՝ այլ յարեւմտից յա-
րեւելս:

Եւ տան օրինակ ինչ՝ որ ոչ նման

է . եթէ յորժամ անիւ շրջանակիցի , և մըջիւն մի 'ի խեցին գնայցէ յարեւմտից կողմանէ ընդ արեւելս , վասն անուին արագագոյն ընդ արեւմտից կողմն շրջելոյ թուի՝ թէ մըջիւնն յարեւելից յարեւմուտս կոյս ընթանայցէ . որ ոչ յարեւելից յարեւմուտս կողմն գնայցէ՝ այլ յարեւմտից յարեւելս , և անիւն ստէպ շրջելովն այնպէս երեւեցուցանէ :

Եւ երկինք , ասէն , որչափ 'ի վեր են՝ գոյնչափ 'ի խոնարհ են , և գոյնչափ յամենայն կողմանց շուրջ զերկրաւ , և զերկիրս շուրջ ջուր պատէ , և զջուրն և զերկիր՝ օդ , և զօդն և զջուր և զերկիր՝ հուր : Եւ լուսնի չիք իւր լոյս առանձինն , այլ յարեգակնէ գայ 'ի նա լոյսն . և յայտ անտի է , ասէն , զի յորմէ կուսէ արեգակն իցէ , յայնմ թերէ սկսանի 'ի նմա լոյս ծնանել . և ըստ հեռաւորութեան արեգականն՝ սակաւ գայ 'ի նա լոյսն . և ըստ տակաւ տակաւ մերձենալոյն՝ յաճախէ 'ի նա լոյսն . և յորժամ

մօտ հասանէ 'ի նա՛ ընու . և յոր-
 ժամ անցանէ զարեգակամբ՝ սկսա-
 նի տակաւ նուաղել . և որչափ 'ի
 բացն հեռանայ՝ այնչափ պակասէ
 'ի նմանէ լոյսն , մինչեւ ամենեւին
 նուաղէ . և յորժամ միւս անգամ
 հանդիպի , ծագէ 'ի նմա սակաւիկ
 ինչ 'ի լուսոյն վասն հեռաւորու-
 թեան . և որչափ մերձենայ , այն-
 չափ առ տակաւ սակաւ աճէ 'ի նա
 լոյսն :

Եւ լուսին , ասեն , 'ի ներքոյ է
 է քան զարեգակն և քան զամե-
 նայն աստեղս . և քանզի 'ի ներքոյ
 է , յորժամ կշիռ դէպ արեգական
 պատահիցէ՝ յայնժամ խաւարի ա-
 րեգակն : Եւ պատճառս փոփոխ-
 մանց սարերաց չորից բնութեան-
 ցն զաստեղս՝ իբրեւ զկենդանիս
 ինչ՝ դնեն : Զայս ամենայն ասեն
 հայթայթանօք , զի պերկինս և զլու-
 սաւորսն կենդանիս և աստուածս
 կարծեցուցեն :

Բ. ԱՐԴԱՐԵԻ, որպէս երանե-
 լին Առաքեալ ասէ , թէ իմաստու-
 թեամբն Աստուծոյ ոչ ծանեաւ աչ

խարհ զԱստուած : Եւ զինչ զարմանք են ընդ նոցա՝ թէ զերկինս վասն անչափ մեծութեանն , և զըսուաւորս վասն առաւել պայծառութեանն . աստուածս կարծէին , յորժամ 'ի փայտս և 'ի քարինս և 'ի գազանս և 'ի ճճիս անգամ աստուածս խնդրէին , զորս իւրեանց իսկ բնութեան բարքն կշտամբեն . այնու զի արարչախնդիր և աստուածախոյզ են , և անկեալք 'ի միտջէ ճշմարտէն՝ 'ի բազումս ոտնառեցին , և ոչ ուրեք եղեւ կայ և հաստատութիւն : Զի խնդրեըն զԱստուած , գովութեան արժանի էր . և ոչ զմին եւեթ՝ այլ զբազումս մոլծանել , անհնարին ամպարչտութիւն է :

Գ . Եի առաւել Յունաց իմաստունքն գարովին . զի հասեալ 'ի վերայ իմաստութեանն , չծանեան իմաստութեամբն զարարիչն : Քան զի դնեն և նոքա մի ինչ ինքնակաց պատճառ ամենայնի . որոյ ոչ յու մեքէ եղեալ , այլ ինքն անձամբ ինքնակաց առաջին գտեալ . և եր

կրորդ աստուած և արարիչ դնին
զմիտս . և երրորդ զշունչ, զոր ոգի
ամենայնի կոչեն :

Ջերկուան 'ի միջէ պատճառէ
անտի դնելով, ցուցին՝ թէ մերձե-
ցան 'ի դրունս ճշմարտի գիտու-
թեանն . և 'ի նոցանէ այլ անթիւ
խմանալիս երեւելիս աստուածս
ծննդեամբ ստեղծանելով, անձամբ
անձին փակեցին զդրունս հաւա-
տոյ գիտութեանն՝ զի իբրեւ զա-
րեգակն և զճառագայթս դնին
զԱստուած և զաստուածսն իմա-
նալիս երեւելիս . և բնաւ իսկ զաշ-
խարհ մշտնջենաւորակից նմա . և
յամենայնի զնորա ոգին իբրեւ
շունչ ամենայնի, և յերկինս և 'ի
լուսաւորսն և 'ի հուր և յօգսն և
'ի ջուրս և յերկրի, մինչեւ ցքա-
րինս և ցփայտս և ցծառս և ցար-
մատս խոտոյ անգամ : Եւ այնու
կենդանութեամբ, ասեն, ամենայն
արարածք զնորա բնութենէն կա-
խեալ կան, որպէս ճառագայթք
արեգական զանուէն կախեալ կան :
Եւ ինքն մի է և բազում, և բա-

զուամ է և մի . որպէս արեգակն մի
է և բազում , զի մի անիւ է և բա
զում ճառագայթք : Եւ զայս ոչ
ամենեքին այսպէս ասեն , այլ են
բազում կրօնք փիլիսոփայից :

Դ . ՊԻԻԹԱԳՈՐԵԱՆՔԻՆ Ե
պերիպատիկեանքն՝ միութիւն և
խնամակաշուծիւն ասեն , և չզո
հել աստուածոց : Եդ կրօնս Պիւ
թագորաս՝ զնչաւորաց միս չճա
շակել , և ՚ի գինւոյ ժուժկալել :
Եւ ՚ի լուսնոյ և ՚ի վեր զամենայն
ինչ որ է՝ անմահ համարել , և որ
ինչ նորա ՚ի ներքոյ՝ մահկանացու :
Եւ փոփոխումն շնչոց ՚ի մարմնոց ՚ի
մարմինս մինչ ցանասունս և ցճճիս
անգամ : Եւ լուծթեան կրօնս սահ
մանեաց . և յետոյ զիւ անձնն աս
տուած անուանեաց :

Իսկ պղատոնեանքն , աստուած
և հիւզ և իդոս , որ առաջին՝ նիւթ
է , և երկրորդն՝ առանձինն ինչ
ուրուք : Եւ զաշխարհս՝ արարած
և եղծանելի : Եւ զշունչ՝ անարար
և անմահ և աստուածական , որոյ
երեք մասունք են՝ բանական , ցաս

նական և ցանկական : Եւ զկանայս
 հասարակաց ամենեցուն համարել,
 և մի՛ ումեք մի կին առանձինն ու-
 նել . այլ զոր արքն կամիցին և կա-
 նայքն ասորժիցեն, այնց ընդ այնս
 լինել : Եւ փոփոխմունս շնչոց յայլ
 և այլ մարմինս մինչեւ ցճճիս և
 ցսողունս անգամ : Միանգամայն
 և աստուածս բազումս 'ի միոջէ ե-
 լեալ սահմանէ :

Իսկ ստոյիկեանքն մարմին զա-
 մենայն ինչ եղին, և զերեւելի աշ-
 խարհս աստուած համարին : Իսկ
 ոմանք 'ի հրոյ էութենէ համարին
 ունել ամս զքնութիւն : Եւ աս-
 տուած զսխաս սահմանեցին, իբրեւ
 թէ շունչ ամենայնի իցէ տարերն
 երկնից և երկրի . մարմին նմա՛ զա-
 մենայն ինչ որ է՛ եղին, և աչս՛
 զլուսաւորան : Եւ զմարմինս ամե-
 նեցուն կորստականս, և զշունչս
 փոփոխելիս 'ի մարմնոց 'ի մարմինս :

Իսկ եպիկուրեանքն ասեն . ան-
 հատ և անբաժին մարմնք էին զա-
 ռաջինն, և անտի եկաց ամենայն
 ինչ : Եւ վախճան լաւութեան ըզ-

ցանկութիւն սահմանեցին: Եւ թէ
ոչ Աստուած գոյ, և ոչ ինասնա-
կալութիւն՝ որ վարիցէ զամենայն:
Այս են կրօնք փիլիսոփայից:

Ե. ԲԱՅՅ Հեթանոսութեան
սկիզբն 'ի Սերուքայ ժամանակաց
անտի եղեւ. զի որ լաւ ոք եկեալ
յաշխարհ մեռանէր, վասն յիշա-
տակի քաջութեանն զպատկերն ե-
րանգօք 'ի նկարու հանէին. և ան-
տի ուսեալ տխմարաց՝ տակաւ 'ի
պաշտօն առնուցին: Եւ կուոց և դրօ-
շելոց հանգամանք՝ առ Թարայիւ
հարք Աբրահամու, և անտի իւ-
րաքանչիւր ոք իւրով արուեստիւ
զնոյն դրօշէր. դարբինն՝ դարբնու-
թեամբ, հիւսնն հիւսնութեամբ,
արծաթագործն և սղնձագործ և
քարակոփ և բրուտ՝ իւրաքանչիւր
արուեստիւ: Եւ անտի կարգեալ
հասանէր յեգիպտացիս և 'ի բա-
բելոնացիս և 'ի փոիւգացիս և 'ի
փիւնիկեցիս գործ դրօշագործու-
թեան և խորհուրդք նորին. և ա-
պա 'ի Հելլենս, որ են Յոյնք, առ
Վեկրոպեաւ. և եւս յեսոյ առա-

և լ աասիք առ Կռոնաւն և Տէաւ
և Դիաւ և Ապողոնիւ և առ այ-
լովք բազմօք, զորս մի ըստ միօջէ
աստուածս անուանէին :

Եւ Հելլէնք կոչին Յոյնք՝ յառ-
նէ միօջէ, որում Հելլինոս անուն
էր յեւրագացոց աշխարհին : Բայց
այլք ասեն՝ եթէ 'ի ձիթենւոյն, որ
յԱթէնս բուսաւ իւրովի . վասն զի
ձիթենի յունարէն ելէ՛ա * կոչի :

Բայց Յոյնք 'ի Յաւանայ, որ էր
մի յառաջնորդաց աշտարակագոր-
ծութեանն, վասնորոյ Մերովսս
ամենեքին կոչին յաղագս բարբա-
ռոյն բաժանելոյ . քանզի բաժա-
նումն յունարէն մերիամոս ** կոչի :

Եւ առաջին կրօնք՝ խոլթականք
և սկիւթականք և հեթանոսականք
կոչէին, մինչեւ եկն Աբրահամու
աստուած պաշտութիւնն և աղա-
ւաղեաց զայն :

Եւ յուրայտութիւն 'ի Յուդայէ,
որ է հրէութիւն, 'ի չորրորդէ որ
գւոյն Յակոբայ . յորմէ թալաւա

* ελαία. ** μερισμός.

րութիւն էր, և կաշաւ անուէնն զա-
մենայն ազգն յուղայական :

Եւ 'ի վախճանի հրէութեան ,
քրիստոնէութեան անուէն 'ի Քրիս-
տոսէ . որ նախ յԱնտիոք անուա-
նեցաւ աշակերտելոցն :

Զ. ԱՐԴ 'ի խնդրելն փիլիսո-
փայից զԱստուած 'ի բնական օրի-
նաց՝ որ 'ի միտան տնկեալ է , որ-
պէս յառաջագոյնն սասցաք , գո-
վութեան արժանի է . բայց 'ի բա-
զում աստուածան անկանել , և
զաշխարհս նմա մշտնջենաւորակից
դնել , անհնարին ամպարչտութիւն
է : Եւ 'ի դէպ ելանէ նոցա առա-
քելական բանն՝ եթէ ծանեան զԱս-
տուած , և ոչ իբրեւ զԱստուած
փառաւորեցին :

Զի Աստուծոյ փառաւորու-
թիւնն այն էր , թէ յարարածոցն
մեկնեալ էր զսրատիւ արարչին . ո-
րով և արարածքն իսկ իւրաքան-
չիւր շարժմամբք և փոփոխմամբք
զարարչէն քարոզէն : Արդ եթէ
աստեղքն ըստ նոցա բանդագ ուշա-
նացն աստուածք իցեն , և երկինք

և արեգակն և լուսին՝ որք ան-
 խօսքն և անսուռնչ են, զինչ աւե-
 լի իցէ պատճառն քան զպատճա-
 ռաւորան : Եւ մանաւանդ յոր-
 ժամ զնորին իսկ զմիտան և զշունչ,
 թէ մարթիցի Աստուծոյ շունչ ա-
 սել, ամենայն արարածոց շնչաւո-
 րաց և անշնչից բնութեամբ 'ի նո-
 րա էութենէն դնեն . որ անհնա-
 ըին ամպարչտութեանն է, զԱս-
 տուծոյ զիւրոյ էութեանն կենդա-
 նութիւն՝ հոգեւորաց և շնչաւո-
 րաց և անշնչից առ հասարակ հա-
 մարել . և ոչ առաւել արարած
 կենդանութիւն 'ի հրեշտակս և 'ի
 դեւս և 'ի մարդկան, որ բանա-
 ւորքն և մտաւորքն են . և յայլ
 շնչաւորան՝ բնական կենդանու-
 թիւն 'ի չորից հիւթոց խառնեալ
 և յօգեալ, որք յորժամ քակտի-
 ցին, և կենդանութիւնն 'ի նոյն
 չորեսին հիւթան լուծանի :

Են որքիք հրեշտակաց և դիւաց,
 և շունչք մարդկան : Արդ և յիւ-
 րեանց բանիցն իսկ ոչ ամաչեցեն,
 որք զշունչն անարար անմահ և աւ-

տուածեղէն յԱստուծոյ բնութե
նէ անտի ասէն . և դարձեալ տան
ջանս և պատիժս շնչոցն յանցու
ցելոց դնեն , որ յեանոյ հայհոյու
թեանն է՝ եթէ էութիւնն Աս
տուծոյ 'ի մասունս բաժանիցի , և
'ի բազում շունչս կուտորիցի . և
դարձեալ զիւրոյ զկէս բնութիւնն
միւս կէսն տանջիցէ , և կէսն 'ի
փառս և կէսն յանարգանս , և մի
թերին յանոյշս և միւս թերին 'ի
դժոխս :

Եւ դարձեալ ասէն . թէ ոչ կեն
դանութիւն ինչ է յամենայնի , զի
այդ իցէ զի ամենայն ինչ շարժի .
և սերմանք և տունկք արկեալք
յերկիր բուսանին . և յէդս մարդ
կան և յանասնոց անկեալ սերմանք
գան 'ի ծնունդս և յաճումն . զոր
մէ և ոչ մէք յուրաստ ինչ եմք , վասն
փորձոյ իրացն զարդեանցն յայտ
աւնելոյ :

Այլ ինդիր այն է՝ թէ այն կեն
դանութիւն ոչ Աստուծոյ էութ
թեանն կենդանութիւն է , այլ ա
րարած կենդանութիւն այլազգ 'ի

բանաւորան և 'ի մտաւորա , և այլ
 ազգ յանասունան և յամենայն շնչ
 չաւորան , և այլազգ 'ի բնականան
 որպէս 'ի սերմանա և որ յէգս մարդ
 կան և անասնոց անկանին : Յորոց
 մարդկանն առաւել և պատուա
 կանագոյն է . յորում և բնական
 կենդանութիւն է ըստ մարմնոյն ,
 և բանաւորն սքանչելի ըստ շնչոյն :
 Զ 'ի մարմինն և նոցա 'ի չորից հիւ
 թոցն կայ . և ոգին ոչ 'ի չորիցն
 հիւթոց յօդելոց , այլ 'ի պարզա
 կան և 'ի սուղական բնութենէ . և
 այլոց անասնոց ոչ նոյնպիսի , այլ
 'ի բնական և յազդեցական բնու
 թենէ . և սերմանոց ոչ նոյնպիսի ,
 այլ 'ի բնական և յանշնչական խա
 ղացից :

Է . ՆՈՅՆՊԷՍ և ոչ 'ի լուսա
 ւորան շնչաւորութիւն ինչ բանա
 ւոր է , այլ բնական և խաղացական
 շարժմունք . ուստի ոմանք և հրեշ
 տակա վարիչս եգին նոցա : Այլ
 մէք զգրոց սրբոց զհետ երթիցուք ,
 որ վանձրեւացն ասէ՝ թէ չեւ եւս
 էր Աստուծոյ տեղացեալ յերկիր :

Եւ ոչ որպէս ունանք դանդաշեցին՝
 թէ սատանայ ունէր իշխանութիւն
 շարժելոյ և փոփոխելոյ զօգս, ըստ
 այնմ զոր Աւագբեալն ասէ՝ թէ ըստ
 իշխանի իշխանութեան օգոյս այ-
 սորիկ : Իշխան օգոյս այսորիկ կոչէ
 զնա՝ վասն յերկնիցն անկանելոյ և
 յօգս թափառելոյ . և յայտ անտի
 է զոր ասէ՝ թէ օգոյ խաւարիս այ-
 սորիկ . զի ցուցցէ՝ թէ 'ի լուսոյ 'ի
 խաւար կործանեալ է, և չէ օգոյն
 փոփոխիչ՝ մերթ յանձրեւս, մերթ
 'ի ձիւն, մերթ 'ի կարկուտ :

Այլ զի Աստուծոյ գործ է այն,
 և ոչ սատանայի, ասասցէ Դաւիթ
 Հոգւովն սրբով 'ի մօտոյ՝ թէ հանէ
 զամալս 'ի ծագաց երկրէ, և զփայ-
 լատակունս յանձրեւս արար . և հա-
 նէ զհողմս յըշտեմարանաց իւրոց .
 և դարձեալ՝ թէ զնէ զձիւն իբրեւ
 զսար, և զեղեամն իբրեւ զփոշի ցա-
 նեաց . և արկանէ զսառն իբրեւ
 զպատառս . հանդերձ այլովքն :
 Եւ մի մարգարէն ասէ՝ թէ կոչէ
 զջուր ծովու, և հեղու զնոսա 'ի
 վերայ երեսաց երկրի : Եւ Յոբ ա-

սէ՛ թէ ո՞ ծնաւ զշիթս անձրեւի ,
 և յորովայնէ՛ յոր ելանեն սառամա-
 նիք , և զեղեամն յերկինս ո՞ ծնաւ ,
 որ իջանէ իբրեւ զջուր ծորեալ . զի
 ասիցէ՛ թէ իմ գործ է , և ոչ այլ
 ուրուք :

Նոյնպէս և զլուսաւորսն շար-
 ժել՝ նորա բանին գործ է , և ոչ այլ
 լոյ ուրուք . և ոչ միայն եւթն աս-
 տեղքն գնայուէք են և այլքն ա-
 ռանց գնացից , այլ ամենեքեան
 գնայուէք . կէսքն յամրագնացք ,
 և կէսքն արագագնացք . և ոչ յեր-
 կինս բեւեռեալ են , որպէս յառա-
 ջագոյնն ասացաւ , թէ իբրեւ զլուրն-
 չանն շրջիցին , և զնոսա մերթ յայտ-
 նեացեն և մերթ ծածկեացեն : Եւ
 որ առաւել ծաղուն արժանի է ,
 թէ արեգակն յարեւմտից յա-
 րեւել զնայցէ . և ընդէ՞ր ոչ զա-
 րեւմուտս արեւել իոչիցեն , և զա-
 րեւելս արեւմուտս :

Այլ բնաւ իսկ , ասեն , ոչ ու-
 րեք մտանէ արեգակն . և զի ոչ
 մտանէ՛ անտի յայտ է , զի ցայտ ՚ի
 նորա լուսոյն ՚ի լուսնի ամանն լոյս

ծագէ, քանզի ինքն երթեալ հե-
ռացեալ յայլ կողմանս երկնիցն
գտանի :

Եւ թէ ասիցես՝ թէ նա յեր-
կինս իցէ ցայգ, խաւարս որ լինի՝
ուստի՞ իցէ :

Ասէն, յերկրիս ստուերէ լինիցի :

Անգ որ ՚ի վեր յերկինս խաւարն
լինի, ուստի՞ իցէ. ոչ ասպաքէն յայտ
է՝ թէ ուրեք ծածկի ցայգ. որպէս
և ՚ի մտիցն է տեսանել : Ձի իբրեւ
՚ի վերուստ ՚ի խոնարհ իջանէ, և
դարձեալ յելանելն՝ իբրեւ ՚ի ներ-
քուստ ՚ի վեր ելեալ համբառնայ :

Եւ ՚ի զուր է ճամարտակելն նո-
ցա, զի այնչափ մեծ ութիւն եր-
կնից տան քան երկրի. զի աս-
տուածատուր գիրք զերկինս թղաւ-
ասէն և զերկիր քլաւ. և ոչ աւե-
լի զթիզն քան զքիզն գտանեմք :

Ը. ԴԱՐՁԵԱԿ և լուսնի՞ թէ
ոչ իւր առանձինն իցէ լոյս, նախ
նոցա բանն ստի՞ զոր ասէն, եթէ ՚ի
յաճախելն յամենայն իմիք՝ աճէ
հիւթն որ ՚ի նմանէ, և ՚ի ընուլն՝
ընու, և ՚ի պակասելն՝ սրակասէ :

Որպէս փորձ իրացն իսկ յուղիղս
ամենայն մտեղեաց ցուցանէ , և 'ի
ծառս և 'ի տունկս խոնաւութիւնն :
Եւ յԵւրոսին տեղեք ինչ են ծո-
վուց , որոց ջուրն ըստ աճել լուս-
նին՝ աճէ , և ըստ ընուըն՝ ընու , և
ըստ պակասելն՝ պակասէ : Եւ նո-
քա այսչափ ժմերտեալք՝ մինչեւ
զամենայն մարդկան աչս կամին ու-
նել , որ ցայգ 'ի մտանել արեգա-
կանն՝ առաւել պայծառացեալ ըզ-
լոյս լուսնի տեսանեն :

Զիարդ արագագոյն քան զա-
րեգակն զչանձնաւոր լուսինն ասի-
ցեն . զի նա , ասեն , յերեսուն ա-
ւուր կատարէ զընթացսն , և արե-
գակն 'ի տարւոջ : Զորս փորձ ի-
րացն յանդիմանէ , և աստուածա-
տուր գիրքն , որ ասէ՝ թէ արար
երկուս լուսաւորս մեծամեծս , և
եգ զնոսա 'ի հաստատութեան եր-
կնից : Եւ զի զառաւել պայծա-
ռութիւն արեգականն ցուցանիցէ ,
ասէ . արար զլուսաւորն մեծ՝ յիշ-
խանութիւն տուրնջեան , և զլու-
սաւորն փոքր՝ յիշխանութիւն գի-

շէրոյ, և զաստեղս : Ուստի յայտ
է՝ թէ յիւրաքանչիւր իշխանու
թիւնս կարգեալ են, և ոչ մի 'ի
միոջէ առնու զլոյսն :

Եւ զաճելն և նուազել լուսնի՝
իբրեւ ընդ պատենիւք իմն մտանել
և ելանել ասեն իմաստունք : Եւ
նշանս անտի տան, զի է երբէք՝
յորժամ յաճմունսն իցէ և ըլլոյն,
շուրջ զանօթովն ծանրանայ, որ
պէս թէ ընդ սակաւ ինչ փեռե
կումն ծերպից՝ նշոյլք երեւեսցին :

Եւ դարձեալ խաւարելոյ արե
գականն էթէ լուսնին պատահել
պատճառ իցէ, յորժամ լուսինն
մթանայցէ՝ նմա զի՛նչ պատահիցէ :
Եթէ զաստղ պատճառ պատահե
լոյն դնիցեն, ահա ոչ տեսանեմք
այնչափ մեծ աստղ յերկինս՝ որ
պատահելոյ լուսնին՝ ծածկել կա
րիցէ զլուսինն . և ոչ աստղ ցածա
գոյն գոյ քան զլուսինն՝ թէ 'ի ներ
քոյ նորա հանդիպեալ զնա խաւա
րեցուսցէ :

Նա թէ և զարեգական լոյսն ար
գելուլ կարէր լուսինն, ապաքէն

զիւր լոյսն ծագէր յերկիր, զի գո
նեայ իբրեւ զլուսնակայ երեւէր
տիւնն և ոչ ամենեւին խաւարչուտ :

Թ. ԱՅԼ Ճշմարտէք քան գրոյն,
որ ասէ՝ թէ դարձուցից զարեգակն
'ի խաւար, և զլուսինն յարիւն :
Զի ցուցցէ՝ թէ Տէր է լուսաւո-
րացն, և լուսաւորելոյ և խաւա-
րեցուցանելոյ, առ 'ի կշտամբու-
թիւնն արեւասալաշտացն և լուսնա-
պաշտացն :

Եւ չէ հնար լուսնի յերկիր ի-
ջանել. որպէս կախարդաց տե-
սեալ 'ի ժամանակի հրամանաւ Աս-
տուծոյ զլուսնոյն արիւնագոյն լի-
նելոյ զկերպարանան՝ դիւի նմանել
լուսնի բարբանջեն, թէ զլուսին
իջուցանիցեն. որում չէն մարթ լի-
նել, թէ որ քան զբազում աշ-
խարհս մեծ է՝ թէ 'ի կալ մի փո-
քրիկ ամփոփիցի, և կթիցի ան-
ասինն :

Եւ քանի՛ անթիւ բիւրուց կա-
խարդաց են յերկրի. եթէ իւրա-
քանչիւր ոք 'ի նոցանէ իջուցանել
կարէր զնա, ոչ երբէք տային նմա

Ելանել յերկինս : Այլ զի ոչ երբէք իջանէ՝ յայտ անախ է , զի ոչ զիջանելն ոք տեսանէ զնորս , և ոչ զամբառնալն : Եւ եթէ կացեալ միտ դնիցես , անդէն անդէն մթացեալ անօթն լուսաւորի առ սակաւ սակաւ , մինչեւ ամենեւին յարդարի : Զի թէ իջանելոյ ինչ հնար գոյր , թէպէտ և զիջանելն ոք ոչ տեսանէր , սակայն զհամբառնալն ամենեքեան տեսանէին :

Այլ լուսաւորացն այնչափ ինչ է , որպէս աստուածատուր գիրք աւեն՝ թէ եղիցին ի նշանս և ՚ի ժամանակս և յաւուրս և ՚ի տարիս :

Արդ եթէ լինին ինչ ՚ի նշանս կամ ջերմոց կամ ցրտոց աստեղք , ոչ եթէ իբրեւ զկենդանիս ինչ լինիցին , այլ իբրեւ Աստուծոյ կարգեալ յայն՝ զի մի՛ դատարիք ինչ յարարածոցն Աստուծոյ իցեն : Եւ Յունաց խնաստուենքն այնու դարովելի են , զի թողեալ զպատճառն՝ սրատճառաւորացն պաշտօն մատուցանիցեն . որպէս երանելի Առաքեալն ասէ՝ թէ սպասաւորե-

ցան և սրաշտեցին զարարածս և ոչ զարարին :

Ժ. ԵՒ դարձեալ, ոչ որպէս ասենն է՝ եթէ զերկիրս ջուր պատկցէ, այլ ընդ երկիր և 'ի վերայ երկրի են ջուրք. և ըստ երկիր անդր ոչինչ է, և ոչ եթէ ջուրք : Եւ վկայեացեն նոցա Հերակլի արձանքն՝ յորս գրեալ է, ասեն, թէ յայտմ վայրէ ոք անդր մի ժտեսցի երթալ :

Եւ օդ ընդ ջուրս և ընդ երկիր խառն է. և զի ընդ ջուրս օդ խառն է՝ 'ի զեռնոցն յայտ է, որ 'ի ջուրսն զօդոյն կենդանութիւնն ծծեն : Եւ զի ընդ երկիր նոյն օդ խառն է, յորժամ անձրեւ լեալ իցէ և արեւ տայցէ, 'ի գոլորշոյն՝ որ 'ի սրբաէ երկրին 'ի վեր ցոլանայ՝ յայտ յանդիման երեւի : Եւ զի ընդ օդս հուր խառն է, 'ի փայլատականցն՝ որ 'ի շփելոյ ընդ միմեանս հողմոյն և ամպոց արձակին՝ յայտ յանդիման ցուցանին : Եւ դարձեալ, թէ յասակի սպիտակ՝ ջուր արկեալ յարեւու ունիցիս, լուսաւորու-

Թեան արեւուն մտեալ ընդ սպի-
տակութիւն ապակւոյն, և ընդ
յստակութիւն ջրոյն օդով Թափ-
անցանց անցեալ հուր ծնուցա-
նէ: Եւ զի ընդ ջուրս հուր խառն
է, 'ի քարանցն հանելոյ 'ի ջրոյ՝
զոր ընդ միմեանս շփիցեն և հանի-
ցեն հուր՝ յայտ յանդիման ցուցա-
նի. և գիշերի, յորժամ առ ծով-
եզեր կայցես և զջուրն ժքթիցես,
նշոյլք լուսոյն հասանին:

Եւ գեւուցնքն որ 'ի ջուրան 'ի ներքս
են, 'ի չորից հիւթոցն յօդեալ են,
յերկրէ և 'ի ջրոյ, յօդոյ և 'ի հրոյ,
որպէս և ամենայն մարմնաւորք՝
որ 'ի ցամաքին են: Զի այնպէս
կազմեաց Աստուած զաշխարհ.
նախ զչորս հիւթան մեկնեալս ա-
րարեալ, ապա նոքօք յօդեաց զա-
մենայն. և միոյ արարչի գործ է
ամենայն ինչ, և նոյն վարէ և տա-
ծէ զբնաւ:

ԺԱ. ԵՒ ոչ, որպէս գլուխ փի-
լիսոփայիցն նոցա Պիւթագորաս և
պերիպատիկեանքն ասեն, մի միու-
թիւն՝ պատճառ ամենայնի, և խնա

մակալու թիւն . զոր ոչ 'ի նմանէ աւսեն , այլ թէ զօրու թիւն ինչ ինչ իցէ առանձինն խնամակալու թիւնն : Եւ որպէս պատճառ ամենայնի 'ի միօջէ միու թեւէ տայ՝ և զխնամակալու թիւնն 'ի նմանէ դնէր , գեղեցիկ և գովու թեան արժանի կարգէր . բայց զի յայլմէ զպատճառան կարգէ , և յայլմէ զխնամակալու թիւնն , պարսաւանաց արժանի է և ոչ յարգանաց :

Եւ դարձեալ զի աստուածոցն ոչ հրամայեաց զոհել , այնու գովելի է . բայց զի ոչ յայտնի քարոզեաց՝ թէ մի Աստուած է և ոչ բազումք , այնու կարի դարովելի :

Գովելի և առաւել գովելի , զի վասն կարեաց և ցանկու թեանց յաղթելոյ՝ 'ի կերակրոցն կրօնաւորեցաւ . բայց զի փոփոխմունսն ուզուոյ 'ի մարմնոց 'ի մարմինս ետ , այնու յոյժ եպերելի է : Արպէս թէ արդարոցն մեռելոց ոգիք յայլ 'ի սուրբ մարմինս փոխիցին , կամ 'ի մարդկան կամ յանասնոց սրբոց . և այն նոցա իբրեւ ընդ հասուց-

ման բարեաց գործոց լինիցի : Եւ
մեղաւորացն ոգիք յաղտեղի մար
մինս փոխիցին , կամ 'ի մարդկան
կամ 'ի գաղանաց և 'ի ճճեաց և
'ի սողնոց . և այն նոցա ընդ հա
տուցման չարեաց գործոց լինիցի :

Եւ զմիսն չուտել՝ եթէ վասն
զկարիս մարմնոցն խափանելոյ հրա
մայէր , բարւոք և յիրաւի առնէր .
ապա եթէ իբր 'ի պղծոյ իմեքէ ա
րարածոց հրամայէր հրաժարել ,
վատթարագոյն : Այլ յայտ են
պատճառքն՝ ուստի զմիսն շնչաւո
րացն հրամայէր չուտել . որպէս թէ
հոգի աստուածեղէն իցէ 'ի մսե
ղիսն , և վասն այնորիկ չիցէ պարտ
ուտել զմիս կենդանեացն : Ասան
որոյ և մոգքն նախ յազեն , և ապա
սպանանեն զանասունսն , զի յան
զգայ ելանիցեն շունչքն 'ի մարմնոց
անտի : Եւ զայն ոչ գիտեն՝ թէ եր
կուս մահ սպանանեն . մի յազե
լոյն , և միւս եւս փողոտելոյն :

Նոյնպէս և Պիւթագորաս ոչ
հրամայէ անասունս զոհել զից ,
որպէս թէ չիցէ պարտ զոհել աս

տուածս աստուածոց : Քանզի հոգի աստուածեղէն ասէ յանասունսրն . և յայտ անտի է՝ զի երկիր պագանեւ Հրամայէ , և զոհեւ ոչ :

Կարի անարժան գործ էր , և ՚ի լուանոյ ՚ի վեր զամենայն ինչ ամաս համարել : Յայտ առնէ , թէ զայն ամենայն աստուածս կարծէր . և անտի և ՚ի խոնարհ մահկանացուս դնելով , ցուցանէր՝ թէ հուրդ և օդ և երկիր կենդանիք ինչ իցեն , և մեռանիցին . որոց ոչ զկենդանու թիւնն զգացեալ , և ոչ զմահու աղշումն առնուն , որ շնչաւորացն է և ոչ անշնչոց :

Եւ հինգամեայ լուսթիւնն , զոր նոր յաշակերտութիւն եկելոցն սահմանեաց , թէպէտ և մեծի ժուժկալութեան օրինակ էր , քանզի և ոչ հարցանել ինչ իշխէին՝ բայց միայն լսել , այլ ոչ ինչ կարի յօգուտ էր : Զի թէ յառաջ քան զհինգամեայ զժամանակն վճարէր ոք ՚ի նոցանէ , թէպէտ և կարի քաջ ՚ի լսելոյն խմատնանայր , ոչ ինքն վայ , ելէր յիմաստութեանն՝ քանզի ոչ

իշխէր խօսել, և ոչ այլ ոք՝ վասն
զի ոչ լսէր զխմարութիւնն :

Եւ որ անհնարին յիմարութեանն
է, յետոյ՝ ասեն՝ զիւր անձնն աս-
տուած անուանեաց . որ յառաւել
հպարտութենէն դիպեցաւ նմա .
զի ոչ եկն ըստ բանի խմաստնոյն՝ թէ
որչափ 'ի մեծութիւն հասանիցես,
'ի խոնարհութեան կալջիր զանձն :

ԺԲ . ԻՍԿ Պղատն, որ աս-
տուածն և հիւզ և իդոս դնէ էութ-
թեամբ, ցուցանէ թէ կերպարա-
նաց արարիչ է Աստուած, և ոչ
բնութեանց : Ուստի և աղանդացն
առեալ նոյնն դանդաջեն՝ թէ որ-
պէս Աստուածն էութեամբ էր,
նոյնպէս և հիւզն և իդոսն՝ որ է
առանձինն ինչ ուրուք . որպէս Աս-
տուծոյ արուեստգիտութիւնն՝ առ-
անձինն էր և հիւզեայն նիւթն,
և 'ի կերպարանա եւեթ կարաց ա-
ծել զհիւզն՝ որ խառն 'ի խուռն
վարէր, և ոչ 'ի չգոյէ 'ի գոյ ամ
զամենայն՝ որպէս և կարող ամե-
նայնի . որ տկարութիւն արկանէ
զԱստուծով, թէ կարօտ եղեւ յայլ

մէ նիւթ մուրանալ . որով ոչ ինչ
առաւել քան զարուեստագէտան
գտանի , թէ իբրեւ զնոսա կարօտ
նիւթոյ իցէ : Եւ զաշխարհ արա-
րած և եղծանելի ասէ . և երբեմն
նա և այլքն մշանջենաւորակից Աս-
տուծոյ :

Եթէ արարած և եղծանելի է ,
զիարդ մշանջենակից Աստուծոյ ի-
ցէ . և եթէ մշանջենակից իցէ , որ
պէս ասենն՝ թէ որպէս ստուեր ի-
րեք ոչ երբէք հեռանայ յիմեքէն՝
նոյնպէս և ոչ աշխարհս երբէք զատ
յԱստուծոյ , թէ այնպէս իցէ ,
զուր է ասելն՝ թէ արարած եղծա-
նելի է աշխարհս . բայց թէ զայն
եւս իշխիցեն ամպարշտել՝ թէ որ
պատճառ ստուերին է , 'ի միջոյ
բառնալոց իցէ : Ապա թէ այն ոչ
լինիցի , քանզի և չլինի իսկ , և ոչ
ստուեր 'ի միջոյ բառնալոց է . և
տարապարտ են դանդաջանքն :

Եւ շունչքն՝ թէ վասն զի յԱս-
տուծոյ էութենէն իցեն՝ անարարք
և անմահք իցեն , երեք մասուիքն
'ի նոսա ուստի իցեն՝ բանականն և

ցասնական և ցանկական : Զի թէ
պէտ և մինն է յԱստուած, զի նա
է աղբիւր ամենայն բանաւորու
թեան, այլ 'ի ցասմանէ և 'ի ցան
կանալոյ 'ի վեր և ազատ է Աս
տուած. քանզի առանց կարեաց
և առանց մասանց է աստուածա
կանն :

Եւ եթէ ինքն՝ որպէս ասենն՝
լաւութեանց վասն կոյս վճարեցաւ
յաշխարհէ, այլոց զիարդ հրամայ
էր զկանայս հասարակաց համա
րել, և ոչ իւրում կնոջ եւեթ սկել :

Եւ զաստուածեղէն շունչան ընդ
էր և նա իբրեւ զառաջինան փո
փոխելիս 'ի մարմնոց 'ի մարմինս
համարէր, մինչեւ 'ի սողունս ան
գամ և 'ի ճճիս : Արոյ հայհոյու
թիւնն 'ի բունն իսկ գնայ, ըստ նո
րա ամպարչաութեանն. որպէս թէ
զկէսն յիւր յինքեան ունիցի, և
զկէսն իւր 'ի սողունան և 'ի ճճիս
տանջիցէ. որ ոչ նորա է, որ ան
լաթին և անքանակ և անհաս և
առանց մասանց է :

Եւ եթէ, որպէս դանդաջենն,

բազում աստուածք 'ի միջէ Աստուածոյն ելեալ իցեն, ընդէր ոչ բազում աշխարհք իցեն, և ոչ բազում երկինք, և ոչ բազում արեգակունք, և ոչ բազում երկիրք: Այլ թերեւս դատարկս աստուածս եհան յիւրմէ. և դատարկք աստուածքն ո՞ւմ պիտոյ իցեն:

ԺԳ. ԻՍԿ ստոյիկեանքն մարմնապիշք հայեցեալ յերեւելի աշխարհս, զամենայն ինչ մարմին կարծեցին. և զերեւելի աշխարհս աստուած համարեցան: Արք ազան դամիտք գիտեն 'ի փիլիսոփայից, ոչ ինքեանք զիմանալի ինչ զմտաւ կարացին ածել, և ոչ յայլոց ուսանել կամեցան, եթէ է ինչ զօրութիւն՝ որ զերեւելիսս շարժէ, և զշարժիչն պարտ է Աստուած իմանալ և ոչ զշարժունան:

Իսկ ոմանք 'ի նոցանէ 'ի հրոյ էութենէ ասեն զբնութիւն աշխարհիս, վասն զարեգակն առաւել զարմանալի համարելոյ, և զբնութիւն հրոյ սասակագոյն իմանալոյ: Եւ հայեցեալ 'ի միտս՝ թէ զամե-

նայն է մտօքն նկատել մարթէն ,
 վասն այնորիկ զմիտս աստուած հաւ
 մարեցան , իբրեւ զշուքն երկնից և
 երկրի և ամենայնի որ 'ի նոսա . և
 աչս զուսաւորան , որք ըստ անար
 ժան անմտութեանն՝ և ոչ պա
 տասխանի առնելոյ արժանի են :

Եւ զմարմին իբրեւ զայլն կորըս
 տական համարին , և զշուքն փո
 փոխելի 'ի մարմնոց 'ի մարմինս ,
 զոր և ոչ նոքա յայտնի կարեն առ
 նել , և ոչ այլքն աւագագոյնք քան
 զնոսա : Զի ամենեքեան առաս
 պելս արկանեն . և թէպէտ և կէսքն
 հասին ճշմարտութեանն , չկացին
 'ի ճշմարտութեանն :

ԺԴ . ԻՍԿ Եպիկուրայքն բնաւ
 ինքնակաց իսկ համարին զաշխարհս :
 Արպէս թէ նախ հողամաղք ըն
 թանային . որպէս յորժամ շուքն
 ընդ երգ մտանիցէ , և հողամաղք
 իմն երեւին 'ի շուքն , այնպիսի՝ ա
 սեն՝ մարմինք անհատք և անբաժինք
 էին զառաջինն , և անտի թանձրա
 ցեալ յօդեցաւ ինքն աշխարհս : Եւ
 թէ ոչ Աստուած և ոչ խնամակա

լուծիւն ինչ է, որ վարկեցէ զաշխարհս : Զորս և փիլիսոփայքն ինչ յընչաց քերեն, և ամենեւին չհամարին զնոսա աղանդս : Զորոց և Առաքեալ ասէ՝ թէ առանց Աստուծոյ չըլէին յաշխարհի : Արոց այնքան կամակոր յամառուծիւն եղեւ, մինչեւ յայնչափ ՚ի բազում ՚ինասիրաց փիլիսոփայիցն աստուածոց և ոչ մի աստուած ըմբռնել : Տեսանե՞ս՝ զի գործ ստահակուծեան այնչափ բռնացեալ ըմբռնելեացն, մինչեւ անաստուած հանել յաշխարհէ :

ԺԵ. ԱՌ Սերուքաւ եղեւ, ասեն, սկիզբն հեթանոսուծեան : Ուստի յայտ է՝ թէ ցայն վայր աստուածապաշտք էին, և եկեղեցի Աստուծոյ ՚ի սկզբանէ աշխարհի էր : Զորմէ և Դաւիթ ՚ի հոգւոյն սրբոյ ուսեալ, մատուցանէր աղօթս՝ թէ յիշեա զեկեղեցի քո զոր ստացար ՚ի սկզբանէ :

Բայց թէպէտ և հեթանոսուծիւնն եմուտ յաշխարհ, այլ աստուածապաշտուծիւնն ոչ ամենեւ

ւին պակասեաց : Եւ յայտ անտի
է , զի գնացեալ Աբրահամ 'ի հե-
թանոսացն եկն աստուածապաշ-
տաց պատահեաց . Մեւքիսեդեկայ
քահանայի Աստուծոյ բարձրելոյ ,
և քահանայ ոչ երբէք անուանի՝
եթէ ոչ ժողովուրդ գուցէ նորա .
և Աբիմեւելքայ՝ որ Աստուծովն
եւեթ խօսէր ընդ Աբրահամու , և
ոչ գիւօք : Եւ բարեկամքն Յոբայ
և Եղիուս Աստուծով միայն ամե-
նակալու խօսէին ընդ նմա :

Եւ այնպէս ոչ եթող երբէք Աս-
տուած զաշխարհս առանց վկայու-
թեան . որպէս մարգարէն առ հրէ-
ութեամբն ասէր իբրեւ յերեսաց
Աստուծոյ՝ թէ յամենայն տեղիս
արկանեն խուսկս և մասուցանեն
պատարագս անուան իմում : Զի
ցուցցէ՝ թէ յամենայն դարս աս-
տուածապաշտք գտանէին , ուք
յանդիմանէին զհեշմակապատան :

ԺԶ . ԱՅԼ , ասեն , ընդէր յա-
մեաց դալուսան Քրիստոսի , և կո-
րեան այնչափ ազգք՝ առանց աս-
տուածապաշտութեան :

Եթէ չէր աստուածաբարոզս աստուածապաշտութեանն յամենայն դարս առաքեալ, թերեւս գոյր մուտ այնպիսի բանից. բայց զի ոչ երբէք դադարեաց 'ի վկայութիւն տալոյ, անձանց մեղ դիցեն չհաւանօղքն, և մի՛ Աստուծոյ:

Չեկն Քրիստոս 'ի տղայութեան անշխարհի. զի տղայոցն կաթն պիտոյ էր, և ոչ հաստատուն կերակուր. և ոչ յեռանդան երիտասարդութեանն, յորժամ ելեալ զեղոյր մոլորութիւն դիւապաշտութեանն: Այլ նախ կրթեաց քարոզովքն և մարդարէիւք՝ իբրեւ կաթամբ, և ապա եկն տալ զկատարեալ վարդապետութիւնն, իբրեւ հաստատուն կերակուր: Քանզի և ոչ տղայոյ ոք հաստատուն կերակուր տայ, և ոչ մեծամեծ խորհուրդս յայտնէ, և ոչ աւագ բանս խօսի, մինչեւ 'ի կատարեալ չափ հասակին հասանիցէ:

Որպէս Առաքելոյ՝ առեալ զինքեամբ զերեսս ամենայն մարդկութեան, ասէ. մինչ տղայն էի, իբր

րեւ զսողայ խորհէի . այլ իբրեւ եղէ
այր , զսողայու թեանն խափանեցի :
Ձի ցուցանիցէ՝ թէ 'ի հասուն հա-
սակի եկն յաշխարհ 'ի կատարեալ
գիտութիւնն , որպէս յայտմ աշ-
խարհի մարթի հասանել գիտու-
թեան : Այլ 'ի վայելումն կատա-
րելոյ գիտութեանն , և զանձն և
զայլ անդր հրաւիրեաց ասելովն՝
թէ այժմ փոքր 'ի շատէ գիտեմք ,
այլ յորժամ եկեացէ կատարումն
դէմ յանդիման տեսանեմք :

Աստի յայտ է՝ թէ առ ամենայն
կարող է Աստուած , և յամենայնի
բաւական : Արող էր եւս վաղ յա-
ռաջին յաւիտեանն առնել զաշ-
խարհ . այլ այնպէս կամեցաւ՝ զի
ոչ կարի վաղ առնիցէ , և ոչ յոյժ
անագան , այլ յորժամ դէս և
սրատաճ իցէ : Ձի մի՛ վայն առ-
նելով լեալքն վաստիցին , կարծեալ
թէ մշտնջենակիցք նորա իցեն . և
մի՛ դարձեալ անագանն առնելով
կարծիք տկարութեան լինիցին և
սուաջին և միջին և վերջին խոր-
հրդոցն :

Նա և զմարդն, զոր ժառանգ
 ամենայնի կամեցաւ առնել, ոչ
 նախ քան զժառանգութիւնն ա-
 րար. այլ նախ զերկինս և զերկիր,
 զջուրս և զհուր և զօդ և զբոյսս և
 զտունկս, զգազանս և զանասունս
 և զթռչունս: Նախ զտունն, և ա-
 սլա զանակալն. նախ զստացուած-
 սըն, և ապա զստացօղն. նախ զծա-
 ռայսն, և ապա զտէրն. զի մի,
 յորժամ յետոյ լինիցին՝ որոց իշ-
 խանն եղեւ, կարծիս մնասու առ-
 նուցու՝ թէ իւր արարածք իցեն:
 Այլ յորժամ նախ զնոսա արա-
 րեալս սեռանիցէ, ծանուցեալ առ-
 նուցու՝ ի միտ՝ թէ է իմն զօրու-
 թիւն, որ արար և ետ զնոսա ընդ
 ձեռամբ նորա. և զպատիւ փառա-
 ւորութեանն մի անձին առնել
 խորհիցէ, այլ իւրում սիրարա-
 ըին՝ որ ձրի նմա զայն շնորհեաց:

Նոյնպէս և զգալուստ Արդւոյն
 իւրոյ յայնմ ժամանակի պատշա-
 ճեաց, յորում գիտէր թէ յօյրում
 լինելոց է: Եւ եթէ բժիշկ ըստ
 պէսպէս հիւանդութեանց՝ ազգի

ազգի դեղս ախտացելոցն մատու-
 ցանել, զի որ սկզբան ցաւոյն դէս
 իցէ՝ զայն 'ի սկզբանն մատուցա-
 նեն, և որ յընդմիջէն՝ զայն 'ի մի-
 ջոցի, և որ 'ի պառաւել ցաւոյն՝
 զայն հուսկ յետոյ, որչափ եւս ա-
 ռաւել ամենահնարն՝ յորմէ ամե-
 նայն հանգամանք հնարողութեան
 բաշխեալ են, 'ի դէս ժամանակի
 առնէ զոր առնէ. ոչ առաջին և
 երկրորդ և վերջին խորհրդով, այլ
 միանգամայն ըստ կամելոյն՝ զգործն
 արդեանցն կատարէ: Եւ ոչ յե-
 տոյ ծնանի 'ի նմա կամելն. այլ իբ-
 րեւ կանխագէտ գիտէ զամենայն,
 մինչ չեւ ինչ լեալ իցէ, թէ սրպէս
 պարտ իցէ առնել, և յոր ժամա-
 նակի, և յոր պէտս: Եւ ոչ խառն
 'ի խուռն ինչ առնէ, թէ առ ապա
 զղջանայցէ և եղծանիցէ զստեղ-
 ծուածն իւր: Եւ ոչ իմիք կարօ-
 տանայ, թէ առնլոյ ինչ յուժեքէ
 կամ յուժեքէ ակն ունիցի. այլ բա-
 ւանդակ յինքեան ունի զամենայն
 կարողութիւն առնելոյ և հաստա-
 տելոյ զամենայն, և անխարխար

պահելոյ : Եւ չունի զոք ընդ իւր
 զովտլակից՝ իբրեւ զեղբայր , կամ
 իբրեւ զընկեր , կամ իբրեւ զօտար
 ոք գործակից . այլ միայն զիւր զօ-
 րու թիւնն և զխմաստու թիւնն , որ
 իւրոյ էութեանն ծնունդ է և մշտն
 ջենաւորակից . և զիւրոյ զբնութեանն
 չօգին , որ ՚ի նմանէ է և միշտ առ
 նմա անքակ և առանց բաժանելոյ :

Փ է . Ե Ի յայսմ ամենայնէ յայտ
 է՝ եթէ ոչ հիւղ ինչ , որ է նիւթ ,
 էր ընթերակաց Աստուծոյ , ուստի
 ասեն Յունաց իմաստունքն զարա-
 րածս արարեալ , և ՚ի նմանէ չա-
 րեաց յաշխարհ մտեալ , որպէս ա-
 սեն աղանդքն՝ որ ՚ի նոցանէ առին
 պատճառս զհիւղեայն աստուա-
 ծացուցանել , դնել աստուած հա-
 կառակ Աստուծոյ : Եւ ոչ այլ ոք
 արարիչ էր չարեաց , որպէս մոգքն
 խաբին՝ թէ Խարամանն արար զչա-
 ռիս . այլ մի միայն Աստուած է ա-
 րարիչ , և նոյն բարեաց և ոչ չա-
 րեաց , և մշտնջենաւոր արարիչ :
 Զ ի և մինչ չեւ արարեալ էր զա-
 րարածս ՚ի մտի իւրում ունէր յա-

ուաշգիտութեամբ զպայման կազմածոյ արարածոց : Եւ չէր երբէք յորժամ չէր արարիչ, այնու զի ունէր յինքեան զկարողութիւնն աւելնեցուն բաւական լինելոյ :

Եւ բազում պատճառք էին Աստուծոյ, որովք էին զարարածան առնել : Նախ զճշմարտութեանն խելամտութիւն չէր պարտ դատարկ թողուլ, զի մի՛ իբրեւ զտկար ոք պարտեալ ինչ գտանիցի՝ առ՛ի չկարելոյ առնել զայնս, զորոց խելամտութիւնն յինքեան ունէր կանխակալ գիտութեամբ : Երկրորդ անգամ, քանզի բարերար է բնութեամբ, չէին իրաւունք զբարերարութիւնն անօգտակար պահել : Եւ այլ ինչ բազում նման սոցինէր զԱստուծով, վասն որոց կազմածոյ աշխարհի արար սկիզբն :

Արպէս ոք է թէ ճարտարութիւն իրաց ինչ գիտիցէ, է թէ զնուագածութեան և է թէ զբժշկութեան, է թէ զհիւանութեան, և արդեամբք զճարտարութիւնն չցուցանիցէ, ՚ի զուր ունի զհանգամանս ճարտար-

րու թեանն՝ ուստի ոչ ինքն վայելեացէ, և ոչ այլոց զգիտութիւն արուեստին ցուցանիցէ: Նոյնպէս և որ բարերար ոք իցէ, եթէ բարերարութեանն վայելելէք չիցեն, ո՞ւր շահ իցէ բարերարութիւնն: Զի բարերարութեանն առաքինութիւն այն է՝ յորժամ այլքն՝ ի նմանէ վայելեացեն. եթէ չիցեն՝ որք վայելիցեն ՚ի բարերարութեանն, զի՞նչ շահ իցէ ՚ի բարերարութեանէ անտի:

Նոյնպէս և Աստուծոյ որ զամենայն ճարտարութիւն արուեստագիտութեան ունէր յինքեան, եթէ չէր արարածս արարեալ՝ ՚ի զուրկարծէր ունէլ զճարտարութիւնն, յորժամ չէին՝ որք ՚ի ճարտարութեանէ անտի երեւէին: Նա և ոչ բարերարութիւնն բարերարութիւն ցուցանէր, եթէ արարածս չէր արարեալ՝ որք ՚ի բարերարութեանն վայելէին: Այլ նա այնպէս բարերար է, զի ոչ միայն զառնելն շնորհեացնոցա, այլ և յուրախութիւնս լաւութեանցն վայելել:

Դարձեալ թէ չէր Աստուծոյ ա

րարածս արարեալ, և գիտէր իսկ
 ոք ոչ թէ բնաւ իցէ Աստուած,
 յորժամ չէին ՚ի միջի՝ որք զկարո
 ղութիւն գիտութեանն ստանային:
 Ուստի քանզի յիւր գիտութիւնն
 ածել կամեցաւ, և թէ է ինքն՝ ցու
 ցանել, յօժարեաց արարածս առ
 իւրոյ գիտութեանն ընծայեցուցա
 նելոյ, զի վայելիցեն ՚ի բարերա
 րութեանն նորա: Եւ զպէտս աշ
 խարհիս վասն մարդոյ արար ՚ի սպա
 սաւորութիւն ամենայն իրաց կա
 րեւորաց. և զմարդն յիւր փառս,
 զի փառաւորեսցէ զՏէրն և ծանի
 ցէ զբարերարութիւնն:

Եւ այսպէս ոչ երբէք էր Աս
 տուած դատարկ յարարչութենէ.
 քանզի միշտ ՚ի մտի նկատեալ ու
 նէր զորս առնելոցն էր: Եւ զի չէր
 ՚ի դէպ կամօքն եւեթ և խորհր
 դօք ունել զկարողութիւնն, վասն
 այնորիկ առ յայտնելոյ զկաման և
 զխորհուրդս՝ ած յայտ զարարածս,
 զի իւր կարողութիւնն երեւեսցի և
 արարածքն ՚ի նորա բարերարու
 թեանն վայելեսցեն:

Արդ մի՛ ոք ինքնակաց զաշխարհս
 իշխեսցէ համարել, և մի՛ ընթերա-
 կաց ինչ Աստուծոյ, զի մի՛ զմե-
 ծութիւն զօրութեան նորա խախ-
 տիցէ. այլ ամենեցուն նա շնոր-
 հեաց զլինելն, որք ոչն էին յառա-
 ջագոյն: Ընդէ՛ր զզօրութիւնն նո-
 րա՝ ի միջոյ բառնալ կամիցին, և
 արուեստագէտ միայն նիւթոյ իմիք
 զնա համարիցին, և ոչ ՚ի չգոյէ ՚ի
 գոյ ածել զհասակս ամենայնի:
 Չգոյր ինչ ժամանակակից Աստու-
 ծոյ, և ոչ նիւթ ինչ՝ ուստի առեալ
 զարարածս կազմիցէ. այլ ինքն է
 ամենայն բնութեանց արարիչ. և
 ոչ միայն կերպարանաց կազմիչ, և
 ոչ էութեան էականաց իրիք խառ-
 նիչ, այլ գոյանալոյ գոյացելոցն գոյ-
 արար:

Զայսպիսիս պարտին ասել մար-
 դիկ զԱստուծոյ, և այսպիսի պառ-
 մութեանց լինել պատմիչք. որով
 Աստուած փառաւորի, և մարդիկ
 ոչ միասին:

Այլ ըստ Աստուծոյ արժանեաց
 ո՞րք արժանաւոր իցեն պատմիչ լի

նել, բայց եթէ Աստուծոյ բարեկամք՝ որք վասն նորա սիրոյն և ըզկեանս աշխարհիս արհամարհեցին, և մահու չափ վասն կենդանի յուսոյն՝ որ առ Աստուած՝ գուն գործեալ, մատնեցին զանձինս 'ի կորուստ մարմնոց, ուստի փրկութիւն ոգւոցն գտանի :

Եւ արդ 'ի զուր իսկ ջանան ի մաստուենքն Յունաց զԱստուծոյ ճառել, այնու զի զարարիչն և զարարածս 'ի միմեանց ոչ կարացին ընտրել, որք մթով դիւացն իաւարեալք՝ ծնունդս բազումս և անթիւ աստուածոց մուծանել դանդաչեցին :

Արպէս Եսիողոս ոմն իմաստուն 'ի նոցանէն՝ բազում ծնունդս աստուածոց համարէր : Եւ Հովերոս զրաբանեալ, զնորին հետ երթեալ, պաճուճեալ բանիւք զնոյնս ճամարտակէ : Եւ այլք բազումք 'ի փիլիսոփայից առասպելական բանիւք բանդագուշեալք, խոստանան զԱստուծոյ պատմութիւնս կատարել : Արք զԱստուածն ոչ ճանա-

չեն, և ոչ զարարիչն յարարածոց
մեկնեւ գիտեն, զինորդ զԱստու-
ծոյ ճառեւ մտաբերիցեն: Եւ մա-
նաւանդ որ քան զամենեւինն ի-
մաստնագոյն համարին զՊղատոն,
որ վասն Աստուծոյ և վասն ոգւոց
և վասն արարածոց խօսեւ յօժա-
րեցաւ:

Եւ արդ ընդ նմա իսկ մարտի-
ցուք գողու թեան բանիւք, որ քան
զամենայն փիլիսոփայսն աստուա-
ծապաշտագոյն երեւի Յունաց: Զի
նորա առաւել գտանի չծանու-
ցեալ զԱստուած, և ոչ զարար-
չութիւնն արարածոց: Զի յոր-
ժամ զնորա մեծարոյ կարիսն գրձ-
ձեցուք, և հանցուք զնա յաչաց
իւրոցն խաբեցելոց, ասպա ցուցցուք
թէ ո՞վ Աստուած է, և զինչ նորա
արարածք:

Եւ մի ինչ, զոր առաւել ան-
ճառ համարի Պղատոն, այս է՝ թէ
միշտ էր Աստուած, և արարածս
ինչ ոչ ունէր. զորոյ զկաման սիրեմ
վասն զԱստուածն խնդրելոյ, և
զամբարտաւանութիւնն ոչ գովեմ:

The first thing I noticed when I stepped
 out of the car was the smell of
 fresh air. It was a relief after
 being stuck in traffic for hours.
 The sun was shining brightly, and
 the birds were chirping happily.
 I took a deep breath and felt
 a sense of peace wash over me.
 The world seemed so much better
 when I was finally free to move.
 I looked around and saw a
 beautiful landscape of rolling hills
 and green fields. The sky was
 a clear, vibrant blue. I felt
 like I had reached a new world.
 The air was so clean and fresh,
 it felt like I had been reborn.
 I took another deep breath and
 felt my heart expand. I was
 finally home.

ԳԻՐՔ ԶՈՐՐՈՐԴ

ԵՂՃ

ԱՂԱՆԴՈՅՆ ՄԱՐԿԻՈՆԻ

Ա. ՄԱՐԿԻՈՆ մոլորեալ մու-
ծանէ օտարութիւն ընդդէմ աս-
տուծոյն օրինաց, եղեալ ընդ նմա
և զհիւղն էութեամբ, և երիս եր-
կինս: 'Ի միոջն, ասեն, բնակեալ
է օտարն. և յերկրորդումն օրի-
նացն աստուած. և յերրորդումն
զօրք նորա. և յերկրի հիւղն, և
կոչեն զնա զօրութիւն երկրի:

Եւ այնպէս կարգէ զաշխարհէ
և զարարածոց, որպէս օրէնքն ա-
սեն: Այլ և յաւելլու՝ թէ հաղոր-
դութեամբ ընդ հիւղեայն արար
զամենայն զոր արար. և որպէս թէ
էգ ոք ինչ և կին ամուսնութեան
էր հիւղն: Եւ յետ առնելոյ զաշ-
խարհս ել ինքն զօրօքն հանդերձ

յերկինս . և հիւզն և որդեք նորա
մնացին յերկրի , և կալան զիւրա-
քանչիւր իշխանութիւն , հիւզն
յերկրի , և օրինացն աստուած յեր-
կինս :

Եւ տեսեալ օրինացն աստուծոյ՝
թէ գեղեցիկ է աշխարհս , խորհե-
ցաւ առնել 'ի սմա մարդ : Եւ ի-
ջեալ առ հիւզն յերկիր , ասէ . տուր
ինձ 'ի կաւոյդ քումմէ , և յինէն
սամ ոգի , և արասցուք մարդ ըստ
նմանութեան մերում : Տուեալ նմա
հիւզեայն յերկրէ իւրմէ , ստեղծ
զնա և փչեաց 'ի նա ոգի , և եղև
Ադամ 'ի շունչ կենդանի . և վասն
այնորիկ անուանեցաւ Ադամ , զի
'ի կաւոյն արարաւ : Եւ ստեղ-
ծեալ զնա և զամուսինն նորա , և
եղևալ 'ի դրախտին՝ որպէս և օ-
րէնքն ասեն , գային հանապաղ
պատուիրէին նմա , և ուրախ լի-
նէին 'ի նմա իբրև յորդուջ հասա-
րակաց :

Եւ տեսեալ , ասէ , աստուծոյն
օրինաց որ տէրն էր աշխարհի՝ թէ
ազնուական է Ադամ և արժանի

սպասաւորու թեան, հնարեցաւ՝ եւ
 թէ զիւրդ կարասցէ գողանալ զնա
 'ի հիւղեայն, և յիւր կողմն միաբա-
 նել: Առեալ զնա 'ի մի կողմն, ա-
 սէ. Ադամ, ես եմ աստուած և
 չեք այլ ոք. և բայց յինէն այլ աս-
 տուած քեզ մի՛ լիցի. ապա թէ ու-
 նիցիս զոք այլ աստուածս բայց յի-
 նէն, գիտասջիր զի մահու մեռա-
 նիցիս: Եւ իբրեւ ասաց զայս ցնա,
 և յիշատակեաց նմա զանուան մա-
 հու, զահի հարեալ Ադամայ՝ սկսաւ
 տակաւ զանձն մեկնել 'ի հիւղեայն:
 Եւ եկեալ հիւղեայն՝ պատուի-
 թել նմա ըստ սովորու թեանն, տե-
 սանէր՝ զի ոչ անսայր նմա Ադամ,
 այլ խորհեալ 'ի բաց մերժէր, և
 չմերձե՛նայր առ նա: Յայնժամ
 հիացեալ 'ի միտս իւր հիւղեայն,
 խմացաւ՝ թէ տէրն արարած ոց նեն-
 դեաց նմա: Ասէ. յականէ աղբերն
 արխորեալ է ջուր նորա. զի՛նչ է
 այս, չեւ եւս բազմացեալ Ադա-
 մայ ծննդովք, և գողացաւ զնա
 անուամբ աստուածու թեանն իւ-
 րոյ յինէն: Արովհետեւ ատեաց

զիս, և ոչ պահեաց ընդ իս զգաշնն,
 ես արարից աստուածս բազումս,
 և լցնց նոքօք զաշխարհ գոյիւ իւ-
 թով, զի ինդրիցէ թէ ո՛վ իցէ աս-
 տուած, և ոչ գտանիցի:

Եւ արար, ասեն, կուռս բա-
 զումս և անուանեաց զնոսա աս-
 տուածս, և ելից նոքօք զաշխարհ:
 Եւ ընկզմեցաւ անուն աստուծոյ,
 որ տեառնն արարածոց, 'ի մէջ
 անուանց բազում աստուածոց, և
 ոչ ուրեք գտանէր: Եւ մոլորեցաւ
 ճնունդ նորա նոքօք, և ոչ պաշ-
 տէր զնա, զի ձգեաց զամենեւինս
 առ ինքն հիւզն, և ոչ ետ թոյլ և
 ոչ միում 'ի նոցանէ պաշտել զնա:
 Յայնժամ, ասեն, բարկացաւ տէրն
 արարածոց, զի թողին զնա և ան-
 սացին հիւզեայն, և մի ըստ միոջէ,
 որ ելանէին 'ի մարմնոց իւրեանց,
 արկանէր զնոսա առ ցասման 'ի գե-
 հեն. և զԱդամ արկ 'ի գեհեն
 վան ծառոյն. և այնպէս արկա-
 նէր գայր 'ի գեհեն զամենեւինս, մին-
 չեւ ցքսան և ինն դար:

Եւ տեսեալ, ասեն, աստուծոյն

բարւոյ և օտարի, որ նստէր յեր-
 րորդ երկինս, թէ այնչափ ազգք
 կորեան և տանջեցան ՚ի մէջ երկուց
 նենգաւորաց՝ տեառնն արարածոյ
 և հիւղեայ, ցաւեաց նմա վասն
 անկեւոցն ՚ի հուր և տանջեւոց :
 Առաքեաց զորդի իւր երթալ փր-
 կել զնոսա, և առնուլ զնմանու-
 թիւն ծառայի, և լինել ՚ի կերպա-
 բանս մարդոյ ՚ի մէջ որդւոց աս-
 տուծոյ օրինացն : Բժշկեալիւր, ա-
 սէ, զբորոտս նոցա, և կեցուալիւր
 զմեռեալս նոցա, և բացլիւր զկոյրս
 նոցա, և արասլիւր ՚ի նոսա բժշկու-
 թիւնս մեծամեծս ձրի . մինչ զի
 տեսանիցէ զքեզ տէրն արարածոյ,
 և նախանձիցի, և հանիցէ զքեզ
 ՚ի խաչ : Եւ ապա ՚ի մեռանելն
 քուս ՚ի ջցես ՚ի դժոխս, և հանցես
 զնոսա անաթի . զի չեն սովոր դժոխք՝
 ընդունել ՚ի միջի իւրեանց զկեանս :
 Եւ վասն այնորիկ ելանես ի խաչ,
 զի նմանեսցիս մեռելոց . և բացցէ
 դժոխականն զբերանն իւր՝ ընդու-
 նել զքեզ . և մտցես ՚ի մէջ նորա,
 և թափուր արասցես զնա :

Եւ իբրեւ եհան զնա՝ ի խաչ, ա-
սեն, էջ ՚ի դժոխան, և Թափուր
արար զնա: Եւ հանեալ զողիան
՚ի միջոյ նորա, տարաւ յերրորդ
երկինսն առ հայրն իւր: Եւ տէրն
արարածոց զայրացեալ, առ ցաա-
մանն էցել զպատմութեանն իւր և
զվարագոյր սաճարին իւրոյ. և խա-
ւարեցոյց զարեգակն իւր, և զգե-
ցոյց Թուխա աշխարհին իւրում, և
նստաւ ՚ի սուգ առ տրտմութեանն:

Ապա երկրորդ անգամ իջեալ
Յեսու կերպարանօք աստուածու
Թեան իւրոյ առ տէրն արարածոց,
զնէր դատ ընդ նմա վասն մահուն
իւրոյ: Եւ տեսեալ տեսաւն աշ-
խարհի զաստուածութիւնն Յե-
սուայ, գիտաց՝ թէ գոյ այլ աս-
տուած արտաքոյ քան զնա: Եւ
ասէ ցնա Յեսու. դատաստան կայ
իմ ընդ քեզ, և մի՛ ոք լնցի դա-
ւաւոր ՚ի միջի մերում, այլ քո իսկ
օրէնքն՝ զոր գրեցեր: Եւ իբրեւ ե-
զին զօրէնսն ի միջի, ասէ ցնա Յե-
սու. ոչ դու գրեցեր յօրէնսդ քում՝
Թէ որ սարանանիցէ, մեռցի. և որ

Բ

հեղու զարիւն արդարոյ, հեղցեն
 զարիւն նորա : Եւ ասէ . այո ես
 գրեցի : Եւ ասէ ցնա Յեսու . արդ
 սուր զքեզ 'ի ձեռս իմ՝ զի սպա
 նից և հեղից զարիւն քո, որպէս
 սպաներն դու զիս և հեղեր զա
 րիւն իմ . զի արդար եմ իրաւամբք
 քան զքեզ, և երախտիս մեծա
 մեծս արարի յարարածսն քում :
 Եւ սկսաւ համարել զերախտիսն,
 զոր արար յարարածս նորա :

Եւ իբրեւ ետես տէրն արարա
 ծոց՝ թէ յալթեաց նմա, և ոչ գի
 տէր զինչ խօսիցի, քանզի յիւրոց
 օրինացն պարտաւորեցաւ, և չգտա
 նէր տալ պատասխանի, զի եղև
 մահապարտ փոխանակ մահուանն
 նորա, ապա յողորս անկեալ աղա
 չէր վնա՝ թէ փոխանակ զի մեղայ
 և սպանի զքեզ յանգէտս, քան
 զի ոչ գիտացի թէ աստուած իցես,
 այլ մարդ համարէի զքեզ, սուեալ
 քեզ ընդ այնր վրիժուց՝ զամենե
 սեան որ կամիցին հաւատալ 'ի քեզ՝
 տանել յո՛ և կամիցիս : Ապա թռ
 զեալ զնա Յեսուայն՝ յափշտա

կեաց առ զՊաւղոս, և յայտնեաց նմա զգինսն, և առաքեաց զնա քարոզել թէ գնոց գնեալ եմք մեք. և ամենայն որ հաւատայ ՚ի Յեսուս՝ վաճառեցաւ յարդարոյ անտի բարւոյն :

Այս սկիզբն է աղանդոյն Մարկիոնայ. թող զայլ բազում թարմատարսն. և զայս ոչ ամենեքին գիտեն, այլ սակաւք ՚ի նոցանէ. և աւանդեն զուսումնս միմեանց ՚ի բերանոյ. ասեն, օտարին՝ գնովք գնեալ է զմեզ ՚ի տեառնէն արարածոց, և թէ սրպէս կամ իւր գնեալ իցէ, զայն ոչ ամենեքին գիտեն :

Բ. ՊԱՏՏԱԽԱՆԻ. արդարեւ որպէս երանելին Առաքեալ ասէ, թէ իմաստութիւն աշխարհիս այսորիկ յիմարութիւն է առաջի Աստուծոյ : Զի՞նչ առեալ կամ զի՞նչ կցկցեալ կամ ո՞ր բանիւ խօսին : Թէ ճշմարիտ է նմա օրինացն աստուած, յորմէ զարարածս ամենայն գնէ, ասպա օտարին՝ զոր նմա արւղօղ մոլորանէ՝ չէր սլարաւ նորա

արարածոցն ցանկանալ, թէպէտ
 և ՚ի սանջանս էին կամ ՚ի հանգըս-
 տեան: Ձի թէ աստուած էր, և
 իւր իսկ արժան էր արարածս առ-
 նել, և ոչ այլոյ արարածոց ցան-
 կանալ: Այլ զի ոչ ինչ արար,
 յայտ է թէ բնաւ և էր իսկ ոչ:
 Ձի թէ էր իբրեւ զԱստուած,
 պարտ էր նմա զամենայն կարողու-
 թիւն յանձին ունել, և թէ ինքն
 յանձնէ իմաստութիւն ինչ այն-
 պիսի ոչ ունէր. գեթ յարարին
 աշխարհի նայեցեալ իցին ուսա-
 նել ՚ի նմանէ զարուեստն: Բայց
 եթէ նմա նմանօր չկարէր լինել,
 գոնեայ հիւղեայն լիցի նմանօր, որ
 ընդ գետինն քարչէր՝ և եղեւ հա-
 յորդ արարչութեան արարչին:
 Այլ յայտ է թէ մտաց բարբա-
 ջանք են աղանդն, և ոչ ճշմար-
 տութիւն:

Արդ նախ զաստուածն օրինաց
 և զհիւղն նմա հաւասար դնել՝ ՚ի
 փիլիսոփայից գողացեալ դնէ. որք
 տկարութիւն արկանեն զԱստու-
 ծով թէ չկարաց յոչնչէ ինչ առ-

նեւ, այլ 'ի նիւթոյ ընթերակացէ :
 Եւ թէպէտ բիւրասպառօրիկ յանուն
 օտարին և որդւոյն նորա Յեսո՛ այ՛
 զոր բարերարն կոչեն՝ ապաւինի-
 ցին, չեն ինչ ընդհատ 'ի հեթանո-
 սաց : Քանզի որպէս նորա աս-
 տուածս բազումս ասեն, նմանա-
 պէս և սորա աստուածս զնոյնսն
 քարոզեն. և բազմօտարօրիկ մահա-
 պարտք են, զի արարեալք յօրի-
 նացն աստուծոյ՝ յօտարի անուն
 խրախուսեն իբրեւ զտիրադրուծս .
 որ և 'ի մարդկան միջև ոչ պաշտի :
 Զի ոչ իշխէ արքայնց արքայի ծա-
 ուայ՝ 'ի կայսր խրախուսել, և ոչ
 կայսեր ոք ծառայ՝ 'ի սասանականն
 խիզախել. ապա թէ ոչ՝ գլխա-
 պարտ գտանի :

Դարձեալ և նորա ծնունդս աս-
 տուածոց բազմաց ասեն. և սորա
 յամուսնութենէ օրինացն աստու-
 ծոյ և հիւղեայ ասեն արարեալ զա-
 մենայն արարածս. և զինչ աւելի
 իցեն քան զմոգս, որք յամու-
 սութենէ դնեն զաստուածսն իւ-
 րեանց : Արդ ցուցցեն. որ հոգի

Դ

Էտ նոցա զայն օրէնս • զի 'ի Հոգւոյն սրբոյ, որ 'ի մարգարէս և յառաքեալս խօսեցաւ, ուրացեալ են:

Գ • ԱՅԼ Պաւղոս՝ ասէն, յափրշտակեցաւ յերրորդ երկինս, և լուաւ զայս քանս անճառս՝ զորս մեք քարողէ ք:

Նա աւանիկ Պաւղոս ասէ • զոր ոչ է պարտ մարդկանս խօսել: Արդ Մարկիոնն, թէ մարդ ոք իցէ, ապա և նմա անճառ էին քանքն: Ար և մարդ իակ է, և վատթարագոյն քան զամենայն մարդիկ • որոյ թողեալ զճշմարտութիւն Հոգւոյն, և նստի առասպելս կարկատէ: Եւ այնչափ յանդգնեալ սատանայութեան ոգւովն, մինչեւ 'ի պատգամաց Հոգւոյն սրբոյ քաղ հանել • զկէս աւետարանի ընտրել առնուլ և զկէսն իբրեւ զխոտան 'ի բաց թողուլ • նոյնպէս և զառաքելական թղթոցն • և զհին կտակարանս ամենեւին ուրանալ, որպէս թէ յանդգամէ տուեալ իցեն և ոչ 'ի բարւոյ:

Եւ Առաքեալ ասէ՝ թէ անպա

տու՛մ են բանքն , զոր լուայ . և
Մարկիոնն ասէ՝ Եթէ ես լուայ :
Արդ Աւագեւոյն՝ որ անճառ ըզ-
բանան համարի՝ պարտ է անապ ,
Թէ Մարկիոնի՝ որ՝ի քարշ արկեալ
ընդ վայրս զբանան ածէ :

Դ . ԴԱՄՁԵԱԼ՝ Թէ մշտնջե-
նաւոր էր օրինացն աստուած , ա-
պաքէն պարտ էր կանխագէտ և ա-
մենագէտ էանալ . և Թէ չէր կան-
խագէտ և ամենագէտ , ապա և
կատարեալ իսկ չէր : Այն աւա-
նիկ կատարեալ երեւի այնու՝ զի
զերկինս և զերկիր ամենայն արար .
և ոչ միայն մի երկինս՝ այլ երկուս ,
և զօրս բազումս : Եւ որ այնմ՝ ա-
մենայնի բաւական եղեւ , զայն զն՝
ոչ կարէր գիտել՝ Թէ է ոք ՚ի վեր
քան զնա , յորմէ կասկած կայր
նմա : Եւ եթէ գիտէր , ընդէր ոչ
ամրացոյց զիւր տեղին , զի մի լի-
նէր անգր մուտ հակառակորդին՝
որ կայր և ապատամբեցուցանէր
զարարածս նորա ՚ի նմանէ :

Եւ դարձեալ բարին , զոր կոչեն ,
եթէ որտէս ասենն՝ բնութեամբ

բարի էր, և չարութիւնն 'ի նմա ոչ
գոյր, զի այլոցն բարի խորհէր՝ նմա
չար ընդէր խորհեցաւ, առնել զնա
սրտառուչ յիւրոցն արարածոց :
Զիսա հանապազ առնէ մարդիկ .
և նորա միշտ հանեալ 'ի սմանէ,
առնէ զսա թախծալից . որ ոչ բա-
րւոյ գործ է՝ այլ չարի :

Ե. ԴԱՐՁԵԱԿ, և զոր ար-
դարն ասեն՝ թէ արդարեւ արդար
էր, յետ բաժանելոյ զիշխանու-
թիւնան, իւր զերկինան երկոսին
առնելոյ, հիւղեայ և որդւոցն նո-
րա զերկիր միայն թողլոյ, զիարդ
էր զի միւսանդամ նորա աշխար-
հին ցանկացեալ, ասէր՝ թէ տուր
ինձ 'ի կաւոյդ քուամէ, և յինէն
տաց ոգի, և արասցուք մարդ ըստ
նմանութեան մերում . որ ոչ ար-
դարոյ գործ է՝ այլոյ աշխարհի ցան-
կանալ, այլ անիրաւի :

Կամ հիւղեայն զիարդ ընդ միտս
հարեալ էր, ընդ մի անդամ բա-
ժանելոյն 'ի նմանէ՝ դարձեալ հա-
ղորդութիւնս առնել, և անձամբ
անձին նենգել և մասնմուտ առ-

Նեչ օտարի յիւր աշխարհն , զի առ
 նիցէ անդ զԱդամն և զամուսինն
 նորա , որ մերթ 'ի սա տայր ձեռն
 և մերթ 'ի նա :

Բայց և տէր արարածոց զար-
 դարն միայն զիարդ կոչեցեն . զի և
 յառաջնումն , որպէս ասեն , ոչ
 միայն ինչ արար , այլ հասարակ
 արարին զինչ և արարին . և յեր-
 կրորդումն 'ի հասարակաց նիւթոյ
 արարին զմարդն , և երկոքին զոյգ
 ուրախ լինէին 'ի նմա : Զի թէ՛ որ
 պէս ասենն՝ արդար միայն էր օրի-
 նացն աստուած , յայտ է՛ եթէ
 զարդարութեան և պատուիրանս
 տայր նմա . և եթէ չար միայն էր
 հիւշն , հարկ էր՝ եթէ չարեաց
 եւեթ խրատ տայր նմա :

Եւ ո՛ւր էր զի երկոքին ուրախ
 լինէին 'ի նմա՝ որ հակառակ մի-
 մեանց տային զպատուէրս . մինն
 զբարեաց իբրեւ զբարի , և մինն
 զչարեաց իբրեւ զչար : Զի ոչ ար-
 դարոյ , որ բնութեամբ արդար ի-
 ցէ , մարթի զչար ինչ պատուէր
 տալ . և ոչ չարի , որ բնութեամբ

չար իցէ, զբարւոյ խրատ տալ :

Այլ և ուրախ լինել չարին ուստի էր, որ միշտ խաւարին և գրգռմագոյն էր. կամ արդարոյ նենգել, որ 'ի բնէ արդարակորով և խրաւարիորհ էր, որում չէր մարթիւր միայն խորհել զմարդն հասարակաց ստեղծուած : Այլ իբրեւ արդարոյ պարտ էր խորհել թէ որպէս 'ի միասինն արարաք զնա, առ հասարակ արժանի է մեզ և վայելել 'ի նմա : Բայց ոչ իբրեւ զարդարակորով, այլ իբրեւ զնենգաւոր և զկասկածոտ առեալ մեկուսի զմարդն զեղծուցանէր՝ թէ ես եմ աստուած, և չեք այլ ոք բայց յինէն : Եւ 'ի դէպ էր Ադամայ ասել թէ մինչ առնելն կամեցար զնա, գոյր այլ աստուած, յորժամ զհողն խնդրեցեր. և արդ զնի խորհելդ զնա քեզ կամիս միայն, որ դու միայն իցես աստուած, և այլ ոք ոչ :

Այլ թերեւս 'ի համբաւէ մահուանն զարհուրեցաւ՝ զոր թէ կամէր թէ չկամէր սակայն կրեաց : Եւ

զայն ոչ գիտէր՝ թէ առ նենգեւն
 նենգէ նմա հիւզն, և ընկղմէ զմի ա-
 նուն նորա՝ ի մէջ բազում աստուա-
 ծոց՝ զոր առնէր գայթակղու թիւն
 մարդոյն: Եւ այնպիսի մնասու ոչ
 յետնամեւն եղեւ պատճառ, այլ
 որ նախն նենգեաց: Զի թէ նորա
 զայնպիսի արուեստ չէր ցուցեալ,
 հիւզն ոչ խմանայր. այլ ինքն եղեւ
 վարդապետ, և իւրոյ նենգու-
 թեանն, և հիւզեայ խորամանկու
 թեանն:

Զ. ԵՒ իբրեւ տեսանէն՝ թէ ոչ
 ոք պաշտէ զնա՝ բարկացեալ արար
 զնոսա մահկանացու, և որոց ոչ
 գիքն ՚ի մարմնոցն ելանէին՝ արկա-
 նէր զնոսա մի ըստ միոջէ՝ ի գեհենն:

Արդ քան զնոսա արկանէր ՚ի
 գեհենն, զնա՝ որ պատրեացն զնո-
 սա՝ ընդէր ոչ արկանէր ՚ի գեհենն.
 մի՛ թէ վասն զի ո՞չ կարէր յալ-
 թել նմա: Ապա եթէ բռնագոյն
 քան զնա էր հիւզն, զի՞ ետ ՚ի ձեռս
 զիւր պատրեալն նմա չարչարել:

Բայց և արդարն թէ արդարեւ
 արդար էր, չէր պարտ այնուհե-

տեւ զմարդիկ առնել. զի գիտէր
 եթէ խաբելոց է զնոսա հիւզն :
 Այլ իբրեւ արդարոյ արժան էր
 խորհել թէ զինչ օգուտ է զի ես
 առնեմ, և այլ հանէ զնոսա յի-
 նէն : Նա և տանջել իսկ չէր օրէն
 զնոսա, զի գիտէր՝ թէ այլոց բա-
 նիւ մեղանչեն :

Է. ԱՅԼ միւսն եւս, զոր ասեն,
 ամպարչտագոյն է քան զամենայն .
 թէ իբրեւ ետես բարին՝ որ յերրորդ
 երկինս նստէր՝ զայնչափ զքսան և
 զինն ազգաց զողիս տանջեալս 'ի
 գեհենի, գթացեալ 'ի նոսա՝ առա-
 քեաց զՅեսու զորդի իւր, երթալ
 առնուլ զնմանու թիւն ծառայի,
 և 'ի կերպարանս մարդկան լինել :

Եթէ այնչափ գթած էր, ետ
 ընդ ես իսկ ընդէր ոչ յղեաց զոր-
 գին իւր՝ երթալ փրկել զնոսա, այլ
 յետ քսան և ինն ազգաց այնչափ
 ոգւոց 'ի գեհենի տանջելոց :

Այլ նախ՝ երրորդ երկինս ասել
 ուստի իցէ նմա . զի Մովսէս եր-
 կուս երկինս ասէ : Այլ որպէս յա-
 մենայնի մոլորեցան հերձուած օղք,

նոյնպէս և յայտմ • զի ոմն տասն
երկինս ասէ, ոմն եւթն, և Մար-
կիոն երիս : Եւ 'ի գրոց սրբոց կա-
մին հաստատել զմոլորու թիւնն իւ-
րեանց՝ թէ երկինս և երկնից եր-
կինս բազմաբար ասեն գիրք :

Յորժամ ոչ յումեքէ սանձա-
հարին հարցուածովք, արտաքոյ
գրոց սրբոց բարբանջեն • և իբրեւ
վտանգին, ապա 'ի գիրս ապաւի-
նին : Բայց երկինս և երկնից եր-
կինս յայն սակս գտանեմք 'ի գիրս,
զի յեբրայեցւոց լեզու երկին չմար-
թի ասել, որպէս և ոչ յասորի լե-
զու՝ ջուր կամ երկին • այլ մին բազ-
մաբար ասի :

Եւ յայտ անտի է, զի եւթա-
նասնիցն թարգմանեալ 'ի յոյն լե-
զու, ասեն • 'ի սկզբանէ արար Աս-
տուած զերկին և զերկիր, իբրեւ
զմիոյ երկնէ յայտ արարեալ : Եւ
յասորի լեզու քանզի չմարթի եր-
կին ասել, ասէ • 'ի սկզբանէ արար
Աստուած զյաթն երկինս և զյաթն
երկիր • թէսպէտ և միաբար չմար-
թի ասել նոցա զմիօջէ երկնէն, սա

կայն յաթն ասելով որ է տարր՝
 իբրեւ զմիոջէ սարերէ միոյ երկնի
 յայտ առնէ թարգմանու թիւնն :
 Նաև գերեւելի հաստատու թիւնս,
 որ 'ի ջուրց մեկնեցաւ, երկին
 թարգմանեցին եւ թանասուներն,
 ուստի յայտ է թէ վերին երկինն
 և ներքին՝ երկու երկինք են, ոչ ե-
 րեք կամ բազումք :

Այլ ասեն, Պաւղոս ասաց՝ թէ
 յափշտակեցաւ այնպիսին մինչեւ
 յերրորդ երկինս : Եւ զայն ոչ գի-
 տեն, թէ չեւ եւս յայտ է թէ
 մինչեւ ցերրորդ երկինս ասիցէ,
 կամ թէ մինչեւ ցերրորդ ինչ մասն
 'ի բազում մասանց միոյ երկնիս ա-
 սիցէ . զի բանն 'ի յոյն լեզու յեր-
 կոսին հարկանէ : Եւ մանաւանդ
 զի առանց արթերն ասէ որ էն * .
 զի ոչ ասէ թէ մինչեւ ցերրորդ եր-
 կինն, այլ թէ ցերրորդ երկնի **
 առանձինն ասելոյ : Ուստի տայ
 ակնարկու թիւն, եթէ 'ի մասն ինչ
 երրորդ 'ի բազում մասանց երկնի

* οὐρανός. ** ἕως τρίτον οὐρανός.

յա:իշտակեցաւ Պաւղոս . վասն ուրոյ ամէ զնորին զկնի , թէ յա:իշտակեցաւ այնպիսին 'ի դրախտն : Եւ դրախտն ոչ եթէ յերրորդ երկինս իցէ , և կամ բնաւ 'ի յերկինս ուրեք , այլ յերկրի . զոր և ինքեանք իսկ վկայեն՝ թէ իբրեւ արարին զմարդն , 'ի դրախտի անդ եղին . որ է յերկրի և ոչ յերկինս :

Բայց թէ և կոչի բարձրութիւն ինչ երկինք , որպէս յորժամ աւսիցէ գիր . թռչունք երկնից և ցօղք երկնից , և ամպք և հողմք երկնից . ոչ եթէ յերկինս իցեն , այլ զի 'ի բարձրութեանն են՝ երկնից կոչին : Կա և զծառոց անգամ , որք 'ի սակաւ ինչ բարձրութեան են , ասեմք՝ թէ երկնաբերձ են . և զծիսոյ թէ յերկին կցի : Ըստ նմին օրինակի և Պաւղոսի զերրորդ երկինսն ասել իմանալի է :

Սկսիր յառաջնմէն , և էջ յերկրորդն , և հաս յերրորդ օգո՞ որ 'ի գրոց երկին կոչի , և գտանես զոր ինչ երանելին Պաւղոս ասէ . և լուաւ բանս անճառս , զոր ոչ է

պարտ ումէք խօսել: Թէպէտ և
Առաքեալ և անօթ ընտրութեան
էր, սակայն էր ընկեր Պետրոսի,
լծակից որդւոցն որոտման և քա-
րողակից Բառնաբայ, զիարդ էր զի
նմա միայն պարտ էր լսել և խօ-
սել զքանան անճառս, և իւրոց ըն-
կերացն ոչ. ոչ ապաքէն մի շնորհք
էին յամենեսին, և մի և նոյն Հո-
դի և 'ի նոսա: Այլ անճառ բանքն
ոչ եթէ նմա ճառելիք էին և յայ-
լոց ընկերացն անճառք. այլ ըստ
այնմ զոր յառաջնումն թղթին
կորընթացւոց ասէ. զոր ակն ոչ ե-
տես, և ունկն ոչ լուաւ, և 'ի սիրտ
մարդոյ ոչ անկաւ այն՝ զոր պա-
տրաստեաց Աստուած սիրելեաց
իւրոց:

Է և զայս իմանալ՝ թէ ոչ զե-
ես միայն արժանի եղայ խորհրդ-
դոյն, որ տրուպս եմ առաքելոց,
այլ թէ և Պետրոս՝ որ գլուխն է
առաքելոց՝ տեսանիցէ, չկարէ ճա-
ռել. և թէ լսիցէ, չկարէ պատ-
մել: Քանզի անպատուամ է և 'ի
վեր քան զմիտս և զլեզու մարդ-

կան, և վասն այնորիկ ասէ Առաքեալ. թէպէտ և տեսի, չկարեմ պատմել. թէպէտ և լուայ, չեմ բաւական ճառել:

Գարձեալ, ոյր աստուած ոյր աստուածոյ արարածոց խնամակալ լինէր, եթէ 'ի տանջանա էին և թէ յանդորրու: Վաս զանցանելն զՅեսուայ 'ի նորա աշխարհն՝ զեւրդ ոչ ինքն զգայր, և ոչ ոք 'ի զօրացն նորա, և ոչ այլոց զելանելն նորա անդրէն: Եւ եթէ զնորայն իբրեւ զաստուածոյ չկարէին իմանալ, և զայնչափ հոգւոց՝ զորս էհան առ նոքօք յիւր երկինան՝ ըզսօսաւինն զիւրդ ոչ առնուին. և կամ պահապանքն ոգւոցն արգելականաց ընդէր ոչ առնէին՝ ազդ տեառն իւրեանց. այլ յայտ է՝ եթէ սնտոի բանք են և անհաւատ պատմութիւնք:

Ը. ԵՒ եթէ նմանութեամբ մի այն եղեւ մարդ, և կերպարանօք եւեթ էր խաչն և չարչարանք և մահն, ապա և փրկութիւն ինչ ոչ գործեցաւ: Այլ և փրկէր իսկ

ընդէր զայլոյ արարածս , զոր իւր
 չէր արարեալ . որ ոչ բարւոյ գործ
 է՝ այլ ապիրասի , սարդել գաղտ
 մտանել յայլոյ տուն և նենգել
 նախ :

Բայց զայն եւս հարցցուք . մար
 մնաւոր ոք էր Յեսուն , եթէ ան
 մարմին : Եթէ ասիցեն՝ թէ ան
 մարմին էր , լուիցեն . զի եթէ ան
 մարմինն եկն , և աստ՝ որպէս ա
 սենն՝ մարմին ոչ զգեցաւ , յայտ
 է՝ եթէ ոչ ետ ինչ , և ոչ առ . ոչ
 մեռաւ , և ոչ փրկեաց . և ՚ի զուր
 է ասելն Մարկիոնի , եթէ արեանն
 Յեսուայ եմք գինք : Զի ոչ հեղաւ
 արիւնն նորա , և ոչ նոքա գնե
 ցան , այնու զի կերպարանօքն ա
 սեն զխաչն և զմահն , և ոչ ճրշ
 մարտու թեամբ : Եւ յանդիմանեն
 զնոսա հրեայք , որ ցայսօր պըն
 տեալ են՝ թէ հաչքն մեր հանին
 զՅիսուս ի խաչ : Ուստի յայտ
 յանդիման ցուցանի , եթէ ոչ կեղ
 ծեօք ել Քրիստոս ՚ի խաչ , այլ
 ճշմարտու թեամբ : Քանզի և ճրշ
 մարտի յարու թեանն մերոյ՝ կացոյց

զիւրոյ անձինն զյարութիւն օրի-
նակ :

Թ. ԵՒ Եթէ, որպէս ասենն,
զօրէնս արդարոյն դատաւոր և միջ-
նորդ խնդրեաց Յեսուն, անդատին
խակ յօրինացն բազմապատիկ մահա-
սպարս գտանի՝ զի նախ քան զխա-
չելութիւնն իւր զբազումս յափրջ-
տակեաց : Եւ ոչ միայն ինքն, այլ
և զայլս բազումս ընտրեաց 'ի նո-
ցանէն, և առաքեաց՝ զի աշակեր-
տիցեն և ձգիցեն առ նա :

Եւ ոչ միայն այնչափ, այլ և զօ-
րութիւն զգեցոյց նոցա՝ կոխել
զզօրս տեառնն իւրեանց, և արկ
սուր և բաժինս 'ի տան նորս, և
վառեաց հուր յարարածս նորս.
մինչեւ կարճել և խափանել զօ-
րէնս նորս յաւուրցն Յովաննու
մկրտչի, և աւետարանել զիւր ար-
քայութիւնն, արձակեալ քարոզս
բազումս՝ քարոզել, և հնձօղս բա-
զումս՝ հնձել, զոր ոչ ինքն սերմա-
նեաց : Եւ այն մինչ չեւ մեղու-
ցեալ ինչ ուրուք էր նմա, ոչ 'ի
խաչ հանեալ և ոչ զարիւն նորս

հեղեալ, առ աւար զտուն նորա,
 և խախտեաց զթագաւորութիւն
 նորա. և նա լռեալ կայր և ոչ ինչ
 մեղանչէր նմա:

Եւ զիարդ ասիցեն, թէ խաչե-
 լութեամբն գնեաց զՄարկիոնն. զի
 ահաւանիկ զայն ամենայն ժողովս
 բաղմաց, մինչ չեւ ելեալ էր ՚ի
 խաչ, կորզեաց յինքն:

Այլ, ասեն, զնոսա բժշկու-
 թեանց գինս տարաւ. զհիւանդս
 բժշկեաց, և զբորոտս սրբեաց.
 զմեռեալս յարոյց, զանդամալոյծս
 հաստատեաց, և զդեւս հալածա-
 կանս արար: Եւ իցէ՞ ոք բժիշկ,
 յորժամ զորդի ուրուք բժշկիցէ,
 վարձս ոչ առնու, այլ զբժշկեալն
 ՚ի գլխովին գինս բժշկութեանն
 խնդրիցէ: Եւ գրեացուք՝ եթէ
 բժշկեալքն էին ինչ նմա անկ վասն
 երախտեացն. իսկ զորս ոչն բժրշ-
 կեաց, ընդէր հրասլուրեաց եհան
 ՚ի տեառնէ իւրեանց. որ ոչ բար-
 ւոյ գործ էր, այլ նեղագաւորի:

Եւ զօրէնան զիարդ իշխէր դա-
 տաւոր խնդրել՝ որոյ այնչափ մասս

յառաջագոյն քան զմահն իւր ա-
րարեալ էր 'ի տան նորա . մանա-
ւանդ զի և գիտէր իսկ՝ թէ պար-
տաւորեն զնա օրէնքն , և ոչ ար-
դարացուցանեն : Այդ էթէ յիս-
րայէլացւոյ կերպարանս եկն 'ի
տուն նորա , սակայն պարտաւորե-
լոց էր : Զի գրեալ էր յօրէնան՝
թէ ամենայն հրեայ , որ լուծցէ
զօրէնս , սպանցի . և որ ոչ թլփա-
տեացի , և ոչ զչաքաթս պահեսցէ ,
մեռցի . և նա ելոյժ զօրէնան և
խախտեաց զկրօնան , մահապարտ
էր յօրինացն : Եւ թէ յայլոց ազ-
գացն 'ի կերպարանս եկն առ նո-
սա , նախ՝ զօտարազգիան իսկ կոտո-
րել հրամայեալ էր նոցա , և ոչ
խնայել . և ապա՝ 'ի վերայ եկացն
և պանդխտաց հրաման կայր , էթէ
ոչ պահիցեն զկրօնս օրինացն , մա-
հուամք մեռցին . համայն և այն-
պէս յօրինացն մահապարտ էր :

Իցէ՞ ոք որ մտանիցէ գաղտ 'ի
տուն ընկերի իւրոյ զեղծել ինչ , և
'ի բուն անկեալ ջլնիցի մահա-
պարտ : Եւ կամ իցէ՞ ոք , որ մա-

տուցեալ՝ զայլոյ զորդիս կամ զծա-
ռայս յապիմակս և ստահակս յօ-
ժարեցուցանիցէ հանել, և հա-
սեալ 'ի վերայ՝ ոչ հանիցեն զայն
ընդ կառափն : Եւ կամ իցէ՞ ոք,
որ իբրեւ զգէտ մտեալ՝ զայլոյ ըզ-
թագաւորութիւն գաղտ լրտեսի-
ցէ, և ծանուցեալ զլրտեսն ոչ սա-
տակիցեն վաղվաղակի :

Նոյնպէս և Յեսուն յառաջ քան
զխաչելութիւնն բազում ինչ այս-
պիսի մասս գործեաց 'ի տան ար-
դարոյն, և ըստ օրինացն, զոր դա-
տաւորն խնդրեաց, բազում մա-
հուց պարտական գտանի : Զի օ-
տարոտի մի եկեալ յայլոյ տուն,
զայնչափ մեծամեծ աղէտս գոր-
ծեաց 'ի նմա, զօրէնան և զմարդա-
րէան նորա արգել, և զիւր թագա-
ւորութիւնն աւետարանեաց :

Արդ ո՞վ էր նա՞ որ այնչափ մե-
ծամեծս կարաց գործել, եթէ ոչ
Տէրն ամենայնի, որ ասաց՝ թէ ա-
մենայն ինչ տուաւ ինձ 'ի հօրէ իմ
մէ : Ուստի յայտ է՝ թէ ոչ իբրեւ
զօտար ոք առ յափշտակութեամբ,

այլ 'ի հօրէ տուաւ 'ի ձեռս նորա,
 և իբրեւ զՏէր օրինացն դադարե-
 ցոյց զօրէնան . և յառաջ քան 'ի
 խաչ ելանել եցոյց զԹագաւորու-
 Թիւնն իւր :

Ո՛ր անմիտք . զի ոչ խնացայք , ե-
 Թէ հայր Յիսուսի է Տէրն ամենայ-
 նի , այնու զի զամենայն ետ 'ի ձեռս
 նորա . և նա է Տէր աշխարհի , և
 ոչ զորմէ դուքն կարծեցէք՝ որ չէր
 իսկ : Զի ամենայն որ արապոյ
 քան զնա աստուած անուանի , չէ
 նա 'ի բնէ աստուած : Եւ բազում
 ինչ և այլ է , որով ցուցանի՝ Թէ
 Տէր մեր յիւրան եկն և ոչ յօտարո-
 տիս . և ինքն և հայրն իւր՝ են մի
 Տէր աշխարհի : Եւ առաւել 'ի վե-
 րաւորէն , որ մինչ դեռ յԵրուսա-
 ղեմէ յԵրիքով իջանէր՝ վերաւորե-
 ցաւ յաւազակաց , ցուցանի՝ Թէ
 ոչ օտարոտի ոք էր վերաւորին Քրիս-
 տոս , այլ մերձաւոր և դարմանիչ
 նորա : Արպէս և ինքն իսկ ասաց
 ցփարիսացին , Թէ ուղիղ դատե-
 ցար : Եւ յոչխարէն և 'ի դրամէն ,
 որ կորուսեալ էին և գտան , յայտ

է՛ եթէ յիւրան եկն և ոչ յօտա-
րոտիս :

Ժ. ԴԱՐՁԵԱԼ, զմիւս բանն
Աւաքելոյ, զոր ուղիղ ասացեալ
է, խախտեն. թէ յորժամ խա-
փանեացէ զամենայն տէրութիւնս
և զիշխանութիւնս. զի պարտ է
նմա թագաւորել, մինչեւ դիցին
ամենայն թշնամիք նորա ՚ի ներքոյ
ոտից նորա : Եւ ասեն՝ թէ տէրն
աշխարհի խափանէ զինքն և զաշ-
խարհ իւր յաւիտեան :

Ո՛ր անմիտք. եթէ յիւր ձեռս է
չինեղն և քակեղն, և զայս աշխարհ՝
վասն զի ծերանայ և հնանայ՝ քա-
կիցէ, ընդէ՞ր ոչ այլ նոր և գեղե-
ցիկ քան զայս առնիցէ : Թէ մինչ
չէրն աշխարհ՝ գիտաց խորհել և
առնել բանիւ, այժմ՝ զի լուաւ և
տեղեկացաւ՝ թէ գոյ այլ աշխարհ
օտարին՝ գեղեցիկ և ազնուակա-
նագոյն քան զնորայն, զմէ՞ ոչ առ-
նիցէ լաւագոյն քան զնորայն, այս-
պէս զի և ընտանիք օտարին նո-
րայոցն ցանկանայցեն՝ վասն գեղեց-
կութեանն և պայծառութեան :

Ձի որպէս զառաջինն կարող եղեւ
բանիւ առնել, այնպէս թէ կամի
և այլ ազնուագոյն քան զայն կա-
րող է առնել: Եւ որ այնպէսն կա-
րող է, ընդէր խափանիցէ զանձն՝
լինել պատուանդան ընդ ոտիւք
այլոյ, և ոչ առնիցէ իւր աշխարհ
նոր և գեղեցիկ քան զառաջինն, և
թագաւորիցէ ՚ի նմա յաւիտեան:

Բայց թէ արգելուցու զնա օ-
տարն: Եւ թէ այնչափ զօրագոյն
քան զնա է՝ մինչ զի և արգելու
կարիցէ, ապա ոչ է տէր ամենայ-
նի՝ որպէս ասէ ինքն, այլ ծառայ
այլոյ տէրութեան:

Կամ զայն ուստի՞ ցուցանիցէք՝
թէ աստուած օրինացն քակելոց
է զաշխարհս: Եթէ վասն զի գրեալ
են ՚ի մարգարէան նորա՝ եթէ եր-
կինք գալարեացին իբրեւ զմագա-
ղաթ, և երկիր իբրեւ զմով հա-
լեսցի, այլ և զայն գրեալ է ՚ի մար-
գարէան՝ թէ արարից երկինս նոր
և երկիր նոր: Ուստի յայտ է
ըստ մարգարէութեանն, թէ զայս
քակէր՝ այլ նոր առնէր, որպէս

և դուք իսկ ձեզէն վկայեցէք :
 Բայց և միւսումն եւս արարէք
 պատասխանի, թէ ո՞ր իցէ որ զիշ-
 խանութիւնսն և զսլետութիւնս
 իապիանիցէ : Եւ եթէ դուք ոչ գի-
 տիցէք յԱւարելոյ՝ զի Քրիստոս
 իապիանէ զիշխանութիւնսն, և
 գնէ զամենայն թշնամիս 'ի ներքոյ
 ոտից իւրոց : Եւ ոչ այն՝ զորմէ
 դուքն ասէք, որ չէն իսկ և ոչ ա-
 ըարեալ ինչ նորա, և ոչ առնէ .
 այլ Տէր մեր և Հայրն իւր, ոչք կա-
 ըող են առնել զամենայն, և հնա-
 զանգէն զամենայն թշնամութիւնս
 ընդ ոսիւք :

ԺԱ. ԵՒ դարձեալ թէ ձեռն
 հաս ինչ ոք էր օտարն, որպէս
 Մարկիոնն ասէ, ազատել զհոգիսն
 'ի տանջանայ անտի, ընդէր ոչ
 բռնութեամբ իսկ ձեռն արկ և
 կորզեաց զոգիս տանջանաւորացն
 յինքն . այլ նախ թոյլ տայր՝ զի
 տանջիցին, և ապա հանէր . և
 զայն ոչ համարձակութեամբ, այլ
 կասկածանօք և արեան գնոց գնե-
 լով :

Այլ, ասեն, վասն ողորմութեան արար. տեսեալ զոգիս տանջանաւորացն նեղեալս 'ի դժոխս, առաքեաց զորդին իւր՝ փրկել ըզնոսա: Եթէ փրկեաց զնոսա, վերջինքն զի՞ գործիցեն, որ 'ի նոյն դժոխս անկանելոց են: Եթէ վասն ողորմութեան արար՝ զոր արարն, պահեալ իցի՛ւ զգալուստ որդւոյն իւրոյ մինչեւ 'ի վախճան աշխարհի, և ապա առաքեալ, զի 'ի վերայ ամենեցուն առնէր ողորմութիւն, և հանէր 'ի կեանս, քան փութացաւ և առաքեաց 'ի կէս դարին, և չիք հնար վերջնոցն՝ որ անկան անդր՝ թէ ելանիցեն. քան զի այնուհետեւ զգուշացաւ նոցա տանջիչն:

Այլ յոյժ մոլորեալ են, և մռայսան զայն՝ թէ չիք ծառ չար որ առնիցէ զպտուղ բարի. և ոչ քաղեն խաղող 'ի փշոց, և ոչ թուղ 'ի տատասկէ. և իւրն զիւրն ընդունի:

Եւ միւսն եւս զոր ասեն՝ թէ ոչ ընդունին դժոխք զկեանս, վասն

այնորիկ եւ 'ի խաչ, զի իջեալ ի
բրեւ զմեռեալ ընկալցին զնա դը-
ժոխքն :

Իսկ արդ ոչ ոք առաքիցի անդր
կենդանի, կամ մարդիկ յանցա-
ւորք, կամ սատանայ և դեւք կեն-
դանւոյն. թէ այնպէս իցէ, և ըզ-
նոսա ոչ ընդունին :

Կամ Յեսուս իբրեւ զմեռեալ
յո՞ չոգաւ. մի՛ թէ 'ի գերեզման
երկրի, զոր գիրք դժոխք կոչեն.
և ահա անդ չեն ոգիք, և ոչ հուր
որ տանջիցէ զնոսա : Եւ եթէ ասի-
ցեն, 'ի գեհենն չոգաւ իբրեւ զմե-
ռեալ, չիք մուտ բանիցն. զի ոչ
տայ թոյլ Առաքեալ թէ երկուս
մահս մեռաւ, այլ մի՛ զոր մար-
մնովն կրեաց զխաչին, և հնազանդ
եղեւ մահու խաչին : Եւ ոչ դնէ՛
թէ այլ ոք դատեաց զնա և արկ 'ի
գեհեն, այլ թէ Հայր ետ զնա 'ի
մահ : Եւ դարձեալ, թէ ինքն ետ
զանձն իւր փրկանս փոխանակ բազ-
մաց, մահուամբ մարմնոյ, և ոչ
տանջանօք ոգւոյ :

ԺԲ. ԱՅԼ այնչափ, ասեն,

հակառակ են օրէնք արդարոյն՝
 շնորհացն Յեսուայ, զի անդ երա-
 նութիւն մեծատանց տայ, և եղ-
 կութիւն աղքատաց. և աստ երա-
 նութիւն աղքատաց, և վայ մե-
 ծատանց: Անդ ասէ, մի՛ սպանա-
 ներ. և աստ ասէ, թէ որ բարկա-
 նայ ընկերի իւրում տարապար-
 տուց, պարտաւոր է գեհե՛նի:
 Անդ ասէ, մի՛ շնար. և աստ ասէ՝
 թէ որ հայի 'ի կին մարդ առ 'ի
 ցանկանալոյ, անդէն շնացաւ 'ի
 սրտի իւրում: Անդ ասէ, մի՛ երդ-
 նուցուս սուտ, այլ հաստուջիւր
 Տեառն զերդմունս քո. և աստ ա-
 սէ, ամենեւին մի՛ երդնուցուք:

Եւ արդ զիարդ իցեն օրէնքն և
 շնորհք միմեանց հակառակք: Զի
 Աբրահամ վասն զօտարս և զաղ-
 քատս ընդունելոյ՝ բարեկամ Աս-
 տուծոյ կոչեցաւ. և Քրիստոս ա-
 սէ՝ թէ աղքատն 'ի գոգն Աբրա-
 համու չոգաւ, և մեծատունն 'ի
 տանջանս հրոյ: Քրիստոս աղքա-
 տաց երանութիւն տայ, և ողորմա-
 ծաց՝ թէ ողորմութիւն գտանելոյ

են . և օրինացն աստուած այնչափ
ցուցանէ ողորմութիւն , մինչեւ ըզ
գրաստու թշնամւոյն անկանելոյ
բեռամբ՝ չհրամայէ զանց առնել .
թէ և 'ի ժողովրդենէ ոք իցէ , և
եթէ յօտար ազգաց . և զուլ 'ի մօր
կաթն չհրամայէ եփել , և ոչ զհաւ
'ի ձուոց կամ 'ի ձագուց վերայ
նստեալ 'ի միասին միանգամայն
առնուլ : Անդ ասէ , սիրեացես զըն
կեր քո իբրեւ զանձն քո . և ասա
ասէ , սիրեացես զՏէր Աստուած
քո յամենայն սրտէ քումմէ , և սի
րեացես զընկեր քո իբրեւ զանձն
քո . զի զայսց երկուց սլաստուիրա
նաց կախեալ կան օրէնք և մարդա
րէք . և ասէ , ոչ եկի լուծանել զօ
րէնս կամ զմարդարէս , այլ ընուլ
զնուսա :

Արդ զիարդ հակառակ օրինացն
իցէ , որ եկն ընուլ զօրէնս և զմար
դարէս : Եւ ասէր ցբորոտն զոր
սրբեաց , թէ երթ մատո պատա
րագ վասն սրբութեանդ քոյ , որ
պէս պատուիրեաց Մովսէս յօ
րէնան : Եւ ցօրինականն , որ եհարց

ցնա, թէ զինչ ինչ արարեալ զի
 զկէանս յաւիտենից ժառանգեցից,
 ասէ. զպատուիրանս օրինացն գի-
 տես: Եւ հարցեալ կրկին՝ թէ զոր
 պատուիրանս, ասէ. զմի՛ շնարն,
 զմի՛ գողանար, զմի՛ սպանաներ:
 Արով յայտ արար՝ եթէ ոչ հակա-
 ոակ օրինացն ուսուցանէր, այլ
 նմին միաբան:

Գարձեալ, ջարկանալն չսպա-
 նանելոյն ոչ եթէ հակառակ ինչ է,
 այլ կարի քաջ միաբան. զի թէ ոչ
 ոք բարկանայցէ, և ոչ զգործ սպա-
 նութեան մտաբերէ: Նոյնպէս և
 ոչ ցանկանալն չնալոյն ոչ եթէ
 ընդդիմակաց ինչ է, այլ առաւել
 հաւանագոյն. զի եթէ ոչ ցանկա-
 նայցէ, և ոչ ՚ի գործ շնութեան
 ժող: Եւ ամենեւին չերդնուլն՝
 սուտ չերդնլոյ ոչ եթէ ընդդէմ ինչ
 է, այլ յոյժ ընկերակից. զի եթէ
 ոչ սովորիցի ոք ստէպ երդնուլ, և
 ոչ սուտ երբէք երդնուլ: Անդ
 քանզի յանուն կռոցն երդնուին,
 ասէ. հատուցիր Տեառն զերդ-
 մունս քո: Ասէ, յիս երդնուցուս՝

որ կենդանի եմ, և մի՛ ՚ի կուռան՝
 որ ոչ են կենդանիք: Իսկ աստ զի կա-
 տարեալս առնիցէ Քրիստոս զիւր
 աշակերտեալսն, ասէ. ամենեւին
 մի՛ երդնուցուք, այլ եղիցի ձեր
 այոն այո, և ոչն ոչ. և թէ որ ինչ
 աւելի է քան զայն, ՚ի չարէ անտի
 է: Եւ թէ որ աւելի քան զայոն
 և զոչ է՝ ՚ի չարէ անտի իցէ, որչափ
 եւս առաւել որ սուս յահաւոր
 անուանն երդնուցու:

Եւ դարձեալ չբարկանալովն և
 չցանկանալովն, զոր ուսոյցն * Յե-
 սու, այնչափ առ աստուածս ունի
 զօրինացն աստուած, զի վնորա
 ասացեալսն հաստատէ յաւետա-
 րանի. և նորա մոլին թէ հակա-
 ռակ ուսուցանէ նոցա Յեսուն:
 Նոյնպէս վասն կերակրոց և ՚ի
 հնուսն և ՚ի նորուսն գտանեմք,
 զի յԱստուծոյ տուեալ են ՚ի դար-
 ման: Անդ ասէ. զեն և կեր զա-
 մենայն անասուն և զթռչունս ու-
 տելիս. և աստ ասէ՝ թէ ամենայն

* ուսուցին:

ինչ որ մտանէ ընդ բերան մարդոյ,
 ոչ պղծէ զնա . այլ ոչ: Ինչ ելանէ
 'ի բերանոյ անտի, այն պղծէ ըզ-
 մարդն: Եւ յամենայնէն իմեքէ մի
 ինչ և միան է . և եթէ պիղծ ինչ
 էին կերակուրքն՝ նախ ինքն իսկ
 ոչ ճաշակէր 'ի նոցանէ, և ապա
 այլոց հրաման տայր ճաշակել:

Իսկ եթէ ոչ ուրեք գտանեմք ա-
 սացեալ նորա 'ի նորումս՝ թէ զայս
 ինչ մի ուտիցես, յայտ է՝ եթէ
 զխորուժիւնս կերակրոցն՝ որք ըստ
 օրինացն էին՝ դադարեցոյց, այնու-
 զի ընդ մեղաւորս և ընդ մաքսա-
 ւորս և ընդ փարիսացիս ուտէր և
 ըմպէր: Եւ զզատկէն ասէր ցաշա-
 կերտան՝ թէ ցանկանալով ցանկա-
 ցայ ուտել զզատիկս զայս ընդ ձեզ:
 Մի՛ թէ և զզատկէն ասիցեն՝ թէ
 ձուկն էր և ոչ գառն . քանզի
 Քրիստոս զամենայն կերակուրս
 ուտէր անխտիր, որպէս յայտ է
 յաւետարանին:

Իսկ թէ ասիցեն՝ թէ Քրիստոս
 յետ յարուժեանն եկեր զձուկն
 և ոչ զմիս, վասն այսորիկ և մեք

զձուկն ուտելք և ոչ զմիս, ասելի է՝ թէ ասպա և նոքա այժմէկ մի կերիցեն ձուկն, այլ ՚ի յարութեան անդ, որսէս և նա յետ յարութեանն կերաւ ձուկն՝ զոր եգիտաւ ձկնորան :

Այլ զի և ձուկն միս է՝ այն աւմենեցուն յայտ է. զի որոյ մարմինն և արիւն, ճարպ և ոսկերք են, հարկ է թէ մսեղէն է և կենդանի : Եւ է ձուկն՝ որոյ իբրեւ խողի սրաւակաց թամբ ՚ի վերայ կողեցն կայ. և արիւն այնչափ ելանէ, որչափ յոչ խարէ ոչ ելանէ. և կերակուրս ժանտա զայն ուտէ, զոր և ոչ գազանք և անասունք ուտեն : Եւ զձուկն իսկ առաւել սպարտ է գազան կոչել, որ զիւր համազգիան անխափր ուտէ. և զի այնչափ սուրբ են անասունքն քան զնա՝ զի ՚ի նոցանէն զոհք և ողջակէզք մատչին Աստուծոյ, և ՚ի ձկանց ոչ ինչ այնպիսի :

Այլ և ՚ի խորհուրդ և յօրինակ մեծի խորհրդոյն՝ որ յայտնելոց էր, ոչխար և արջառ տպաւորէին, և

ոչ ձկուհիք • որպէս դառն՝ որոյ ա-
 րեամբ փրկեցան անդրանիկք որդ-
 ւոցն Իսրայէլի յԵգիպտոս, և խոյն՝
 որ սպանաւ փոխանակ Իսահակայ,
 խորհուրդ էին ճշմարիտ գառինն՝
 որ բառնայ զմեզս աշխարհի • և է-
 ըինջն՝ զոր արտաքոյ բանակին սպա-
 նանէին յողջակէզ, ըստ որոց օրի-
 նակի և Քրիստոս արտաքոյ քաղա-
 քին չարչարեցաւ : Եւ Դաւիթ ա-
 սէ • հաճոյ եղիցի Տեառն իբրեւ
 զորթ մատաղ, և ոչ իբրեւ զձուկն
 փափուկ • զի ձուկն թէպէտ և գայ
 յառակ, 'ի գերեզմանի առակ գայ
 և ոչ 'ի կենդանութեան • ըստ այնմ
 զոր Տէրն ասէ՝ թէ որպէս եղեւ
 Յուսան 'ի փոր ձկանն զերիս տիւս
 և զերիս գիշերս, նոյնպէս պարտ
 է որդւոյ մարդոյ մտանել 'ի սիրտ
 երկրի, և լինել անդ զերիս տիւս և
 զերիս գիշերս : Եւ այսպէս ոչ գտա-
 նեմք 'ի գիրս սուրբս՝ եթէ զձուկն
 սրբեաց և էտ 'ի կերակուր, և 'ի
 մտոյ հրաժարեցոյց իբրեւ 'ի պղծոյ
 և 'ի խոտանէ իմեքէ :

Այլ և յօրէնան գրեալ է՝ եթէ

Կ
 Ետու ուտել ձեզ զանասունս և
 զթռչունս իբրև զբանջար խոտոյ •
 բայց միայն մեռելոտի և արիւն մի
 ուտիցէք, զի շունչ անասնոյ արիւն
 իւր է : Եւ առաքեալքն 'ի թղթին՝
 զոր յԵրուսաղէմէ յԱնտիոք գրե-
 ցին, զնոյն հաստատեցին՝ թէ պա-
 հել ձեզ յարենէ և ի հեղձուցելոյ
 և 'ի մեռելոտոյ և ի պունկու-
 թենէ • և չասացին՝ թէ 'ի մսոյ :
 Նա և յօրէնան զուտելի անասունան
 սուրբս կոչէ և զչուտելիան սիւղծս •
 իբր ոչ թէ սիւղծք ինչ բնու թեամբ
 էին, այլ զչախորժականան մտաց
 մարդկան սիւղծս կոչէ • զի գիտէր,
 թէ է ինչ՝ զոր ախորժեն ուտել,
 և է ինչ՝ զոր ոչ ախորժեն ուտել •
 և ըստ նմին նմա օրէնս եղ :

Այլ զի չեք ինչ սիւղծ 'ի կերա-
 կրոցն, զայն 'ի Տեառնէն լուսիցուք •
 թէ չեք ինչ որ մտանիցէ յորովայն
 մարդոյ՝ թէ կարիցէ զմարդն սլղ-
 ծել • այլ որ ինչ ելանէ 'ի մարդոյ
 անտի, այն սլղծէ զմարդն : Եւ Ա-
 ռաքելոյ յառաջագոյն հայեցեալ
 մարդարէու թեամբ 'ի տարապարտ

հարարութիւնն աղանդաւորացն ,
 ասէ . կարճէն զկերակուրս , և առ
 գելուն զամուսնութիւն՝ զոր Աս-
 տուած արար 'ի մխիթարութիւնն
 հաւատացելոց , որ գոհութեամբ
 վայելեն . զի սրբի բանիւ Աստու-
 ծոյ և աղօթիւք : Իբր ոչ էթէ պիղծ
 ինչ իցէ և սրբիցի . այլ որ նոցա
 պիղծն կարծէր վասն զոհելոյն , և
 զայնմանէ ասէ Առաքեալ՝ Թէ սրբ-
 բի բանիւն Աստուծոյ և աղօթիւք :
 Վասն որոյ և 'ի միւսում թղթին
 ասէ՝ Թէ յորժամ կոչիցէ ոք զձեզ
 յանհաւատից և երթայցէք , զա-
 մենայն ինչ զոր դնիցեն առաջի ձեր ,
 կերիջիք . և մի՛ խղճիցէք : Ուստի
 յայտ է՝ Թէ մի ինչ յամենայնէ
 միսն էր : Եւ դարձեալ՝ Թէ որ ինչ
 վաճառիցի 'ի մակեղոնի , որ է 'ի
 մսավաճառանոցի , կերիջիք . և մի՛
 խղճայցէք :

Այլ ասեն , Թէ ասէ Առաքեալ՝
 Թէ լաւ է ոչ ուտել միս , և ոչ ըմ-
 պել գինի , և ոչ որով եղբայրն իմ
 գայթակղեսցի . և դարձեալ Թէ
 ոչ կերայց միս յաւիտեան , որով

Եղբայրն իմ գայթակղիցի :

Ասացուք . եթէ ձկամբն գայթակղիցի եղբայրն , ապաքէն և զայն չիցէ սարսո ուտել . քանզի վասն գայթակղութեան չէ սարսո ուտել , և ոչ թէ վասն զի պիղծինչ կայցէ 'ի կերակրոցն : Եւ մահաւանդ գինւով , որով բազումքն իսկ զեղիսանան . և ոչ այնչափ միան յանցուցանէ , որչափ գինին զեղծէ զըմպելիան , և գայթակղեցուցանէ զտեսողսն : Եւ զիարդ իցէ , զի 'ի մտոյ պահեն և 'ի գինւոյ ոչ զգուշանան Մարկիոնքն , զի բանն յերկուցունց վերայ կայ . ասէ ոչ ուտել միս , և ոչ ըմպել գինի . և զնովիմք ածեալ զսրատճառսն , ասէ , թէ և ոչ՝ որով եղբայրն իմ գայթակղիցի կամ տկարանայցէ : Որով ցուցանի՝ թէ վասն գայթակղելոյն եղ զայնպիսի միտս 'ի միջի , և ոչ եթէ զկերակուրան պիղծ համարէր , որ ասէն՝ թէ է որ հաւատայ ուտել զամենայն ինչ : Թէ հաւատաս՝ ասէ՝ եթէ բանիւ Աստուծոյ և ազօթիւք սրբին կերակուրքն , կեր և

մի՛ խտրեր : Ապա եթէ տկարացեալ
ես հաւատովք և խղճես , բանջար
եւեթ կեր , և մի՛ գայթակղիր : Եւ
յորժամ ոչ հաւատասն ուտել զա-
մենայն իբրեւ զսուրբ , մի՛ իշխեր
դատել զայն որ ուտէն . որպէս և
որ ուտէն՝ ոչ սարսի անգոսնել
զքեզ իբրեւ զտկար , որ ոչդ հա-
ւատաս ուտել զամենայն ինչ իբրեւ
զսուրբ : Քանզի ոչ եթէ կերա-
կուրքն կացուցանեն զմեզ առաջի
Աստուծոյ , և ոչ հանեն յերեսաց
Աստուծոյ . այլ կամ հաւատքն
կամ խիղճ մտացն և գայթակղու-
թիւն :

ԺԳ . ԻՍԿ ձեր ուխտաւորքն ,
ասեն , ընդէր են մասհատք :

Մեր ուխտաւորքն ոչ վասն այ-
նորիկ հրաժարեն 'ի կերակրոց' ե-
թէ զկերակուրսն պիղծս համարի-
ցին և 'ի հիւղեաց իբրեւ 'ի չարէ
խմէքէ : Եթէ վասն պիղծ զկերա-
կուրսն համարելոյ ուխտաւոր էին ,
և ոչ ուխտաւորութիւնն նոցա
յուխտաւորութիւն համարէր :
Այլ կարճեն զանձինս 'ի կերա-

կրոց , զի զարբու թիւնն՝ զոր 'ի մաի
եղին պահել՝ դիւրաւ պահիցեն :

Յոր սակս և հարքն մեր սուրբ
Եպիսկոպոսք սահմանեցին կանոնս .
Եթէ ոք հաւատացեալ միս ոչ ու-
տիցէ , և բանջար ընդ մտոյ եփեալ
իցէ , և 'ի բանջարոյն ոչ կամիցի
ճաշակել , նզովեալ լիցի : Ընդէր .
նախ՝ զի զԱստուծոյ սուեալ զկե-
րակուրան ոչ իշխիցէ խոտան հա-
մարել . և ապա՝ զի տարապարտ
հարարութեամբն ոչ մնասիցի , որ
պէս թէ այնու առաւել ինչ իցէ
քան զայլ մարդիկ :

Նա և կուսանք սրբոյ եկեղեցւոյ
ոչ վասն այնորիկ պահեն զկու-
սութիւն , եթէ զամուսնութիւնն
սուեալ յԱստուծոյ՝ պղծութիւն
համարիցին , որպէս Մարկիոնն և
Մանի և մժղնեայք . զի եթէ
յայն միտս ուխտաւորք էին , ապա
և կուսութիւնն չէր յանգարի կու-
սութեան . այլ վասն առաւել սի-
րելոյ զԱստուած , 'ի բարեոք արա-
րածոց Աստուծոյ հրաժարեն . զի
նմանեալք հրեշտակաց Աստուծոյ ,

ուր ոչ արուն է և ոչ էգ, ցուցա-
նիցեն և յերկրի զնոյն առաքինու-
թիւն. ըստ այնմ՝ թէ են ներքի-
նիք, որ զանձինս իւրեանց արարին
ներքինիս վասն արքայու թեանն եր-
կնից, լինել 'ի յարու թեանն հա-
ւասար հրեշտակաց: Եւ Առա-
քեալն՝ այր հաւատարիմ կոչէ ըզ-
կուսանան. բայց հայեցեալ 'ի բնու-
թիւնն՝ չիշխէ յայտ հրաման տալ,
այլ ակնարկելով յօժարեցուցանէ.
որպէս և Տէրն ակնարկէ, այլ ոչ
ստիպէ:

ԺԴ. ԱՅՍ ամենայն վասն Մար-
կիոնաց աղանդին ասացաւ, որք զա-
մուսնութիւն և զմսակերութիւն
խոտեն. և ուխտաւորեալք հան-
դերձ աշխարհականօքն 'ի կուսու-
թիւն, ստեն ուխտին: Զի առ-
ջժուժալոյ ցանկութեանն, արկա-
նեն միւսանգամ զնոսա ընդ ա-
պաշխարութեամբ:

Արդ եթէ օրինաց ոչ հաւատայ-
ցեն, որ ասէ՝ եթէ թողցէ այր
զհայր և զմայր իւր, և երթիցէ
զհետ կնոջ իւրոյ, և եղիցին երկու-

քին 'ի մարմին մի, Յեսուսայն ընդ-
 էր ոչ հաւատայցեն՝ որ զնոյն հաւ-
 տատէ, և յաւելու՝ թէ զոր Աս-
 տուած զուգեաց, մարդ մի մեկ-
 նեացէ: Արդ հաւատացելոց՝ որ
 զճշմարտութիւնն կամիցին ցուցա-
 նել՝ նախ գործ այն է, զի զիրան՝
 որպէս և իցեն՝ նոյնպէս խոստու-
 վանիցին, և ապա թէ այրընտիր
 լինիցին յառաքինութիւնսն, այն
 ընդունելի է: Եւ ոչ որպէս նոքա,
 որք մեծամեծս կոստորեն՝ թէ մեք
 անդատին իսկ յաւազանէն ու խտա-
 ւորիմք 'ի մսակերութենէ և յա-
 մուսնութենէ, և ապա լուծանեն
 զուխան, և գան մտանեն ընդ ա-
 պաշխարութեամբ:

Եւ եթէ հարցանես՝ եթէ տան-
 ջանք գո՞ն բարւոյն, ասեն, ոչ գոն:
 Եւ եթէ 'ի տանջանաց կասկած չի-
 ցէ, ապաշխարութիւն առ իմ իցէ,
 ոչ ապաքէն յայտ է՝ թէ 'ի տանջա-
 նաց ոչ երկնչին, և 'ի մեղսն ան-
 խտիր են: Բայց որոյ տանջանք չեն,
 յայտ է՝ թէ նորա և պարգեւք
 չգոն:

Այլ մեք, ասեն, յայն սակա
 փախեաք յարդարոյն, զի ահագին
 սպառնալիս սպառնայ յօրէնանիւր՝
 թէ հուր վառեալ է ՚ի բարկու
 թեանն իմում, և այրիցէ մինչեւ
 ՚ի դժոխս ներքինս. և թէ այս ա
 մենայն պահեալ էր ՚ի գանձի ի
 մում. և այլուր՝ թէ հրով դատի Աս
 տուած :

Ո՛ւրմիտք և մոլորեալք. թէ վասն
 ահագին սպառնալեացն փախչիցիս
 յօրինացն Աստուծոյ, յորժամ Յի
 սուս եւս աւելի սպառնալիս քան
 զայն սպառնայցէ, հուր անշէջ և
 որդն անմահ և տանջանս յաւիտե
 նականս, յո՞ ունիցիս փախչել: Եւ
 յորժամ ՚ի հնում և ՚ի նորումս
 զնոյն սպառնալիս և զնոյն իստա
 մունս բարութեանց գտանեմք, ո՞չ
 ապաքէն յայտ յանդիման ցուցա
 նի՝ թէ մի տուիչ է հնոյն և նորոյս:

ԺԵ. ԱՅԼ և յարութեան
 մարմնոց չհաւատալ ուստի՞ իցէ
 Մարկիոնի և Մանեայ և այլոցն
 նոյնապիսեաց :

Ասեն. Առաքեալ առայ՝ թէ

մարմինն և արիւնն զարքայութիւնն
 Աստուծոյ ոչ ժառանգեն, և ոչ
 ապականութիւնն զանապականու-
 թիւնն. և դարձեալ թէ ելանել 'ի
 մարմնոյս ցանկացեալ եմ և ընդ
 Տեառն լինել: Արով յայտ է, ա-
 սեն, թէ վասն զի 'ի հիւղեայ է
 մարմնա, յայն սակս չառնի ար-
 ժանի յարութեանն:

Եւ թէ վասն զի 'ի հիւղեայն
 է մարմինն՝ չառնիցի արժանի ար-
 քայութեանն, ապա՝ և վասն զի
 յարդարոյն են ոգիքն՝ մի լիցին ար-
 ժանի արքայութեան բարւոյն:
 Այլ յանդիմանէ զնոսա նոյն Ա-
 ռաքեալ անդէն 'ի նմին տեղւոջ.
 որոյ իբրեւ մատամբ ցուցեալ զմար-
 մինն, ասէ՝ թէ պարտ է ապակա-
 նութեանս այսմիկ զգենուլ զանա-
 պականութիւնն, և մահկանացուիս
 այսմիկ զգենուլ զանմահութիւնն:
 Ուստի յայտ է՝ թէ ոչ զոգիան կո-
 չէ ապականացուս և մահկանա-
 ցուս, այլ զմարմինսն: Եւ 'ի միւ-
 սում թղթին ասէ՝ թէ ամենե-
 ցուն մեզ յանդիման լինել կայ ա-

առաջի բեմին Գրիստոսի, զի ընկալ-
ցի իւրաքանչիւր ոք իւրով մար-
մնով զինչ և գործեաց յառաջ, և
թէ բարի և եթէ չար: Տեսանե՞ս
զի մարմնով հանդերձ ասէ կրել
զբարիս կամ զչարիս, և ոչ միայն
ոգևով:

Այլ ասեն. ասաց Առաքեալ՝
թէ ապականութիւն զանապակա-
նութիւն ոչ ժառանգէ:

Ո՛վ բանաքաղ Մարկիոն. որ
զմին լսէ և զմիւսն ստուգանէ:
Եթէ ուղիղ մտօք լսէր զայն՝ թէ
ապականութիւն զանապականու-
թիւն ոչ ժառանգէ, կարէր կալ
'ի վերայ ճշմարտութեանն: Զի
Առաքեալ այնչափ ստուգէ զյա-
րութիւն մարմնոց, մինչ զի և բա-
զում օրինակս 'ի մէջ բերէ:

Կախ առաջին և բուն զՔրիս-
տոսի յարութիւնն՝ եթէ Քրիս-
տոս մեռաւ ըստ գրոց և թաղե-
ցաւ և յարեաւ յաւուր երրորդի:
Եւ զետեղեալ անգէն զտեղեաւն,
բազում հանգամանս ցուցանէ
վասն յարութեանն հաստատու-

Թեան . և առաւել զայն , զոր ի-
բրեւ յունկանէ Մարկիոնի և Մա-
նեայ աղաղակէ և ասէ . եթէ մե-
ռեալք ոչ յառնեն , զինչ գործի-
ցեն այնոքիկ որ վասն մեռելոցն
մկրտեցան : Դուք , ասէ , ասէք՝
թէ մարմինք վասն զի 'ի հիւզեայն
են , ոչ յառնեն . եթէ մարմինքն
մահկանացուք ոչ յառնիցեն , հո-
գեքն կենդանիք վասն մարմնոցն
մեռելոց ընդէր դաւանիցեն . և
կամ մարմինքն մահկանացուք ընդ
ոգւոցն կենդանեաց վասն էր մկրտ-
տիցին , թէ որպէս ասէքդ՝ չիցեն
յառնելոց մարմինքն մահկանա-
ցուք :

Այսպէս իմանալի է բանս , և
ոչ որպէս Մարկիոնն դանդաչէ՝
թէ փոխանակ երախայի մեռելոյ ,
պարտ է կենդանւոյն մերձաւորի
լւրում մկրտել . զի անդ նմա հա-
մարիցի : Զոր և առնեն իսկ Մար-
կիոնքն : Այլ յանդիմանէ զնոսա
բանն տէրունական , որ ասէ՝ թէ
ոք ոչ ծնցի վերատին , ոչ կարէ տե-
սանել զարքայու թիւնն Աստուծոյ .

և դարձեալ . եթէ ոք ոչ ծնցի 'ի
 ջրոյ և 'ի հոգւոյ , ոչ մտցէ յար-
 քայու-թիւնն երկնից : Արով յայտ
 է՝ թէ իւրաքանչիւր ումեք պարտ
 է մկրտել , և ոչ այլում ընդ այլոյ :

Եւ դարձեալ՝ 'ի սերմանեացն ա-
 ռակէ յայտնի ցուցանի յարու-
 թիւն մարմնոց . թէ որպէս զսերմն ,
 զոր սերմանեա , ոչ այլ ընդ այլոյ
 գայ , թէպէտ և բազմապատիկ վայ-
 ելչու-թիւն զգենու . այլ ոչ երբէք
 սերմանեցեր զգարի և հնձեցեր ցո-
 րեան . և ոչ սերմանեցեր կորեակ ,
 և հնձեցեր հաճար . այլ զոր սեր-
 մանեցեր , զնոյն հնձեցեր . ըստ նը-
 մին օրինակի , ասէ , և մարմինն որ
 անկաւ՝ նոյն և յառնելոց է :

Դարձեալ , և մարմին և արիւնն
 ասել Առաքելոյն՝ թէ զարքայու-
 թիւնն Աստուծոյ ոչ ժառանգէ ,
 և ոչ ասականու-թիւնն զանասա-
 կանու-թիւն ժառանգէ , ոչ յայն
 միտս իմանալի է , յոր Մարկիոնն
 առնու՝ թէ վասն զի 'ի հիւղեայն
 են մարմինքն , ոչ յառնեն . այլ
 յայլ երկուս օրինակս :

Մի յայն՝ թէ մինչ դեռ 'ի մարմնոյ խորհուրդս և 'ի գործս իցէ մարդն, շնչաւոր է և մարմին և արիւն . և զի ըստ մարմնոյն եւեթ խորհի և գործէ, չէ արժանի մտանելոյ յարքայութիւն երկնից : Արպէս և 'ի միւսում թլթլին գրէ Առաքեալ առ աշակերտեալսն՝ թէ որ մարմնովն են, զմարմնոյ խորհուրդս խորհին . բայց դուք ոչ էք մարմնով, այլ հոգւով : Մի թէ յորժամ զայս գրեաց առ աշակերտեալսն՝ կէսք էին 'ի մարմնի, և կէսքն չէին : Ուստի յայտ է թէ 'ի մարմնի ամենեքեան էին, այլ 'ի գործս մարմնոյ և հոգւոյ ոչ բոլորեքեան :

Դարձեալ 'ի միւս եւս միտս իմանալի է, եթէ ոչ շարժով և արեամբ ուռուցեալ յառնեն մարմնիքն, այլ նորոգեալք յարութեամբն՝ ասպականացուք զանասպականութիւն ժառանգեն : Արպէս և ածէ իսկ զնովիսբ՝ թէ վիտլ հարկանի, և մեռեալք՝ որ 'ի Քրիստոս՝ յառնեն անասպականացուք . և մեք նորոգիսք :

Որով ցուցանի՝ թէ մարմինք նորոգեալք յարու թեամբն, ազատացեալ յամենայն կարեաց՝ յանեն : Եւ ընկղմի մահ՝ ի պարտութիւն, յորժամ ապականեալքն զանապականութիւն զգենուցուն, և մահկանացուքս զանմահութիւն, և սերմանեալք տկարութեամբ՝ զզօրութիւն, և վարեալք անարգութեամբ՝ զփառաւորութիւն : Եւ չիք մարմին՝ որ ի հող մնայցէ այլ իւրաքանչիւր ոգւոց զանցնիւր մարմին զգեցեալ, յսկան քթթեւ կայցեն առաջի ահեղ ատենին, ոմանք ի կեանսն յաւիտենականա, և ոմանք ի պատիժս դատաստանի :

ԺԶ. ՄԱՐԿԻՌՆՍ այս ի պոռտացւոց աշխարհէ անտի եղեալ էր, որդի եպիսկոպոսի : Եւ ապականեալ զկոյս մի, գնաց փախտական վասն մերժելոյ զնա յեկեղեցւոյ՝ իւրոյ իսկ հօրն : Եւ երթեալ ի հռոմ խնդրել ապաշխարութիւն յայնմ ժամանակին, և չհասեալ այնմ՝ գրգռեցաւ ընդդէմ հաւա-

տոց : Եւ եղեալ երիս առաջս , ու
 սուցանէ զբարւոյ և զարդարոյ և
 զչարէ : Եւ զնոր կտակարանս օտա
 թոտի համարի 'ի հնոյն • և յայնմա
 նէ , որ 'ի նմայն խօսէր , զյարու
 թիւն մարմնոյ արհամարհէ : Եւ
 մկրտութիւն ոչ մի միայն տայ ,
 և երիս յետ յանցանելոյ • և փոխա
 նակ երախայից մեռելոց՝ այլոց ստի
 պէ առնուլ կնիք : Եւ այնչափ
 յանդգնեալ մինչեւ կանանց հրա
 մայէ մկրտութիւն տալ , զոր ոչ սք
 իշխեաց յայլոց աղանդոցն առնել •
 ոչ կնիք կրկին և երեքկին տալ , և
 ոչ զկանայս առ քահանայս ունել :

Նա և նմա իսկ ուստի՞ իցէ քա
 հանայութիւնն , որոյ ապականեալ
 զկոյս՝ տարագիր եղեւ յեկեղեցւոյ
 յիւրմէ հօրէ , մինչեւ ապաշխա
 րութեան եւս հասանել ոչ եղեւ
 արժանի : Եւ յիրաւի չեղեւ ար
 ժանի , զի 'ի պատգամս հոգւոյն
 սրբոյ իշխեաց ձեռն արկանել , ըզ
 կէսն հատանել ընկենուլ իբրեւ
 զխոտան , և զկէսն ընտրել առնուլ
 իբրեւ զպիտոյս : Եւ զայն ոչ գիտէ

Թէ յորժամ 'ի մարմնոց մասն մի
կտրիցէ առնուցու, զամենայն մար-
մնոյն իսկ վկայէ՝ սակաւ ինչ մասնն
կտրեալ: Առաւել եւս յանդիմա-
նէ զնա կատարիչն օրինաց, որ ա-
սէր՝ Թէ ոչ եկի լուծանել զօրէնս
և զմարգարէս, այլ ընուլ զնոսա .
և Առաքեալն, որ ասէ՝ Թէ Քրիս-
տոս է խաղաղութիւնն մեր, որ ա-
րար զերկոսին 'ի մի: Արուամ փառք
յաւիտեանս յաւիտենից . ամէն:

ՎԵՐԷ

ՆՈՅՆ ԵԶԵԼԿԱՅ

ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Խ Ր Ա Տ Ք

ՄՍՏՈՒԱԾԱՍԷՐՆ յիւր կա-
մացն որպէս 'ի թշնամւոյ զգու-
շանայ :

Լաւ է յատակ խորհրդովննջել,
քան պիղծ խորհրդով աղօթս մա-
տուցանել, և վարձս ոչ առնուչ
և 'ի զուր աշխատել :

Մխեա զմարմինդ նեղու թեամբ,
և զսիրտդ երկեղիւն Աստուծոյ,
զի աներկեղ լիցիս 'ի մահաբեր նե-
տից սատանայի :

Որ զերկեղածն սիրէ, սիրոյ ար-
ձան կանգնէ առ Աստուած, և
անհաշտ թշնամութիւն առ սա-
տանայ :

Զսէր և զերկեղ բնութիւն արա-
քեզ, որ խաբէութեամբ չաշխատիս :

Որչափ զրկիս և աշխատիս և նե-

դիւս, և համբերեա, անապական
գանձ պատրաստեա քեզ յերկինս.
ապա թէ տրանջեա և նեղասրտիս, 'ի
դուր աշխատիս և անվարձ ելանես:

Զօրացիր չարչարանօքն Քրիս-
տոսի, և համբերեա վասն նորա,
զի վայելեացեա յանանց բարու
թիւնսն:

Որ գարուն 'ի հանգստեան կայ,
ձմեռն 'ի սովոյ և 'ի սառամանեաց
սատակի:

Որ աստ զմարմինն պարարէ, 'ի
յաւիտեանական հանգիստն ոչ մը-
տանէ:

Հնազանդեա սիրով, աղօթեա
յուսով, աշխատեա հաւատով, և
պայծառացիս յերկնային հարսա-
նիսն:

Զոր ինչ Աստուած քեզ շնորհ
տայ, 'ի պէտս կարօտելոցն սպա-
սաւորեա. զի շնորհքն աղբիւրաս-
ցին, և դու փառաւորեացիս:

Արօնաւոր մարմնասէր՝ խոզի նը-
ման է, 'ի ծովացեալ մեղացն հեղձ-
նու:

Արտասուա լուացումն է մեղաց,

և յողուց հանելն ապաշխարու-
թիւն . ապա որ զամենայն ժամա-
նակս կրօնաւորական կարգօք ան-
ցուցանէ 'ի սուգ և 'ի տրամու-
թիւն , նա զորպիսի՞ զերանական
զվառան ժառանգէ :

Կեղծաւոր կրօնաւոր՝ սրտ-
րուակ է սատանայի . ընդ իւրեաւ-
ռենելով զսատանայ՝ զզազրութիւն
անդամոցն ծածկէ , և նկարակերպ
պատրուակօք պատրէ զտեսողն :
Սոքա են գայլք գառնզգետօք՝ ո-
րոց սպառնացաւ Քրիստոս ընդ
անհաւատան գասել :

Որ զեղբայր իւր տեսանէ և տրը-
տում կայ , յաղթեալ է 'ի կեղծա-
ւորութենէ . որ աւանձինն նասի
և զուարթ կայ , գերեալ է 'ի սա-
տանայէ :

Բերանք մեր հոտեալ են 'ի սրա-
հոց , և լեզուք մեր ընդարմացեալ
'ի սաղմոսերգութենէ . և զոր Աս-
տուած խնդրէ՝ զայն ոչ ունիմք ,
զսէր և զխոնարհութիւն . շեթամք
սիրեմք զԱստուած , և 'ի զուր աշ-
խատիմք :

Զմիս անասնոց ոչ ուտեն, և զեղ-
բայրն անյագաբար ուտեն • գինի
ոչ ըմպեն, և զհոգին արեամբ շա-
ղախեն • զամուսնացեալսն ատեն,
և պիլծ խորհրդով հանապազ
պոռնկին • զգետտ զյուսին զգե-
նուն, և ագահութեամբն այրին •
յայնպիսեացն արժան է փախչել,
և ոչ հալորդութիւն ունել:

Զէ պարտ կրօնաւորի մանկանց
կենակից լինել • զի որ 'ի նոցանէ
նետաձգութիւն է, չար է քան
զթիւնս իժից:

Զպայծառութիւն աչաց շա-
ցուցանէ ծուխ, և զպարծանս կրօ-
նաւորի ընտելութիւն մանկանց •
եթէ զերկինս քանայ, մի' մտաներ •
եթէ հրեշտակական վարս ունի,
մի' հաւատար:

Մանուկ կրօնաւոր, որ ոչ է առ-
ոտս ծերոց, անջան որս է սատանայի:

Մանկագոյն կրօնաւորի մի' ա-
սեր զծածուկան քո, զի մահ է նորա:

Կրօնաւոր ուրախամիտ դեւ է
գերգեսացի:

Մի' սիրեր զյագուրդ կերակրոց

կամ զըմպելեաց • ապա թէ ոչ
զմարմինդ քաղաք պռնկուածեան
չինես և ամրոց սասանայի :

Գինի զբազմուծիւն ախտից զար
թուցանէ , և զերկիւն Աստուծոյ
հալածէ :

Մի սիրեր զեղբայրն փափուկ
կերակրովք կամ ըմպելեօք կամ
պատուական հանդերձիւ կամ դա
տարկուծեամբ , զի մի զկայենին
ժառանգեսցես զպատիժն :

Մի տրամեցուցաներ զոք , և մի
տրամիր յուսեքէ :

Մի բարկանար աշակերտի մե
ղուցելոյ , զի հիւանդն ոչ թէ յիւր
կամաց հիւանդանայ :

Աստուած սիրուծիւն է առան
ձինն յանդիմանել :

Մի թիւնաթափ լինիր յեղբայրն
խրատու պատճառաւ :

Զվերն՝ կակուղ դեղն բժշկէ , և
զախտս՝ բարեգործուծիւնն :

Աշխատուծիւն գոհուծեամբ՝
առանց պսակի ոչ լինի :

Արօնաւոր պճնող ասպնջական
է դիւաց :

Որ մարմնական ընչևից ցանկոյ ,
պոռնկութիւն է :

Եթէ վասն Աստուծոյ հալա-
ծիս , մի' խէթ պահեր :

Յորժամ աղօթես՝ ընտրեա ըզ-
խորհուրդդ , և ապա սաղմոսեա :

Թէ թշնամւոյն չաղօթես որպէս
քեզ , ապա լաւ է չաղօթել :

Եթէ առնուսինչ յուսեքէ , յա-
ւել 'ի սովորական աղօթան :

Դեւք յինչան ժողովին , և հրեշ-
տակք 'ի բաշխելն :

Ընչասիրութիւն լծակցութիւն
է կռապաշտութեան :

Աղօթք 'ի սուրբ սրտէ զպատա-
րագի փրկութիւն գործէ :

Մի' խնդրեր զհամեղութիւն կե-
րակրոց :

ԶՔրիստոս նա տեսանէ , որ
զինչան ատէ :

Կրօնաւորի բերդ ամուր է ան-
ղբաղութիւն :

Եղբայրասէր կրօնաւոր ազգա-
կցութիւն ունի առ Քրիստոս :

Խաղաղասէր կրօնաւոր ջահ պայ-
ծառ է եղբայրութեանն :

Ար որիս ունի ընդ եղբօրն , դաշ-
նաւոր է սատանայի . որ խեթիւ
ննչէ՝ բարկացուցանէ զԱստուած :

Երկուսն , երբ 'ի մահիճան ե-
լանես , համարեա՝ թէ 'ի գերեզ-
ման ես իջեալ :

Թող զխորհուրդս և զբանս՝ որ
անտախ ընթանան , և բեւեռեա
զքեզ ընդ երկիւն Աստուծոյ , և
ած զմտաւ զօրն դատաստանին :

Ար զեղբայրն 'ի մարմնաւոր կե-
րակրոյ զսկէ , չէ ցանկացօյ սեղա-
նոյն Քրիստոսի :

Ար փութայ առնուլ ինչ յուսե-
քէ , ոչ ունի յոյս առ Քրիստոս :

Եթէ խնդրէ ոք 'ի քէն և սաս ,
գոհացիր զԱստուծոյ՝ զի դու ա-
ռաւել շահեցար քան զնա :

Մի՛ լինիր ծաղրածու և կատակ-
երգակ , զի մի՛ ժառանգեսցես զան-
վախճան զլացն :

Խոնարհութեամբ և յուսով
հնազանդել , և գիտութեամբ աշ-
խատել՝ կատարելութիւն է :

Այլ են առաքինութիւնք , և
այլ ընտրութիւնք :

Ձհաց աւուրն քրտամբք հրամայեաց քեզ ուսել, և դու զկեանսն յաւիտենից քնով կամիս ժառանգել: Եւ թանասուն ամ է կարգեալ զկենաց քոց, և զայն ցաւօք և հեծութեամբ. դու զհազարամեայ օրն առանց ցաւոց կամիս ժառանգել:

Աշխատելոցն հրամայեաց զհանգիստն, և ոչ որդնասլարար մարմնասիրացն:

Նահանջեա զտրամօղ բարսդ չորակերութեամբ, և զխատութիւն սրտիդ կակղեա տքնութեամբ, և զգիծութիւն մարմնոյդ ցամաքեցո աշխատութեամբ, և ապա կարես բառնալ զխաջն Քրիստոսի: Ուստ և զսիրտ քո՝ սիրել զեղբայրն. և այնպէս սիրեա զմարմին քո, որպէս զնենգաւոր եղբայր:

Որ զերկիւղածն ատէ, և զաներկիւն սիրէ, մի չարիք են:

Եթէ ցաւակցութեամբ չսիրես զեղբայրն, մի՛ կար ընդ նմա:

Նեղեա զմարմինդ գիտութեամբ գրոց վկայութեամբ:

Են առաքինութիւնք՝ որ ոչ են
հաճոյ Աստուծոյ, և այն չարին
խաբէութիւն է:

Զփափկութիւն և զհանգիստ ա-
տեա:

Որ պէտա ունի յեղբարցն, նմա
տուր:

Վաղիւն երթալոց ես ՚ի հայրե-
նիան, անդ հանգիր:

Յորժամ աղօթես, ծանիր թէ
ընդ ո՛ւմ խօսիս, կամ զինչ խըն-
դրես. և զխորհուրդդ ՚ի քեզ հա-
ւաքես:

Յորժամ առաքէ քեզ Աստուած
փափուկ կերակուր, կամ մաքուր
հաց, կամ միրգ, զՔրիստոսի մասն
կարօտեալ եղբօրն տուր նախ քան
զքո ճաշակելն, զի Քրիստոս քեզ
սեղանակից լինի:

Յորժամ նստիս ՚ի սեղանն, խո-
նարհեցո զգլուխդ. մի՛ այլ ինչ տե-
սաներ, բայց միայն զքեզ. և ճա-
շակեա գոհութեամբ:

Մի՛ խնդրեր զհամեղութիւն
կերակրոց և զյագեհաւն, այլ մի-
այն՝ որ զվտանգն բառնայ:

Հանդերձ քո մի լիցի առ 'ի
 պճնել, այլ միայն առ 'ի պէտս
 մարմնոյդ, որպէս զայն՝ որ զմե-
 ռեալն ծածկէն: Ապա թէ զաւե-
 լորդն և զանպատշաճն սիրես,
 զրկիս յերկնաւոր զարդուէն:

Եթէ հիւանդ ես կամ աշխա-
 տեալ, մի իշխանութեամբ վարիր:

Եթէ առնեն քեզ սէր, գոհա-
 ցիր զԱստուծոյ. և եթէ ոչ առ-
 նեն, մի տրտնջեր. և մի տրտմե-
 ցուցաներ զանձն ուրուք. այլ նե-
 ղեա զքեզ սակաւ մի լռութեամբ.
 զի որ պատերազմի, ժուժկալու-
 թեան պէտք են:

Զմտաւ աժ զօր դատաստանին,
 զոր պատրաստեալ է Աստուած:

Այս կեանքս պատերազմ է:

Որ լաւն է, և զուարթ երեւի:

Զայն խնդրեսցուք, զոր Քրիստոս
 խոստացաւ տալ՝ թէ ուր ենն եմ,
 անդ և պաշտօնեայն իմ եղիցի:

Ծերութիւն և հիւանդութիւն
 պատերազմ է ժամանակեայ. զի
 մարմնոյ զօրութիւն պակասեալ է,
 վտանգն բազմացեալ, և հանդիսան

սակաւ, և կամ բնաւ իսկ ոչ. և
սատանայ բորբոքէ զբոց ցամանն,
և ատել տայ զկարգն, հայհոյել
զառաջնորդն, տրտնջել զեղբարցն.
աստ պէտք են սիրոյ և գթու-
թեան, երկայնամիտ լինել, և ըզ-
մարտիրոսական առնուլ պսակ:

Որ բարկանայ եղբօրն, և չէ վասն
Աստուծոյ, հրեշտակ անողորմ
հանդիպի նմա:

Որ ՚ի սաղմոսեւն ծիծաղի, կամ
մարմնական խօսք բերէ ՚ի մէջ,
արտաքոյ լիցի սրբութեանցն՝ մինչ
եւ առողջասցի:

Լաւագոյն է զձեռան համբառ-
նալ առ Աստուած, յորժամ աղօ-
թեսցէ. բայց առաւել կարեւոր
է, որ ՚ի պէտս եղբարցն սպասա-
ւորեսցէ:

Զձեռս յորժամ յաղօթս համ-
բառնաս՝ հանդէպ երեսացդ կալ,
և զգուշացիր յետար խորհրդոց:

Եթէ հաւատացեալ ես յեղ-
բայրն, հնազանդեա նմա. ապա
թէ ոչ, ՚ի սովորականէն մի եւա-
ներ:

Պարտ է կրօնաւորին արեամբ
չափ հակառակ կալ ընդդէմ մար-
մնական ցանկութեանց. և այնպէս
պատարագ լինել Աստուծոյ :

Քրիստոս ասաց. ես եմ ճանա-
պարհ և ճշմարտութիւն և կեանք .
և որ կամի գալ առ իս, ուրացի
զանձն իւր, և առցէ զխաչ, և ե-
կեացէ զկնի իմ : Եւ որ ոչ ուրա-
նայ զանձն իւր, ոչ կարէ բառնալ
զխաչն Քրիստոսի, և չէ 'ի ճշմար-
տութենէն . և որ ոչ է 'ի ճշմար-
տութենէն, չկարէ ժառանգել
զկեանան յաւիտենից, այլ 'ի ստուե-
րի կայ և 'ի խաւարի շրջի :

Եւ որ զիւր կաման պաշտէ, զաչ
խարհական գործ ոչ կարէ վճա-
րել, թող թէ զհոգւորն . թէպէտ
և մեծական վաստակօք անցուցա-
նէ զիւր զկեանան, չկարէ հասա-
նել կրօնաւորական կարգի : Իսկ
հնազանդն՝ թէպէտ և պղերդ և
ծոյլ կրօնաւոր է, ծառայութեամբ
'ի տան Աստուծոյ է :

Անգործ մեղու՝ լաւ է քան զժիր
պիծակ :

Ար զինքն ուրացեալ է, և ՚ի լուծ
 պատուիրանին մտեալ՝ բառնալով
 զհասն Քրիստոսի, չէ պարտ ըն-
 արողութիւն առնել հրամանաց ա-
 ռաջնորդին՝ այլ անաալ երկիւղիւ •
 զի և Պետրոս չօգտեցաւ ինչ ըն-
 արութեամբն : Եւ եթէ թերի ես
 յառաջնորդն, մի՛ կար ընդ նմա •
 զի կորուսանես զոգիւղ քո : Երբեմն
 արտնջես, երբեմն նզովես, երբեմն
 գիմաբանես, առ այլ չարախօ-
 սես, զսէր և զհնազանդութիւն
 բառնաս յեղբարցն, զամենեսեան
 յամպարչտութիւն ուսուցանես •
 այնպիսոպէս միաբանութիւնն դա-
 տապարտութիւն է :

ՏԳԷՏ և անընարող առաջնորդ՝
 ՚ի բժշկելն խոցէ, և յուղելն խոր-
 տակէ • ՚ի սիրոյ տեղ՝ ատելութիւն
 ցուցանէ, և յատելութեան՝ զսէր •
 և իսառնապիմորբելով զեղբարան
 անվատակ հանէ :

Ար սիւն եղեալ է և զբոլոր շե-
 նուածն յինքն հաստատեալ, եթէ
 խորտակի՝ զամենեսեան ՚ի վայր կոր-
 ծանէ : Այսպէս և առաջնորդն,

Թէ ոչ ըստ կամացն Աստուծոյ վա-
րի, զամենայն եղբայրու թիւնն սա-
տանայի մասնէ. և փոխանակ
առաջնորդութեանն՝ կորստեան
պատճառ լինի: Մեծ հերձուած
և անբժշկելի չարիք է սյնալիսի ա-
ռաջնորդութիւնն. զի մարդիկ յօ-
րինակն առաւել հային, քան 'ի
ճշմարտութիւնն:

Ար զմի ոք 'ի փոքրկանց գայ-
թագղեցուցանէ, չէ արժանի գե-
րեզմանի. իսկ որ բազմաց կորրս-
տեան պատճառ լինի, զնա զինչ
ասես. ոչ ապաքէն գործակից ե-
լել սատանայի, և ընդ նմա տան-
ջեւոց է 'ի գեհեննն:

Հոգեւոր առաջնորդ՝ աստուա-
ծային հուր է, զապականարար
ախան այրէ, և զգիճութիւն ցա-
մաքեցուցանէ, և կրօնաւորական
հանդիսիւ փորձէ որպէս զոսկի 'ի
բովս, և անաղտ սրբութեամբ զեղ-
բարսն Աստուծոյ ընծայէ. և ինքն
ըստ հաւատարիմ ծառային թա-
գաւորէ 'ի վերայ տասն քաղաքաց:

Առաջնորդ ագահ, որ է կռա-

պաշտ, աւազակապետ է: Աւա-
զակք բազումք կան յաշխարհի, և
չեն ամենեքեան սպանողք. իսկ
նա յամենայն աւուր սպանութիւն
գործէ: Ոչ զմարմինն միայն սպա-
նանէ որպէս զաւազակն, այլ սա-
տանայի գործակից լինի, և զհո-
գին կորուսանէ՝ որ նմա հաւատա-
ցաւ: Նա զամենայն չարիս դիւ-
րաւ գործէ, և զբարին ոչ երբէք:

Եթէ ամենայն եղբարցն հիւան-
դութիւնն քեզ ոչ ցաւէ, մի՛ լինիր
առաջնորդ:

Եթէ զանարժանն ըստ պիտոյնցն
ոչ յանդիմանես, մի՛ լինիր վար-
դապետ:

Զվարդապետն քաջասիրտ սուրբ
վարքն առնեն:

Քաղցր է մեղր, բայց ախտալից
մարմնոյ վնաս առնէ. օգտակար է
խրատ և յանդիմանութիւն, բայց
որ զգէմս յարեւմուտս է հաստա-
տեալ՝ նմա անօգուտ է:

ԿԱՏԱՐԵՅԱՆ ԽՐԱՏՔՆ

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

Handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page. The text is mirrored and difficult to decipher.

PIETRELLI 1783

Ց Ա Ն Կ

Մեթոդներ 230 .

Մերահամ 94 . 180 . 206 . 230 . 276 .

Մգահուլթիւն 81 .

Մգուաւ 174 .

Մգամ 73 . 154 . 165 . 188 . 244 . 245 .
256 . 257 .

Մգամանք . տես Մգամ .

Մզատուլթիւն . տես Անճնիշխա-
նուլթիւն .

Մզդեցուլթիւն 174-178 .

Մզդումն . տես Մզդեցուլթիւն .

Աթէնք 207 .

Ախտ 70 .

Ակն . տես Խաղաղ և Աղբիւր .

Աղանդ 150 . 204 . 222 . 235 . 250 . 297 .

Աղանդաւոր 283 .

Աղաւնի 174 .

Աղբիւր 8 . 120 . 123 . 142 . 245 .

Աղէքսանդր 104 . 105 .

Աղուէս 121 .

Աղօթք . 108 . 86 .

Աճել . տես Ծով, Լուսին, Զուր .

Ամիս 15. 119.

Ամուսնութիւն 20. 37. 81. 91. 101.
243. 252. 284. 287. 288.

Այծեամբն 148.

Այս 92. 176.

Անասուն 24. 62. 83. 145. 157. 175.
221. 223. 281. 283.

Անարար 22. 33. 44.

Անգղ 174.

Անհարթութիւնք . տես Չարիք .

Անճնիշխանութիւն 9. 31. 40-43.
51. 76. 173.

Ապատեհք . տես Չարիք .

Անջրպետ 23.

Այդի 83.

Անդ 83.

Անտիոք 208. 283.

Աշխարհ 10. 17. 26. 225-228. 233.
239. 264. 271.

Աշխարհական 288.

Ապողոն 207.

Առաջք 297.

Առաքելական թուղթք 253.

Առիւծ 65. 69. 121. 149. 155. 159.
160.

Աւելղ . տես Արաւելղ .

- Առն 148.
- Ասորի 52. 92. 189. 260.
- Ասորեստանեայ 151. 160.
- Ասորնեայ . տես Ասորի .
- Աստեղանշմար . տես Քաւդեայ .
- Աստեղատուն 155-160. 191. 199.
- Աստղ 13. 150. 154. 155. 161. 187-191.
199. 213. 218.
- Աստուած 6. 19. 20. 23. 36. 93.
143. 171. 251. 264.
- Աստուածն բարի և օտար . տես
Օտար .
- Աստուածն օրինաց 243. 246. 294.
272.
- Աստուածալաշտութիւն 38. 207.
229-231.
- Աստուածք . տես Դեք .
- Արալէզ 98-100.
- Արդար 255-266. 290. 291. 297.
- Արեգակն 5. 10-14. 40. 177. 119.
123. 138-141. 158. 186-191. 199.
203. 204. 213-217.
- Արեւ . տես Արեգակն .
- Արեւասալաշտ 117. 217.
- Արթր 261.
- Արիական ազգն . տես Արեք .

- Արիք 122. 123.
 Արհին 113-115. 120. 121. 124-145.
 Արմատ 116.
 Արուեստ 30.
 Արջ 65. 69. 175.
 Արջառ 62. 66. 121. 132. 148.
 Արտաւազդ 105.
 Արքայից արքայ 252.
 Աւտարան 253. 279.
 Աքաաք 183.
 Աքազեան 189.
 Բաբիլացի 64. 160.
 Բաբիլոն 98.
 Բազմաստուածեան սրաշտամուկ
 12.
 Բախտ 113. 118. 131. 150. 155.
 Բանջար 287.
 Բանասարկու 53. 152.
 Բառնաբա 263.
 Բասիլիսկոս 107.
 Բարերարու թիւն 88. 118. 130, 237.
 249.
 Բարի 10. 115. 122. 124. 132-139.
 144. 254. 259. 291. 297.
 Բարեացն արարիչ 10. 29. 70. 122.
 144.

Բարամուկք 115. 119. 128. 129. 130.
136. 137.

Բժիշկ 28. 46-48. 67. 176. 180. 234.
267.

Գաբաւոն 189.

Գաղան 64. 66. 132. 145. 146. 148.
178. 281.

Գայթակղութիւն 284.

Գայլ 68. 121. 132.

Գառն 122. 132. 281.

Գեհէն 246. 258. 259. 275.

Գեա 107. 123. 193.

Գերեզման 275. 282.

Գինի 204. 258. 275.

Գոռեխ 147.

Գրաստ 277.

Դանիէլ 89. 178.

Դար 246. 274.

Դաւիթ 151. 160. 229.

Դեւփին 103.

Դեւ . աեւ Սասանայ .

Դէպք 27. 119. 131.

Դժոխական 247.

Դժոխք 247. 248. 274. 275.

Դի 19.

Դիտ 297.

- Գիւահարուծիւն 82.
 Գիւապաշտ 140.
 Գիւապաշտուծիւն 231.
 Գիւծուծիւն 184.
 Գիւցազունք 100. 104. 122.
 Գիւցապաշտ 105.
 Դիք 100. 143. 146. 252.
 Դրախտ 262.
 Դրօշեալ 206.
 Եզրայեցիք 52.
 Եղեկիա 154. 189.
 Եղեկիէլ 95.
 Եղն 107. 121. 156. 174.
 Եկեղեցի 111. 149. 229. 287. 297.
 Եղիա 73. 104.
 Եղևուս 230.
 Եղջերու 148. 175.
 Ենովք 73. 104.
 Եպիկուրեանք 205. 228.
 Եպիսկոսոս 87. 90.
 Եսաւ 165. 172. 173.
 Եսիողոս 240.
 Երագազանք 107.
 Երագ 177. 178. 231.
 Երախայ 293. 297.
 Երախաիք. տես Բարերարուծիւն.

- Երանք . տես Խաղալ .
 Երեմիա 170.
 Երեւել Աստուծոյ 93.
 Երեք մանկուհիքն 89.
 Երինջ 282.
 Երկվար 17. 18.
 Երկքով 270.
 Երկաթ 39. 192.
 Երկարամատեան 116.
 Երկինք 7. 40. 113. 118. 130-137.
 145. 158-161. 187-214. 243. 247.
 254. 259-263.
 Երկիր 10-17. 40. 65. 113. 118. 119.
 130. 137. 145. 159. 191-203. 214.
 223. 254.
 Երուսաղէմ
 Եւթանասունք 150. 260. 261.
 Եւրոպ 215.
 Զանդիկ 116.
 Զատիկ 280.
 Զեռուն . տես Սողուն .
 Զրադաշտ 141.
 Զրուան 113-135.
 Զօրութիւն երկրի . տես Հիւլ .
 Էլոն 189.
 Էն 12.

Էջ 121.

Էռլթիւն բարի և չար 6. 9. 12. 54.

Էրէ 107. 175.

Ըմբան . տես ԿժէԼ.

Թարա 206.

Թերիակէ 63.

Թէոդոս 156.

Թիւր 115.

Թոթիւն 69.

Թռչուն 145. 146.

Ժամ 119.

Իդոս 204. 224.

Իմաստունք 101. 187. 189.

Ինծ 149.

Իշավայրի 175.

Իշացուլ 98.

Իսահակ 282.

Իսրայէլ 151. 165.

Լեզու . տես ԿժէԼ.

Լոյս 64. 96. 138-141. 220.

Լու 147. 148.

Լուսաւորք 119. 122. 140. 142. 159.

185-188. 201-203. 205. 211-213. 218.

Լուսին 10. 15. 119. 138. 141. 158-

187. 199-217.

Լուսնապաշտք . 217.

- Լուսնոտ 180. 228.
 Լուսթիւն 204. 223.
 Խաղալ 175. 176.
 Խաչելութիւն 266. 267. 270.
 Խարաման 144. 235.
 Խաւար 14. 15. 33. 214.
 Խաւարել արեգական 201. 216.
 Խնամակալութիւն 88. 206. 221. 229.
 Խող 87. 181. 281.
 Խոյ 156. 282.
 Խոնաւ 33.
 Խոնաւութիւն 17. 186.
 Խորաչէտ 143.
 Խորդ 174.
 Խորշակ 69.
 Ծառ 48. 49. 74. 120. 121. 246. 262.
 Ծիծառն 174.
 Ծով 16. 190. 193. 215.
 Ծովացուլ 98. 99.
 Ծուխ 192. 262.
 Կախարդ 85-88. 217.
 Կաղանջանն 67.
 Կայսր 252.
 Կանեփուկ 67.
 Կանխագէտ 54.
 Կանխագիտութիւն 163. 164. 236.

- Կապար 67.
 Կապիկ 69.
 Կառք 17.
 Կարիճ 121. 145. 156.
 Կեկրոփա 206.
 Կեղծաւոր 61.
 Կերակուր 81. 283-286.
 Կէտ 103.
 Կին 133. 178. 205. 226. 297.
 Կիւրոս 165.
 Կնիք . տես Մկրտուածին .
 Կծեւ 176.
 Կոյս 101. 142. 287. 288. 296.
 Կով 98. 99. 121.
 Կորեակ . Կորեկահատ 191. 296.
 Կորին 68. 69.
 Կուռք 206-246. 278.
 Կուսածին 287. 288.
 Կռապաշտածին 150. 165. 184.
 Կռոնոս 156. 191. 207.
 Կրակ . տես Հուր .
 Կրօնք . տես Աղանդ .
 Հազար 66.
 Համբարու 97. 98.
 Հայր 37. 42. 82.
 Հայք 105.

Հաստատութիւն 188. 192.

Հաւ 277.

Հեթանոս 9. 13. 64. 122.

Հեթանոսութիւն 109. 206. 229.

Հելլէնք 206. 207.

Հեծեալ 107.

Հեղինոս 207.

Հեշմակապատ 230.

Հերակլ 219.

Հերձուածող 9. 259.

Հէն 162.

Հիւանդութիւն 70.

Հիւղ 9. 21-34. 110. 111. 204. 220.

224-226.

Հմայք . 184.

Հեղիկ 155.

Հողի . տես Ողի .

Հողամաղք 228.

Հողմ 17. 90. 92. 158.

Հոմերոս 240.

Հուր 13-15. 90. 96. 123. 133. 153.

158. 192. 196. 219-227. 233.

Հւոմ 296.

Հսկայ 103.

Հրաման . տես Ճակատագիր .

Հրեայ 18. 105. 151. 183. 184. 265. 268.

Հրեշտակ 13. 90. 94. 102. 107. 150.

151. 177. 196. 209. 211. 287.

Հրեշտակ պահապան 107. 108.

Հրեշտակութիւն 207. 208. 230.

Չգտել 176.

Չեռն . տես կծել .

Չի 121. 174.

Չիւն 70.

Չուկն 104. 145. 280. 284.

Չովտ 94.

Ճակատագիր 150. 153. 161. 162.

Ճայ 174.

Ճանճ 147.

Ճարտար 28.

Ճարտարութիւն 28. 236. 237.

Ճճի 63. 104. 132. 145. 147. 226.

Ճրագ 158. 159. 187.

Ճրագու 65.

Մակաբէացիք 160.

Մակեդոն 284.

Մահ 70. 71. 75. 257. 264.

Մահմի 139. 140.

Մահ տարածամ 20. 70. 79.

Մալաս 176. 180.

Մաղձ 180.

Մանի 116. 117. 287. 290. 293.

- Մանուէ 95.
 Մանրագոր 66.
 Մատն 298.
 Մարդ 26. 27. 31. 34. 35. 39. 41. 51.
 72. 101. 146. 147. 157. 175. 181.
 233. 244. 253.
 Մարկիոն 196. 243. 250. 253. 254.
 265. 267. 273. 287. 290-293. 296.
 Մարկիոնք 205. 288. 293.
 Մարմին 72. 73. 75. 91. 228. 291.
 293. 296. 298.
 Մարտիրոս 84.
 Մարտուսոյց 56.
 Մաքի 121.
 Մեւքիսեդէկ 230.
 Մեղու 175.
 Մերովպա 207.
 Մժիխ 147.
 Միութիւն 220.
 Միա 66. 176. 204. 220. 222. 280-284.
 Միաք 123. 203.
 Միքայէլ 94.
 Մծլնեայք 287.
 Մկրտութիւն 293. 297.
 Մոգք 9. 13. 116. 222. 235. 252.
 Մուլախինա 67.

- Մովսէս 94. 95. 259.
 Մորենի 94.
 Մուկն 147. 140.
 Մուն 147.
 Մասկերութիւն 288.
 Մասհատ 286.
 Մասվաճառանոց 284.
 Մրուր 21. 110.
 Մրջիւն 174. 200.
 Մրրախառն 27. 30.
 Մրցութիւն 35.
 Յագեղ 117. 136. 222.
 Յաթն 260. 261.
 Յակովբ 165. 170. 172.
 Յաշտ առնել 113-137.
 Յառաջգիտութիւն . տես Կանխա
 գիտութիւն .
 Յարութիւն 15. 73. 143. 171. 265.
 266. 277. 281. 290-292. 297.
 Յաւան 207.
 Յաւանակ 175.
 Յեսու 94. 151. 188. 248-266. 288.
 Յիսուս . տես Քրիստոս .
 Յոբ 77. 87. 181.
 Յոգոց հանել 177.
 Յոյն 9. 111. 122. 207. 260. 261.

Յուկնաց իմաստուէք 110. 199. 202.
218. 235.

Յովազ 149.

Յովաննէս 130. 206.

Յովսեփէկ 151.

Յովսէփ 178.

Յովսիա 165.

Յուդա 87. 160. 165. 181. 207.

Յուդայութիւն 207.

Յուկնան 282.

Յուշկապարիկ 97. 98.

Յուռութք 64.

Յսասկ 30.

Յօդուածոյք 32.

Յօրանջիւ 176.

Կախանձ 45. 49. 50.

Կերքիւնի 238.

Կինուէացիք 154. 170.

Կիւթ. տես Հիւղ.

Կհանդ 102. 103. 106. 107.

Կշխարք սրբոց 84.

Հահապետ 106. 264.

Հնութիւն 28. 37. 278.

Հոգի 192.

Հուն 69. 98. 99.

Հունչ. տես Ոգի.

Շարժան 213.

Ոգի 13. 72. 90. 92. 117. 157. 178.
194. 203-211. 231-228. 241. 244.
248- 264. 273.

Ողորդել 62.

Ոչինչ 17. 189. 192. 219.

Ոչխար 62. 132. 148. 281.

Ոտն . տես Կծել .

Ուղի 42. 82. 244.

Ուղիքն սրտաման 263.

Ուղն 147.

Ու էն . տես Աստուած .

Ուսիրդ 113-115. 120-146.

Ուսլայն 180. 114. 137.

Ուլ 277.

Ուխտ 288. 289.

Ուխտաւորք 286. 287.

Ուլիլ (ած .) 115. 127.

Ուլիլ (գոյ .) 180. 215.

Ուլտ 106. 148. 149.

Ունկանն հարկանել 176.

Ուսուսն . տես Աղանդ .

Ուրուական 10.

Չար 10. 19-44. 50. 59. 65. 65. 68.

110. 115. 120. 122. 124. 132. 134.

137. 139. 144. 149. 185. 257.

- Չարեացն արարիչ 10. 25. 29. 51.
 70. 122. 144.
 Չարագործ 28. 36. 61.
 Չորքոտանի 145.
 Պահապան . տես Շահապետ և
 Հրեշտակ .
 Պահք 81. 86.
 Պայ 98. 99.
 Պատերազմ 10. 20. 81. 154.
 Պատկեր 39. 206.
 Պատճառ 25. 45. 202. 203. 220.
 Պարզական 32. 33.
 Պարիկ 97. 98.
 Պարսք 110. 111. 122.
 Պաւղոս 170. 250. 253.
 Պետրոս 263.
 Պերիպատիկեանք 204. 220.
 Պիւթագորաս 204. 220. 228.
 Պիւթագորեանք 204.
 Պլատոն 224. 241.
 Պլատոնեանք 204.
 Պոնապի 296.
 Պոռնիսութիւն 37. 81.
 Զեր . Զերմ . Զերմութիւն 17. 25.
 33. 64. 97. 123. 191.
 Զորի 106. 121.

Զուր 10-16. 33. 97. 133. 142. 145.
149. 153. 158. 193. 197. 200. 215.
219. 220. 233.

Զրհեղեղ 153. 164.

Սամուէլ 170.

Սառամանիք 69. 70.

Սասան 160.

Սասանական 160. 252.

Սատանայ 46-58. 73-109. 138. 140.
144. 149-152. 176. 184. 209-217. 275.

Սերմն 133. 142. 210. 211.

Սերուք 206. 229.

Սէր Աստուծոյ 92-95.

Սիրամարդ 139.

Սողոմ 94.

Սողոմոն 160

Սողուն 145. 146. 148. 178. 220. 221.
283.

Սպանութիւն 37. 38. 278 .

Ստամբու 180.

Ստոյիկեանք 205. 227.

Ստուեր 14. 214.

Վարազ 66. 148.

Վիշապ 53. 63. 64. 102-107.

Տանջանք 83. 84. 289.

Տաճար 26.

Տարեբք 10. 33. 201. 261.

Տարի 119.

Տեսչութիւն . տես Խնամակալութիւն .
թիւն .

Տէրն աշխարհի կամ արարածոց
245-256. 271.

Տիտանք 122.

Տունկ 47. 119. 158.

Տօթ 70. 81.

Տէա 207.

Յամաքութիւն 17.

Յաւ 70. 80.

Յեց 147.

Յուլ 66.

Յուրտ 81.

Յրտութիւն 17.

Յօլ 10. 191.

Փամիւռչտ 191.

Փայլատակունք 219.

Փայտ . տես Ծառ 192.

Փառք . տես Բախտ .

Փարաւոն 166.

Փարխացի 270. 280.

Փիլիսոփայ 204-208. 227. 229. 240.
241. 251-

Փիլ 148. 149.

Փնչել 176. 177.

Փոկ 106.

Փոփոխանք ոգւոց 204. 205. 221.
226.

Փրկութիւն 264.

Քահանայ 230. 297.

Քահանայութիւն 297.

Քաղաք 26.

Քար 26. 192.

Քարք 69.

Քաւդեայ 154. 156.

Քաւդէութիւն 184.

Քերօքէ 95.

Քէշ 110. 111. 116. 117. 122. 140.

Քէշակաշկաս 122.

Քրիստոնէութիւն 208.

Քրիստոս 78. 105. 208. 230. 231.
265. 270. 273. 279.

Օդ 10. 14-17. 25. 63. 96. 102. 145.
158. 186. 191. 192. 219. 223. 233. 262.

Օձ 46. 49. 63. 103. 104. 106. 109.
121. 145.

Օձապաշտութիւն 106.

Օս.ար. 246. 250. 252. 272. 273.

Օր 119.

Օրէնք 248. 268. 277. 288. 298.

*Tip. Edit. li PP. Arm. di
S. Lazzaro in Venezia.*